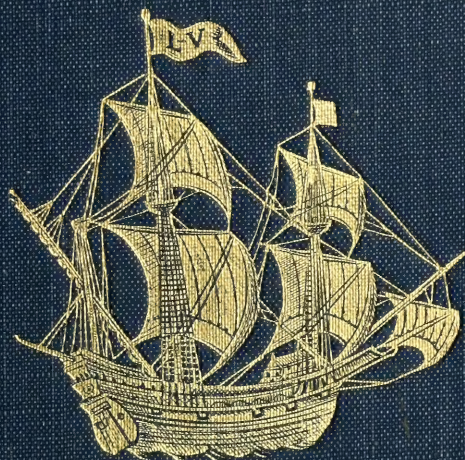

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00124978 8

:rug te bezorgen op:

WERKEN UITGEGEVEN DOOR

DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

XLIII

HET ITINERARIO VAN

JAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN

1579—1592

VIJFDE DEEL

L·V

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN

ART. 2.

De Linschoten-Vereeniging heeft ten doel de uitgave in het oorspronkelijke, van zeldzame of onuitgegeven Nederlandsche zee- en landreizen en landbeschrijvingen.

Werken van anderen aard worden slechts uitgegeven, indien daartoe bijzondere aanleiding bestaat.

ART. 3.

De Vereeniging bestaat uit eereleden, donateurs en gewone leden.

Over het toetreden der leden beslist het Bestuur.

De gewone leden betalen een jaarlijksche bijdrage van vijftien gulden.

Donateurs zijn zij, die een bijdrage in eens van ten minste ƒ 500.— aan de Vereeniging schenken, of jaarlijks een contributie van minstens ƒ 40.— betalen.

ART. 4.

Het lidmaatschap loopt van den eersten Januari tot den laatsten December.

De leden, die niet langer als zoodanig wenschen aangemerkt te worden, moeten daarvan aan den Secretaris vóór den eersten December schriftelijk bericht zenden. Bij gebreke daarvan blijven zij aansprakelijk voor de bijdrage van het volgend jaar.

ART. 5.

De leden ontvangen een exemplaar van de werken, die door het Bestuur aangewezen zijn voor het jaar of de jaren, waarvoor zij hunne contributie hebben betaald.

Voor alle nadere inlichtingen wende men zich tot den Secretaris-Penningmeester, Lange Voorhout 9, 's-Gravenhage.

REGELEN VOOR DE UITGAVEN DER LINSCHOTEN-VEREENIGING

---

1. Zooveel mogelijk zal elke Zee- of Landreis, dan wel Landbeschrijving, *afzonderlijk* worden uitgegeven. Slechts bij al te geringen omvang van een dezer, kan een andere tekst toegevoegd worden aan de uitgave; deze toe te voegen tekst moet evenwel aansluiten in onderwerp, of den hoofdtekst aanvullen. Groote teksten worden in meer dan een deel gesplitst.

2. Voor elke uitgave wordt den bewerker als eisch gesteld: dat zij bevat als Inleiding een korte *Biographie* van den schrijver van 't reisverhaal; een uiteenzetting van de *Aanleiding tot de reis;* en een *Bibliographie* van eventueele vroegere drukken van het reisverhaal; voorts opheldering in den vorm van *Noten* onder den tekst daar waar de tekst opheldering vereischt, en een *Register* (of *Registers*), benevens een lijst van geraadpleegde werken met plaats en jaar van uitgave aan 't slot.

3. De bewerker heeft vrijheid, in zijne Inleiding het resultaat eener reis ook te beschouwen in zijn verband met later ondernomen reizen naar dezelfde streek of streken.

4. De noten onder den tekst moeten *sober* blijven, en niet vervallen in uitweidingen. Is er echter bepaalde noodzakelijkheid om dieper in te gaan op het een of ander gedeelte van den tekst, dan mag dat geschieden in eene *Bijlage* achteraan. Ook hier echter blijft soberheid plicht.

5. De tekst zelve moet *met de grootste nauwkeurigheid* herdrukt worden naar de beste oudere uitgave, c.q. nauwkeurig gedrukt naar het handschrift, dat voor de uitgave dient. De origineele paginatuur van dien standaarddruk, dan wel van het handschrift, wordt in de uitgaven der Linschoten-Vereeniging tusschen groote haken [] doorloopend mede-opgenomen.

6. Als algemeene regel geldt, dat de tekst *onverkort* wordt herdrukt. Uitlatingen zijn slechts dan veroorloofd, als het iets geheel onbelangrijks geldt. De bewerker moet dan echter in een noot toch rekenschap geven van wat hij wegliet.

7. Indien er voor de kennis van een bepaalde Zee- of Landreis behalve de aan den druk ten grondslag gelegde tekst, in archieven of bibliotheken nog andere bronnen bestaan, moeten deze bij de uitgave gebruikt en (indien noodig) in inleiding, noten of bijlagen verwerkt worden.

8. Het opnemen van kaarten en platen wordt aan den bewerker overgelaten, in overleg met de Commissie van voorbereiding.

WERKEN

DER

LINSCHOTEN-VEREENIGING[1])

I. **DE REIS VAN JAN CORNELISZ. MAY** naar de IJszee en de Amerikaansche kust, 1611–1612. Verzameling van bescheiden, uitgegeven door S. MULLER Fz. 1909. Met 2 kaarten. gr. 8vo. (*f* 10.—) *f* **12.50**

HENRY HUDSON IN HOLLAND. An inquiry into the origin and objects of the voyage which led to the discovery of the Hudson River by HENRY C. MURPHY. Reprinted, with notes, documents and a bibliography, by WOUTER NIJHOFF, Hon. Secretary to the „Linschoten-Vereeniging". 1909. *uitverkocht*

II. **ITINERARIO.** Voyage ofte schipvaert van Jan Huygen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels Indiën, 1579–1592. Uitgegeven door H. KERN. 1910. Deel I-II. Met portret, 3 kaarten en 5 platen. gr. 8vo. (*f* 20.—) *f* **25.**—

III. **KORTE HISTORIAEL** ende Journaels Aenteyckeninge van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereldts-ronde, als Europa, Africa, Asia ende Amerika gedaen door d. DAVID PIETERSZ. DE VRIES. Uitgeg. door H. T. COLENBRANDER. 1911. Met portret, 2 kaarten en 18 platen. gr. 8vo. (*f* 10.—) *f* **12.50**

IV. **DE REIS VAN MR. JACOB ROGGEVEEN** ter ontdekking van het Zuidland, 1721–1722. Verzameling van stukken, uitgegeven door F. E. BARON MULERT. Met een aanhangsel over de waarnemingen der kompasmiswijzing op Roggeveen's tocht verricht door W. VAN BEMMELEN. 1911. Met 3 kaarten en 2 platen. gr. 8vo. (*f* 10.—) *f* **12.50**

V. **BESCHRYVINGHE** ende historische verhael van het Gout Koninckrijck van Gunea anders de Gout-custe de Mina genaemt, liggende in het deel van Africa, door P. DE MAREES. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1912. Met 1 kaart en 21 platen. gr. 8vo. (*f* 10.—) *f* **12.50**

VI. **TOORTSE DER ZEEVAERT** door DIERICK RUITERS, 1623. — SAMUEL BRUN's Schiffarten, 1624. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 1 kaart en 1 plaat. gr. 8vo. (*f* 10.—) *f* **12.50**

VII. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595–1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. ROUFFAER en J. W. IJZERMAN. **Eerste deel.** d'Eerste boeck van Willem Lodewycksz. 1915. Met titelplaat, 2 portretten, 8 kaarten en 47 platen. gr. 8vo. *f* **25.**— *Niet afzonderlijk*

---

[1]) De prijzen tusschen haakjes gelden voor leden.

VIII. **REIZEN VAN JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN** naar het Noorden, 1594–1595. Uitgeg. door S. P. L'Honoré Naber. 1914. Met 14 platen en 4 kaarten. gr. 8vo. (*f* 16.—) *f* **20.**—

IX. **DIRCK GERRITSZ. POMP,** alias Dirck Gerritsz. China. De eerste Nederlander die China en Japan bezocht, 1544–1604. Zijn reis naar en verblijf in Zuid-Amerika. Grootendeels naar Spaansche bescheiden bewerkt door J. W. IJzerman. 1915. Met 2 kaarten. gr. 8vo. (*f* 10.—) *f* **12.50**

X. **DE OPEN-DEURE** tot het verborgen heydendom, door Abraham Rogerius. Uitgegeven door W. Caland. 1915. Met titelplaat. gr. 8vo. (*f* 10.—) *f* **12.50**

XI. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. Godée Molsbergen. **Eerste deel.** Tochten naar het Noorden, 1652–1686. 1916. . . . . . . *uitverkocht*

XII. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. Godée Molsbergen. **Tweede deel.** Tochten naar het Noorden, 1686–1806. 1916. . . . . . . *uitverkocht*

XIII. **DE OOST-INDISCHE COMPAGNIE** in Cambodja en Laos. Verzameling van bescheiden van 1636–1670. Uitgegeven en toegelicht door Hendrik P. N. Muller. 1917. *uitverkocht*

XIV. **REIZEN VAN WILLEM BARENTS, JACOB VAN HEEMSKERCK, JAN CORNELISZ. RIJP** en anderen naar het Noorden, 1594–1597. Verhaald door Gerrit de Veer. Uitgegeven door S. P. L'Honoré Naber. **Eerste deel.** 1917. *uitverkocht*

XV. **REIZEN VAN WILLEM BARENTS, JACOB VAN HEEMSKERCK, JAN CORNELISZ. RIJP** en anderen naar het Noorden, 1594–1597. Verhaald door Gerrit de Veer. Uitgegeven door S. P. L'Honoré Naber. **Tweede deel.** (Inleiding en Bijlagen). 1917. . . . . *uitverkocht*

XVI. **JOURNAEL VAN DE REIS NAAR ZUID-AMERIKA** door Hendrik Ottsen, 1598–1601. Met inleiding en bijlagen, uitgegeven door J. W. IJzerman. 1918. Met 3 kaarten en 5 platen. gr. 8vo. (*f* 16.—) *f* **20.**—

XVII. **DE REIZEN VAN ABEL JANSZOON TASMAN** en **FRANCHOYS JACOBSZOON VISSCHER,** ter nadere ontdekking van het Zuidland (Australië) in 1642–1644. Met inleiding en aanteekeningen uitgegeven door R. Posthumus Meyjes. 1919. . . . . *uitverkocht*

XVIII. **VERHAAL** van het vergaan van het jacht de Sperwer en van het wedervaren der schipbreukelingen op het eiland Quelpaert en het vasteland van Korea (1653–1666). Met eene beschrijving van dat rijk, door Hendrik Hamel. Uitgeg. door B. Hoetink. 1920. Met 1 kaart en 11 afb. gr. 8vo. (*f* 12.—) *f* **15.**—

XIX. **HENRY HUDSON'S REIZE** onder Nederlandsche vlag van Amsterdam naar Nova Zembla, Amerika en terug naar Dartmouth in Engeland, 1609. Volgens het journaal van Robert Juet, uitgegeven door S. P. L'Honoré Naber. 1921. Met 4 kaarten en 3 platen. gr. 8vo. (*f* 12.—) *f* **15.**—

XX. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Derde deel.** Tochten langs de Z.O.-kust en naar het Oosten, 1670–1752. Met inleiding van R. POSTHUMUS MEYJES. 1922. Met 6 kaarten en 8 platen. gr. 8vo. (ƒ 12.—) **ƒ 15.—**

XXI. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598–1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. WIEDER. **Eerste deel.** De uitreeding en de scheepstocht. 1923. Met 22 platen en 3 kaarten. gr. 8vo. (ƒ 12.—) **ƒ 15.—**

XXII. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598–1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. WIEDER. **Tweede deel.** De Straat van Magalhães. 1924. Met 8 kaarten, 48 afbeeldingen en facs. en 11 uitsl. tabellen gr. 8vo. (ƒ 12.—) **ƒ 15.—**

XXIII. **HESSEL GERRITSZ.**, Beschryvinghe van der Samoyeden Landt en Histoire du pays nommé Spitsberghe. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1924. Met 5 kaarten, 1 plaat en 1 afb. in den tekst. gr. 8vo. (ƒ 8.—) **ƒ 10.—**

XXIV. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598–1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. WIEDER. **Derde deel.** Het eerste Hollandsche schip in Japan. 1925. Met 2 kaarten en register op de 3 deelen. gr. 8vo. (ƒ 10.—) **ƒ 12.50**

XXV. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595–1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgeg. en toegel. door G. P. ROUFFAER en J. W. IJZERMAN. **Tweede deel.** De oudste journalen der reis: Verhael (1597), Journael (1598), Van der Does (HS.). 1926. Met 15 k., 18 pl. en 6 facs. gr. 8vo. (ƒ 28.—) **ƒ 35.—**

XXVI. **DE STICHTING VAN NEW-YORK** in Juli 1625. Reconstructies en nieuwe gegevens ontleend aan de van Rappard Documenten, door F. C. WIEDER. 1925. Met 28 kaarten en platen. gr. 8vo. (ƒ 12.—) **ƒ 15.—**

XXVII. **DE REIS OM DE WERELD** door Olivier van Noort, 1598–1601. Met inleiding en aant., uitgegeven door J. W. IJZERMAN. **Eerste deel.** 1926. Met portret, 2 kaarten, 35 platen en 2 facs. gr. 8vo. (ƒ 12.—) **ƒ 15.—**

XXVIII. **DE REIS OM DE WERELD** door Olivier van Noort, 1598–1601. Met inl. en aant., uitgeg. door J. W. IJZERMAN. **Tweede deel.** 1926. Met 11 kaarten en platen. gr. 8vo. (ƒ 12.—) **ƒ 15.—**

XXIX. **DE EERSTE NEDERLANDSCHE TRANSATLANTISCHE STOOMVAART** in 1827 van Zr. Ms. Stoompakket Curaçao, door J. W. VAN NOUHUYS. **Eerste deel.** Het Journaal. 1927. Met 7 platen en 2 kaarten. gr. 8vo. (ƒ 8.—) **ƒ 10.—**

XXX. **DE ZEEUWSCHE EXPEDITIE NAAR DE WEST** onder Cornelis Evertsen den Jonge, 1672–1674. Nieuw Nederland een jaar onder Nederlandsch Bestuur. Uitgeg. door C. DE WAARD. 1928. Met 7 pl. en kaarten. gr. 8vo. (*f* 10.—) ***f* 12.—**

XXXI. **DE REMONSTRANTIE** van W. Geleynssen de Jongh, uitgegeven door W. CALAND. 1929. Met 1 kaart en 1 portret gr. 8vo. (*f* 5.—) ***f* 6.—**

XXXII. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595–1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. ROUFFAER en J. W. IJZERMAN. **Derde deel.** Verdere bescheiden betreffende de reis. 1929. Met 1 kaart, 3 platen en 10 facsimile's. gr. 8vo. (*f* 20.—) ***f* 25.—**

XXXIII. **REISEN VAN NICOLAUS DE GRAAFF.** Gedaan naar alle gewesten des Werelds. Beginnende 1639 tot 1687 incluis. — Oost-Indise Spiegel. Uitgeg. en toegelicht door J. C. M. WARNSINCK. 1930. Met 2 kaarten en 7 platen. (*f* 16.—) ***f* 20.—**

XXXIV. **JOANNES DE LAET.** Iaerlyck verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. **Eerste deel,** boek I—III (1624–1626), uitgeg. door S. P. L'HONORÉ NABER. 1931. Met portret, 4 k. en platen en een overzichtskaart der Antillen. (*f* 10.—) ***f* 12.50**

XXXV. **JOANNES DE LAET.** Iaerlyck verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. **Tweede deel,** boek IV—VII (1627–1630), uitgeg. door S. P. L'HONORÉ NABER. 1932. Met 2 overzichtskaarten, 2 portretten en 2 pl. gr. 8vo. (*f* 10.—) ***f* 12.50**

XXXVI. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd, uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Vierde deel.** Tochten in het Kafferland, 1776–1805. 1932. Met 1 kaart en 13 platen. gr. 8vo. (*f* 12.—) ***f* 15.—**

XXXVII. **JOANNES DE LAET.** Iaerlyck verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. **Derde deel,** boek VIII—X (1631–1633), uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1934. Met 2 overzichtskaarten, 1 portret en 3 platen. gr. 8vo. (*f* 10.—) ***f* 12.50**

XXXVIII. **DE REIS VAN JORIS VAN SPILBERGEN** naar Ceylon, Atjeh en Bantam, 1601–1604. 1933. Met 19 kaarten en afbeeldingen. gr. 8vo. (*f* 10.—) ***f* 12.50**

XXXIX. **ITINERARIO.** Voyage ofte schipvaert van Jan Huygen van Linschoten naar Oost ofte Portugaels Indien, 1579–1592. **Derde deel.** Beschrijvinghe van de gantsche custe van Guinea, Manicongo, etc. Volght noch de beschryvinghe van West-Indien, met haere caerte, uitgegeven door C. P. BURGER JR. en F. W. T. HUNGER. 1934. Met portret, 3 kaarten en 15 afbeeldingen. gr. 8vo. (*f* 10.—) ***f* 12.50**

XL. **JOANNES DE LAET.** Iaerlyck verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. **Vierde deel,** boek XI—XIII (1634–1636), uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER en J. C. M. WARNSINCK. 1937. Met 3 overzichtskaarten, 1 portret en 6 platen. gr. 8vo. (*f* 10.—) ***f* 12.50**

XLI. **JOURNAAL VAN J. J. KETELAAR'S HOFREIS NAAR DEN GROOT MOGOL TE LAHORE,** 1711–1713, uitgegeven door J. PH. VOGEL. 1937. Met 1 kaart en 30 afbeeldingen. gr. 8vo. (*f* 18.—) **f 22.50**

XLII. **DE TWEEDE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Jacob Cornelisz. van Neck en Wybrant Warwijck, 1598–1600. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door J. KEUNING. **Eerste deel.** Voorgeschiedenis en uitreeding, gevolgd door het reisverhaal van J. C. van Neck. 1938. Met 12 facsimiles, kaarten en platen. gr. 8vo. (*f* 10.—) **f 12.50**

DE EERSTE SCHIPVAART DER HOLLANDERS NAAR OOST-INDIË, 1595–1597, naar de oude journalen, opnieuw beschreven en voorzien van een inleiding, door J. C. MOLLEMA. 1935. Met 17 platen, 9 portretten, 7 kaarten en 29 reproducties van handteekeningen. gr. 8vo. (*f* 8.—).

In deze uitvoering niet in den handel.

TRESOOR DER ZEE- EN LANDREIZEN, Beredeneerd register op de Werken der Linschoten-Vereeniging, Deel I—XXV, bewerkt door D. SEPP. 1939. XI en 544 blz. in 2 kolommen gr. 8vo. **f 20.—**

Voor nieuwe leden is de prijs f 10.—.

Alle deelen zijn gebonden in linnen band, kop verguld.

Wat inhoud en uiterlijk betreft sluiten zich de onderstaande werken aan de uitgaven der L.-V. aan. Zij worden voor de leden der L.-V. tegen verminderden prijs verkrijgbaar gesteld.

BALDAEUS, Afgoderye der Oost-Indische Heydenen. . voor *f* **6.—**

BURGER, De deurvaert bij Noorden om naar Cathay ende China . . . . voor - **3.50**

DE VILLIERS, Storm van 's-Gravesande . . . . voor - **6.—**

WARNSINCK, De retourvloot van Pieter de Bitter . . voor - **3.60**

IJZERMAN, Cornelis Buysero te Bantam, 1616-1618 . voor - **6.—**

ITINERARIO

VOYAGE OFTE SCHIPVAERT VAN

JAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN

NAER OOST OFTE PORTUGAELS INDIEN

1579—1592

VIJFDE DEEL

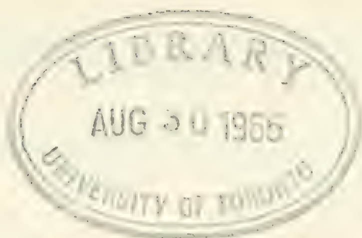
REYS-GHESCHRIFT VANDE NAVIGATIEN DER PORTUGALOYSERS
UITGEGEVEN DOOR J. C. M. WARNSINCK

TWEEDE GEDEELTE

MET EEN AFBEELDING

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1939

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD

---

[1]) Voor de titels der hoofdstukken zie „Register ofte Tafel vant Reysgheschrift", p. 414 e.v.

Dat 26. Capittel.

Deroute ofte die Coursen vande Haven Bantam af, tot die Haven van Calapa, diemen noemt Sunda Calapa [1], *beyde Havens gheleghen aende noordtzyde van 't Eylandt Java major.*

Seylende uyt de Haven van *Bantam* naer *Sunda Calapa*, sult uwen cours nemen tusschen 't Eylandeken ende 'tEylandt (ghelegen tegen over den krommen hoeck) door [2], om dieswille dat de stroomen naert Canael ofte Straet toe loopen, seylende ontrent een schuet van een stuck geschuts van alle d'Eylanden af daer langhes heen: want isser over al suyver ende schoon van 5, 6 vadem diepten, modder gront, overmits datter (vanden hoeck vande bocht, ofte den krommen hoeck) een groote bancke ofte drooghte afsteeckt; Desen hoeck om wesende, sult gaen loopen op 6, 7 vadem diepten, tot een goede mijl daer van af: want van desen krommen hoeck [3]) af, tot eenen anderen (diemen daer naer aen 't selfde landt heeft,) ist altemael banckachtigh ende ondiep van sanden, ende tZeewaert van dese punt af, leyt een langhwerpigh Eyland, ghenaemt *Pulo Tunda* [4]), ende 3 ofte 4 mylen oostwaert daer van af, streckt eenen geheelen regel Eylanden [5]), onder groote ende kleyne, welcke altemael op de selfde streckinghe heen ligghen; 'teynde van dese Eylanden (twelcke zijn 4 Eylanden by een, te weten, een groot ende drie cleyne) zijn aenden ander ghehecht met Riffen, ende sult dicht langes dese Riffen heen 24 ende 25 vadem diepten vinden, sult alle dese Eylanden (die op desen reghel heen strecken) laten t'Zeewaert van u af.

Cours van Bantam na Calapa.

Diepten omtrent de Eylanden.

Een groote Banck van de krommen hoeck afloopende.

Plaets van t'Eylandt Pulo Tunda, met eenen heelen reghel Eylanden.

Diepten omtrent dese Eylanden.

[55*b*] Van de voorsz. punt ghenaemt den krommen hoeck af, so strect alle de custe tot *Calapa* toe oost aen, ende heeft wat van o. ten z. Sulter langes heen loopen op de 7 ende 8 vadem diepten: want so ghy verder t'Zeewaert in waert, soo loopen de stroomen

Gelegentheyt vande krommen hoeck tot Calapa toe.

---

[1]) Soenda Kalapa, de oude naam van de vrij belangrijke negorij aan de monding der Tjiliwong, later Djakatra en Batavia. Zie Enc. v. Ned.-Indië (2de druk) sub: „Batavia". Bij de inlanders werd voor deze negorij veelal de naam „Sulakarta" of „Surakarta" gebruikt. Zie Brandes in Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenkunde, deel XXXVII 1894, „Yogyakarta".

[2]) Tusschen Pamoedjan Besar en Tandjong Pontang door.

[3]) Tandjong Pontang.

[4]) Nog steeds: P. Toenda of P. Babi.

[5]) De Hoorn-Eilanden en de Agnieten-Eilanden.

te seer naer de Straet ofte 'tCanael (dat tusschen *Iava* ende *Samatra* naer buyten is loopende) toe, 'twelcke u tegens is, ende is van veel diepten; Vier mylen vanden krommen hoeck [1]) ofte punt voortaen, so heeft de custe een ander punt [2]) landts, alwaer recht tegens over, te weten, een mijl tZeewaert daer van af, is gheleghen een ront Eylandt [3]), en sult tusschen dit Eylandt ende 'tlandt niet door loopen: want is over al seer ondiep, ende steenighe gront [4]); daer loopen alleenlijcken cleyne Fusten door; sult een half mijl t'Zeewaert daer van af loopen: want is daer langhes heen altemael steen; Een cleyne mijl weeghs voorby dit Eyland, heeftmen een ander lanck Eylandt, ende dan noch wat voorder aen, te weten daer dicht by, leyt noch een ander cleijn Eylandt [5]); Van dese *2* Eylanden af een mijl weeghs z.o. waert aen, te weten dicht by 't landt, liggen noch *2* ander Eylanden [6]); tusschen die bovengenoemde Eylanden ende dese twee Eylanden heen, heeftmen een Cannael van *6, 7* vadem diepten; daer door loopende, sult altoos d'Eylanden van ter Zee-waert aldernaest loopen, ende so ghy daer niet en begheert door te passeren, so loopter buyten om tZeewaert daer van af, al waer sult vinden *12, 13, 15* vadem diepten. Van dit lanck Eylandt af n. aen, voleijnden d'Eylanden van ter Zeewaert, die de Riffen hebben, als gheseyt is, ende maken een mont ofte open van een Canael van een groote mijl weeghs, sult alhier d'Eylanden die nae 't landt liggen aldernaest loopen: want loopende by d'Eylanden van die 't Zeewaerts in liggen, sout terstont de Riffen comen te sien, die van sant ende oock van steen zijn, welcmen tmeestendeel mettet leegh water ontdeckt siet [7]).

Vier mylen vanden krommen hoeck een punt lants, ende daer tegen over een Eylandt.

Waerschouwinghe hier door niet te loopen.

Beschryvinge van verscheyden Eylanden.

Diepten buyten om de Eylanden.

Waerschouwinge voorde Riffen byde Eylanden, etc.

Ghepasseert wesende het langhe Eylandt, ende 'tander datter een schuet van een stuck geschuts voorby leijdt, als oock die tweede die voorder aen ligghen, ende 'tland vande Custe die de punt heeft, so heeftmen wat voorby dese punt noch ander vier Eylanden ligghen, tusschen welcke ende 'tlandt men gants niet passeren en mach, ende een cleyne mijl oostwaert aen, zijn ghelegen noch ander vier Eylanden, te weten, twee ende twee op de

Gelegentheyt van vier Eylanden.

---

[1]) Tg. Pontang.

[2]) Tandjong Kait.

[3]) Menscheneter of Laki.

[4]) Rif van Menscheneter.

[5]) Groot en Klein Kombuis of Lantjang en Bokor.

[6]) Middelburg of Ramboet en Amsterdam of Ontong Djawa.

[7]) Een verwarde voorstelling.

ry; op 't eijnde van dese 4 Eylanden t'Zeewaert in, leijt een witte sant drooghte die altoos ontdeckt leijt; alle dese ghementioneerde Eylanden sult ghy laten aende rechter hant, te weten aende zyde van 't landt; Wesende aende zuydzyde voorby dese witte sandt drooghte, sult komen te sien binnen int landt twee hooghe bergen [1]), welcke ligghen oost ende west vanden anderen verscheyden, ende aende voet vanden bergh int oosten, is gheleghen de Haven van *Calapa* [2]), alwaer ghy 't setten sult.

Beschryvinge van vier Eylanden met een drooghte.

Gedaente van de Haven van Calapa.

Als ghy binnen in de Haven wilt loopen, de voorsz. drooghten ende dan noch een Eylandt dat van daer naert landt toe leijt, voorby wesende, so sullen u blyven int zuydoosten 4 Eylanden die nae 't land toe strecken, ende noch een ander dicht by 't landt, so sult u wachten van een sant drooghte, geleghen int noordtoosten, seer dicht vande Haven af, welckmen altoos sien mach, wort vande vloet wegh ghespoelt alst hoogh water is, sult naer dese Eylanden toe loopen, welcke zijn gheleghen t'Zeewaert vande Haven af, wesende by daegh om die voorseyde drooghten te schouwen, etc.

Courssen om inde Haven te loopen.

Waerschouwinghe voor een sandt drooghte.

[56a]

Dat 27. Capittel.

Deroute ofte die Coursen van 't Eyland Pulo Tymon [3]) af, naer de Haven van Sunda toe int Eylandt Java Mayor.

Van 't Eyland *Pulo Tymon* af, looptmen naer 't Eylandt *Binton* [4]) toe, (te weten, naer een punt landts die van 't selfde Eylandt aldermeest oostwaert in Zee uyt comt) z.z.o. ende n.n. west, dicht by dese punt [5]) zijn gheleghen sommighe Riffen van cleyne Rudsen ende Clippen, en heeft aende noordzyde van dese punt een open ofte mont legghen, inde welcke gheleghen is een groot Eylandeken van twee berghen, ende een dal int midden [6]), ende langhs dese punt, minder als een half mijl van landt, heeftmen 8 vadem diepten, van vlacke ende suyvere sant gront, ende en heeft anders gheen vuylicheyt, als die Steen-clippen ende Rudsen, die dicht langhs 'tlandt heen ligghen [7]).

Cours van Pulo Tymon nae 't Eyland Binton.

Plaets van sommighe Clippen ende Rudsen.

Van een Eylandeken met twee berghen.

[1]) De Salak en de toppen van den Gedeh.

[2]) Zie p. 145, n. 1.

[3]) Tioman; zie p. 103, n. 1.

[4]) Bintang; zie p. 102, n. 1.

[5]) Tandjong Berakit, de noordpunt van Bintang.

[6]) De omschrijving moet berusten op waarneming uit de verte.

[7]) Postiljon-rif en Berakit-rots waren dus vermoedelijk onbekend.

Tusschen Pulo Panjon ende Binton liggen 2 Eylandekens.

Van dese voorseyde punt van 't Eylandt *Binton* af, naer die z. ooster punt van 't Eylandt *Pulo Panjon* [1]) toe, (welcke een Eylandeken t'Zeewaert daer van af heeft) looptmen zuydtoost ende n.w., ende z.o. ten o. ende n. w. ten w.; tusschen dit Eylandt *Pulo Panjon* ende 'tEylandt *Binton* leyt een open, twelcke te middewegen twee vlacke cleyne Eylandekens heeft ligghen [2]), staende vol gheboomten, ende somen *Pulo Panjon* niet en mach passeren aende oostzyde, so machmen daer binnen door daer langhs by heen loopen, heefter 5 ende 6 vadem diepten van goede gront, ende hebter nieuwers af te vreesen, dan van dat ghy voor ooghen siet.

Diepte tusschen beyden.

Gelegentheyt van 't Eyland Panjon.

Dit Eyland *Pulo Panjon* is gelegen dicht by 't Eylandt *Binton*, ende soo 't ghebuerde datmen hem so dicht by 't landt vont, datmen daer aende zyde van ter Zeewaert niet voorby en mocht, soo salmen loopen naer den hoeck van 't noordtwesten toe, alwaer een ront Eylandeken [3]) leijdt, 'twelcke ghy sult laten aende zyde vant Eylandt, tusschen dat ende 'tEylandt niet loopende, dan daer buyten om dicht by heen: want isser schoon, loopende alsoo van binnen langhs 'tEylandt heen als gheseyt is: Aende zuydtooster hoeck van dit Eylandt *Panjon*, zijn gheleghen dicht by 't landt veel Eylandekens ende Clippen, ende twee mylen zuydtoost daer van af, is gheleghen een rondt Eylandt [4]) vol gheboomten; sult tusschen dese twee Eylanden door loopen, naer 't Eylandt van *Lynga* [5]) toe, 'twelcke een schoone suyvere wegh ende Zee is, ende soomen hem vont voorby dese voorsz. mont ofte open, so salmen buyten 'tEylandt om loopen: (want isser schoon) zynen wegh voortaen; Van dit ront Eylandeken af twee mylen naert zuyden toe, leijt een Riffe van steen [6]), vande lenghte van een schuet van een Gotelingh, ende heeft maer een Rudse die ontdeckt is, doch men siet het water ofte die Zee op de reste breken, waer van u sult wachten.

Aende z.o. zy van Pulo Panjon liggen veel Eylanden ende Clippen.

Cours om na 'tEylandt Lynga toe te loopen.

2 mylen vant Eylandt Lynga moetmen een Steen-riff schouwen.

Hoemen den Cours langs ende

Van dit Eylandt af naer 'teijnde vande Eylanden van 't landt van *Lynga*, (gelegen dicht aende oostzyde van 't selfde Eyland,) salt uwen cours doen z. ende z. ten o. aen, ende buyten om loo-

---

[1]) Pandjang of Mapor, beO. Bintang.

[2]) Namelijk een zeestraat waarin de eilandjes Nikoi en Sama.

[3]) Melibon.

[4]) Merapas.

[5]) Lingga, zie vlg. alinea.

[6]) De Kajoe Ara.

pende z. aen, altoos langhs d'Eylanden heen, die u altesamen sullen blyven aende zyde vant westen.

om d'Eylanden houden moet, midts verclaringe van sommighe merckelijcke Eylanden.

Soo wanneer ghy twaalf mylen gheseylt hebt, so sult ghy recht voor uyt comen te sien, te weten aende zyde vant zuyd westen [1]), een cleijn ront Eylandt [2]), liggende wat te Zeewaert van d'ander
[56*b*] verscheyden, welck Eylandt by naer een gelijckenis heeft van 't Eyland *Das Iarras* gheleghen by *Malacca*, ende aleermen daer op *4* mylen naer by comt, soo sult ghy comen te sien twee andere cleyne ronde Eylandekens [3]), liggende langhs 'tlandt heen verscheyden vanden anderen, evenwel niet te veel.

Waer en wanneermen het eylandt Lynga sien mach.

Als ghy so verde zijt alst eerste ront Eyland, wesende claer weer, so sult ghy 'thooge landt van 't Eylandt *Lynga* comen te sien, w.z.w. van u ligghende, te weten, boven over d'Eylanden [4]) (daer ghy langs heen loopt) heen, welcke altesamen zijn van leeghe huevelen en dalen, sult aldus langhs d'Eylanden heen loopen; Comende tot op drie mylen voor by 't ront Eylandt [5]), sult comen te sien wat verscheyden vant landt af, een cleijn Eylandeken [6]), ('twelcke hem int eerste ghesicht verthoont als *2* Clippen) ende 'tlandt heeft alhier eenen hoeck streckende van daer af innewaerts aen, makende eenen Inwijck (*A Enseade de Linga* [7]) genaemt); als ghy so verde zijt als dit cleijn Eylandeken, so sult comen te sien int west noordtwesten, het hooghe landt van *Lynga*, 'twelcke maect de verthooninghe van twee hooge Rootsen ofte Berghen, ligghende verscheyden vanden anderen, welcke strecken n. ende zuyden, ende die van 't n. heeft twee spitsen, makende 'tfatsoen van Hase ooren [8]), ende sult int westen een ander landt sien, 'twelcke maeckt eenen krommen hooghen rugghe [9]), by wylen wat afdalende. Op alle desen wegh tot het voorsz. ront Eyland toe, sult vinden vande *17* tot *18* vadem diepten, van harde ende schoone gront, te weten, tot by desen hoeck ofte eijndt vande Eylanden toe, ende daer voorby

Gedaente der Landen, ende van den Inwijck Enseada de Linga.

Gedaente hoe hem 'thooghe landt van Lynga verthoont.

Vande streckingen, diepten ende gronden nae Lynga.

---

[1]) Dus niet *recht* vooruit, maar iets aan stuurboord.

[2]) Boedjang op ongeveer dezelfde breedte als de Piek van Lingga.

[3]) Vermoedelijk zijn toppen van eilanden, als Kongki Besar en Boedjang bedoeld, welker formatie meer of minder insulair nog niet was vastgesteld. Voor 't eiland Das Iarres zie p. 76, n. 4.

[4]) Dus over Kongki Besar heen. [5]) Nog Boedjang, als voren.

[6]) Merati buiten Tandjong Djang, den zuidoostelijken hoek van Lingga.

[7]) De Baai van Lingga, waaraan de hoofdplaats Daik.

[8]) Een bijzonder teekenachtige en juiste omschrijving voor wien dien berg uit eigen aanschouwing kent.

[9]) Het hooge land van Singkep.

sult *28* vadem diepten hebben; Comende voorby desen hoeck (daer ghy 't land ontdeckt, 'twelcke naert w.z.w. strect) om te

Pulo Pon leyt *8* mylen van Lynga, ende van de mercken ende opdoemingen desselfden.

loopen naer *Pulo Pon* [1]) toe, ('twelcke is een Eylandt, ghelegen vant landt van Lynga *8* mylen, hebbende vande noordzyde twee kleyne Eylandekens [2]); ende alsmen daer aende zyde vant noordoosten af is, soo schijntet rondt te wesen, met eenen spitsighen bergh int midden, ende vande zuydtoost zyde maecktet de verthooninghe van twee bergen met een dal int midden, ghelijck het in effeckt is, so wilt dan z.z.w. aen loopen; wesende vande voorsz. hoeck drie ofte *4* mylen voortaen, sult dit eylandt van

Versch water aen 't Eylandt Pulo Pon.

Pulo Pon terstondt voor uyt sien liggen; op dit eylandt heeftmen versch water, ende 'tisser rontom schoon; als ghy 't int gesichte crijght, so sulter nae toe loopen, te weten op de w. zyde aen, sult een half mijl daer van af vinden de diepten van *15* vadem; by dit eyland wesende, so loopt z. ende z. ten o. aen, op welcke

De Straet van Palimbon begint aenden hoeck van Banca, by den Bergh Manopijn.

cours sult comen te sien den Bergh van *Manopijn* [3]), gheleghen op den hoeck vant eylandt *Banca*, alwaer de Straet van *Palimbon* [4]) zijn beginsel heeft, ende die seven eylanden diemen heet *Pulo Tayo* [5]), sullen u blijven aende zyde vant zuydtoosten, welcke zijn gheleghen van *Pulo Pon* af *7* mylen; somen op dese wegh vint de diepten van over de *10* vadem, so ismen aende

Hoemen by die diepten verstaen can waer omtrent datmen is.

oostzyde, ende hebbende *10* vadem, so ismen van *Banca 6* ofte *7* mylen, ende comende op *8* vadem, so en salt niet lange toeven, oft ghy sult het landt van *Samatra* comen te sien [6]); soo haest als ghy int ghesicht van *Manopijn* zijt, so loopter tot op *2* mylen naer toe, eer dat ghy de Straet ofte tCannael in loopt, doende op dese manier uwen cours naer de monden ofte inwijcken van *Palimbon*, naer de Custe van *Samatra* toe, u wachtende van eenen grooten inwijck [7]), gheleghen naert noordwesten vande monden [57*a*]

Hoemen 'tCanael van Sama-

van *Palimbon* af, aende selfde Custe van *Samatra*, de welcke een seer groote Haven ende inkomste heeft, soo datter veel sche-

---

[1]) Vermoedelijk een verbastering van Mal. Pohon (boom), temeer daar het eiland op de bij het Itinerario behoorende kaart van Oost-Azië (zie achterin, kaart V) Puõ heet; Boom-Eiland dus. Op de kaarten heet het thans Saja.

[2]) Het noordelijkste heet Njamok (mug).

[3]) Menoembing; zie p. 139, n. 4.

[4]) Straat Banka.

[5]) P. Toedjoeh.

[6]) Een prachtige opmerking, die men contrôleeren kan, door op de kaart een lijn van P. Saja naar den Menoembing te trekken en te letten op de snijding van die koerslijn met de van den Sumatrawal afstekende 10 vaams lijn.

[7]) De Kindawang baai.

pen met bedroghen zijn gheweest, die daer in liepen, en heeft gheen ondiepten; sult terstont comen te sien (soo ghy langhs de Custe heen loopt) dat het landt van dien z.z.w. aen strect; Van hier af voortaen so doetmen die Coursen ende Navigatie naer *Sunda* toe, ghelijck als wy die op de voyage ende deschriptie van *Malacca* naer *Sunda* ende *Java* verclaert hebben, waerom niet noodigh is hier weder te verhalen.

tra inloopt, ende den inwijck van Palimbon schouwen moet.

Dat 28. Capittel.

Deroute ende Coursen langhs de Custe van Samatra heen, te weten van de buyten zyde, beginnende van 't uyterste eyndt, gheleghen op 5 graden, aende noordtzyde vanden Aequinoctiael, tot die Straet van Sunda van 't Eylandt Java major toe, met alle die gheleghentheyt van dien.

Inden eersten wesende byden uytersten hoeck ofte 'teijnde vant Eyland *Samatra*, te weten, vande buyten zyde, so looptmen langhs de Custe zuyen aen, is van een seer hooghe ende lustighe Landouwe t'aensien, met veel groote Inwijcken ende Bayen langhs de Custe heen.

Gelegentheden der Landouwen, inwijcken ende bayen lancx de Custe van Samatra.

Van desen eersten ende uytersten hoeck (genaemt van *Achein*) [1]) *12* mylen voortaen, tot eenen anderen hoeck (die tZeewaert in steect) looptmen de custe zuyen langhs heen, ende van daer tot die drooghten ghenaemt *Os Baixos de Tristan de Tayde* (dat is de drooghten van *Tristan de Tayde*) looptmen de Custe z.o. ende z.o. ten z. aen, ende is inde cours *50* mylen; byde Eylanden van *Tristan de Tayde* [2]) heeftmen veel drooghten ende ondiepten daer rontom heen ligghen, te weten aende zyden vant westen, noordtwesten, ende noorden, met veel Eylandekens ende Clippen vande selfde zyde; Dese voorsz. eylanden willen wat gelijckenisse hebben met d'Eylanden van *Pulo Sambilon* [3]), gheleghen aende Custe van *Malacca*; tZeewaert van dese Eylanden van *Tristan de Tayde* af, zijn ghelegen twee Eylanden genaemt *Ylhas Douro*, dat is de gout Eylanden, waer van het naeste [4]) *10* ofte *12* mylen daer van af leyt, ende 'tander [5]) noch *12* ofte *13* mylen voorder 'tZeewaert in, ligghen op de hooghte van *2* ende

Vande droochten ghenoemt Os Baixos de Tristan de Tayde, ende hoemen die ontlegghen moet.

Hoe de 2 gout Eylanden ende de Stra-

[1]) Atjeh-Hoofd. [2]) De Banjak-Eilanden.

[3]) Zie p. 73, n. 5. [4]) Nl. Simeloer.

[5]) Dit eiland bestaat niet: het komt ook voor op de kaart van Lodewycksz., achterin Linsch. Ver. Dl. VII, waarop een gedeelte van dit hoofdstuk goed is te volgen.

ten van Sunda gheleghen zijn.

anderhalf graden, aende noordtzyde vanden *Aequinoctiael*, van daer af looptmen naer de Straet van *Sunda* toe, hebbende veel Eylanden daer langhs heen ligghen, te weten, inden eersten so heeftmen drie Eylanden [1]), gheleghen op de hooghte van anderhalf graedt, aende zuydtzyde vanden *Aequinoctiael*; oost ende

Omtrent de Custe van Samatra moetmen om de stercke stroomen van C. das Correntes dicht langhs de custe seylen.

west van dese Eylanden leyt eenen hoeck aende custe van *Samatra*, genaemt *Cabo das Correntes*, (dat is den hoeck vande stroomen), om dieswille dat de stroomen alhier seer sterc naer 't zuydwesten loopen, waerom men anders geen remedie en heeft, dan dicht langhs de Custe heen te loopen.

Somen begeert te loopen naer die Straet van *Sunda*, so moetmen goede opsicht hebben: want men heeft langhs dese Custe so veel eylanden, datse ontelbaer zijn; Van d'Eylanden van

Eysch van nootlijcke voorsichticheyt int seylen naer de Straet van Sunda.

Tristan de Tayde, tot die eylanden van *Manancabo* zijn ontrent 100 mylen, ende men loopt de Custe n.w. ende z. oost, ende heeft [57b] wat van n.w. ten n. ende z.o. ten zuyden, sult tusschen d'Eylanden *As Ylhas Douro* ende 'tlandt heen loopen; op welcke

Ghedaente ende latitudo van C. das Correntes.

cours sult comen tot aenden hoeck *O Cabo das Correntes*, welcke seer hoogh is stekende buyten alle 'tander land tZeewaert in: maer en wilt de punt niet te dicht ghenaken: want daer drooghten ende Clippen van af steken; desen hoeck is gelegen op $1\frac{1}{3}$ graden aende zuydtzyde vanden *Aequinoctiael*.

Ick en verhale alhier anders geen teijckenen ofte kennisse van dese custe van *Samatra*, om dieswille dat my de stroomen tZeewaert in dreven, buyten alle dese Eylanden om, ende en konsten niet beter doen, als te loopen tot by het Eylandt ghe-

Verclaringhe hoe de stercke stroomen ons afdrongen naet gout Eylandt van Manancabo, end' van des

naempt *Ylha Douro de Manancabo*, dat is het goude Eylandt van *Manancabo*, quamen daer op aen, aende zyde vande Zee, daer vier ofte vijf daghen by heen loopende; is een seer hoogh ende schoon Eylandt int ghesicht, so datmen bescheydelijcken ghenoegh sien ende kennen mach dattet gout heeft [2]); is altemael van een steijl afgebict land langhs de Zeekant heen, heeft ontrent 10 ofte 12 mylen inde lenckte; men loopt het noorden

---

[1]) Uit de nu volgende beschrijving, en ook uit de kaart van Lodewycksz, blijkt dat op het einde der 16de eeuw de kennis der Portugeezen van de eilanden op de westkust van Sumatra nog zeer gebrekkig was. Nias kende men niet, van de onderlinge ligging der Batoe- en Mentawei-eilanden had men een zeer verwarde voorstelling, en een, niet bestaand, derde Goud-eiland dacht men op iets meer dan 2° N.B., 130 zeemijlen in zee. Een en ander was uiteraard een gevolg van de zeilaanwijzing om steeds dicht onder den wal te houden.

[2]) Zoo hoopte men althans. Misschien zijn de Pagai-eilanden bedoeld.

ende zuyden, ende heeft wat van noorden ten westen ende z. ten o. Heeft vande zyde vande Zee vijf ofte ses Eylanden liggen, ontrent een mijl ofte anderhalf verscheyden van 't landt, op de hooghte van *3* graden; twelcke is de hooghte die icker ghevonden hebbe; mach liggen verscheyden vant vaste landt van *Samatra* *8* ofte *9* mylen; De Revier van *Manancabo*, ghelegen aent landt van *Samatra*, hier tegen over dunckt my een seer groote Revier te wesen: want schiet eenen grooten stroom van hem, met veel drijf-hout ende ander vuylicheydt, en dat wel *10* ofte *12* mylen tZeewaert in [1]).

selfden gelegentheyt.

De beste teijckenen ende kennisse die wy vonden van dese custe van *Samatra*, is dese, te weten, datmen de custe nimmermeer en moet laten uyt het ghesicht, dan daer altoos langhs heen loopen: want men sal op dese cours aent Eylandt *Ylha Douro* aen comen, op schaers *3* ende *3½* graden; Doe dese vermaninge op dat ghy u niet en betrout op 't loopen vande stroomen, die naert zuydtwesten trecken, als gheseyt is.

Aenwijs der beste kenteyckens op de custe van Samatra, met waerschouwingh datmen op 't loopen vande stroomen niet mach betrouwen.

Van 't Eylandt *Ylha Douro*, ofte 'tgoude Eylandt af, looptmen naer de Straet van *Sunda* toe, z.o. ende z.o. ten z. aen, ende wat voorby 'tgoude Eylandt zijn gheleghen twee eylanden [2]), welcke strecken noorden ende zuyden d'een met d'ander, op de selfde streckinge van tgoude Eylandt, ontrent vijf ofte ses mylen weeghs. Om nu te loopen naer de mont ofte inkomste vande straet van *Sunda*, so en wilt de Custe vant vaste land niet verlaten, altoos met goet opsicht van d'Eylanden ende Clippen diemen daer seer veel voor uyt heeft liggen, so datmen niet en weet waermen de mont vande Straet vinden sal, dan alleenlijcken by de kennisse van d'Eylanden, twelcke is een hooch Eylandeken [3]), gheleghen recht tegens over een punt landts van *Samatra*, te weten aende n. zyde daer van af; dit vaste land van *Samatra* voleijndicht alhier daer het die straet (mettet Eylandt *Java major*) maeckt, heeft aende n.w. zyde van dese Custe twee ofte drie eylandekens [4]), ontrent een mijl vant landt gheleghen, ende op 't eylandeken dat aldernaest aent landt leijdt [5]), worden eens

Courssen, mercken, Clippen, met ander nootlijcke opsichte der passagien vant gout Eylandt na de Straet van Sunda.

[1]) De auteur heeft dus de gevolgen van een banjerenden bergstroom waargenomen.

[2]) Sanding en Mega of Trieste eiland, liggende evenwel Z.O.–N.W. van elkaar. Engano wordt niet genoemd; volgens de bij het Itinerario gevoegde kaart kende men het wel, doch dacht men het veel verder om de West te liggen.

[3]) P. Batoe Ketjil of Klein Fortuin, liggende N.W. van Vlakken Hoek.

[4]) Taboeam Lagoendi en Oemang.

[5]) Lagoendi.

Een schip met fransoysen gevangen genomen op een Eylandt by de Straet van Samatra.

een schip met Fransoysen ghevangen, waer van het geschut [58a] de Coninck van 't Eylandt *Banda* ende die van *Calapa* creghen [1]) ende een mijl vant landt af zuyden aen, leijt dat Eylandeken [2]), welcke eenen hooghen top ofte spitsighen Bergh heeft, als geseyt is; aende noordtzyde van desen spitsighen bergh ofte Eylandeken, zijn ghelegen *4* Eylanden [3]), waer van het een seer hoogh is, strecken noordoost ende zuydwest, liggen wat voorder daer van af, te weten, by de drie voorsz. Eylandekens [4]), dicht byden hoeck aende zyde vant noordtoosten; tusschen alle dese Eylandekens ende 'tland heeftmen eenen grooten Inwijck [5]), van veel ondiepten ende verborgen clippen onder 't water liggen, waer van etlijcke ontdeckt zijn; en latet u niet bedrieghen om door desen inwijck te loopen, ten waer met een Fuste ofte seer cleijn Schip: want is beter te loopen naer 't Eylandt ghelegen aende zuydzyde daer van [6]), langhs de punt van dien heen, van welcke niet vreesen en dorst: want en heeft niet dat u beschadighen can, sult terstont voor u uyt comen te sien oost noordtoost aen een punt landts [7]), gheleghen aende zyde vant noordoosten, ende schijnt twee ofte drie Eylandekens aen de punt te hebben [8]).

Waerschouwinge voor de periculen der verborghen Clippen end' ondiepten des inwijcks tusschen de Eylanden.

Gelegentheyt ende gedaente der Strate ende des Eylandts Sunda.

Langhs dese voorsz. punt heen, soo heeftmen de mont ofte inkomste vande Straet van *Sunda*, daermen door moet loopen; dese punt streckt noorden ende zuyden, hebbende int n. eenen hooghen huevel [9]), wesende de zuydtzyde het eijnde vant selfde landt.

Dicht byde mont vande Straet salmen tot een beter teijcken comen te sien, te weten naert noordtoosten, een lanckwerpigh Eylandt [10]), ende naert zuijdtoosten een hoogh landt [11]), 'twelck landt is gheleghen boven *Bantam*, een haven int Eylandt

---

[1]) Vermoedelijk het door Tiele (De Europeërs in den Maleischen Archipel, 2de gedeelte, p. 29–30) genoemde „derde schip", van den kapitein O Rosado, dat met 2 andere schepen, onder de vlag van Estavao Diaz (op de Marie-de-Bon-Secours) in 1527 uit Dieppe naar Indië zeilde. Zie ook De la Roncière, III, p. 268–'9. Volgens Tiele leze men voor Banda: Batak. Calapa = Djakatra.

[2]) Krakatau. Zie hierover: N. P. van den Berg, Uit de dagen der Compagnie, p. 194.

[3]) Verlaten eiland, Lang eiland, Sebesi en Seboekoe.

[4]) Zie p. 153, n. 4.

[5]) De Semangka en de Lampong Baai.

[6]) Nl. Krakatau.

[7]) Van Anjer tot St. Nicolaaspunt.

[8]) O. a. Toppershoedje.

[9]) De Goenoeng Batoer.

[10]) Dwars in den weg.

[11]) De Karang.

Java, alwaer de Portugesen de Peper gaen laden, die daer int selfde Eylandt wast ende vergadert wordt; achter 'tvoorsz. hooghe landt is gheleghen die stede van *Bantam*.

Haven int Eylandt Iava daer de Portugesen den Peper des selfden landts laden.

Al eer dat ghy comt by dit voorsz. land dat boven *Bantam* leijt, so sult ghy int oost noordoosten comen te sien twee ofte drie Eylandekens [1]), ende soo ghy begheert naer *Bantam* te loopen, so moecht wel tusschen dese Eylandekens door loopen.

Aenwijs hoe men vorderlijckst nae Bantam seylen mach.

Vermane u wederom van 't Eylandeken gheleghen inde mont van 't Cannael ofte die Straet van *Sunda*, hier voren geroert, twelcmen tot een kennisse ende teijcken heeft, wesende seer hoogh ende diep daer by, ende heeft die Ree, dat als ghy de punt ofte eersten hoeck om zijt, so moechtet anckeren op *20* ende *25* vadem diepten, naer 't u te pas comt, uytghenomen dicht by 't landt, alwaer veel witte steenen ende Rudsen liggen, ende wat meer t'Zeewaert ist altemael modder, op *20* ende *25* vadem seer goede gront, sult u best doen die anckeren naer 't landt toe wel te vertuyen en te versekeren: want men daer seer stercke buyen van overt landt crijght; Dit hoogh Eylandeken ofte spitsighen top [2]) is ghelegen op de hooghte van $5^{1}/_{2}$ graden: want hebbe alhier dickwils die hooghte vande Son ghenomen en ghepeylt, daer geanckert wesende; Op de selfde hooghte leydt van ghelijcken de mont ofte inganck van 't Canael, ofte die Straet van *Sunda*.

Aenwijs der plaetsen ende diepten daermen inde mont der Straten van Sunda seylen ende anckeren mach.

Den mont der Straten van Sunda als ooc het hooge spits liggende Eylandeken liggen op 5 een half graed.

Men heeft dese naevolghende Eylanden tZeewaert, alsmen naer de mont ofte incomste vande straet toeloopt [3]), te weten, d'eerste Eylanden [4]) zijn ghelegen naert westen tZeewaert in, vande voorsz. spitsighen top ofte 'thooghe Eylandeken af, ende
[58b] naert west zuydtwesten ses ofte seven mylen weeghs, heeftmen eenen gantschen regel Eylanden [5]) met sommige Clippen daer ontrent ligghen, ende naert zuyden ander ses ofte seven mylen, liggen andere hooghe ende groote Eylanden, als oock mede int zuydtwesten daer van zijn ander Eylanden [6]); tusschen alle dese Eylanden in, heeftmen veel Cannalen, welcke so smal tusschen den anderen door loopen, datmen daer in verwert om weer uyt te raken; Het beste Cannael om door te loopen, hebbe ghe-

Verhael van verscheyden Eylanden ende Clippen, diemen op bysonder streken nae

[1]) Toppershoedje en de daarbij gelegen eilanden.

[2]) Bedoeld moet zijn Dwars in den weg.

[3]) D.i.: ***naar*** den Ind. Oceaan toe.

[4]) Dwars in den Weg etc.

[5]) Van Seboekoe tot Krakatau.

[6]) Prinsen Eiland en het Westelijk Schiereiland van Bantam, welk laatste zich insulair vertoont.

de Straet van Sunda passeert. vonden by de voorsz. hooghen top ofte 'tspitsighe Eylandeken [1]) heen, te weten aende zuydoost zyde, streckende noordoost ende zuydtwest; in alle dese Canalen en hebt anders niet te vreesen, dan dat ghy voor ooghen siet, etc.

Veel smalle Canalen tusschen d'Eylanden daermen in verdwaelt, mitsgaders een aenwijs vanden rechten ende besten Canael.

Dat 29. Capittel.

Om te seylen van Calapa [2]) uyt het Eylandt Java major naer China toe, met alle die Coursen ende streckinghe vande selfde Navigatie int particulier verclaert.

Aenwijs der Courssen, passagien, kentekenen, ende bejegeningen van Calapa nae 't Eyland van Lusepara.

Seylende uyt die Haven van *Calapa*, sult loopen naer een Eylandeken gelegen naer de punt van *Caravon* [3]) toe, (te weten 'tnaeste aen 't landt) waermede sult terstont comen te sien twee hoecken van sant-duynen, welcke naer d'Eylandekens van te Zeewaert toestrecken, als u de selfde aende rechter hant blyven, so moecht ghy tusschen d'Eylanden in comen loopen, te weten, doort Cannael daer u de wint best plaets toe gheeft: want zijn altemael schoone ende suyvere gronden; Dese Eylanden ghepasseert wesende sult langhs de Custe heen loopen, naer de punt ofte hoeck van *Caravon* toe, welcke is oostwaert aen, streckende ontrent derdehalf ofte drie mylen weechs, om van daer uwen cours dwers over te nemen naert Eyland van *Lusepara* [4]) toe.

Sult weten datmen van dese punt van *Caravon* af, (welcke is gheleghen aende selfde Custe van *Java*) loopt naert Eylandt van *Lusepara* ofte *Lasapara* toe, noorden ende zuyden, ende heeft wat van noorden ten westen, ende zuyden ten oosten, ende is inde cours 50 mylen; Men doet dese cours aldus, om dieswille dat d'ooste ende oost zuydooste winden in dese contreye alsdan beginnen te waeyen, te weten, so haest als de Mey-maent aen comt; van ghelijcken so beginnen alsdan de wateren ende stroomen te loopen, met die *Monson* vant jaer (dat is die Conjunctie ende tijt vande besette winden) naer die Straet van *Sunda* toe, te weten, naert Canael van *Lanpon* [5]) genaemt, twelcke begint vande mont af, ende streckt tot eenen dicken hoeck ende inwijck met een Riffe toe, gheleghen aende Custe van *Samatra*, ontrent

Op wat tijt int jaer datmen na de Straten van Sunda oft den Cannael van Lan-

---

[1]) Nl. Krakatau. [2]) Thans Batavia, zie p. 145, n. 1.

[3]) Hoek van Krawang. [4]) Zie p. 141, n. 4.

[5]) Vermoedelijk de mond van de Toelang Bawang, op de oostkust der Lampongsche districten.

18 ofte *19* mylen van *Lusepara* af; Wesende inde contreye boven verhaelt, byde punt ofte hoeck van *Caravon*, (welcke ghelegen is drie mylen vande Haven van *Calapa* af) sult uwen cours nemen noordt noordoost aen, *8* ofte *9* mylen weeghs, waermede sult comen te sien een ront Eylandt [1]), twelcke u sal blyven aende zyde vant landt van *Sunda* ofte *Java*; voorby dit Eyland wesende sult westwaert daer van af, eenen gheheelen reghel Eylanden sien, die altesamen noorden ende zuyden aenstrecken [2]), tot voorby de contreye vande mont vande Straet van *Sunda*; by dit voorsz. rondt Eylandt sult grondt vinden op *20* vadem diepten, [59a] op welcke diepten sult uwen cours nemen noorden ende noorden ten westen aen, waermede altoos sult blyven int gesicht vande boven gementioneerde Eylanden, tot het eijnde van dien, altoos met die voorseyde diepten van *20* vadem; Als ghy dese Eylanden beghint te verliesen uyt het ghesicht, daar voorby wesende, soo sult terstont op de *14* ende *13* vadem comen, ende op de *13* vadem wesende, sult de selfde cours van noorden ende noorden ten oosten aen loopen, tot dat ghy naer u gissinghe 'tEylandt van *Lusepara* op *15* ofte *16* mylen naer zijt; op dese contreye comende, so loopt terstont vryelijcken op de streeck van noorden aen, alhier sal u de diepten beginnen te minderen tot op *11* vadem, 'twelcke eenen goeden cours is: want op meer diepten loopende, sout buyten *Lusepara* om loopen; Seylende aldus noorden aen als geseyt is op *11* vadem diepten, so hebt ghy den rechten cours tot dat ghy comt op de diepten van *9* vadem, aldaer wesende so siet voor u uyt: want en sult niet langhe loopen, ofte ghy sult het Eyland van *Lusepara* comen te sien, twelcke hem sal opdoen ghelijck twee cleyne huevelen, streckende oost ende west metten anderen, wesende die van 't oosten grooter als d'ander; op alle dese voorseyde wegh, hebbe inde Mey-maent gevonden oost ende oost zuydooste winden, als boven gheroerd is, ende naer dat die ghetyden van 't water, winden, ende stroomen zijn, sult u reguleren, in sulcker voeghen dat ghy altoos in uwen cours noorden behout: want dit is den rechten cours ende wegh, te weten, vande punt ofte hoeck van *Caravon* af, tot het Eylandt *Lusepara* toe, ende so ghy later t'seijl ginckt, hebbende de winden ruymer, sonder eenigh abatiment ofte afslagh, sult uwen cours recht n. aen doen: want is seer periculues buyten 't Eylandt van *Luse-*

pon seylt, ooc hoe de passagien geleghen zijn, ende wat men ontmoet.

Waer omtrent ende wanneer men onbeschroomst nae 'tEylandt Lusepara den rechten loop nemen mach.

Mercken ende opdoeningen des Eylandts Lusepara, ende wat ghetyden ende streckingen datmen dient te houden.

Waer-

[1]) De Zuidwachter.

[2]) De Duizend Eilanden.

schouwinghe om door een Eylandt valsch Lusepara genoemt niet bedroghen te werden.

para om te loopen, daerom sult uwen wegh nemen, in voeghen dat u 'tselfde Eylandt aende oost zyde blijft, om dieswille datmen van *Lusepara 12* mylen oost af een ander Eylandt heeft, 'twelcke genaemt wort *Lusepara falça* [1]), dat is: valsch *Lusepara*, om datter veel Schepen met bedroghen zijn gheweest, die meenden dat het 'trechte *Lusepara* was, comende van 't Eylandt *Java* af, waerom dat zy 't den naem van *Lusepara falça* gegeven hebben; men moeter hem van wachten: want heeft noorden daer van af eenen grooten inwijck, gheleghen int Eylandt van *Banca*, en die daer in loopt can qualijc weder op de rechte wegh gheraken: want de winden daer seer scherp zijn, soo datmen daer groote moeyten ende perijckel door heeft, om in de Straet te comen, ghelijck als sommige schepen wel gebuert is, die haer met valsch *Lusepara* bedrogen vonden, daerom waerschouwe een yeder, dat so wanneer ghy naer *Lusepara* toe loopt, dat ghy boven de *11* vadem diepten niet en loopt, makende dat u't Eylandt van *Lusepara* int oosten blijft, om uwen cours ende wegh te versekeren.

Op drie mylen by Lusepara moetmen wachten n. ende z. met over een te brenghen, Ende van den cours diemen houden moet.

Als ghy 't Eylandt *Lusepara* int ghesicht crijght, daer op aen komende tot op drie mylen naer, soo sult u wachten daer zuyden ende noorden met over een te comen: want aende zyde vant noorden als oock van 't zuyden, zijnt altemael tot over de derdehalf mijl, bancken ende sant-drooghten, die seer periculues zijn, waerom u terstondt sult houden aende zyde van 't zuydtwesten, in voeghen dat ghy daer twee mylen af, naert landt van *Samatra* toe loopt; ick hebber selver onder een mijl van af ghepasseert, [59*b*] so dat wy die gheheele strant, als oock een witte sant bancke gants ontdect saghen, welcke bancke is gheleghen aen de n. zyde, hebbe altoos ghevonden op desen wegh ende cours $5^1/_2$ vadem modder gront: maer so haest als ons 't Eylandt bleef int zuydtoosten, creghen maer $4^1/_2$ ende *4* vadem schaers, ende raeckten tweemael mettet Roer aende gront: maer waren cleyne stooten, vonden over al sant gront: maer so haest als wy ons wenden naert landt van *Samatra* toe, quamen terstont op dieper grondt; daerom advertere u altoos by de twee mylen vant Eyland af, naer *Samatra* toe te loopen; als ghy 't selfde begint te ghenaken, so sult ghy in die contreye vinden schaers vijf vadem modder gront, ende alst u blijft int oosten, so zijt ghy daer recht met over een, alsdan sult ghy terstondt aen 't landt van *Samatra*

[1]) Het hooge land achter Tg Langang.

een punt landts [1]) sien, daer ghy naer toe sult loopen, so sult ghy terstont meer diepten vinden, ende naer de Custe loopende, soo ghenaeckt de voorsz. punt landts op een half mijl naer, sulter *10* vadem diepten vinden, van harde vlacke gront, tot dat ghy een goet stuck weeghs voorby de punt zijt; men loopt de custe van *Samatra*, te weten, vande Straet van Sunda af tot dese punt toe, noord noordoost ende zuydt zuydtwest.

Merckteijckenen om behouden Coursen te seylen by Samatra, neffens het punt des Eylants Banca, ende mer ander punten.

Van dese eerste punt drie groote mylen voortaen, heeft de selfde Custe van *Samatra* een ander punt [2]); sult uwen wegh nemen daer langhs heen, ontrent een half mijl vande Custe af, altoos mettet loot inde hant, alwaer sult vinden de selfde diepten van *9* ende *10* vadem harde gront; als ghy de voorseyde tweede punt begint te genaken, so sult ghy modder gront vinden, ende daer recht teghens over, te weten, aent Eylandt van *Banca*, leijt een ander hooghe punt landts [3]) ofte hoeck, alwaer het Cannael op zijn smalst is, mach wesen vant eene land tot het ander ontrent drie mylen weeghs; vande eerste punt tot die tweede punt is de cours noorden ende zuyden.

Van dese tweede punt ses mylen voortaen, so heeft de Custe van *Samatra* noch een ander punt, welckmen met de tweede punt [4]) loopt, n.n.w. ende z.z.o., ende is tusschen beyden altemael van banckachtighe ende seer ondiepe modder grondt, 'twelcke alsoo tot ontrent te middeweghen vant Cannael heen strect, hebbende meer dan *4* mylen inde lenckte, te weten langhs de Custe van *Samatra* heen tot een Revier toe, die ghy sult commen te sien; wesende soo verde als die voorseyde punt, soo en weest niet onachtsaem om 'tloot altoos uyt te worpen, sult comen tot op *5* vadem modder gront ende beneden dien niet loopen: want sout terstont op *4* vadem comen; moecht u reguleren naer de diepten die ghy vindt, altoos uwen cours nemende aende zyde van *Samatra*, boven de *7* vadem niet comende; als ghy de voorsz. Revier int ghesicht crijght, en daer begint by te comen, so sal u de diepten terstont beginnen te vermeerderen, altoos daer dicht by heen loopende, tot dat ghy daer voor by zijt, de punt tot op een half mijl naer ghenakende.

Streckinghen ende ontmoetinghen des tweeden punts.

Waerschouwinge op wat plaets men wel op 't loot moet passen, ende beneden 5 vademen niet loopen mach.

Van dese derde punt vier mylen voortaen leijt noch een ander

Streckin-

[1]) Eerste Punt (thans met Valsche Eerste Punt).

[2]) Tweede Punt.

[3]) Oedjoeng Lalari.

[4]) Derde Punt.

gen ende mercken des derden punts.

punt [1]), de welcke men loopt met dese punt oost zuydtoost ende west noordtwest, uwen cours doende langhs de custe heen, tot op een half mijl van landt, op 7, 8 vadem diepten, is altemael tot die vierde punt toe modder gront.

Streckinghen ende mercken des vierden punts, mits waerschouwingh om de monden Palimbon etc. te schouwen, ende wat diepten ende coursen men houden moet.

Van dese 4. punt af, tot die eerste mont ofte inwijck van *Pa-* [60*a*]
limbon toe, (genaemt *A primeira Boca de Palimbon*) mach wesen ontrent twee mylen, en men loopt het oost ende west, ende o. ten z. ende w. ten n. Wesende tot op een mijl weeghs voortaen voorby dese vierde punt, so sult u vande Custe afhouwen, naer de Zee toe, om te schouwen de monden van *Palimbon*, (*As bocas de Palimbon* ghenaemt) sult maken dat ghy daer twee mylen van af loopt, (om oorsake vande veel sanden ende ondiepten diemen daer heeft) altoos met het loot inde hant, onder de 6 vadem naer 't landt toe niet loopende, om versekert te wesen: want vande 5 vademen comtmen terstont op de 4 ende van daer op droogh, en wilt oock niet te diep loopen naer de zyde vant Eyland *Banca* toe: wantmen aldaer steenen en Rudtsen heeft ligghen, alwaer die *Iunco* (dat is 'tschip) van *Antam de Payva* op liep [2]), twelcke was op 15 vadem, ende raeckten met het Roer aende steenen ofte Clippen; daerom advertere u boven de 8 vadem noch onder de 6 tot vijf ofte $5^1/_2$ vadem toe niet te loopen, tot voor by de tweede mondt ofte inwijck ghenaemt *A Segunda Boca de Palimbon*, tot dicht by de derde mont: want als u den bergh van *Manopijn* [3]) (dat is den hoeck van 't Eylandt *Banca*) blijft int oosten vry en vranck, alsdan sult ghy 't dwers over setten, nemende uwen cours twee mylen daer van af, om te schouwen een Riffe die daer zuydtwest van af steeckt.

Den inwijck of tweede mont genaemt A Segunda Boca de Palimbon.

Van de streckinghen ende mercken inde contreyen, ontrent den bergh Manopijn.

Wesende in de contreye dat u den bergh van *Manopijn* int zuydtoosten blijft, soo sult ghy noorden ende noorden ten oosten aen loopen, op welcke cours sult comen te sien seven Eylandekens, altesamen byden anderen gelegen; ghenaemt van die van 't landt, *Pulo Tayo* [4]), zijn gheleghen ontrent 15 mylen van *Manopijn* af; Dese Eylanden sullen u blyven aende zyde van 't zuydtoosten; met dese Eylanden over een zijnde, sult comen te sien een cleijn Eylandt gheleghen int noordtwesten, 'twelcke heeft twee huevelen, makende 'tfatsoen van twee mannen, leijt

Twee huevelen als twee man-

[1]) Vierde Punt.

[2]) In verband met het slot van deze alinea, waarin kennelijk naar de Karang Hadji Z.W. van Muntok verwezen wordt, zou het hier bedoelde rif het Brom Brom rif moeten zijn.

[3]) Lees Menoembing; zie p. 139, n. 4. [4]) Zie p. 150, n. 5.

ontrent seven mylen vande voorschreven Eylandekens af, is ghenaemt *Pulo Pon* [1]).

nen, liggen 7 mylen van d'eylandekens Pulo Pon.

Van dese voorseyde Eylandekens af, so is uwen wegh voorby dit Eylandt heen, ende soot claer weer waer, soo sult voorby dit Eylandt voortaen comen te sien het Eylandt van *Linga*, 'twelcke seer groot is, hebbende twee hooghe Rootsen noorden ende zuyden vanden anderen verscheyden; op de Rootse vant zuyden, te weten, op de noorder hoeck heeft het eenen spitsighen hoogen top staen, met twee uytstekende huevelen ghelijck Hasen ooren [2]); sult op dese cours *9* ende *10* vadem diepten vinden, alte mael modder gront; Van dese voorseyde Eylandekens [3]) ontrent vijf ofte ses mylen noordoostwaert aen, leijt een ander cleijn Eylandt [4]), ende dicht by 't Eylandt van *Banca*, sult twee ofte drie Eylandekens sien ligghen; als ghy dese comt te sien, so en wiltse niet voorby passeren: want zijn die van *Pulo Tayo* die ghy soect.

Waermen 'teylandt Linga int ghesichte crijght, ende van des selfden ghedaente.

Mercken, streckingen ende diepten voorby 'teylandt Linga na 'tEylandt van Banca, ende wanneer men d'Eylanden van Pulo Tayo seker heeft.

By dese Eylandekens van *Pulo Tayo* wesende, als gheseydt is, soo sult u best doen daer dichter by heen te loopen, als by 't Eyland van *Pulo Pon*, doende uwen cours noorden ende noorden ten oosten aen, waermede sult comen te sien het Eylandt van *Binton* ende *Pulo Panjon* [5]), 'twelcke daer dicht by (aende ooster hoec) leydt, makende van tusschen beyden door een cleijn Canael; van dit Eylandt *Pulo Panjon* af, twee mylen naer 't zuydtoosten, leyt een ront Eyland [6]) vol gheboomten, moecht tusschen beyd'Eylanden, ofte buyten 'tronde Eylandeken heen passeren: want is overal schoone ende diepe grondt; u wachtende van een
[60b] Riffe [7]) gheleghen int zuyden, ontrent twee mylen van dit ront Eylandt af, daermen de Zee op siet breken, mach wesen van een schuet van een Gotelingh lanck; uyt dese Eylanden van daen zijnde, soo loopt terstont noorden aen, waermede sult comen te sien die *Pedra Branqua*, dat is: de witte steen ofte Clippe, daer wy in de Navigatie van *Malacca* naer *China* dickwils mentie van ghemaeckt hebben; Van hier af voortaen sult uwen wegh

Cours ende mercken vande Eylanden Pulo Tayo na d'eylanden Binton ende Pulo Panjon.

Waerschouwinghe voor een Rif.

Wanneer men Pedra Branqua, dat is: den

---

[1]) Poeloe Saja. Zie p. 150, n. 1.

[2]) De Piek van Lingga; de omschrijving is treffend juist.

[3]) Nl. de P. Toedjoeh.

[4]) Doran (en Totij); de voorstelling is hier zeer verward en verwarrend.

[5]) Pandjang of Mapor, beoosten Bintang. Zie p. 148, n. 1.

[6]) Merapas.

[7]) De Kajoe Ara.

witten steen int ghesicht cryght.

ende cours nemen als in de deschriptie ende coursen van *Malacca* naer China geleert is, waerom niet noodigh is alhier weder te verhalen.

Het Eylandt Pulo Panjon leijt *37* mylen van d'Eylanden van Pulo Tayo.

Vande Eylanden *Pulo Tayo* voren gheseyt, tot het voorseyde Eylandt *Pulo Panjon*, mach wesen inde cours ontrent *37* mylen, luttel min ofte meer, etc.

Dat 30. Capittel.

Die Navigatie ende Coursen, midtsgaders de deschriptie van d'Eylanden van Canton, met alle de Custe, hoecken, Havens ende Eylanden vant Coningh-rijck van China tot Liampo ende Nanquin toe, met alle die streckinghe ende gelegentheyt van dien, op 't breetste ende correctste verclaert.

Hoe de streckingen der Canalen van Malacca nae China ligghen, mitsgaders verder Coursen langhs d'Eylanden Sanchoan, ende Vasco de Faria, etc.

Inde deschriptie vande Navigatie ende Coursen van *Malacca* naer *Chynen* toe [1]), hebben wy aengewesen d'incomsten ende Canalen vande eerste Eylanden diemen noemt van *Canton*, ghelegen op *21*$^1/_3$ graden, welcke is het Eylandt genaemt *Ilha de Sanchoan* [2]), ende die andere van daer af, nae 't landt toe ghelegen, als oock het eyland van *Vasco de Faria* [3]); Sult weten dat van dit eylandt *Sanchoan*, ('twelcke als gheseydt is 'teerste ende 'tuyterste t'Zeewaert gheleghen is), tot eenen hoeck gheleghen *12* mylen van 't eylandt *Lamon* [4]), so looptmen buyten alle dese eylanden af oost noordtoost ende west zuydtwest; Dese eylanden strecken tot op *38* ende *39* mylen voor by 't eyland *Sanchoan* voortaen, ende van 't selfde eylandt tot *Lampacon* [5]) zijn *11* mylen, ende tot die Haven van *Macau* *18* mylen, ende van Macau tot het eijndt van d'eylanden zijn *21* mylen; Dese

De eylanden van Sanchoan tot Macau

eylanden van *Sanchoan* af tot *Macau* toe, te weten, van die tZeewaert op de ry volghen zijn veel ende dicht by den anderen, welcke van verde altesamen een land schynen te wesen, ende

---

[1]) Zie het 20ste capittel, p. 94–120; in het bijzonder p. 115—120.

[2]) Thans St John; zie p. 115, n. 2. [3]) Ton Kwa; zie p. 118, n. 1.

[4]) Lamock beO. Swatau; zie p. 116, n. 1.

[5]) Lam puk sui, een visschersdorp op een der eilanden, 20 zeemijlen W.Z.W. van Macao. Zie adm. kaart 2562. De Portugeezen liepen daar vóór de stichting van Macao af en toe aan. Verg. Bento de França, Subsidior para a historia de Macau, Lisboa 1888. Boxer, in Macao, Three hundred years ago (T'ien Hsia Monthly, vol. VI, April 1938, p. 286) noemt het Langpokao, een eiland Oost van St. John.

van daer voortaen so beginnense minder ende verscheydender te worden, soo datmense bescheydelijck ghenoegh can sien ende onderscheyden dattet eylanden zijn; op alle desen wegh tot aen 't eijndt van dien, te weten, tZeewaert daer van af, en hebt u nieuwers van te wachten, dan van dat ghy voor oogen siet: maer hebt alleenlijck *10* ofte *12* eylandekens ofte steen-clippen,[1]), gelegen *10* mylen van *Macau* voortaen, te weten, tZeewaert van een eyland af, tusschen welcke Clippen ende eyland machmen genoech passeren, by 't eylandt heen loopende: want is een schoon ende groot Canael, ofte willende machmen 'tZeewaert van buyten de Clippen heen vry passeren, so men daer niet en begeert tusschen door te loopen.

schynen eerst samen een land te wesen, ende wat Clippen ende Eylanden voorts ontmoet werden ontrent Macau.

Sullen alsnu alhier verclaren de Navigatie ende Coursen, met die Canalen diemen heeft tusschen dese eylanden (diemen noemt
[61*a*] *As Ylhas de Sanchoan*, ofte van *Canton*) door, soo is te weten dat *14* mylen noord noordoost van 't Eylandt *Sanchoan* af, is gelegen eenen hoeck landts, welcke van daer af n. aen strect, tot de haven van *Comay* [2]) toe, oock mede soo loopt het landt van daer af o. aen, vijf mylen weeghs, al waert een eijndt maeckt, streckende van daer af *4* mylen innewaerts n. aen, van waer het weder o. waert uyt comt tot *Macau* toe; In dit landt dat n. aen streckt heeftmen eenen cleynen inwijck, van waer men o. aen loopt tot *Comay* toe, wordt bevaren vande *Lanteas* ende *Bancoins* [3]), dat zijn de Chijnse barcken ofte lichters die de coopmanschappen ende goederen aende *Iuncos* ofte schepen (die van *Syan* aldaer comen laden) af end' aen voeren; dit landt maeckt een verscheyden eyland welckmen noemt *Taaquiton* [4]); drie mylen voor by de voorseyden cleynen inwijck voortaen, is geleghen een vande monden ofte inkomsten vande Revier van *Canton*, die ghenaemt wordt *Camon* [5]), is van een schoonen incomste: want daer groote *Bancoins* ofte Chijnsche lichters door heen varen, naer de stadt van *Canton* toe; voorby dese mont ofte incomste van *Camon* voortaen, leijt de Haven van *Pinhal* [6]), ende tZeewaert, te weten, dicht byde incomste van dien is ghelegen

Beschryvinge der Coursen, Canalen ende Eylanden tusschen d'Ey landen ghenoemt Sanchoan of Canton.

Streckinghe des Havens Comay tot Macau.

Den Inwijck tot Comay wert van Chijnsche lichters bevaren, om de goederen aende schepen van Syan te brenghen.

De Reviere van Canton is genoemt Camon, hebbende voorts voorby

---

[1]) Vermoedelijk is het heele complex eilanden Z.O. van Macao bedoeld, tot en met de Kaipong en Lema Islands.

[2]) Kwanghai; zie p. 115, n. 1.

[3]) Voor lanteas en bancones, zie Hobson-Jobson, p. 504 a.

[4]) Chek Kai Teng.

[5]) Een dier mondingen heet: Ngae Mun.

[6]) Misschien thans Pin-Chung, aan den rechteroever van den Broadway.

haer de haven van Pinhal, met een drooghte ter Zeewaerts diemen schouwen moet. Een cleynen inwijck nae Canton, Twee spitsige berghtoppen de Hase ooren genoemt, daermen een Rif schouwen, ende een Canael van anderhalf vandem houden moet op hooch water. Van streckingen, Coursen, versch water, diepten, bancken, ende gronden des hoecks Taaquinton, ende des Canaels van Sanchoan by 'tEylandt Vasco de Faria ende voorts. Van 't Eylan Sanchoan na Macau zijn twee passen, ende welck tbest daer van is wert verhaelt. Waeron-

een sandt drooghte daer men hem van moet wachten; twee mylen voorby dese Haven van *Pinhal* voortaen, heeftmen d'ander mont ofte incomste [1]) daermen naer *Canton* toe loopt, met die cleyne *Lanteas* ende *Bancoins*, 'twelcke wort genoemt vande Portugesen, *As Orelhas de Lebre*, dat is: die Hasen ooren [2]), om dieswille dattet binnen int land 2 hooge spitsige toppen van bergen heeft, makende de gelijckenisse van Hasen ooren; een weynigh binnen dese mont ofte incomste leijt een Riffe, diemen ghenoech sien mach; Van hier af tot de Haven van *Macau* toe, zijn ontrent *3* mylen, men loopt langhs 'tlandt heen, door een smal ende ondiep Canael, twelcke maer anderhalf vadem diepten heeft, te weten, met hoogh water.

De wester hoeck van *Taaquinton* [3]) voorsz. leijt noorden ende zuyden mettet midden van 't Canael, vande Incomste van *Sanchoan* ende 'tEylandt van *Vasco de Faria* [4]); Dit Eylandt van *Vasco de Faria* streckt oostwaert aen, ghelijck als *Taaquinton*, ende liggen noorden ende zuyden metten anderen; Dese Incomste ofte 't Canael (dat beyde dese Eylanden maect) is van een schoone ende suyvere modder grondt, om daer in te anckeren, soo moetment dicht by 't Eylandt van *Vasco de Faria* setten, te weten, te middewegen alwaert goet versch water heeft; Van de ooster punt ofte hoeck van dit voorseyde Eylandt af, tot die punt van *Taaquinton* toe, heeftmen een bancke van drie vadem diepten, modder grondt, wesende het diepste daer op by 't Eylandt van *Vasco de Faria* voorseydt, ende daer over gepasseert wesende, heeftmen meer diepten.

Die gheen die begheert te varen van 't Eylandt *Sanchoan* af naer *Macau* toe, heeft twee weghen, waer van die alder sekerste is, uytwaerts aen, te weten, door de mont ofte 't Canael van tusschen 'tEylandt van *Vasco de Faria*, loopende 't Zeewaert langhs d'Eylanden heen, ghelijck als de gheen die van buyten uyter Zee comt; den anderen wegh is oost aen door 't Canael van *Taaquinton*, ende *Vasco de Faria* heen; comende aent eijnde van dien, te weten, vier mylen weeghs noordtoost aen, sult comen [61*b*]
te sien de Haven van *Lampacon* [5]), welcke zijn twee hooghe

[1]) De Moto Mun, die verder naar buiten thans Broadway heet.

[2]) *Niet* de „Haasen-ooren" van p. 119, n. 2, doch de „Two sharp peaks" beO. den Broadway, op kaart 2562.

[3]) Chek Kai Teng; zie p. 163, n. 4.

[4]) Ton Kwa; zie p. 162, n. 3.

[5]) Lam puk sui; zie p. 162, n. 5.

ende groote Eylanden[1]) met veel gheboomten, streckende o. ende w. De mont ofte incomste van dese Haven ('twelcke tusschen die voorseyde Eylanden is) heeft *4, 5* vademen diepten binnen in, van morwe modder gront, waerom daer quaet te anckeren is, ende daer gaet een gheweldighe stroom, heeft aende incomste van 't w. een groot eylandeken ofte Steen-clippe liggen, te weten, recht te middeweghen vande mont; die in dese haven begeert te loopen van dese w. zyde, sal tusschen dese groote Clippe, ende het z. eyland[2]) heen loopen; alhier heeftmen een bancke van *8* spannen waters modder gront, naer 't z. van dese *2* eylanden heeftmen een ander groot ende hoogh Eylandt, 'twelcke streckt n.o. ende z.w. Tusschen dit Eylandt ende *Lampacon* machmen wel door passeren. Aende oost zyde vande mont ofte incomste vande Haven van *Lampacon* leyt een groot ende hoogh Eylandt, streckende noorden ende zuyen[3]). De zuyder hoeck van dit Eylandt leyt oost ende west, met den ooster hoeck van het noorder Eylandt van *Lampacon*, ende het Canael dat tusschen dese twee Eylanden door loopt, 'twelcke streckt noorden aen, is diep ende schoon, hebbende ontrent een schuet van een Lepel stuck inde breede.

trent datmen de Haven van Lampacon siet, ende vande mercken daer geleghen.

Quaet anckergrondt.

Hoemen inde Haven loopen sal.

Een modderdrooghte.

Streckinghe des Eylandts ende Haven van Lampacon.

Dicht aende ooster-hoec van 't zuyder Eylandt van *Lampacon*[4]), leyt een ronde steenclippe, ende wat oostwaerder aen, is gheleghen een groot ende hoogh Eylandt[5]), streckende aende noordzyde o. ende w. ende aende w. zyde n.w. ende z. oost. Dese Canalen, welcke dese steen-clippe maeckt, zijn diep ende schoon. Van dese Steenclippe af z.o. waert aen, heeftmen eenen uytganck ofte Canael[6]), streckende tZeewaert in, altemael van sant grond, met *3* vadem diepten, waer door alle de Schepen loopen, die van *Lampacon* af comen, en buyten begheeren te wesen, 'tzy na wat wegen dat het wesen mach: want vande west zyde ist ondiep, als gheseyt is. Van *Lampacon 7* mylen oost aen, is gheleghen *Macau*, ende men heeft een reghel Eylanden op de selfde streckinge tot *Macau* toe[7]); alle dese Eylanden blyven u aende zuyd zyde, ende van daer af tot het vaste landt toe, zijn ontrent *5*

Tusschen een steenclip ende een hoogh eylandt een schoon diep Canael.

Ondiepten ende streckinge van Lampacon tot Macau.

---

[1]) Sam hoi chuk en Lam puk sui, met het hierna te noemen eilandje Kie sum chau.

[2]) Sam hoi chuk.

[3]) Tai-lum.

[4]) D.i.: Sam hoi chuk.

[5]) San Chau Island.

[6]) Bij San Chau langs.

[7]) Bedoeld is: aan S.B. steeds eilanden, aan B.B. weinig eilanden.

Gelegentheyt ende diepte eens golfs.

ofte 6 mylen. Dese Golve, ofte spatie van tusschen d'Eylanden ende het vaste landt, alsoock van *Lampacon* af tot *Macau* toe, is altemael een open Zee, ende en heeft niet meer dan 2 ofte 3 Eylandekens, doch is over al een banckachtighe gront: want het alderdiepste van dien is 2 vadem, 'twelcke is tot op een mijl na aen 't vaste landt, ende het Canael, het welcke loopt vande Zee af nae de mont ofte incomste vande Revier van *Canton* toe, (diemen heet, der Hasen ooren) loopt langhes de Eylanden vande Haven van *Macau* heen.

Streckinghe eens Canaels nade Revier van Canton.

Keerende weder te rugghe aen 't Eylandt van *Vasco de Faria*, comende met het eynde van dien over een, soo heeftmen daer by een ander hoogh ende rondt Eylandt [1]); tusschen dese twee Eylanden door looptmen tZeewaert in, ende voorby dit voorseyde Eylandt, heeftmen een reghel van ander Eylanden [2]), welcke strecken tot die mont ofte het Canael toe, (daermen door loopt, alsmen van uyter Zee na *Macau* toe comt) ende strecken oost noordt oost aen.

Streckinghen mercken, Eylanden, punten Canalen, ende diepten van 't Eylandt Vasco de Faria nae Macau ende voort.

Alle dese Canalen ofte doorganghen, die van uyter Zee daer tusschen heen loopen, zijn altemael suyver ende schoon, ende en [62*a*] hebt daer nieuwers voor te vreesen van dat ghy siet. Sult langhs dese Eylanden heen loopen, die latende aende zuydt zyde, hebbende aende zyde van 't noorden d'Eylanden van *Lampacon* [3]). Als ghy met die selfde over een comt, soo sult ghy in 't n.o. comen te sien een Eyland, 'twelck een punt landts van een seer witte sant-strant heeft, op welcke punt sult aen loopen: want men heeft van daer af, nae d'Eylanden van Lampacon toe een sandt bancke, waer van het alderdiepste langhs dese punt heen is; sult daer by heen loopen, tot op een schuet van een guetelingh naer. So wanneer ghy dese punt ghepasseert zijt, so loopt n.o. aen, so sal u blyven vande zyde van 't n.w. een groot ende hoogh Eylandt [4]), 'twelcke is gheleghen o. ende w. met het zuyder Eylandt van *Lampacon*; tusschen dit en *Lampacon* en heeftmen anders geen verhinderinghe, dan die groote steen-clippe, hier voren gheroert; Sult loopen op de z.o. punt van dit Eylandt aen, dat latende aende zyde van 't noordt west loopende [5])

Een punt landts van witte strandt daermen op aenseylen moet.

Hoemen voorts strecken sal, ende wat perijckelen te schouwen zijn.

Wanneer-

[1]) Misschien Tai Mong en het daar beN. gelegen rond eilandje; deze en de volgende alinea zijn echter onduidelijk.

[2]) Kau lan, San chau enz.

[3]) Zie p. 165, n. 1.

[4]) San chau.

[5]) In hoofdzaak dus tusschen Tai lum en San chau door.

door 't Canael dat tusschen dit ende een ander Eylandt (dat west-waerder aen leyt) door loopt; Hier door wesende, so ismen in het Canael, 'twelc van uyter Zee af nae de mont (ghenaemt der Hasen ooren) noorden aen loopt [1]), ende van 't Canael af westwaert aen, so is de wegh na Macau toe. Ic en stelle alhier desen wegh ende cours niet: want hebbe die op een ander verclaert ende aengewesen, te weten, inde Navigatie van *Malacca* nae *Chyna* [2]). Die tusschen dese Eylanden door vaert, is hem altoos noodigh met het loot ghestadigh in de handt te gaen en te diepen.

men inde Canael (de Hasen-ooren genoemt) is, ende hoe dat streckt nae Macau.

Van *Macau* 7 mylen n.o. aen, is ghelegen een seer groot ende hoogh Eylandt [3]), van een seer hooghen ende spitsighen top, leyt inde grootste mont ofte incompste van de Revier van *Canton* [4]), door welck de groote *Iuncos* (dat zijn die Syansche coopvaerders) in loopen, daer onse schepen, (te weten, de Portugesche) oock wel door mogen passeren, ende vande westerhoeck van dit Eylandt, te weten, een half mijl zuyen aen zijn ghelegen etlicke steen-clippen [5]), tusschen welcke ende 'tEylandt het over al diep ende schoon is, als oock langhs het Eylandt vande zuydt zyde heen. Voor by dese steen-clippen tZeewaert aen, heeftmen sommige cleyne Eylanden [6]) liggen: ende wat voorby dese Eylanden, wat meer tZeewaert aen, zijn ghelegen etlicke andere groote Eylanden [7]), en sult tusschen de voorseyde steen Clippen, ende die cleyne Eylanden niet passeren [8]): maer tusschen de cleyne ende de groote Eylanden moecht vryelicken sonder schroomen door loopen.

De noordt-ooster streckingen, Merken, Eylanden Clippen ende diepten van Macau tot de Revier van Canton.

Van *Macau* 4 mylen z.o. aen, leyt een groot ende hoogh Eylandt, wesende in tween gedeylt met een seer cleijn doorloopent water vande Zee [9]), ende verthoont hem van verde als een schip, en heeft noch wildernisse noch geboomte, een half mijl daer van

Een hoogh Eylandt met ander mercken ende diepten zuydt

---

[1]) The Broadway, dien men hier kruist.

[2]) Zie p. 119 e.v.

[3]) Lantau met piek 3050 voet hoog. De richting is echter O.t.N.

[4]) Chu Kiang of Canton Rivier.

[5]) De Soko eilanden.

[6]) Lafsami, Ci Chau enz.

[7]) De Ladronen.

[8]) Dus niet door Straat Lantau.

[9]) Tong ho, diep ingesneden door Boddam Cove en wellicht als één gedacht met het nabij gelegen Liungnib.

oostwaert van Macau. af nae het landt toe, heeftmen een ander langhwerpent Eylandt [1]) met geboomte, te middewegen van 't Canael; van tusschen dese twee Eylanden, te weten, in de incomste aende zyde van *Macau*, is ghelegen een steen ofte Clippe daer 't water over spoelt [2]), waer van u alleen sult wachten: want de rest over al suyver ende schoon is.

Een steene Clip diemen schouwen moet.

Van dit groot Eylandt (dat hem in tween deelt) af, o.z.o. aen *6* mylen, leyt een ander lanckwerpent ende hoogh Eyland (met een seer swart schynende bosschagie van geboomten,) welck men noemt *Tonquion* [3]), ende van daer af een half mijl tZeewaert aen, [62*b*] leyt een regel van *10* ofte *12* Eylandekens ofte Clippen, sult loopen tusschen die ende 't Eyland heen, alwaer schoon is, ofte moecht oock tZeewaert buyten alle d'Eylandekens heen loopen willende. Van dit voorsz. Eylandt af nae 't landt toe, tot op een mijl ofte daer ontrent is gelegen een ander laech ende lanck Eylandt met geboomten, te middewegen van 't Canael; Van tusschen dese *2* Eylanden heeftet een Eylandeken ofte Clippe liggen, ende noch een ander by 't Eyland van te landewaerts: Tusschen dese Clippe van te midwegen van 't Cannael ende 't Eyland van tZeewaert ist diep ende schoon, ende aende o.n.o. punt van 'tEylandt tZeewaert, aende zyde van 't landt, heeftmen eenen cleynen Inwijck ofte Bay, alwaer een goet beschutsel is voor de Monson vande zuye winden, ende heefter goet versch water; Rontsom dit Eylandt *Tonquion*, ist over al schoon.

Streckingen, Mercken, Eylanden, Canalen, ende diepten, etc. van het groote Eylandt nae Tonquion, ende ander Eylanden.

Goede beschutsel voor de Monson, ende gherief van versch water.

Keerende weder op het groote Eylandt [4]) vanden hoogen top, gelegen inde mont vande Revier van *Canton*, te weten, vande wester punt van het selfde Eylandt af 7 ofte 8 mylen, o.z.o. aen, is gheleghen een hoogh groot ende lanckwerpent Eylandt [5]), 'twelck is streckende n.w. ende z.o. is gantsch sonder gheboomten ofte eenighe wildernisse. Vande zuydt ooster punt van 't selfde Eylandt af, een half mijl tZeewaert aen, leyt een ander rondt ende hoogh Eylandt [6]). tCanael dat tusschen dese twee Eylanden door loopt, is diep ende schoon. Aende n.o. zyde van dit groot Eylandt, te weten van 't midden van dien nae het landt toe, zijn ghelegen twee ofte drie lanckwerpende ghecloven Ey-

Bejegeninge van 't groote Eylandt nae de Revier van Canton, tot een ander Eylandt ende de plaetsen

[1]) Vermoedelijk Tai lo.

[2]) Op adm. kaart 3026: „breaks in bad weather".

[3]) Misschien een der Lema eilanden; de tekst is echter onduidelijk.

[4]) Lantau.

[5]) Vermoedelijk Hongkong met Lamma Island.

[6]) De Pu Toi groep.

landekens ofte Rudtsen, daer dicht by van een rosachtighe aerde, sonder eenighe gheboomten. Tusschen het eynde van 't n.w. van het voorsz. Eylandt ende het landt loopt een cleijn Canael [1], door het welcke die cleyne *Bancoins* (dat zijn de Chinische Barcken ende lichters) heen loopen. Van *Canton* tot dit voorsz. Eylandt, maeckt het water een Golve ofte inwijck; Door dese contreye looptmen alsmen van *Japon* af comt.

daermen van Iapon af comt.

Van dit lancwerpent ende rondt Eylandt af, te weten, van de mont van tusschen beyde, 7 mylen o.n.o. aen, heeft het landt eenen hoeck [2]) van een hoogh ende effen land boven op, vol van een swart schynende wildernisse, hebbende aen dees zyde van het w.z.w. een steijl afghebickt landt, ende na het o.n.o. loopt het al dalende af. Van dit landt af steeckt een punt tZeewaert in, ende recht teghens dese punt over, tot ontrent een Roer schuet verde, is gheleghen een groot ende lanck Eylandt, streckende ghelijck als de Custe [3]). Het Canael van tusschen dese punt ende tvoorsz. Eylandt heeft schaers 3 vadem diepten. Binnen dit punt na het land toe, te weten aende w.z.w. zyde, heeftmen veel ende goede Reeden [4]) te anckeren (voor de *Monson* van *Chyna*,) op 7 ende 8 vadem diepten, moddergront; Ick heb daer aen ancker ghelegen, comende van het Eyland *Japon* af, ende quamen door 't voorsz. cleyne Canael geloopen; Alhier voleynden alle de Eylanden van diemen heet *As Ylhas de Canton*, ofte d'Eylanden van *Canton*. Dese wegh vande 2 voorsz. Eylanden af, tot dese punt ofte hoeck landts toe, maect een Golve, door den grooten Inwijck die 't heeft; is op dese dwers wegh over al suyver ende schoon, ende alst eenigh hart weer is, soo gaet alhier een seer hol water, namentlicken, dicht by 't Cannael vande twee Eylanden.

Aencomende merccken ende ghedaenten van 't lanckwerpent Eylandt o.n.o. aen, tot een uytstekende punt landts.

Canalen schaers 3 vademen diep een goede Reede.

Het eynde der Eylanden van Canton.

Golfe door den grooten Inwijck is doorgaens suyver ende schoon, maer gaet hol in hart weder.

[63*a*] Van dese voorsz. punt vant landt ende hoeck van de Eylanden af, 6 *m*ylen de Custe voortaen, is gheleghen eenen Inwijck [5]), hebbende sommighe Eylandekens ende Clippen inde mont van dien ligghen, te weten, aende zyde van 't o.n.o. de welcke een goet beschutsel zijn voor eenige stormen ende onweder; men heeft alhier victualie ende ander lijftochten van doen; wesende 4 mylen tZeewaert daer van af, is geleghen een steenrootse ofte

Een Inwijck hebbende sommighe Eylandekens ende Clippen, zijnde gherieffelijck in

[1]) Ongeveer over de reede van Hongkong.

[2]) Mirs Point; de afstand is echter grooter dan 7 Port. mijlen.

[3]) Tuni ang. Afstand, breedte en diepte zijn onnauwkeurig.

[4]) Namelijk in de Mirs Baai.

[5]) Bias Baai.

storm ende onweder. Clippe op 22 en half graden, verthoont hem als een seylent schip.

Clippe (die hem van verde verthoont gelijck een seylent Schip) op de hooghte van 22½ graden [1]). Dese Custe is langhs de Zee heen, altemael van een leegh landt ende sandt-stranden, wesende van binnen een hoogh land, streckt o.n.o. aen, tot een punt landts toe, ghelegen 15 mylen van 't Eyland *Lamon* [2]); men mach het over al anckeren, ende is inde distantie tot dese punt land toe 18 mylen.

Drooghten ende Riffen van root sant, die gheen Canael hebben.

Sult weten, dat vande contreye van 't eynde van d'Eylanden van *Canton* af, tot het Eylandt *Lamon* toe, te weten, 18 mylen tZeewaert in, zijn gheleghen etlicke drooghten ende Riffen van root sant, die met leegh water ontdeckt zijn, op welcke plaetse de Visschers van alle dese Custe haer visscherye houden; Alle dese voorsz. drooghten ende Riffen zijn ghesloten, sonder eenighe Canalen ofte passagien te hebben [3]).

Een punt landts op den 25 en half graden daermen buyten alle hoecken loopt.

Van de boven gementioneerde punt landts [4]) (die 15 mylen van 't Eyland *Lamon* leyt) af, tot die *Enseada dos Camorijns*, (dat is den Inwijck vande Garnaet [5])) toe, die vande Chynen *Cayto* ghenaemt wort, gheleghen op de hooghte van 25½ graden ruijm, looptmen de Custe n.o. ende z.w. ende n.o. ten o. ende z.w. ten z. te weten, buyten alle de punten ende hoecken heen, is inde cours 86 mylen. Nu keerende weder tot den hoeck, so heeftmen van daer af tot *Lamon* toe 15 mylen. Thien mylen van de voorsz. hoeck voortaen, leyt een Revier, ghenaemt *Ryo do Sal*, (dat is, de Revier van 't Sout) van waer het Sout na *Canton* toe gevoert wert; is van een groote Haven ende incomste. Dese Revier van 't Sout ghepasseert wesende, te weten, 4 mylen voortaen, heeftmen een ander Revier, ghelegen by een ander punt landts ofte hoeck, welcke Revier vande Chynen genaemt wort *Chaocheu* [6]), ende vande Portugesen *O porto de Peças*, dat is de Haven vande Stucken: want alhier ghemaeckt worden de goede Chynische stucken van Zyde, ende ander costelijck tuijch. Dese Revier is seer groot, ende heeft veel bewoonde plaetsen ende vlecken te landewaerts in, langhs de watercant heen ligghen; is ghelegen met de

Gheleghentheyt van Ryo do Sal, zijnde een groote haven.

De Revier O Porto de Pecas, daer de Chinische zyde wercken ghemaeckt werden.

---

[1]) De Pauk Piah, 25 voet hoog op 22°33′ N.B.

[2]) Lamock, zie p. 116, n. 1.

[3]) Vermoedelijk een vage aanduiding van de op de breedte van Lamock liggende Formosa-banken.

[4]) Fokai Pt.

[5]) Port. camerão (-oes), vanwaar ook de naam van het Afrikaansche gewest Kameroen. Zie p. 180, n. 3.

[6]) De rivier van Chau Chu, met de haven Swatau.

zuydtwester hoeck van het Eylandt *Lamon* [1]), o.z.o. ende w.n.w.

Het Eylandt van *Lamon* is gheleghen op de hooghte van 23¹/₄ graden; is groot ende seer hoogh [2]), bedect van wildernisse ende gheboomten, streckt ghelijck als de Custe leyt, ontrent een mijl weeghs verscheyden van 't vaste landt, alsmen (van *Macau* afcomende) daer langhs by heen seylt, te weten, aende zyde van 't w.z.w. soo doet het hem op ghelijck als twee Eylanden, alhoewel dat het maer een en is; heeft aende z.w. zyde, ofte de zyde van 't landt sommighe steen-clippen recht by hem liggen, die met leegh water ontdeckt zijn, ende met hoogh water, so breecker de Zee op. Voorts soo is alle de reste van 't Canael van tusschen 'tEylant ende 'tvaste landt, schoon, suyver en diep genoech, evenwel so en machmen daer niet door passeren: want is vol van wildernisse, en ander driftigh [3]) tuijch, al hoewel dat ic daer door geweest hebbe door nootshalven: maer was met [63*b*] groote moeyten, waer omme niemandt rade daer door te loopen, ten waer met een *Soma*, (dat is een Chinische Carveel, daer zy met langhs de Custe varen, en haer handelinge dryven;) aen desen voorsz. z. wester hoec van 't Eyland, so liggen tZeewaert daer van af, etlicke cleyne vlacke Eylandekens ende andere Rudtsen, tusschen de welcke ende het Eylandt men niet passeren en mach, ende heeft aende noordt ooster hoeck, aende zyde van 't landt, een seer grooten Inwijck, al waermen een goet beschutsel ende louwe [4]) Ree heeft voor alle winden, daermen van gelijcken met onse schepen mach in loopen, noodigh wesende; heefter 3¹/₂ vadem diepten, modder gront; Om nu daer in te comen, soo sult ghy ghenaken ende loopen aende zyde van 't z.w. want ick hebber selver in gheweest.

Het Eylandt Lamon leyt op 23 een vierendeel graden.

Hoe hem het Eylandt Lamon verthoont alsmen van Macau comt als mede van de Clippen ende perijckelen daer ontrent.

Van dese zuydtwester punt van 't voorsz. Eylandt af, anderhalf mijl tZeewaert in, heeftmen een Riffe, die hem boven twater verthoont; is van sommighe swarte steenen, die op een ry oostwaert aen strecken, tot ontrent 3 mylen weeghs, ende heeft aen 't eynde van dien 3 vlacke lanckworpende Clippen op een ry ligghen, waer van d'uyterste de grootste is; Men en mach in geenderley wyse over noch tusschen dese Riffe ende Clippen door loopen; maer tusschen de Riffe ende 'tEylandt, heeftet een seer

Eylanden ende Rudtsen daer qualijck te passeren is.

Inwijc daermen voor alle winden goede Reede heeft van 3 en half vadem diepte.

Een swart steenigh Rif 3 mylen lanck met 3 Clippen aen 't eynd.

Goede Canael tusschen het Rif ende

[1]) Zie p. 116, n. 1.

[2]) Het eiland is 240 voet hoog.

[3]) Drijvend.

[4]) In de luwte gelegen, beschutte.

het Eylandt van 20 vadem.

goet Canael: want ick hebber selver door ghepasseert, heefter *20* vadem diepten van cleijn dun ende vlack sandt gront, en hebter anders niet te doen, dan u alleenlick te hoeden voor 't Eylandt, ende de voorsz. Riffe; 'Tis goet (voor de gheen die van *Japon* afcomt) daer by daegh door te loopen: want soomen tZeewaert buyten om loopt (om de Riffe te schouwen [1])) so ghebuert het wel datmen de winden aldaer scherp vint, en daerom qualick aende Custe can gheraken, waerdoor zy (so hem het weer verheft) groote moeyten passeren.

Redenen waerom beter door het Canael dan buyten om het Rif te loopen is.

Van dit Eylandt *Lamon* af, *6* ofte *7* mylen o.n.o. aen, is ghelegen de Haven van *Chabaqueò* [2]), 'twelck is een arm vander Zee, die seer diep te landewaerts in loopt, n.o. waert aen, heeft aende incomste van dien, te weten, aende z.o. zyde een dicke ende grove punt landts ligghen, die hem van daer voort aen seer verheft en hoogh op loopt, ende aende zyde van 't n.w. ist een leegh landt van sandt stranden. Vande voorsz. punt landts af op de selfde streckinghe, een schuet van een goetelingh verde, is ghelegen een Riffe van sant daer 'twater op breeckt. Die in dese haven begheert te loopen, moet ghenaken de zyde van 't z.o. loopende langhs de punt vande incomste heen, heefter derdehalf vadem diepten. Een half mijl boven de voorsz. punt landts, te weten, aen 't landt van 't zuydt oosten, is gheleghen eenen cleynen inwijck ofte Bay van modder grond, welcke haven een goet beschutsel is voor eenigh onweer, ende tot meerder versekertheyt, so machmen daer soo dicht aen het landt loopen, datmen inde modder blijft steken, ende springen also aent landt van het n.w. het welcke voorby een Eylandeken is, daer een bewoont vleck ofte stede leyt, alwaermen veel provande ende lijftochten vint. Dese vaert doetmen aldus met *Iuncos* ende *Somas*, dat zijn Chinische schepen ende Boots; Dese Haven is gheleghen op $23^1/_2$ graden.

De haven van Chabaquon leyt 7 mylen van 't Eyland Lamon, hebbende aende z.o. zyde een punt landts.

Een Sandt rif op de selve streckinghe.

Hoemen best inde haven loopen mach.

Een cleynen Inwijck by de punt landts zijnde goet schutsel in storm.

Een bewoont vlecke daermen proviande can becomen.

De Haven loopt op 23 een half graden.

Achter desen inwijck, te weten, aende zyde vande Zee, leyt eenen anderen Inwijck, alwaer langs heen (te weten een schuet van een Lepel-stuck daer van) zijn gelegen *4* ofte *5* Eylandekens ofte Clippen, tusschen de welcke ende 'tland men passeren mach: [64*a*] want isser schoon ende diep. Desen Inwijck vande Eylanden is een beschutsel voor de *Monson* van *Malacca*, (dat is voor de

Een ander inwijck met sommighe Clippen, daer-

[1]) In den zin van „schuwen".

[2]) Voor o.n.o. leze men w.n.w.; Chabaqueò is, ook blijkens het slot dezer alinea, Swatau.

winden die inde tyden datmen van *Malacca* af nae Chyna comt wayen,) heeft binnen in seer goede schoone grondt; 'Tlandt gheleghen tusschen dese twee voorsz. Inwijcken, is van een hooghe ende groene landouwe, sonder eenighe wildernisse ofte gheboomten, ende de voorseyde Eylandekens zijn ront ende hoogh, streckende altemael op een ry langhs 'tland heen.

men tusschen 'tlandt ende de selve passeren mach.

Ghedaente des landts tusschen de twee inwycken.

Vande voorsz. Haven van *Chambaqueo* af tot *Chincheo* [1]) toe, looptmen de Custe n.o. ende n.o. ten o. aen, is inde distantie 22 mylen; is altemael van een hoogh landt, ende men heefter dicht by 't landt 16 vadem diepten, en daer loopen veel quade ende groote stroomen; keerende op *Chabaqueo*, so heeftmen van daer af 6 oft 7 mylen voort aen, *A Enseade Pretta* [2]), (dat is den swarten Inwijck geseyt, van die van 't landt *Lauho* ghenaemt,) boven welcke is ghelegen een hoogh landt, met een seer swart schynende wildernisse, ende heeft inde mont vande incomste twee Eylandekens ligghen; is binnen in van een schoone ende goede gront, wesende een beschutsel voor etlicke winden, alwaer *Ruy Lobo* met zijn schip ende noch een groote *Iunco* ofte Chijns Schip verwintert heeft. Twee mylen tZeewaert daer van af, ligghen twee Eylandekens van witte Steen-clippen, dicht by den anderen, tusschen welcke ende 'tvaste landt ist over al schoon.

Vande Haven van Chabaqueo tot Chinchéo, loopt men 22 mylen n.o. ende n.o. ten o. aen.

Goede diepte ende quade stroomen by 't landt.

Vanden swarten inwijck een swarte wildernis gelijckende, heeft goede reede.

Twee mylen verder liggen twee witte steenclippige Eylanden, zijnde tusschen 'tvaste landt, ende de selve over al schoon.

Van dese *Enseada Pretta*, ofte swarten inwijck, 7 mylen voort aen, zijn ghelegen twee hooghe ende cleyne Eylanden [3]), (wat meer lancwerpender dan rondt, sonder eenighe wildernisse ofte gheboomten) seer dicht by den anderen, streckende n.w. ende z.o. hebbende tusschen beyden 3 ofte 4 steen-clippen. Dese Eylanden ende Clippen liggen verscheyden van 't vaste landt, ontrent een half mijl weeghs, ende daer recht tegens over leyt eenen cleynen Inwijc, van eenen seer leegen hoeck ofte punt landts langhs de Zee heen, ende aen 't Eylandt dat aldernaest het landt leyt, te weten, vande z.w. zyde, is gheleghen een sandt-bay, 'twelck een goede Ree is van 7 ende 8 vadem diepten, so dat u de Clippen die tZeewaert blyven, een beschutsel maken; sult het landt vande Sandt-bay wel dicht ghenaken: want ick heb daer selfs in geleghen, om dat ic daer met een groot onweer in liep,

Vande streckinghen, clippen, Reeden, diepten, versch water, ende gronden

[1]) Chang Chiu (in Fu-kiën), 25 zeemijl de rivier op, die beZ. Amoy en Quemoy uitmondt. De haven van Chincheo heet thans de haven van Amoy. Zie ook Linsch. Ver. dl. XXV, p. 233. [2]) Chauan Baai; zie adm. kaart 1962. De naam komt voor op de kaart van het Itinerario achterin, kaart V.

[3]) De later te noemen Chiocon-eilanden, vermoedelijk thans Rees-eilanden; de afstanden kloppen echter niet.

[tusschen den swarten inwijck ende de Eylanden Chiocon.]

comende van *Iapon* af. De Japonen hebbender oock wel by wylen met hare schepen in verwintert. D'incomste daer van is aende zyde van 't n.o. wel dicht by de punt van 't Eylandt (die nae 't landt toe leyt) heen; sult altoos in 't incomen wel dicht nae 't Eylandt aen loeven, om de Haven niet te missen, ende moecht altoos (so aende n.o. zyde, als aende zyde van 't z.w. tusschen 'tEylandt ende 'tlandt) uyt ende incomen. Men heeft oock op dit Eylandt versch water. Dese Eylanden worden ghenaemt *Chiocon*[1]; isser over al suyvere gront, uytghesondert alleenlicken een steen-clippe daer men het water op siet breken, gheleghen een schuet van een guetelingh w. waert vande Ree af.

[Van streckinghen, Riffen, Eylanden, Clippen, diepten, hoecken, inwijcken, gronden, tusschen d'Eylanden Chiocon ende de Haven van Chinchon.]

Van dese Eylanden van *Chiocon* af, drie mylen voort aen, leyt de Haven van *Chincheo,* ende twee mylen verscheyden van 't landt af, zijn gheleghen twee Eylandekens[2]) van witachtighe Steenclippen, tusschen welcken ende 'tlandt, als oock daer buyten om tZeewaert ist over al schoon. Van dese Eylandekens af twee mylen voort aen, ende een half mijl van 't landt, heeftmen een [64*b*] hoogh ende rondt Eylandeken ligghen, waer van een Riffe af steeckt, tot op een half mijl tZeewaert in, daer men het water op siet breken; sulter u van wachten. Tusschen 'tlandt ende dit Eylandeken zijn 't altemael ondiepten; Tusschen dit Eylandeken ende den hoec vande mont van *Chincheo* leyt eenen cleynen Inwijck, daer de Schepen (inde Monson van *Chyna*) setten. Alle dese Custe van *Chabaqueò* af tot *Chincheo* toe, is van een hooghe landouwe, met diepe ende schoone gront, uytghesondert alleenlijcken de voorsz. Riffe van 't Eylandeken.

[Van streckinghen, landen, Rotsen, punten, riffen, Eylanden, Bayen, Clippen, versch water, gronden ende diepten des]

Die Haven van *Chincheo* (comende van dese zyde van 't z.w. af) heeft boven hem over legghen een seer hoogh landt, met een steenrootse boven op, in ghelijckenisse van een pylaer ofte colomne (als de *Varella* aende Custe van *Champa*[3])); dit hooge landt ofte geberghte gaet al dalende (na eenen uytstekenden hoeck ofte punt landts) af; ende comende van de zyde van 't n.o., te weten, van uyter Zee, soo heeftet een groot open, met sommighe Eylanden inde mont. Vande voorsz. hoeck af, soo streckt het landt noorden aen, ontrent anderhalf mijl, ende van daer keert het weder nae 't w.n.w. hebbende een arm vander Zee, die een

[1]) Zie p. 173, n. 3.

[2]) Wu seu en Tsing seu; zie adm. kaart 1760. De nu volgende zeilaanwijzing is echter onduidelijk, en zelfs op detailkaarten niet te volgen.

[3]) Zie p. 107, n. 1.

groot stuck weeghs te landewaerts in loopt; Op de selfde streckinge, so heeftmen (aen dit land dat vande punt vander Zee, tot dat ander punt, daer 't landt nae 't w.n.w. streckt) een lanckwerpent ende hoogh Eylandt, sonder eenige wildernisse ofte gheboomten, streckende gelijck het selfde landt, ende leyt een cleyne half mijl van 't landt verscheyden, ende heeft vande zyde van 't landt een goede Sant-bay, te middeweghen van 't selfde Eylandt, te weten, een schuet van een Bas, west waert aen, leyt een verborgen Clippe ofte Steen-plate, van *18* span waters, beslaende weynigh plaets, alle d'ander reste is schoon ende suyver om te mogen anckeren. Dit Eyland heeft goet versch water; Alhier heeft *Diego Pereira* [1]) met zijn Schip verwintert; Men en loopt by dit Eyland niet aende z. zyde: maer van de oost zyde buyten om heen: Comende alsoo vande noordt zyde binnen in de voorseyde Haven. havens van Chinchon z.w.waert.

Van dit Eylandt een quartier mijls noorden aen, zijn gheleghen drie Eylandekens, streckende metten anderen oost ende w. Van daer af nae 't land van 't westen toe, heeftmen een Canael van ontrent een half mijl breedt, diep ende schoon; Men mach ooc wel tusschen 'teerste ende d'ander twee Eylandekens door passeren, willende; 'Tooster eylandeken ist langhste ende tgrootste van alle drie. Dese eylandekens ligghen verscheyden vant noorderlandt, ontrent een groote mijl, welck land is een seer hooghe landouwe. Een schuet van een Bas vant ooster Eylandeken noorden aen, is gheleghen een groot ende hoogh Eylandt, streckende noorden ende zuyen, het welcke heeft aende west zyde een Sandtbay; Onder het beschutsel van dese Sandtbay, te weten, dicht by het landt heeftmen een goede Ree om te anckeren, met een seer schoone gront, alwaer dickwils de Portugesche schepen gelegen hebben, aldaer goederen ende waren ladende, van die daer te lande vallen. Van desen Inwijck een schuet van een guetelinck, z.w. aen, ende een schuet van een Bas vande ghementioneerde Eylandekens, leyt een Sant-plate van *12* span waters.
[65*a*] Voorts so is alle de reste schoon. Op de Ree ende langhs d'Eylandekens heen, heeftmen groote stroomen. De beste plaets om te anckeren ende het aldersekerste te ligghen, is dicht byde zuyder hoeck, om van de stroomen bevrijt te wesen, ghy en sult den hoeck vande strant (vanden Inwijck) nae het noorden toe niet Vande streckinghen, Eylanden, Landouwen, Canalen, diepten, gron-

[1]) Portugeesch gezant naar China in 1552; zie Richthofen, China, I, p. 648.

den, Reeden, platen, ende Inwijck des havens Chincheo, tot het Eylandt Tantaa, noordwaerts.

te passeren: want is ondiep. Die van *Liampo*[1]) ende *Japon* af comen, loopen in dese haven, door 't Canael, van tusschen dit Eylandt ende die drie Eylandekens, welcke schoon is, van 5 ende 6 vadem waters, twelck men van ghelijcken heeft langhs de Eylandekens heen, te weten, soo wel aende zyde van 't landt, als te Zeewaert, uytghenomen de sant plate boven verhaelt.

Ontrent het Eylandt Tantaa groote ondiepte te Zeewaert in.

Dit Eylandt wort van de Chynen ghenaemt *Tantaa*[2]); Twee mylen van die Eylandekens tZeewaert af, leyt een cleijn ende geclooft Eylandeken, geheeten *Tantheaa*. Van 't Eylant *Tantaa* tot het noorder landt, is ontrent een mijl weeghs, 'twelc altemael ondiepe gront is, so datmender gheensins door passeren mach, noch ooc op een groot stuck weeghs 'Zeewaert daer van af.

Van dit Eyland *Tantaa* af, een mijl weeghs westwaert aen, is ghelegen de mont ofte incomste vanden arm vande Zee[3]), welcke mach wesen van een half mijl inde breede; ende 'tlandt vande

Vande ghelegentheyt der incomste w. waerts van 't Eyland Tantaa, tot een punt landts ende inwijck daer de Armada des Coninghs China onthouden.

z.zyde, heeft een punt landts, tegens 'twelcke over (te weten, aen 't ander land vande n. zyde) is gheleghen eenen Inwijck ofte Bay, met seer goet beschutsel, daer heen die Armaden van des Coninghs van Chynas Schepen onthouden. Een mijl weeghs vande voorsz. punt lants af, de Revier innewaerts aen, leyt een eylandt (by 't zuyderlant) met sommighe roode Duynen; Te middeweghen van dit eyland, te weten, aende zyde van 't zuyder landt steeckt een punt landts uyt; Wat voorby dit punt w. aen, heeftmen een cleijn Bay aen 't selfde Eyland, in welcker mont

Een Baye ende punt landts daer de schepen beschermt ligghen.

de Schepen anckeren; alhier leytmen buyten alle stroomen, onder het beschutsel vande voorsz. punt landts. 'Tgebuert oock wel dat de Schepen somtijts door onachtsaemheyt opt droogh blyven, om datse te dicht aen 't land comen, doch en doet hen geen schade ofte letsel: want is weecke modder gront. Van dese

Goede plaetse om de schepen op te halen ende te versien, hebbende oock goede lijftochten.

voorsz. punt af nae den ooster hoeck van 't selfde eyland toe, heeftmen een seer goede plaetse om de schepen op 't landt te halen en te versien, alwaer de Portugesen huer schepen dickwils versien en geconserteert hebben. Van ghelijcken soo heeftmen alhier veel provande ende lijftochten; Sult weten dat die Schepen, (by 't eylandt *Tantaa* liggende) aldaer het onweder niet en

Onder het

verwachten[4]): maer so haest als zy eenigh quaet vermoeden

[1]) Thans Ningpo, op 29°50′ N.B.

[2]) Tantaa en het hierna te noemen Tantheaa zijn vermoedelijk de op de detailkaarten voorkomende eilanden Tae tan en Seao tan.

[3]) De eigenlijke ingang van de rivier van Chang Chin; zie p. 173, n. 1.

[4]) Lees: afwachten.

van tempeest ofte quaet weder krygen, so lichtense terstont haer anckers op, ende coment setten by dit Eylandt: te weten, inde mont vande voorsz. cleyne Bay, wel dicht by 't zuyderlant heen; op alle desen wegh ist over al schoon. Dese haven van *Chincheo* leyt op de hooghte van 241/4 graden.

Eylandt Tantaa dientmen geen onweder te verwachten.

De haven van Chinchon leyt op 24 een vierendeel grad.

Van 't Eylandt *Tantaa*, ende het eylandeken van dese Haven van *Chincheo* af 5 mylen o.n.o. aen, is gheleghen een punt landts, aende welcke leyt eenen goeden Inwijck, (voor 't quaet weder ende de Monson van *China*) ghenaemt *Lialoo* [1]). De Reede van desen Inwijck is dicht by de voorsz. punt landts: want alle 'tlandt van desen Inwijck af tot het eylandt *Tantaa* toe, is altemael (te weten daer langhs heen) van een banckachtighe ende ondiepe
[65b] gront, streckende alsoo tot het eylandt toe, want tusschen tselfde eylandt ende het landt ist oock altemael droogh ende ondiep, als voren gheseyt is.

Goede Reede ende Haven van Chinchon voorby 'tEyland Tantaa om een punt landts in een inwijc Lialoo ghenaemt.

Van desen Inwijck van *Lialoo* af voortaen, so beghint het land wat leeger van hoochten ende huevelen te worden, sonder eenige hooghe gheberghten, (als de voorgaende) meer te hebben, ende is van luttel wildernisse, en op plaetsen gantsch geen; is een seer schone Custe, en hebter niet te vreesen, dan dat ghy voor ooghen siet.

Van *Chincheo* tot de Haven van *Foquien* [2]) zijn 40 mylen, ende men looptet n.o. ende noord oost ten oosten aen.

Chinchon, ende de Haven van Foquien, ligghen 40 mylen verscheyden.

Van de punt van *Lialoo* af, twee mylen voort aen, is ghelegen een vlack eylandeken, te weten een half mijl verscheyden van 't land, ende noch een ander halve mijl voorder aen, ligghen twee eylandekens by den anderen, wat dichter by 't land; Dicht by de selfde heeftmen een Revier, hebbende aende mont van dien sant stranden, met een leegh land. In dese Revier loopende *Somas* ofte Chynische schepen, die na de Stadt van *Enao* oft *Enau* [3]) willen wesen, welcke daer binnen in is gelegen, al waer men veel Chynische waren ende goederen heeft. De custe 7 ofte 8 mylen voort aen, so heeftmen de punt van *Chencheu* [4]) ghenaemt, welck is van een hoogh ende kael landt, van een witte ende rosachtige coluer, stekende weynigh ter Zeewaert in; Heeft vande

---

[1]) De Liau lu Baai op de zuidkust van Quemoy.

[2]) Fu chan fu, op 26° N.B., aan den mond van de Min rivier, 20 zeemijl boven den mond. [3]) Vermoedelijk thans An hai, dicht bij den mond van de rivier van dien naam, beN. Quemoy. BeO. Quemoy liggen de hiervoor genoemde eilandjes. Zie echter ook Linsch. Ver. dl. XXV, p. 234.

[4]) Chinchu Pt. bij den zuidelijken ingang van de rivier van Chinchu, op 24° 55′ N.B.

noordtooster zyde eenen cleynen Inwijck ofte Bay, ende daer boven over een seer hoogh ende steijl afgebickt landt; In desen Inwijck leijt een groot eylandeken [1]), tusschen twelcke ende de punt landts men daer in loopt. Van dit eylandeken af, een schuet van een Roer na 't n.o. is ghelegen een steen plate, een halve vadem onder water, ende nae het noordt westen van 't selfde eylandeken af, te weten, tusschen dien ende het landt, leyt een ander steen; en aende zyde van 't land heeftmen by dit eylandeken een goet beschutsel om te anckeren. Ick hebbe in dese Haven, selver geleghen (te weten, wat naerder aent eylandeken als by 't landt) met twee *Iuncos*, (dat zijn groote Chynische schepen) wesende een yeder wel van *500* ende *600* Bharen, rekeninge van Indien, twelcke is over de *90* vaten, ende liepender langhs de punt lands heen in; Boven op dese punt landts, te weten, opt opperste, leyt een groote bewoonde Stede [2]). Noordt noordt oost van dit eylandeken af, zijn gheleghen twee lanckwerpende ghecloven eylandekens van rootachtighe coluer: maer en hebben gheen schoone gront noch eenigh beschutsel; Twee mylen aleermen by dese punt van *Chencheu* comt, soo heeftmen te landewaerts in, te weten, nae *Chencheu* toe eenen bergh ligghen [3]), van ghelijckenisse van *Monte Fermose* [4]), ofte de schoone Bergh.

Van de Streckinghen, Eylanden, Revieren, stranden, platen, Reeden, Berghen, Inwyck, bewoonde stadt ende Chinische waren, voorby 't punt van Lialoo, tot het punt van Chincheu.

Desen voorseyden Bergh is gheleghen van *Chincheo* af *13* mylen. In dese contreye soo heeftmen ses ofte seven mylen van het landt af sommighe Boyen met ghecoluerde vlueghelen ende vlagghen [5]) ligghen, welcke zijn van de Visschers van het landt, daer zy hen lieder netten ende want met af teijckenen; ende de *Somas*, (dat zijn de Chynische Carveelen) van dese contreye, zijn met overloopen ofte verdecken gants teenemael ghesloten, met slechts een seijl alleen, sonder eenigh ander ghereetschap meer.

Gedaente van sommighe schepen ende vlagghen van eenige visschers.

Van den hoeck van *Chencheu* af 7 mylen voort aen, is ghelegen [66*a*] 'tzuyd west eyndt van 't Eyland (vande Portugesen geheeten) *Ilha dos Cavallos* [6]), dat is, het Eylandt vande Peerden, en wort van de Chynen ghenaemt *Tachoo* [7]), hebbende den naem nae een

---

[1]) Tahkut I; zie de detailkaarten.

[2]) Nl. Chinchu.

[3]) Thans Mt. Kusan, 760 voet hoog.

[4]) Port. formoso = schoon. Het blijkt niet welke berg is bedoeld.

[5]) Boeien met gekleurde wimpels en vlaggen.

[6]) Het hier beschreven eiland is Mei chen op 25° 5′ N.B. Ilha dos Cavallos is echter blijkens de oude en moderne kaarten steeds Hai tan, op 25°30′ N.B.

[7]) Naam niet aangetroffen.

een groote stadt, also geheeten, die daer niet verde van daer en leyt, te weten, de Revier 2 mylen innewaerts aen. Sult weten, dat dit Eylandt ghelegen is binnen de Custe, omringht wesende van een arm vande Zee (ghelijck als het Eyland van Goa in Indien) welcke arm vande Zee 5 mylen voort aen aende selfde Custe weder uyt comt, welcke uytcomste ofte mont gheheeten wort *Puyfu* [1]). D'eerste mont van 't z.w. mach wesen van ontrent een half mijl breet, ende vande punt van 't Eylandt af nae binnen toe, tot op een halve mijl, heeft men daer langhs heen goede ancker grondt, om te setten voor de winden vande *Monson* van *China*, van *10, 11* vadem diepten, schoone grondt; men sal hem wachten van 't landt van z.w. 'twelc leegh is van santstranden, ende is daer langs heen overal banckachtighe ende ondiepe gront; want ic hebbe dit gantsche Eylandt van binnen in gheheel omgheloopen; heeft veel ondiepten, ende daer is een Canael, waer van het alderdiepste twee vadem is; Die daer begheer binnen in te loopen, is noodigh een man van 't landt te hebben die daer kuntschap heeft. Wij liepen de mont van 't n.o. in, 'twelck de smalste ende ondiepste is, ende heeft een verborghen steen clippe onder 't water ligghen, te weten, dicht aende zyde van 't Eylandt, ontrent een schuet van een guetelingh, de punt binnewaerts aen. Van dese Steenclippe af nae de punt toe, moghen wel Schepen anckeren. Beyde dese Havens zijn sonder drooghten ofte ondiepten. De Custe van tusschen beyden, te weten, van d'eene mont tot d'ander; is van sommighe roode Duynen, ende van een kael landt, is daer langhs by heen over al schoon. Van dese mont van 't n.o. af een mijl tZeewaert in, leyt een cleijn Eylandeken. Vande maent van April af tot September toe, so worter in dit voorsz. Eylandt veel Vee gheweyt, als oock Peerden en dierghelijcke, waer van 't de Portugesen den naem van *Ilha dos Cavallos*, ofte vande Peerden ghegheven hebben, als voren.

Vande streckinge, mercken stranden, diepten, Canalen, drooghten, verborghen Clippen, ende Reeden, voorby den hoeck van Cheuchon tot het Eyland Tachoo, ende den mont van Puysu.

Vande mont van *Puyfu* van 't voorsz. Eylandt vande Peerden, 8 mylen de Custe voortaen, heeftmen een grove ende dicke punt landts, met een wildernisse boven op. Dicht by dese punt is ghelegen een groot rondt Eylandeken, waer van het Canael van tusschen beyden seer smal (doch schoon) is, daermen (noodigh wesende) tusschen heen door mach loopen. Vande voorsz.

Vande streckingen, mercken ende gedaenten voorby de mont van Puyfu. etc. tot een

[1]) Thans Mei chen Sound; zie adm. kaart 1761.

punt landts ende een rondt eylandt daer de stadt Pinhay op staet.

punt af nae 't z.w. toe, so is het een hoogh landt met wildernisse, ende van daer af nae de Zee toe, heeftet een groot groen velt ofte pleijn; Langhs dit groen velt heen, ist seer goet anckeren voor de winden vande *Monson* van *China*, is modder grondt; Op de voorsz. punt landts leyt een bewoonde Stadt, ghenaemt *Pinhay* [1]).

Streckinghe ende mercken voor by het punt van Pinhay, tot de haven van Foquien.

Van dese punt van *Pinhay* af, de Custe *5* mylen voort aen, leyt de Haven van *Foquyen* [2]), de welcke een groote Ree heeft, ende is altemael van een grof dick landt met wildernisse, ende binnen by 't landt van 't z.w. so heeft het een groot rondt Eylandeken, met een swart schynende wildernisse. Voor by dit Eylandeken na binnen toe, soo leyt de mont vande Revier, aende welcke is gelegen een seer groote stat omringht met gheweldighe mueren ende torens, ende heeft een Brugge van 't landt af ste- [66*b*] kende, aende welcke (die schepen die huer daer onthouden) gebonden ligghen; dese incomste is schoon ende vry.

Van dese Haven van *Foquyen* af, *5* mylen voort aen, is gheleghen den Inwijck (vande Portugesen genaemt, *A Enseada dos Camaroins* [3]), dat is den Inwijck vande Garnaet) ende vande Chynen *Cayto* [4]) geheeten. Op desen wegh zijn geleghen sommige cleyne ende hooge Eylanden, sonder eenige geboomten ofte Wildernisse, te weten, ontrent *3* groote mylen van 't landt af tZeewaert aen; Men heeft tusschen dien ende daer rondtsom over al Riffen ende Steen-clippen, ende schijnt op eenige plaetsen Canalen ofte doorgangen te hebben: want ic ben daer selver door gheloopen met een Piloot van 't landt. Men sal hem van dese Eylanden wachten. Van 't eynde van dese Eylanden af, *2* mylen voortaen, so heeft het landt een punt van een dick ende grof landt, gants sonder eenighe wildernisse ofte geboomte; aen 't eynde van elcke mijl, soo heeftmen w.z.w. aen twee Eylandekens ligghen, ende aende z.w. zyde van dit punt is een goet beschutsel, voor de winden vande Monson van Chynen, hebbende schoone santgront: maer hebt de winden scherp om buyten de Eylanden om te loopen, door welcke oorsake wy daer tusschen door liepen: maer en is niet goet voor onse schepen. Aen d'ander

Streckingen, mercken, stranden, canalen, steengronden, Eylanden, diepten, inwijcken, Reeden, landtpunten, etc. des Havens van Foquyen tot den inwijck Caito.

---

[1]) Ping hai, op 25° 10′ N.B.

[2]) Fu chan fu; zie p. 177, n. 2.

[3]) Vermoedelijk het complex van baaien beO. en beW. Tong shu en Che yang pau, tusschen 26° 30′ en 26° 45′ N.B. Zie p. 170, n. 5.

[4]) Deze naam komt op de kaarten niet meer voor. De zeilaanwijzingen van deze en van de volgende alinea zijn ook op detailkaarten niet te volgen.

zyde van het n.o. van dese voorsz. punt, te weten, seer dicht by 't landt is gheleghen een cleijn hoogh Eylandt, streckende n.w. ende z.o. Het Canael van tusschen dit Eylandt ende het vaste landt, wesen van een Bas schuet breedt, met *3* vadem diepten, het meestendeel steenighe gront, in voegen, dat so haest alsmen de anckers laet vallen, soo zijn de touwen en Cabels terstont aen stucken ghesneden, vande scherpte vande steen. Dit Canael en kanmen van verde niet sien, het Eylandt heeft aende zyde van het landt een cleynen Inwijck ofte Bay. Die gheen die hier met een ongheval quam, ghelijck het my ghebuerde, sal daer in loopen, te weten, dicht by het Eylandt heen, so seer aen loevende, dat hy met die voor-kiel op 't droogh vande strant vande voorsz. cleynen Inwijck loopt, om op het diep vande harde gront d'anckers te setten: want soo ghy 't quaemt te setten inde Zee, soo sullen u de Cabels terstont aen stucken ghesneden wesen, als het my ghebuerden. Dit Eylandt blijft onder een punt bedeckt. Vandaer af noord oost, ende noord oost ten oosten aen, so heeft het landt een ander punt, wesende ontrent ander half mijl van den anderen verscheyden, makende tusschen beyden eenen Inham.

Steene gronden die de cabels in stucken snyden.

Periculuesen inloop, ende hoemen best in loopen sal.

Van dit voorseyde Eylandt ende punt af, tot ontrent een half mijl oost noord oost aen, leyt een Riffe daermen het water op siet breken, streckende noord west ende zuyd oost, ontrent een half mijl lanck. Van dese Riffe af, tot de noord ooster punt vanden bovengeseyden inwijck, is ontrent een mijl weeghs; alle de reste vanden inwijc is schoon ende suyver.

Dit is den Inwijck diemen noemt *A Enseada dos Camaroins*, ofte den inwijck vande Garnaet; Die Ree van dien is onder tbeschutsel vande n.o. punt ofte hoec boven verhaelt: want is goet voor den tijt vande winden vande Monson van *China*, te weten, voor de schepen die van *Liampo* [1]) ende *Japon* afcomen, om daer in te comen, so salmen 'tland genaken (aleermen by de selfde punt comt) daer by langhs comende, tot datmen de punt
[67*a*] om en daer binnen in is daerment anckert; men heefter een seer goede modder grondt, te weten, by dese noordtoosten punt heen, so dat u de Riffe sal comen te blyven int zuydtwesten; hierom so sult het landt vande punt wel ghenaken, om op de Riffe niet te vervallen; Van desen Inwijck af voortaen tot den hoeck ofte

Hoe datmen den Inwijck van Caito best in loopen sal, ende van de hoecken, Eylanden, Riffen, diepten, ende quade Reede diemen onder wegen tot d'eylanden Canton, Sion ontmoet.

---

[1]) Ningpo; zie p. 176, n. 1.

punt van *Sumbor*[1]) toe, ghelegen op de hooghte van 28¼ graden, looptmen de Custe noordoost ende noordtoost ten noorden aen, te weten, buyten 'tvoorsz. Eylandt, ende de punten vande voorseyden inwijck heen; Nu keerende weder op den inwijck[2]), soo heeftet landt van daer af *12* ofte *13* mylen voortaen eenen hoec[3]), ende van daer streckt het landt n.n.w. innewaerts aen, comende daer naer weer n.o. en n.o. ten n. uyt; twee mylen daer van af zijn gheleghen drie Eylanden by den anderen, te weten, twee groote ende hooge, ende een cleijn, wesende daer rondtsom over al schoon: maer en hebben gants gheen beschutsel noch Reede, om de Schepen daer voor eenigh weer beschermt te wesen; Dese Eylanden zijn ghenaemt *Canton Sion*[4]); alle dese Custe vande *Enseada dos Camaroins* af, tot dese eylanden ende voorseyden hoeck toe, is altemael van een leegh landt met huevelen, ende dalen van een effen wildernisse, ende men heeft daer langhs heen een schoone Zee ende grondt.

Gelegentheyt der landen ende diepten tusschen Caito ende d'Eylanden Canton Sion.

Op de contreye van ter halver wegen, vande *Enseada dos Camaroins* af, tot d'Eylanden van *Canton Sion* toe, te weten, daer drie mylen t'Zeewaert af, zijn geleghen twee Eylanden byden anderen, ende het Eylandt gheleghen aldernaest het landt, heeft int midden eenen hooghen bergh[5]), welcke gaet al dalende naer d'eynden vant Eylandt af, ende hebben gants geen boomen noch wildernisse, wesende daer ronts om over al schoon.

Vande Eylanden van *Canton Sion* voortaen, so strecktet landt ende custe binnewaerts aen, ende van daer af *10* mylen voortaen, te weten 2 mylen vant landt af, zijn gheleghen twee hooge ende groote Eylanden byden anderen, sonder eenigh gheboomte ofte wildernisse, streckende gelijck als de custe, waer van het eerste (ghelegen aende zuydtwest zyde) seer lanckwerpigh is, ende 'tander (vande noordoost zyde) maeckt een forme van *Triangula*, ofte driekantigh, ende 'tCanael dat huer vanden anderen scheijt, is van een weynigh meer als een steen-worp breet: maer is diep ende schoon: want hebber selver door gheloopen; Wel dicht byde noordooster punt vant eerste lanckwerpigh Eylandt, (welcke by 't ander uyt comt) heeftmen een sant Bay, hebbende

Streckingen, mercken, punten, Canalen, Reede, etc. voorby Canton Sion tot de Bay Pudeon.

---

[1]) Thans Song men Pt., op 28° 20′ N.B.

[2]) Nl. de Enseada dos Camaroins.

[3]) De hoek bij Nam kwam, op 27° 10′ N.B.

[4]) Ping fong, op 27° 10′ N.B.

[5]) Waarschijnlijk de top van 1700 voet op Fu yan, op 26° 56′ N.B. Zie adm.kaart 1754.

daer dicht by een seer goede Reede: want dese sandt Bay heeft beschutsel voor alle winden, ende om dat het van ghelijcken een Haven is, so wort het vande *Chynen* ghenaemt *Pudeau* [1]), dat is: soo veel gheseyt als een sack; Van dese sant Bay af, ontrent een Gotelingh schuet n.w. aen, leijdt een put van seer groote diepten, daerom sult op u hoede wesen den inwijck te ghenaken, alwaermen seer goede gront heeft van 5, 6 vadem diepten; In desen inwijck ofte sant Bay vintmen seer goet versch water, als oock daer recht teghens over aen 't ander Eyland, heeftmen een groote plaets van versch water, 't Canael van tusschen dese Eylanden ende 'tvaste landt, is altemael schoon ende diep, als oock van ghelijcken tZeewaert daer van af; Aen 't landt van 't noordtwesten van dese voorseyde Haven af, heeftmen een ander Haven ghenaemt *Fuychu* [2]), te weten een Revier: maer is van

Waerschouwinghe voor periculeuse afgront, putten, met aenwijs van goede Reede.

Versche wateren.

[67b] een cleyne incomste, zijnde van de breede van ontrent een schuet van een Gotelingh, met een schoone ende diepe grondt; Vande mont af innewaerts aen, so heeftet een groot water, loopende een groot stuck weeghs binnen int landt, ende is over al schoon; die daer begeert in te loopen om te anckeren, moet hem naer 't loot ende diepten reguleren; Dese Bay heeft veel steden ende bewoonde vlecken langhs de Revier heen ligghen; Van 't voorseyde eerste Eylandt af, 5 ofte 6 mylen tZeewaert in, zuyden aen, ligghen twee cleyne Eylanden, een half mijl vanden anderen verscheyden, zijn beyde gaer sonder gheboomten ofte eenighe wildernisse; Het Eylandt vande zyde van 't landt is vlack, ende dat van ter Zeewaert is seer hoogh, ende heeft eenen inwijck: maer is cleijn, ende is alleenlijck met eenen noordtwesten wint onbeschut; d'incomste van dien is seer cleijn, wesende van binnen in ront, met goede ende schoone gront; Dit Eylandt heeft het fatsoen van een hoef yser: want vande binnen zyde vanden inwijck af, naer de buyten zyde van te Zeewaert, mach wesen van een boech schuet verde, te weten, inde breede van 't Eylandt; beyde dese Eylanden zijn cleijn.

Beschryvinge des Havens van Fuychon hoemen hem daer in moet reguleren, en de van de gheleghentheyden die daerin ontmoeten.

Van dese Haven van *Pudeau* af de custe 5 mylen voortaen, ontrent een mijl van 't landt af, zijn gheleghen twee Eylanden, waer van 't eerste lanckwerpigh is, streckende gelijck als de Custe,

Streckin-

[1]) Vermoedelijk Pi kwam harbour, beZ. en beW. Ping fong, op 27° 8′ N.B.; zie adm. kaart 1754.

[2]) Fu kien of Fu ting, aan de rivier van Nam kwam. De vele in den tekst genoemde eilanden zijn echter niet te definieeren.

gen, mercken, Eylanden, punten, Canalen, Havens, Inwijcken, diepten ende gronden voorby de Haven van Pudeon, tot de Haven Guotimony.

ende 'tander streckt van 't landt af, naer de Zee toe: want tusschen dat ende 'tlandt en machmen gheensins passeren, de punt van dit Eylandt strect tot by de noordooster punt van 't voorseyde lange Eyland dat tZeewaert leijdt, heeft van tusschen beyden een cleijn Canael: maer is diep ende schoon, als oock langhs ende rontom dit Eylandt, so wel van binnen als van buyten; Van dit Eylandt naer 't land toe, heeftmen een schoone modder gront, met *4* vadem diepten, ende is voor de *Monson* van *China* een goede Haven: maer is onbeschut van eenen z.w. wint, met welcke wint ick alhier twee *Iuncos* (dat zijn Chijnsche schepen) verloren hebbe; Dese Haven wort ghenaemt *Guotimony*[1]), aleer men op twee mylen naer dese Haven ghenaeckt, so heeftmen aende custe twee inwijcken, gheleghen dicht by den anderen, welcke strecken tot ontrent een mijl te landewaerts in, zijnde wat meer als een schuet van een Gotelingh breet: maer en dienen voor onse schepen niet, de grondt isser schoon, hebbende binnen in bewoonde vlecken.

Streckinghen ende ontmoetinghen van Eylanden, Inwijcken, Reeden ende gronden voor by de Haven Guotimony, tot het Eylandt Lanquijn.

Van dese Haven van *Guotimony* af, *7* ofte *8* mylen oost aen, leydt een seer groot ende hoogh Eylandt, hebbende vande zuydtwest zyde *3* ofte *4* Eylandekens, dicht by hem ligghen, is gheleghen ontrent *7* ofte *8* mylen van 't landt af, ende seer verscheyden van d'ander Eylanden; Heeft aende noordtwest zyde twee inwijcken, gheleghen seer dicht by den anderen, waer van die vant noordtoosten het beste beschutsel heeft, met goede ende schoone gront, strecken tot op een half mijl innewaerts, ende hebben binnen in goet versch water, met een sant Bay, al waermen de schepen op halen mach om te versien, noodigh wesende; is daer ronts om over al schoon; men sal hem alleenlijck wachten te loopen tusschen d'Eylandekens ende 'tEylandt; dit Eylandt wort ghenaemt *Lanquijn* [2]).

Van dit Eylandt *Lanquijn* af vijf mylen n. ende n. ten o. aen, so heeftmen veel Eylanden by een liggen, onder groot en cleijn, hebbende sommighe gheboomten: maer staen ondicht ende leegh, [68*a*]
strecken langhs de Custe heen, tot op *10* mylen weeghs voortaen; d'eerste zijn gelegen dicht by den anderen, op een ry 't Zeewaert van d'ander af; De Canalen van tusschen dese Eylanden zijn van drie vadem diepten, en sommige wat minder, modder

Streckin-

gront, diet noodigh waer aldaer beschutsel te soecken, met de

[1]) Wellicht is bedoeld Tanue, op 27°24′ N.B.; zie adm.kaart 1754.

[2]) Nam ki, op 27°27′ N.B., ongeveer 20 zeemijl uit den wal.

winden vande *Monson* van *China*, salt moghen setten inde monden van dese Canalen, daermen seker ghenoegh leijt: want op dese *Monson* ofte Conjunctie van die tyden, en heeftmen gheen onweer op de streeck vande generale winden; En sult u van desen eersten reghel Eylanden af 'tZeewaert gheleghen, naer 't landt toe niet passeren: want is over al banckachtighe gront van sant plaetsen: want 'talder diepste van dese bancken zijn twee vademen; aende zyde van 't noordtoosten, te weten, van dese Eylanden binnewaerts, heeftmen twee Eylanden langhs 'tlandt heen ligghen, welcke strecken n.o. ende z.w. waer van dat van 't zuydtwesten veel grooter ende hoogher is als 'tander van te landewaerts; tCanael van tusschen beyden door, is diepe ende schoone modder grondt; den uytganck van 't noordoosten van dit Canael, heeft alle de gront van corael ende kesel-steenen, hebbende veel cleyne Eylandekens ende Steen-clippen, de stroomen loopen alhier met de *Monsoins* vande winden alderstercksté.

ghen ende ontmoetingen van eylanden, diepten, Canalen, gronden, stroomen, Clippen, Reeden, ende Havens vant Eylandt Lanquijn tot d'Eylanden Tiao ende tpunt van Sumbor.

Schoone Corael gront.

Van dese twee Eylanden een mijl ofte wat meer oostwaert aen, soo heeftmen een goede schoone Zee ende grondt; 'Tis tusschen dese Eylanden seer periculues met groote schepen door te seylen: want men daer niet met passeren mach; Aen 't landt van teghens over dese Eylanden, heeftmen een Haven ghenaemt *Huncheo*[1]), ende d'Eylanden zijn geheeten *Lyon*[2]).

Periculeuse plaets om met groote schepen door te seylen.

Van dese eerste Eylanden van *Lyon* af tot de punt ofte hoeck van *Sumbor*[3]) toe, zijn ontrent *13* mylen, ende men loopt het als boven geseyt is, noordtoost ende zuydwest; Dese Eylanden strecken tot op *3* mylen naer den hoeck van *Sumbor* toe: maer zijn van ter halver weghen voortaen minder ende verscheydender vanden anderen; aleermen comt op *6* mylen naer de punt van *Sumbor*, so heeft men een Eylandt van rootachtighe aerde, hebbende twee berghen, int fatsoen van twee mammen, makende int midden een dal, ende streckt noordtwest ende zuydtoost; heeft aende zuydoost zyde een goede haven, voor de winden van de *Monson* van *China*; Dit Eylandt is een goede kenteijcken voor de gheen die van *Japon* af comt; De punt van *Sumbor* steect een groot stuck t' Zeewaert in, is van een dick land, met een hooghe ende verheven rugghe boven op, heeft aen 't eijnde

Merck te nemen op een Eylandt van rootachtighe aerde, eermen aen't punt van Sumbor comt.

Ghedaente des punts van Sumbor.

---

[1]) Wen chau fu, op 28° N.B.

[2]) De eilanden beO. den mond van de rivier van Wen chau of Wen chau fu, tusschen 27°50′ en 28° N.B. De naam Lyon is van de kaarten verdwenen.

[3]) Song men, op 28°20′ N.B.; zie p. 182, n. 1.

vande zuydtwester punt, te weten, seer dicht by een lanck ende hoogh Eylandt, ende vande noordtooster hoeck van dit Eylandt

Aenwijs van een Clippe.

af leijt een Eylandeken ofte Clippe, makende tusschen dit Eylandeken ende de voorseyde punt een seer enghe Canael, daer

Enge Canael ende ander ontmoetinghen.

de barcken van 't landt wel door passeren; van de punt binnewaerts van dese zuydtwest zyde, ende van 't Eylandt af, so maecktet landt eenen grooten inwijck, die int omgaens byde

Inwijck van *4* mylen groot.

4 mylen groot is; Twee mylen vande punt af naert zuydtwesten toe, lighhen twee ofte drie cleyne Eylanden; tot dese Eylanden

Van schoone diepte ende vlacke ondiepte.

toe, (te weten, van buyten aen comende) so heeftmen een diepe ende schoone gront: maer van daer af naer de punt ofte hoeck toe, ende over alle den inwijc ist altemael ondiep, soo dat het met leegh water droogh (ende de modder grondt ontdeckt) blijft; [68*b*]

Verhael van een bewoont vlecke, ende groote Chynische barcken.

boven op 't pleijn vande voorseyde punt vande zuydwest zyde, leijt een groot bewoont vleck ofte stede, hebben alhier veel ende groote barcken, die overdeckt ende met overloopen [1]) en nagelen gebout zijn; Daer zijnder die *280* Bharen groot zijn; Aende noordtoost zyde van de voorseyde punt ofte hoeck, heeftet van

Een Inwijck noordtoostwaert van 't punt, ende 't eynde van 't punt, leijt op *28* een vierendeel graden.

gelijcken eenen inwijck, te landtwaert in loopende, aen desen hoeck van *Sumbor* so maecktet landt een eijndt ofte hoeck, is gelegen op *28*1/4 graden; Van dese punt *4* mylen t'Zeewaert oost noordoost af, zijn gheleghen twee groote Eylanden, sonder eenighe gheboomten ofte wildernisse, waer van het eerste streckt oost ende west, ende vande oosterhoeck van dit eylandt af, so beghint het ander, twelcke streckt noorden ende zuyden; 'tCa-

Streckinghen ende ontmoetingen van eylanden, Canalen, diepten, punten, inwijcken, Reeden, gronden, ende versch water, voorby 'tpunt van Sumbor tot d'Eylanden Timbasam, ende *2* mylen voorts.

nael van tusschen beyden mach wesen van een Gotelingh schuet breet, diep ende schoon; Dit eylandt 'twelcke streckende is oost ende west, heeft aen 't oosteijnde een uytstekende punt naert noorden toe, in welcke punt men een cleynen Inwijck heeft van *5*, *6* vadem diepten schoone gront, alwaermen beschutsel heeft voor alle winden, behalven van eenen n.w. wint; Het noorder eylandt heeft vande wester hoeck af, twee eylandekens op een ry ligghen, waer van 't een groot ende 't ander cleyn ende lanck is, tusschen welcke ende 'tEylandt men met cleyne schepen passeren mach, oock mede so is het ronts om alle dese eylanden over al schoon; Ende men heeft in dese Eylanden seer goet versch water; Dese Eylanden zijn ghenaemt *Timbasam* [2]); Van dese eylanden af *1*1/2 ofte *2* mylen noorden aen, zijn gheleghen twee

---

1) Verbinding tusschen voor- en achterdek.

2) Thans Tai chau, op 28° 25′ N.B.; zie adm. kaart 2412.

andere cleyne eylanden, welcke strecken o.z.o. ende w.n.w. Waer van het eene grooter ende langher is alst ander, ligghen seer dicht byden anderen, ende het Canael van tusschen beyden is diep ende schoon, met beschutsel voor noord, noordooste, ende zuydtweste winden: want ick heb daer selver gheanckert gelegen met een groot onweer.

Streckinghen ende ontmoetingen van eylanden, steenrootsen, ende Landouwen van 't punt Sumbor tot de haven van Chaposy, hebbende een Revier van versch water totter stadt.

Van dese punt van *Sumbor* af naer *Liampo* [1]) toe, soo looptmen buyten d'Eylandekens heen, n.n.o. ende z.z.w. ende de Custe is van een hooghe Landouwe; Nu van desen hoeck van *Sumbor* 5 ofte 6 mylen de Custe voortaen, soo heeftmen binnen int landt een hooghe Steen-rootse, welcke int schijnsel hem verthoont als de Monincks Kovel van 't eyland *Seylon*, ghenaemt *O Capello de Frade* [2]); Voorby dese Monincks Kovel ofte Steenrootse ander ses mylen voortaen, leyt de haven van *Chaposy* [3]), welcke een Revier van soet ofte versch water is, ende heeft van binnen in een groot ende bewoont vleck ofte Stede, alwaer hen van ghelijcken een Armada van 'tslandts schepen onthouden, tot een bewaringhe vande Custe;

Merckteijckenen daerby men de haven van dese Revier kennen mach.

De kennisse ende rechte teijckenen van dese Haven zijn dese, te weten, so wanneermen dicht by *Chaposy* comt, soo heeft de Zee sommighe rootachtighe gheverwde vlacken op 't water dryven, ende sommighe stucken van Rietstruycken, gelijck als *Cassia Fistola* [4]) ofte Spaensch Riet, 'twelcke de selfde Revier uyt smijt; Van dese Haven af twee mylen oost Zuydtoost t'Zeewaert in, zijn gheleghen twee cleyne ende hooge Eylanden, dicht by den anderen, gantsch sonder gheboomten ofte eenighe wildernisse;

Vande diepten ende gronden daer ontrent.

men heeft daer ronts om *20* vadem diepten modder gront, ende vande mont vande Revier af een
[69a] half mijl vant landt zuyden aen, leijt een lanck Eyland, streckende gelijck als de Custe, tusschen dit ende 'tlandt ist schoone modder gront van drie vadem diepten, waer van d'incomste van 't zuyden 'tdiepste is, ende langhs 'tlandt heen ist ondiep.

18 mylen ligghen d'eylanden van Liampo ghe-

Van *Chaposy 18* mylen de custe voortaen, ligghen d'Eylanden van *Liampo*, alwaer de Portugesen haren handel plaghen te dryven; Dese Eylanden worden ghenaemt *Syongicam* [5]), ende

---

[1]) Zie p. 176, n. 1.

[2]) Zie p. 63 n. 1.

[3]) Thans Shih phu, op 29°12′ N.B.; zie adm. kaart 2412. De naam Chaposi komt voor op de kaart van Linschoten.

[4]) Thans meestal Canafistula genoemd.

[5]) Thans Chu san archipel. Syongicam is de haven en reede van Sinkeamun op de Z.O. punt van het hoofdeiland Chu san, op 29° 54′ N.B. Zie adm. kaart 1199.

naemt Syongicam, daer de Portugesen plachten te handelen, ende hoemen daer ontrent seylen moet, etc.

'tvaste land *Liampo*, twelcke langhs de Zeekant heen van een hoogh landt is; De Portugesche schepen en varen daer niet langhs by heen: maer tusschen d'Eylanden door; men heeft int eerste beghinsel weynigh ende cleyne Eylanden: maer die ghepasseert wesende, soo heeftmen (op de ry van d'Eylanden alder uytterste tZeewaert gheleghen,) een seer groot Eylandt met veel hooghe bergen [1]), ende inwijcxkens langhs de Zeekant heen, ende is daer ronts om over al schoon, ende vande zyde van 't westen soo heeftet eenen inwijck, int midden van den welcken heeftet een groot ende hoogh Eylandeken [2]), tusschen twelcke ende tlandt men de

Waerschouwinghe om in een smalle inwijck de schepen wel te tuyen.

Ree heeft, voor de *Monson* vande zuyden ende zuydtweste winden; dese incomste is van vijf vadem diepten: maer is te smal om 't schip te moghen om wenden, daerom moetmen hem wel vast binden, ofte d'anckers voor ende achter uyt te brengen; Van dit Eylandt twee mylen west noordtwest af, is ghelegen een ander groot Eylandt met seer hooghe geberghten [3]), ende vande zyde van z.z.w. van 't selfde Eylandt, soo heeftet een schoone

Streckinghen ende ontmoetingen van Eylanden, versch water, Canalen, inwijcken, havens, Reeden ende nature des luchts, voorby Liampo tot de haven Tinay.

Haven [4]) voor de *Monson* vande noorde ende n.o. winden, van welcke zyde het een seer goede lucht ende versch water heeft: ende 'tander boven ghementioneerde Eylandt voor de *Monson* vande zuyde winden, is onghesont; Het Canael van tusschen beyden heeft *35* vadem diepten; maer op de Ree heeftmen de diepten diemen selver begheert; Van dit noorder Eylandt af, tot het landt toe zijn ontrent drie mylen, hebbende sommighe cleyne Eylanden onder weegh ligghen; men heeft aen 't vaste landt naer 't west noordtwesten toe, een cleijn inwijcxken liggen, ghenaemt *Camocon* [5]); Van hier af soo loopt men naer de Ha-

Schoone diepte des Reviers Tinay.

ven ghelegen aende custe (vijf mylen voorby 't Eylandt,) twelcke een Revier is gheheeten *Tinay* [6]), heeft *4* vadem waters inde incomste van dien, sonder eenighe droochten ofte ondiepten; Dese

d'Eylanden Syongicam liggen op 29 twee der-

twee voorsz. Eylanden van *Syongicam* [7]), (daermen plagh te handelen) zijn gheleghen op $29\frac{2}{3}$ graden; Sult weten dat dese Eylanden van *Liampo* [8]) comen te strecken tot op *31* graden ruijm,

---

[1]) Tong sing, met de zeer kenbare Chukea piek, op 29° 52′ N.B. Zie adm. kaart 1199.

[2]) Fang sijok.

[3]) Chu san, heb hoofdeiland der groep van dien naam.

[4]) De reede van Ting hai.

[5]) Thans Ka mun ko.

[6]) Chin hai, aan den mond van de Yung rivier.

[7]) Sinkeamun; zie p. 187 n. 5.

[8]) Nl. de Chu san archipel.

noorden aen, ende en zijn niet als d'Eylanden van *Canton*, wiens Canalen suyver ende schoon zijn, sonder yewers voor te dorven vreesen, dan van datmen alleenlijck voor ooghen siet; Maer tusschen dese Eylanden heeftmen op plaetsen Steen-clippen ende Riffen onder 't water ligghen, te weten, vande Eylanden van *Syongicam* voortaen; oock mede soo loopen daer de getyden ende stroomen seer geweldich, te weten, een derdendeel waters int vallen, ende een derdendeel int wassen, waerom goede opsicht hebben sult op de dwers stroomen, die vande veel Canalen ende doortochten procederen, die seer sterck en gheweldigh loopen, so datse een dickwils doen dryven op de punt ende hoecken van d'Eylanden, daermen voorby begeert te loopen, daerom die door dese Eylanden heen wil seylen, moet yemandt by hem heb-
[69b] ben die daer kuntschap af heeft; t'Zeewaert van dese Eylanden af ist over al schoon.

den dee graden, ende d'Eylanden van Liampo op 31 graden, hebbende schoone Canalen.

Sommighe verborghen Clippen ende Riffen, tusschen de voornoemde Eylanden, met waerschouwinge voor de dwers stroomen der Canalen.

Loopende uyt het Eyland vande verwinteringhe voor de zuyde winden [1]) (te weten, vande Reede van 't Eylandeken ofte Clippe af,) tZeewaert in, so moet ghy daer altoos dicht by heen loopen, ende als hem 'tEylandt begint te strecken naer 't oosten, soo maeckt het een uytstekende punt; al eermen by dese punt comt, so heeftmen een cleijn leegh ende lanckwerpigh Eylandt, twelcken int midden eenen cleynen inwijck heeft, wesende binnen in van een ghekloven afgebickte Steen-rootse, hebbende aende voet van dien *20* vadem diepten, leijt verscheyden van 't groote Eylandt ontrent een schuet van een Gotelingh; dit cleyne Eylandt sal u blyven aende noordtzyde, ende sult u altoos naert groote Eylandt toe houden, so veel als ghy moecht: want dese voorseyde inwijck treckt het water na hem toe, dat so ghy daer dicht by waert, souden u daer in halen, alst my selver ghebuert is, waer door ick daer groot perijckel ende moeyten om hadde, eer ick daer weder uyt conste comen.

Vermaen dat men een kundigh Piloot dient te hebben.

Hoemen uyt het eyland der verwinteringe loopt, ende van het punt datmen uyt de Reede van 't Eylandt aencomt.

Een cleyne inwijck daermen op periculuese stroom moet letten.

Van dit Eylandt af een half mijl noorden aen, beghint een ander groot ende hoogh Eylandt, twelcke van daer af oostwaert aen strect, makende een Cannael van tusschen beyden, tZeewaert in loopende; welcke Canael van uyter Zee af, tot dit cleijn Eylandt toe, altemael schoon ende suyver is: maer van daer af naer de punt van 't ander noorder eylandt, ende van beyde dese Eylanden naert westen toe, (twelcke een groote spatie vander

Wat streckingen ende ontmoetingen van Eylanden, Canalen, Riffen, ende steenrudsen voorts voorcomen

---

[1]) Nl. de reede beN. Fang sijok; zie p. 188 n. 2.

tottet Canael vant Eylandt der verwinteringe.

Aenwijs hoe datmen letten moet op die cours, om 'tboven verhaelde punt te cryghen.

Zee is) zijnt altemael Riffen ende steenen onder 't water, streckende alsoo tot het Canael toe, (twelcke vant eylandt vande verwinteringhe voor de noorde winden [1]) afloopt) langhs d'Eylanden die aende zyde van 't Landt ligghen heen, daerom alsmen vant Eylandt vant zuyden afcomt, naer de Zee toe, so moetmen daer dicht by heen loopen, tot die boven gheseyde punt, gheleghen aent selfde Eylandt.

Hoemen met noorde winden vant Eylandt der verwinteringhe loopen sal, ende wat hem dien wegh verthoont.

Vant eylandt vande verwinteringe (voor de noorde winden) af, loopt een Canael noordt noordtoost aen, tusschen d'Eylanden door, so dat het d'eylanden scheyt, latende sommighe aende zyde vant landt, ende etlijcke tZeewaert, welck Canael hem altemets eens opent, hem selven verthoonende.

Van dit voorsz. eylandt (vande verwinteringe voor de noorde winden) vijf mijlen voortaen, te weten, op de selfde streckinghe, soo begint een ander groot ende hoogh eyland [2]), van vijf mijlen lanck, legghende op de selfde streckinghe van n.n.o. ende z.z.w.

Quaet aerdigh volck.

Dit eylandt is seer bewoont van een quaet aerdigh Volck. Vande zuyder punt van dit groot eyland af, een schuet van een Cartouwe oostwaert aen, heeftmen een verborghen Clippe ofte Steenplaete onder water ligghen, alwaer eens een Portugees schip op verloren is, wesende met Peper ende Speceryen geladen, (twelcke van Indien af voor dese contreye een goede coopmanschappe is.)

Verborghen Clippe.

Hoemen doort Canael seylen sal, ende van de mercken daer omtrent gheleghen.

De boven verhaelde Riffen ende steenen strecken tot dese Steenplaete toe, daerom die door dit voorseyde Canael ofte diep wil seylen, sal altoos dicht by d'eylanden (vande west zyde) heen loopen.

Vande punt van dit groot eylandt af, drie mylen n.o. aen, heeftmen noch een ander groot ende hoogh eylandt [3]), (is een van d'Eylanden die tZeewaert op de ry ligghen) alwaer een Chijnsche Tempel ofte Kercke opstaet, van groote ende cierlijcke Edefitie [70a] ofte bouwsel, waerom vande Portugesen ghenaemt wort, *A Ilha da Varella*, (dat is het Eylandt vande mercken ofte kenteijcken); aleermen hier by comt soo laetmen aende zyde van 't landt, twee ofte drie cleyne Eylanden, ende het groote Eylandt vande vijf mylen, streckt hem van achter dese Eylanden (van te landewaerts) heen, ende tZeewaert van dese Eylanden af, is gheleghen een ander groot Eylandt, streckende vande Steen-plate af, tot

Streckin-

[1]) Dus het hoofdeiland Chu san.

[2]) Tai shan.

[3]) Tsu san, op 30° 25′ N.B.

aen 't Eylandt vande *Varella* toe; tusschen dese twee Eylanden loopt een cleijn Canael ofte duertocht; 'tgantsche Canael, te weten van dese drie mylen af, tot d'incomste ofte doorganck vande *Varella* toe, heeft drie vadem diepten met volle Zee [1]), ende dat vande *Varella* als oock de mondt van 't Canael, (twelck oostwaert aen daer door heen loopt, naer de Zee toe) is over al diep; Inde Incomste van dit Canael van dit Eylandt (te weten, aende voet vande *Varella*) heeft het eenen Inwijck met een sandt Bay, twelcke een goede Ree is; Vande zuyder punt van dit Eylandt vande *Varella*, ofte Chijnschen Tempel af, t'Zeewaert aen, zijn gheleghen drie Eylandekens, op een ry dicht by den anderen, streckende oost ende west; welcke Eylandekens van ghelijcken ghenaemt worden vande *Varella*, by de welcke het Canael verkent wordt. Dit Eyland van de Varella ofte Chynischen Tempel, leijt op de hooghte van 30 graden ruym [2]), ende is gheleghen acht mylen vande Eylanden *Syongicam*, boven verhaelt.

ghen der Eylanden, Inwijcken, Canalen, Clippen, Riffen, ende Reeden, etc. voorby d'Eylanden Syongicam tot het Eylandt Varella.

't Eylandt Varella of Chinische Tempel leydt op 30 graden.

Vande Eylanden *Syongicam* af 11 ofte 12 mylen voortaen, soo zijnt altemael groote ende hooghe Eylanden, ligghende seer dicht by den anderen: maer van daer af tot op 31 graden ruijm, soo beghinnense minder, verscheydender, ende oock cleijnder te worden; Aen het eijndt van dese Eylanden, ligghen twee Eylanden by den anderen, waer van het Canael van tusschen beyden een seer goet beschutsel ende Ree heeft, wort genaemt *Lepion* [3]), zijn gheleghen dicht by een groote Revier, die van veel Volcks ende Coopluyden bewoont ende ghefrequenteert wordt. In dese Haven van *Lepion* hebben de *Iaponen* dickwils ghehandelt, en hare vaert ghehadt, als oock noch; Van het eijnde van dese Eylanden af, soo is de Custe voortaen van een leegh landt langhs de Zee-kant heen, ende van een banckachtighe grondt: want men heeft een mijl van het landt maer anderhalf vadem diepten, wesende de grondt van harde Kesel-steenen; Die van het landt varen daer over heen met ghenaghelde barcken, van bepeckte overloopen ofte decksels, twee Roers, Seylen van Riet ofte matten, ende een ysere dregghe met scherpe tanden; Dese

d'Eylanden Lepion hebben goede Canael ende Reede.

Revier daer door grooten handel ghedreven wordt.

Bancachtige kesel-grondt.

Seltsame schepen ende scheepsghereetschap.

---

[1]) D.w.z. met hoog water.

[2]) Zie voorlaatste noot.

[3]) Zuid en Oost Saddle, op 30°42'N.B. met een goede reede, 40 zeemijl Z.O. van den mond van de Yang tse kiang. Vermoedelijk namen hier de Japanners de Nankingsche waren over. De naam Lepion komt op de moderne zeekaarten niet meer voor.

Custe strect noorden aen, tot op *34* graden, alwaer [1]) gheleghen is een groote Revier die van *Nanquijn* af comt, welcke heeft inde mondt ofte Incomste van dien, een bewoont Eylandt ligghen, van veel Volks, soo te voet als te peerde; Dit Eylandt maeckt dat de Revier twee monden ofte incomsten heeft [2]); Van hier af voortaen soo streckt het Landt noordt noordtoost, noordoost, ende oost aen; Comende tot daer het zuydtoost aenstreckt, alwaer dit landt een eijndt ofte hoeck heeft, makende op deser voeghen eenen grooten Inham [3]); Van desen hoeck af voortaen, [70*b*] soo streckt de Custe weder naer het noorden toe, wijckende daer naer innewaerts noordtwestwaert aen, aen welcke Custe comen die van *Iapon*, traffijckeren met het Volck van die contreye, diemen noemt *Cooray* [4]), ende men heeft daer Havens ende beschutsels, hebben een tuijch van smalle ende ondichte stucken gheweeft werck, 'twelcke die *Iaponen* aldaer komen verhandelen, waer van ick goede, breede, ende waerachtighe informatie hebbe, als oock vande Navigatie naer dit Landt toe, vande Pilooten die 't aldaer ondersocht ende bevaren hebben, als volght.

Een Revier op *34* graden, comende van Nanquijn.

Streckinghe der voorder Courssen.

Hoeck ende Inham.

Custe Cooray daer die van Japon comen handelen.

Goede Haven ende Reede.

Van desen hoeck van den Inham van *Nanquijn* af, *20* mylen zuydtoostwaert aen, zijn gheleghen etlijcke Eylanden, aen het eijnde vande welcke, te weten aende oostzyde, leijdt een seer groot ende hoogh Eylandt [5]) van veel Volcks bewoont, soo te voet als oock tepeert.

Dese Eylanden worden vande Portugesen gheheeten *As Ilhas de Core*, ofte d'Eylanden van *Core*: maer het voorschreven groot Eylandt is ghenaemt *Chausien* [6]), heeft vande zyde van het noordtwesten een cleynen Inwijck, hebbende een Eylandeken inde mont ligghen, 'twelcke de Haven is [7]): maer heeft weynigh diepten; alhier houdt de Heer van het landt zijn residentie; Van dit Eylandt af *25* mylen zuydtoost aen, is gheleghen het Eylandt

Streckinghen der Eylanden, etc. vanden hoeck des Inhams Nanquijn tot eene der Iaponische Eylanden Goto genaemt

Namen sommigher Eylanden.

Inwijck ende Haven van weynigh diepten.

---

[1]) Lees: op deze kust, ***niet***: op 34 graden. De grootste rivier is de Yang tse kiang; het eiland in den mond is Tsung ming.

[2]) Hier begint een zeer vage beschrijving van het verloop der kusten van de Gele Zee, opgemaakt in de veronderstelling dat Korea een eiland is (zie achterin, kaart V). In de officieele rapporten aan den Gouverneur Generaal in Batavia van 1637 wordt Korea nòg „een groot ront Eijlant" genoemd (Zie Linsch. Ver. dl. XVIII, p. 114).

[3]) De Gele Zee.

[4]) Korea.

[5]) Korea.

[6]) Inlandsche naam van Korea is Cho sen.

[7]) Seöul.

van *Goto*[1], een van d'Eylanden van *Japon*, twelcke leijt vanden hoeck vanden Inham van *Nanquijn* af, oost ten noorden t'Zeewaert aen, *60* mylen weeghs ofte weynigh meer.

Aenwijs waer 't Eylandt Goto leijdt.

Dese voorseyde informatie hebbe ick ghecreghen van een Portugees Edelman, ghenaemt *Pero da Cunha*, die 't altemael selfs ghesien ende ghepeijlt heeft, hebbende by hem alle instrumenten daer toe dienende, als de gheen die daer wel in gheoeffent ende ervaren was: want arriveerden ende verstaken in de voorseyde contreye met een onweer, teghens haren danck, willende naer *Iapon* varen, ende seijlden van daer weder af naer het bovengeseyde Eylandt van *Goto* toe; Die Eylanden gheleghen van dit Eylandt af naer het landt toe, hebben tusschen den anderen, en daer dicht by heen, overal veel Riffen ende steenen; d'Informatie van den Inwijck ofte Inham van *Nanquijn*, hebbe ick ghehadt van een ervaren Stuer-man, natureel van het landt van *Algarve* in Spaengien, den welcken zijn Schip verloor op de drooghten die vande Revier van *Nanquijn* afsteken, hebbende alle desen Inwijck met een Barcke om gheloopende, ende seyden oock dat binnen in wesende, de Son in het op gaen van over 't landt heen quam, ende datter vande Revier van *Nanquijn* af, sommighe sandt Platen ende drooghten afquamen, die zuyden aen streckten tot op *32* graden, ende ter halver weghe vande Golffo van *Japon* toe.

Redenen hoe de kennis dat er passagien in wetenschap ghecomen zijn.

Veel Riffen ende steenen daermen periculen verhoeden moet.

Platen ende drooghten ontrent de Reviere van Nanquijn op 32 graden.

Hier mede voleyndt de deschriptie ende kennisse vande uyterste Navigatie ende vaert der Portugesen langhs het Landt, de Custe ende Eylanden van het Coningh-rijck van *Chynen*, 'tgene van die contreye tot huydens daeghs bekent ende ontdeckt is.

[71*a*]

Dat 31. Capittel.

Beschryvinghe van een voyage ofte Schipvaert, ghedaen door een Portugesche Stuerman, van Liampo[2]) *af tot Iapon toe, in een Soma Chinchea,* (*dat is*: *een Schip van Chincheo*) *met de verclaringe vande Custen van Bungo*[3]), *Miaco*[4]), *Cacay*[5]), *ende van 't Eylandt Toca*[6]), *altesamen*

[1]) Goto-eilanden, nabij den westelijksten hoek van Japan.

[2]) Ningpo; zie p. 176, n. 1.

[3]) Kiu Siu; thans heet alleen het noordelijkste gedeelte Bungo.

[4]) Thans Kioto, met Osaka als haven.

[5]) Sakai, op de zuidkust van Hondo.

[6]) Shikoku; thans heet alleen het oostelijk gedeelte daarvan Tosa.

landen van Iapon, met alle de Coursen, streckinghen, ende gheleghentheyt van dien.

Inleydinghe der volgender voyagie beschryvinghe.

Den dertighsten Junij des woensdaegs, wesende den derden dagh vande nieuwe Maen, inden dagheraet, ginghen 'tseijl van uyt het Canael vant noordoosten vant Eyland *Syongicam* [1]), met eenen z.o. wint, ende comende buyten d'Eylanden creghen de wint van uyten zuyd-zuydoosten, doende onse cours oost, en altemets wat naer 't oost ten noorden aen; teghens den nacht hadden eenen z.z.w. wint, loopende o., o. ten z. ende o.z.o. aen, hebbende seer groote Zee-baren van uyten zuyden, soo dat wy qualijck onsen wegh konsten behouden, hadden de Seylen maer half op, metten dageraet liepen ter halver streeck van oost ten zuyden, ende o.z.o. om dat de wint wat ruijmde naert zuydtwesten toe, comende met vlaghen van reghen ende gheweldige opheffende Zee-baren, uyt welcke oorsake de wateren ende stroomen (in dese contreye) naert noorden toe loopen, wy maecten onse gissinghe ende rekeninge van geseylt te hebben, op dese Coursen van o. ende o. ten n. aen, *26* mylen int etmael, twelcke was tot des donderdaeghs smiddaeghs, wesende den eerste Julij, hadden altoos grooten aenstoot ende overval vande Zee-baren, om dattet de Conjunctie van een sprinck-vloet [2]) was, hebbende den geheelen nacht over veel Weer-lichten, van uyten oosten comende, van op alle de streken van 't Compas van noorden tot het zuyden toe.

Door wat stormen de stroomen ende wateren noordwaert gedrongen werden.

Aenstoot der Zee-baren, door Conjunctie des sprinck-vloets.

Den eersten Julij des donderdaeghs, te weten, van des middaeghs af tot des nachts toe, hadden eenen zuydtwesten wint, loopende o. ende o. ten z. aen, ende wat naer 't o.z.o. toe, met groote vlaghen van reghen, sonder eenighe verheffinge van wint, ende wesende twee uren inder nacht, so besloot hem 'tweder van alle zyden met een seer grooten plas reghen, waermede de wint begonst te stillen, loopende naer 't noorden, 'twelck siende d'Officieren vande *Soma*, (dat Chijnsche luyden waren) begonsten seer verturbeert te worden: want de *Chynen* houden voor gewis in dese Maen vande maent Julius, tot datse *12* dagen out is (te weten, aende Custe van geheel China) daer een groot onweer naer te volghen, ende is naer mijn gissinghe tot den dagh van

Stormen diemen inde maent Julij aen alle Indische custen verwachtende is.

---

[1]) **Chu san, hier genoemd naar de haven Sinkeamun; zie p. 187 n. 5.**

[2]) **3 à 4 etmalen na nieuwe maan; zie den aanhef.**

Sint Jacob[1]) toe, datmen daer altoos is, verwachtende stormen ende onweder: want ick daer op de voorsz. daghen twee groote stormen gepasseert hebbe. Keerende weder op onse materie vande noorde windt, welcke allencxkens begonst te vermeerderen, hebbent terstont ghewent op den boegh van 't westen weder naer d'Eylanden toe, ende mochten geloopen hebben vanden middagh af, tot dese tijt ontrent *10* mylen weeghs, in voeghen dat wy (naer onse rekeninghe) van 't landt van *China* af, waren ontrent *36* mylen; deden aldus onse cours van west ende west ten noorden aen, cryghende daer naer een betrocken ofte be-
[71*b*] sloten Lucht, met weynigh wints, soo dat wy sonderlingh niet voorts gingen. Des vrydaeghs begonst de noorde wint wat meer te waeyen, loopende noch also op de selfde streeck tot des middaeghs toe, hebbende op dese cours van west aengheseijlt, ontrent ses mylen weeghs.

Beschryvinge der streckingen bejegeningen, ende ongevallen die voor ende na ontmoet zijn op de reyse na Iapon

Des vrydaeghs van des middaeghs af voortaen, liepen met de selfde noorde wint alle desen avont ende nacht tot des saterdaeghs smorghens, doen creghen wy eenen noordoosten, ende daer nae oosten windt, ende liepen noch also west aen, tot des middaeghs toe, so dat wy gisten gheseijlt te hebben *18* mylen weeghs, ghevende 'tschip zynen wegh op w. ende w. ten n. aen[2]), hadden in alle desen tijt noyt Son noch Sterre, om de hooghte te moghen nemen.

Wanneer zy der Sonnen hooghde omtrent *30* graden peylden, etc.

Des saterdaeghs twee ofte drie uren nae den middach, so liep de wint weer naer 't zuyden, beginnende 'tweder wat op te claren, liepen noch also een sant-looper lanck[3]), ende siende dattet weer een schijnsel gaf van bestandicheyt, wenden ons weder (inden naem Gods) op den boegh naer *Iapon* toe, wesende alsdoen naer mijn gissinghe vande Custe van *China* af, ontrent *12* mylen; deden aldus onsen cours dien avont ende naer volgenden nacht, te weten, oost ende oost ten zuyden aen, met eenen slappen wint ende stille Zee.

Des anderen daeghs des sondaeghs smiddaeghs, nam de hooghte vande Son, op *30* graden min $1/_6$ ende waren ghescheyden vande hooghte van *29* graden ende $2/_3$ rekenende door d' etmael *13* mylen, soo dat ick my giste te wesen van 't landt van *China* af *25* mylen.

---

[1]) D.i. 25 Juli.

[2]) D.w.z. gisten den gemeraal gezeilden koers W. en W.t.N.

[3]) Vermoedelijk ook toen reeds een zoogenaamd „glas" van een half uur.

Des sondaeghs naer den middagh deden onsen cours op de selfde streeck, van oost ende oost ten zuyden aen, alle dien avont ende aenvolgende nacht, tot des anderen daeghs smiddaeghs met eenen slappen wint ende slecht water, en hadden geen Son om de hooghte te nemen, maeckten mijn rekeninghe van *18* mylen op 't etmael, te weten, ter halver streeck van oost, ende oost ten noorden aen, wesende de wint scherp zuyden.

Des maendaechs van des smiddaeghs voortaen, hadden noch al eenen zuyden slappen wint, gheduerende alsoo dien avont ende nacht door, ende teghens den dagheraet des dincxdaeghs, soo ruijmden de wint wat tot des middaeghs toe, dat ick de hooghte vande Son nam, ende vont my op *29³/₄* graden, doende onsen cours oost ende oost ten zuyden aen *22* mylen weeghs.

Wanneer zy *29* drie vierendeel graden vonden.

Des dincxdaeghs vanden middagh voortaen, wesende op de voorseyde hooghte, hebbe bevolen oost aen te gaen, (hebbende den selfden windt, doch wat stilder) allen dien nacht tot des woensdaeghs middaeghs toe, doen begonsten wy te sien dryven inde Zee, van dat Zee-schuijm ofte Sas-been [1]), hebbende *15* mylen gheseijlt, maeckten mijn gissinghe noch te wesen van 't Eylandt *Tanaxuma* [2]) *30* mylen, en hadden noch Son noch Sterren om de hooghte te nemen.

Gissenge naer 't Eylandt Tanaxuma.

Van des woensdaeghs middaeghs voortaen, so begonst de wint wat op te koelen van uyten z.z.w. ende om dat ick onderrecht was, dat de stroomen ende wateren (in dese contreye) naer 't Eylandt van *Lequeo* [3]) toe loopen, ende siende oock op etlijcke plaetsen geelachtigh schuijm op 't water dryven, (twelcke int schijnsel hem verthoont als rype Lemoenen) so hebbe terstont bevolen dragende te houden, en oost noordtoost aen te gaen; teghens den avont saghen veel teijckenen van landt, te [72*a*] weten, Rietstruycken, Rysen, ende ander soodanigh drijftuijch; den nacht aencomende, hebbe bevolen oost ende oost ten noorden aen te loopen; d'eerste wacht [4]) gedaen wesende, so heeft de

Kenteijcken, daer op gekent wordt dat de stroomen na 't Eylandt Lequeo loopen.

---

[1]) Zie p. 106, n. 1.

[2]) Het 30 zeemijl lange, N.-Z. gestrekte eiland Tanega shima, beZ. Kiu Siu, dat wel algemeen als aanloop-eiland door de Japan-vaarders zal zijn gebruikt. Zie hiervoor, en voor de volgende bladzijden, adm. kaart 2412.

[3]) De voorstelling die men had van de Liu Kiu eilanden en Formosa was slechts vaag; onder Lequeo pequeno moet men meestal Formosa verstaan; zie ook p. 212, n. 5.

[4]) Van donker tot ongeveer middernacht.

Chijnse Piloot in zijn quartier [1]) veel weeghs buyten de cours aenghegaen: want liet oost aen loopen tot den dagheraet toe; Doen beval ick weder oost ten noorden aen te seylen, (geduerende noch den selfden koelen windt) tot des donderdaeghs ten *10* uren toe, doen begonsten wy te sien (al hoewel dat het eenen donckeren ende besloten Lucht was) een landt dat seer benevelt, ende met dijs [2]) ofte dampe bedect was, ligghende zuydtoost van ons, ende waren daer ontrent drie mylen van af; 'tselfde landt hadde langhs by hem heen ligghen twee Eylandekens [3]), deden onse cours op de selfde streeck aen, tot dat wy quamen te sien by 't selfde eerste land, te weten, oostwaerder aen, een ander groot, hoogh, ende lanck-streckent land, ende sagen noch aen 't eijnde van 't voorseyde hooch landt, oostelijcker aen, twee ander Eylanden ligghen, waer van 'teen seer groot was, streckende noordtoost ende zuydtwest, ende 'tander daer dicht by streckten noorden ende zuyden, 'twelcke 'tcleijnste was, wesende van veel hoecken; Aende noordtzyde van dit cleyne Eyland, te weten, ontrent een mijl weeghs daer van af, heeftmen vijf cleyne Eylandekens ofte steen Clippen op een ry ligghen; Van 't eerste landt ofte Eylandt dat wy saghen, ('twelcke is het laetste Eylandt van diemen noemt *As Sete Yrmaas* [4]), dat is die seven ghesusters, gheleghen aende zyde van 't noordtoosten) tot het voorsz. cleijn Eylandt vande veel hoecken toe, mach wesen ontrent ses mylen oostwaert aen, als wy met het voorseyde eerste Eylandt vande Steen-clippen over een quamen, so mochtet wesen inden tijt ontrent vijf uren nae den middagh, hebbende gheloopen naer onse gissinge tot dat wy 't landt int ghesicht cregen ontrent *24* mylen; Des donderdaeghs voorsz. hebbe des morghens de hooghte vande noordtsterre ghenomen op *30*$^1/_6$ graden.

Hoe den cours ende streckingen volgens ghehouden werden.

Waer zy 't gesicht van landt ende van twee Eylandekens cregghen.

Gesichte van meer ander Eylanden.

Vijf Eylanden of Clippen op een rye.

't eerste eylandt dat zy saghen was 't laeste Eylandt der seven susteren.

Wanneer zy de hoochte der n. Ster op *30* een sestendeel graden hadden.

Comende op *2* mylen naer by 't Eylandt, (dat wy eerst saghen) vande Eylandekens ofte Steen-clippen, liepen noordtoost ende noordoost ten oosten aen, als wy met dit Eylandt over een waren, soo dat het zuyden van ons bleef, daer ontrent drie mylen af wesende, saghen aende noordtzyde van dit Eylandt af, een ander groot, hoogh, ende lanckwerpich Eylandt van veel ghe-

[1]) Van middernacht tot lichtworden.

[2]) Zie p. 66, n. 3.

[3]) Van de noordelijkste groep (de Zeven Gezusters) der Linschoten eilanden.

[4]) Zie vorige noot.

boomten, 'twelcke ghenaemt is (als wy daer naer quamen, te weten) *Ycoo* [1]), streckt oost ende west, waren daer ontrent drie mylen van af: maer en konstet door die groote donckerheyt van 't weer ende mist niet ghesien; daer wat dichter by comende, saghen noch een ander Eyland, gheleghen dicht by de wester hoeck van 't voorseyde Eylandt af, wesende veel cleijnder alst ander, ende om dat wy ons vonden by de voorseyde wester hoeck, (te weten, van tusschen beyden) waren gantsch gheresolveert te loopen door 't Canael, dat hem verthoonden van tusschen dese twee Eylanden heen: maer om dieswille datter niemant int Schip was, die daer eenighe kuntschap van hadde, vreesende voor eenighe Riffen ofte ondiepten, en dorstent niet bestaen, wendent weer op den boech van 't oosten, om 'thooghe Eylandt om te loopen by de windt heen, aenloevende al wat wy mochten met eenen zuyden windt, hebbende groote Zee- [72b] baren die ons naer 't land toe setten; deden aldus onse cours o.z.o. aen, hadden ontrent noch twee mylen om by 't Eylandt om te loopen: maer den nacht overviel ons met een groote duysternisse, soo dat wy gantsch gheen landt en mochten onderscheyden, hoewel dat wy daer dicht by waren, ende om ons daer van te wachten, liepen op de selfde streeck aen, tot ontrent over een ure naer den middernacht, alsdoen soo claerden 't weder (met de Maen) op: maer en consten noch evenwel 'tEylandt niet sien, liepen terstont daer naer n. aen, met weynigh seylen op, naer 't Eylandt van *Tanaxuma* [2]) toe, dat naer mijn gissinghe recht voor ons uyt moste ligghen, hier mede brachten wy de rest vande nacht over, totdat den dagheraet aen quam, waer mede wy quamen te sien 'tEylandt van *Tanaxuma*, dat recht voor ons uyt lach, daer ontrent twee mylen van af wesende, was seer benevelt, liepen daer also n. op aen, om dat aende westzyde voorby te passeren: maer en consten 't niet by brenghen, om dat de wint z.w. was, ende wy aende z. hoeck van 't selfde Eylandt waren, daer aende oostzyde langhs heen loopende, te weten, een half mijl daer van af; Dit Eyland streckt n. ende z., wesende lanckwerpigh, ende van een leegh land, hebbende witte santstranden, met een seer groene Landouwe van Valeyen; heeft veel Pijn-boomen: maer staen verscheyden, ende seer ondicht vanden anderen, mach wesen van ontrent 7 ofte 8 mylen lanck,

'tGesichte van 't Eyland Ycoo.

Waer zy noch een ander Eylandt saghen.

Waer zy omt vermoeden van Riffen, etc. door 't Canael niet loopen dorsten.

Wanneer zy nae 't Eyland van Tanaxuma liepen, ende 'tselfde int gesichte cregen.

Vande gedaente, streckinge, ende groote des Eylandts Tanaxuma.

---

1) Yaku shima.

2) Tanega shima, zie p. 196 n. 2.

hebbende te middeweghen, te weten, vande oostzyde dicht by 't Landt, een Eylandeken ofte Steen-clippe ligghen, 'twelcke hem van verde verthoont, ghelijck als een seylende Fuste; Dit Eylandt is ghelegen op 30½ graden, te weten, recht int midden, 'tis daer langhs heen overal schoon. Steen-clip gelijc een seylende Fuste.

Van dit Eylandt *Tanaxuma* af n. aen, saghen wy een seer groot ende hoogh landt, streckende o. ende w. ontrent *10* mylen weeghs, makende int schijnsel aende selfde Custe (te weten, n.o. ende n.o. ten n. van *Tanaxuma* af), een open, 'twelcke is de mont vanden inwijck van *Xabuxij* [1]) genaemt; Desen inwijck heeft tot een kenteijcken, als dat het land vande o.zyde van dien, loopt al dalende af, tot den hoeck ofte punt vanden inwijck toe, wesende van een vlacke Landouwe, ende vande westzyde, soo is het landt soo hoogh, alst eerste dat wy saghen n. ende z. met *Tanaxuma* liggen; Dese voorseyde Custe mach liggen verscheyden van 't Eylandt *Tanaxuma*, inde dwers wegh ontrent seven ofte acht mylen. Streckinghe van Tanaxuma tot een andereylandt. Inwijck Xabuxij, ende hoe dat bekent wordt.

Vande noorder hoeck van dit Eylandt af, deden wy onse cours naer de voorseyde inwijck toe, ende comende ter halver weghen, liep ons de windt naer 't w.z.w. waer door wy mosten by liggen, ende was een stil weer, so dat ons het water ('twelcke met het ghety van de vloet naer 't o. toe liep) seer afdreef, dat wy qualijck de Haven consten cryghen: maer d'ebbe die daer naer seer sterc in liep, dede dat wy de Haven creghen met de schemelinghe vanden avont ende lichte Maen, wy quamen in eenen seer grooten Inham [2]), inde welcke is gheleghen de voorseyde Inwijck, te weten, aende n. zyde, ende heeft binnen in aende oostzyde een Eylandeken vol geboomten [3]), liggende ontrent een schuet van een Bas van 't landt af; Van dit Eylandeken af oostwaert aen, so heeftet landt eenen hooghen huevel, [73a] ende aende zuydt zyde vanden voorseyden huevel, is ghelegen een groot open, 'twelcke heeft aen d'ander zyde een punt van leech landt ende witte sandt stranden met geboomten. Alhier heeftmen die haven ghenaemt *Minatto* [4]), 'twelcke een Revier is, wat beter als die van *Batecola* gheleghen aende Custe van Streckinghe nae den Inwijck. Stercke vloet ende ebbe. Schoone Inham by den Inwyck. Mercken oostwaerts van een Eylandt. De Haven Minatto, ende een

[1]) Shibushi, achter in de Ariake Wan of Tasman-baai, nabij de Z.O. punt van Kiu Siu (31° 20′ N.B.).

[2]) Zie vorige noot.

[3]) Biro shima.

[4]) Jap. Minato beteekent Haven. De plaatsnaam, aan de Tasman-baai, komt voor op adm.kaart 835.

ander open daerby. *Malabar.* Aende noordt zyde van desen huevel af ontrent een cleyne mijl, soo heeftmen een ander open, comende in een landt dat wat leeger is als den huevel, met sommighe geboomten. Dit open heeft recht in 't midden een Eylandeken liggen, binnen 'twelcke is de plaetse van *Xibuxij*; Dit *Xibuxij* is een groot bewoont vleck van veel volcks, ende is een Revier van soet ofte versch water: maer is ondiep: want men moet daer met een sprinck vloet in loopen. Van *Xibuxij* voort aen, so strect den Inwijck west aen, altemael van een leegh landt van sandt stranden ontrent 2 mylen weeghs. Van daer keert het weder nae 't zuyen toe, tot datse comt te stuyten aen een hoogh gheberchte, 'twelcke is het ghene datmen siet, comende van 't Eylandt *Tanaxuma* af; aende voet van dit gheberchte, leyt een cleyne Revier van ondiepe grondt. Van dese Revier af, so loopt het landt weder oost aen, tot de mont van daermen in comt, welcke mach hebben een half mijl in de breede. De gront van alle desen Inwijck ende incomste, is sant ende van quade ancker grondt; alle dit voorsz. hooghe landt wort ghenaemt *Quimonsiquy* [1]).

Gheleghentheyt van Xibuxi, ende zijn Revier.

Streckinghe van Xebuxi voortaen.

Sandtstranden ende hooge gheberghten.

Ondiepe Revier ende de streckinghen van daer voorts.

Van quade anckergrond ende dat het hooghe landt Quimonsiqui ghenoemt is.

Van desen Inwijck van *Xibuxy* af 7 mylen, o.n.o. voort aen, is gheleghen den Inwijck van *Tanora* [2]), 'twelck een vande beste Havens van *Iapon* is: men loopt de Custe oost ende oost ten noorden aen. Ter halver weghen van *Xibuxij* af nae *Tanora* toe, soo heeftmen eenen cleynen Inwijck ofte Bay [3]), welcke in 't eerste ghesicht een goet beschutsel schijnt te hebben: maer als men daer met over een comt, so sietmen terstont hoe 't daer ghestelt is, te weten, heeft veel steen-clippen ende Rudtsen, ende loopt weynich te landewaerts in; Stelle alhier dese verclaringhe van desen Inwijck, op datter hem niemant met en bedriege, die nae *Tanora* begheert te wesen, ghelijck als wy ghedaen souden hebben.

Streckinghe van den Inwijc Xibuxij tot den Inwijck Tanora.

Cleijn Inwijc vol steenclippen ende Rudsen.

Voor by desen cleynen Inwijck wesende, sult terstont comen te sien dat het landt een eyndt ofte hoeck van hoogh landt maect, van welcken hoeck voort aen, soo wijckt de Custe binnewaerts aen, al waer ghy eenen sant strant sult sien, hebbende daer lancks by heen (twee Eylandekens vol gheboomten) liggen. Aen 't eynde van dese Eylandekens, sult ghy noch andere cleijnder Eylandekens sien, (die van 't landt af tZeewaert in steken)

Hoeck van hoogh Landt, sandt strant ende Eylandekens.

---

[1]) Thans Kimotsuki.

[2]) Thans Tona ura, op 31° 30′ N.B. Zie adm.kaart 835; het wordt in de zeilaanwijzingen nog als goede reede aanbevolen.

[3]) Ichiki ura, op 31° 27′ N.B.; zie adm. kaart 835.

met noch ander groote steenen ende Rudtsen. Binnen dese Eylandekens ende steenen, is gheleghen de Haven van *Tanora*, om in dese Haven te comen, so moet men loopen nae de punt ende het eynde van dese Eylandekens ende steenen (die tZeewaert uytsteken) toe, daer by wesende, so sal u tZeewaert daer vanaf nae het noordt oosten een steen-clippe blijven, met een Eylandt, sonder eenighe gheboomte ofte wildernisse, van een steijl afghebickt landt, streckende noorden ende zuyen; Tusschen dit Eylandt ende het landt, soo maecktet eenen grooten Inwijck, al waer men het setten mach: want heefter recht teghens over 25 vadem diepten, maer de rechte Haven en is alhier niet,
[73b] dan als ghy de punt ende het eynde vande voorsz. Eylandekens ende steenen (die tZeewaert uytsteken) om zijt, soo sult ghy alsdan terstont daer langhs by heen nae 't landt van binnen toe loopen, 'twelck men vry sonder schroomen mach doen: want isser schoon ende suyver; doende uwen cours west aen, so sal u een punt landts comen te blyven aende rechter handt. Voor by dese punt wesende, sult daer dicht by heen loopen, schouwende het landt vande west zyde; Alhier wesende, soo ismen binnen inde Haven, 'twelcke eenen langhen Inwijck ofte Bay is, streckende noorden aen nae binnen toe; sult het anckeren te midwegen van dien, op 4 vadem diepten, soo blijft ghy besloten met eenen ronden booch; het is daer altemael van modder gront.

Steenclippe.

Schoone Inwijc ende goede Reede, met aenwijs waer de rechte Haven is.

Punt landts.

Wanneermen inde Haven is, ende de gelegenheden daer van.

Scheydende van *Tanora* af na *Fyunga* [1]) toe, so looptmen de Custe noorden aen, tot een punt landts toe, gheleghen van *Tanora* af ontrent 5 mylen. Tusschen dese punt landts ende *Tanora*, zijn ghelegen twee Havens, de eene geheeten *Gico* [2]), niet verde van *Tanora*, ende d'ander wat voorder aen, (voorby sommighe Eylandekens ende steen-clippen) genaemt *Vmbra* [3]); Dese twee Havens zijn onbeschut voor d'ooste winden, die veel aen dese Custe wayen. Vande voorsz. punt landts af tot *Fiunga* toe, mach wesen noch ander vijf mylen weechs: waer van de Custe ende 'tlandt innewaerts aen wijct, ghelijck eenen Inham, comende wat voorder aen weder noorden uyt. Desen Inham is van een leech landt (te weten, langhs de Zeecant heen) met sant stranden, ende een mijl voorby de voors. punt landts, so heeft de Custe een open ligghen, aende zuydt zyde van dit open, so staet daer eenen

Streckinge en ontmoetinghe van Tanora nae Fyunga.

Voorby een punt de twee havens Gico ende Umbra.

Gelegentheijt eens Inhams.

---

[1]) Fiuga of Hiuga; landschap op de oostkust van Kiu Siu.

[2]) Chuko, op 31° 35′ N.B.

[3]) Oura, op 31° 37′ N.B.

Gelegentheyt der Havens Undo ende Toconofuchy.

grooten ronden boom dicht aende Zee-cant; Alhier heeft men een goede haven, welcke ghenaemt wort *Undo* [1]), ende wat voorder aen, so leyt een ander haven, gheheeten *Toconofuchy* [2]), welck landt hoogher is, als van d'ander Haven; heeft aende zuydtzyde sommighe hooghe ende groote boomen, ende aende noord zyde een leech landt, het welcke van verde, ende van buyten af hem verthoont ghelijck als Eylandekens met gheboomten. Dese Haven en is niet goet om in te loopen. Een mijl weechs voor by dese Haven voortaen, heeftmen een ander Haven, ghenaemt

Gelegentheyt des Havens Myme ende de streckinghen voortaen.

Myme [3]), 'twelcke een goede Haven is om met cleyne schepen in te loopen, ende heeft twee incomsten diemen terstondt van buyten aen siet, ende onderscheyden can, hebbende in 't midden een vlack Eylandt vol gheboomten; Dese gheboomten maken twee openen, ende men siet boven over 't Eylandt heen, te landewaerts in ('twelcke hoogher ende vlakker is) eenen grooten boom staen, 'tland vande zuydzyde heeft een hooghte met een dal.

Revier Tomxijma.

Van dese Haven af derdehalf mijl voortaen, leijdt een ander cleyne Revier ghenaemt *Tomxijma* [4]); Voorby dese Revier anderhalf mijl weeghs, voleijndt het leeghe landt, ende dan beghint het weder hoogh te zijn; Van hier af twee mylen voortaen, soo

Punt of hoec hoogh landt.

maeckt het landt een punt ofte hoeck van hoogh landt [5]), ende schijnt van verde te wesen den hoeck ghenaemt *Cabo de Ramos*, gheleghen aende Custe van Indien by *Goa*. Desen hoeck om loopende, heeftmen daer dicht by een Revier, (te weten noorden

Gelegentheyt des Reviers Camyco.

aen) ghenaemt *Camyco* [6]), welcke heeft twee vadem diepten inde Haven; Dit is het uyterste landt van het Coningh-rijck van *Fyunga* [7]); Vande boven-ghementioneerde punt landts (ghe-

Ghedaente des hoecs van Camico ende daer ontrent.

legen vijf mylen van Tanora af) tot desen hoeck van *Camyco* [74*a*] toe, soo heeft het landt de manier van eenen Inham, makende 'twater alhier eenen dwersche stroom: want langhs 'tlandt heen, soo loopt het water altoos nae 't zuyen toe; Men loopt desen

Stroom altijt Suyden. Schoone diepte ende de anckergrondt.

hoeck met de voorseyde punt landts noorden ende zuyen ende noorden ten oosten, ende zuyden ten westen, ende zijn ontrent acht mylen van d'een tot d'ander, over alle desen Inham mach-

---

[1]) Niet op de kaarten aangetroffen.

[2]) Takanabe; zie adm. kaart 1648.

[3]) Mimiru, op 32° 20′ N.B., een nóg aanbevolen reede.

[4]) Tom asu, op 32° 42′ N.B.

[5]) Sen saki, op 32° 50′ N.B.

[6]) Thans Tsurumi saki, op 32° 56′ N.B., de oostelijkste punt van Kiu Siu.

[7]) Zie p. 201 n. 1.

ment setten langhs 'tlandt heen op *12* ende *15* vadem diepten, schoone sandt grondt.

Van desen hoeck, ghenaemt *C. de Camico* af voort aen, soo looptmen de Custe n.n.w. aen; alsmen met desen hoeck over een is, soo salmen terstont comen te sien, int noord oost, ende noord oost ten oosten, het landt van *Toca* [1]), 't welck een Eylandt is, mach hebben ontrent *40* mylen inde lenckte, ende streckt oost ende west, en oost ten noorden, ende west ten zuyen, heeft aende noordt zyde met het landt van *Iapon* een Straet ofte doorgaende encte [2]), welcke streckt tot die Haven van *Saquay* [3]), ende 'tlandt van *Miaco* [4]) toe, ende vande zyde van 't Eyland, te weten, daer langhs by heen, heeftet veel cleyne Eylanden; De Navigatie diemen doet door dese Straet nae de Haven van *Saquay* ofte *Sacay* toe, is altemael langhs de Custe ende het landt van *Iapon* heen, welcke veel ende goede Havens heeft, aen 't eynde van dese straet hebben beyde dese landen elck een uytstekende punt lands [5]), zijnde van d'eene tot d'ander ontrent een mijl weeghs; By de punt van het landt *Toca* [6]) is het banckachtighe gront, ende alle het volck van dit landt (te weten, vande noordtzyde) en is gants niet te betrouwen. Van ghelijcken so machmen loopen vande zuydt zyde van dit Eyland *Toca*, nae het landt van *Myaco* toe [7]), alwaer langhs een goede Navigatie is, ende heefter seer goede Havens; D'eerste Haven van dien, is gheleghen aende eerste punt landts, van de west zyde van 't Eylandt, de welcke dicht by hem etlicke Eylanden ende Clippen heeft ligghen; Dese Haven is ghenaemt *Focora* [8]), heeft een goet beschutsel voor alle winden: maer niet voor de Roovers: want hebben daer veel Fusten daer zy met loopen rooven ende stelen, 'tooste eynde van dit Eylandt *Toca*, met het landt van *Iapon* ghelegen daer teghens over maeckt een ander Straet [9]) ofte doorganck (gelijck als die vande west zyde) daermen nae de Haven ende Stadt van *Sacay* toe loopt. Te middeweghen vande voorseyde oost zyde

Streckinghe van Cabo Camico tot de haven van Saquay.

Strate tot de haven van Saquay ende 'tlandt van Miaco.

De haven Saquay leyt langs de Custe van Iapon.

Bancachtige grondt, ende van een volck die niet te betrouwen zijn.

Cours van Toca na Miaco, ende van de havens daer ontrent.

De haven Focora vol roveryen.

Een strate na de stadt Sacay.

---

[1]) Tosa, een provincie van Sikok of Shikoku, het tweede groote Japansche eiland; zie p. 193, n. 6.

[2]) De Japansche Binnenzee.

[3]) Sakai, bij Osaka, op 34°35′ N.B. en 135°30′ O.L.

[4]) Mijako of Kioto; zie p. 193, n. 4.

[5]) Akashi en de noordpunt van het eiland Awaji, waartusschen de 2 zeemijl breede Akashi seto.

[6]) Lees: Awaji.

[7]) Dus door Straat Linschoten of Kii Channel.

[8]) Fuku ura, de zuidelijkste punt van Hondo.

[9]) Weer de Linschoten Straat.

Gelegentheyt des havens Ava. Armade van Oorloghsche Roof-schepen. Streckinghe des landts Iapon tot de hoec Cumano. Havens van rijck volck. Gelegentheyt des havens Sacay.

van *Toca*, leyt een Haven ghenaemt *Ava* [1]), welcke bewoont is van een seer forts ende stouthertigh volck van oorloghe, alhier soo onthout haer een groote Armeye van toegheruste orlooghs schepen ende Fusten, daer zy met loopen rooven ende stelen de geheele Custe langs. De schepen ende Fusten die hier door begeeren te varen, vereysschen alhier vry passen, waer mede vryelicken sonder eenighe hinder moghen passeren. Van de voorseyde oostzyde, so streckt het landt van *Iapon* [2]) seer zuytwaerts aen, makende eenen hoeck ofte eynde, ghenaemt *Cumano* [3]), ende de Custe die tot daer toe streckt, is gheheeten *Bandol* [4]), heeft etlicke Havens die van seer rijck ende machtich volck bewoont worden: maer en zijn niet seker noch vry. De Haven van *Sacay* is ghelegen vanden hoeck ofte het eynde van het Eylandt *Toca* af noordtoost aen, ontrent neghen ofte thien mylen weechs. Dese Haven van *Sacay* is met de weste winden onbeschut, (die daer veel tijdts wayen,) ende heeft een ondiepe sandt gront, door welcke oorsake men die Schepen (die aldaer met goet gheladen comen,) terstont met aller haesticheyt lost, ende het volck sprinckt op 't landt, latende de Schepen vastghebonden, ofte halense by wylen op 't landt.

Streckinghen ende ontmoetinghen van Cabo Camico tot den Inwijck Usqu . Punt landts, Clippen, Eylanden ende Canael. Toca leyt op 33 een sestendeel graeds. 60 oft 70 vadem

Vande voorseyden hoeck *O Cabo de Camico* [5]) af vijf mylen [74b] voortaen tot een punt landts [6]) toe, so loopt men de custe noordt noord west aen, ende men heeft onderweghen vier ofte vijf Eylanden ende Clippen langhs de Custe heen ligghen, ende recht teghens het voorseyde punt over, zijn gheleghen twee andere Eylanden, dicht by 't landt, hebbende van tusschen beyden een smal Canael, ende heeft daer dicht by, soo aen het noorden als aen het zuyen veel Eylandekens ende Clippen (onder groote ende cleyne) ligghen. Dese twee Eylanden met de Eylandekens ende Clippen ligghen oost ende west, met den hoeck ende het eynde van *Toca*, op de hooghte van 33$^1/_6$ graden. Alle dese custe is van een hoogh landt, met die Eylanden daer langhs by heen ligghende, ende heeft daer *60*, *70* vadem diepten, dicht by 't landt. Van hier af voort aen, soo beghint de Straet ofte door-

[1]) De oostelijkste provincie van Shikoku heet Awa.

[2]) Lees Toca (Shikoku).

[3]) Komame, de Z.W. punt van Shikoku.

[4]) Deze naam voor de Z.O. kust van Shikoku komt niet meer op de kaarten voor.

[5]) Kamado saki, op 33° 4′ N.B.

[6]) Hier keert de auteur terug naar den zuidelijken ingang der zeestraat tusschen Kiusiu en Shikoku en neemt dus den draad weder op.

gaende enghte, van tusschen het Eylandt van *Toca*, ende het landt van *Bungo* [1]), ende soo het u noodigh waer op dese contreye te anckeren, so ghenaeckt het landt van *Toca*, alwaer ghy een modder gront sult vinden. Als ghy den voorseyden hoeck vande twee Eylanden om zijt, soo beghint het landt westwaert aen in te wijcken, altemael van een hoogh landt, hebbende binnen in dicht aende zuydt zyde een cleijn Eylandeken; Sult u van desen Inwijc wachten, op datter u de stroomen niet in en trecken. Desen Inwijck voor by zijnde, sult recht voor u uyt (te weten, te middeweghen van 't Canael vande Straet) comen te sien een cleijn rondt Eylandeken, het welcke u sal blyven aende zyde van het oosten, ende langhs de Custe heen vijf mijlen voortaen, sult ghy een ander Eylandt sien, dicht by 't landt ligghen, 'twelck tZeewaert van hem af steeckt, veel steene Clippen ende Rudsen. Voor by dit Eylandt noordtoost aen, anderhalf mijl weeghs, zijn gheleghen twee ander Eylanden by den anderen.

diepte langs tlandt.

Strate tusschen Toca ende Bungo.

Waerschou voor een Inwijck.

Verscheyden Eylanden

Voorby dese twee Eylanden noch anderhalf mijl voort aen, leyt een ander lanck Eylandt van een vlack pleijn ofte velt boven op, streckende noordt west ende zuydtoost, wesende het zuydt ooster eynde van dien het allerhooghste. Binnen dese Eylanden na het westen toe leyt den Inwijck van *Usquy* [2]), alwaer den Coninck van *Bungo* zijn residentie hout, die daer in begheert te wesen, sal nae het eerste Eyland toe loopen, u altoos wachtende vande voorseyde Eylanden, ende die Eylandekens ende steen-Clippen daer by gheleghen, doende uwen cours tusschen dit ende die andere twee Eylanden, (die voorder aen ligghen) binnen door. Dit Eylandt met de Eylandekens ende Steenclippen voor by wesende, nae binnen toe, soo sult ghy comen te sien in 't westen, te weten, binnen in den Inwijck, een groot ront ende hoogh Eylandeken vol gheboomten, op het welcke ghy sult aen loopen, altoos meer ghenakende die twee Eylanden, dan het Eylandt vande Steen-clippen: want by 't Eyland vande [75a] steen-Clippen heen, heeftmen *70* vadem diepten, ende binnen de twee Eylanden westwaert aen, sult ghy *25* vadem vinden, modder gront, doende also uwen cours op 't voorseyde Eylandeken (dat inden Inwijck leyt) aen, houdende de noordt zyde: want is daer over al schoon. Met dit Eylandeken over een zijnde, sult *20* vadem diepten vinden, al waer ghy 't sult setten, op dat-

Inwijck van Usquy daer de Coningh van Bungo hem verhout.

Waerschou voor Eylanden ende Clippen.

Hoemen sekerst op een hoogh rondt Eylandt aenloopen sal.

Waer men setten moet om

[1]) De noordelijkste provincie van Kiu Siu; zie p. 193, n. 3.

[2]) Usuki, op Kiu Siu, op 33° 8′ N.B.

aenwysinghe der havens te becomen. men u van daer af de Haven mach wyse, welcke twee zijn, te weten, d'eene gheleghen (een cleyne mijl van dit Eylandeken af nae 't z.w. toe) by een punt landts, daer ses oft seven boomen verscheyden vanden anderen, op staen, met een weynigh wildernisse; Sult op dese punt landts aen loopen, den welcken binnen in eenen cleynen Inwijck ofte Bay heeft, hebbende aen 't Eynde van dien, een Riffe van steen tZeewaert daer van af uytstekende, binnen den welcken is gheleghen den voorsz. cleynen Inwijck, welck heeft een seer goet beschutsel en drie vadem diepten, goede ende schoone gront, alwaer ghy sult anckeren: maer en is niet voor groote schepen; D'ander Haven is nae 't n.w. toe, te weten, aen d'ander zyde van den Inwijck, binnen sommighe Eylandekens ende steenen in; is een groote Bay, die te landtwaerts in loopt, makende eenen bocht met seer goet beschutsel. Dese Haven is voor groote schepen.

D'eerste haven gheleghen by een punt landts met 6 ofte 7 boomen.

Inwijck met goede Reede van 3 vadem voor cleyne schepen

Waer d'ander haven voor groote schepen gheleghen is.

Streckinghen ende ontmoetinghen vanden Inwijck Usquy, tot een revier by het vleck Aquina fama.

Van desen Inwijck van *Usquy* af, wat voorder noorden aen, is gheleghen een ander grooter Inwijck, welck loopt west noord west innewaerts aen, 'tLandt ende den hoec van tusschen dese twee Inwijcken, mach wesen van d'eene Zee tot d'ander, ontrent een schuet van een Guetelingh breet in 't om loopen, ende een half mijl van 't eyndt vande punt af nae 't westen toe, te weten, aende zuyd zyde, leyt een cleijn Eylandt dicht by 't landt, tusschen 'twelcke ende het landt loopt een Canael van *12* vadem diepten, met schoone grondt van grof sandt, al waer ick aen 't ancker gheleghen hebbe. Recht tegens over dit Eylandt (te weten, aen 't landt van 't noordt westen) ontrent een schuet van een Guetelingh daer van af, leijt eenen cleynen Inwijck, met een bewoont vleck, genaemt *Sanganaxeque* [1]), alwaer *Don Francesco Mascharenhas* met zijn Schip geleghen heeft met de Monson. Dese Haven is met eenen noord westen wint onbeschut. Van desen Inwijck af ontrent een half mijl voort aen, so beghintmen een leegh landt te crygen, hebbende langhs de Zee-cant heen over al sandt-stranden ende gheboomten. By alle dese Custe ende het laeghe landt langhs, ist over al banckachtighe gront, waerom u daer van sult wachten, een goede halve mijl, daer van af loopende; te midde weghen van dit leeghe landt, heeftmen twee Monden ofte Inkomste vande Revieren liggen, die seer ondiep zijn, waer om men daer in gheenderley wijs en mach in loopen.

Diep Canael.

Inwijck Sanganaxeque.

Waerschouwinghe voor bancken ende voor twee monden van Revieren.

[1]) Sagano saki, de punt van Kiu Siu tegenover de westelijkste, scherpe punt van Shikoku.

Aen 't eynde van dit leeghe landt heeftmen een Revier van versch water, van *12* spannen waters inde Haven, te weten met een sprinckvloet, ende binnen inde Revier blyven de Schepen met leegh water op droogh, zijnde sandt grondt; Dicht by de Ree ofte Incomste van dese Revier leyt een bewoont Vleck, genaemt *Aquina fama*[1]), ende de Revier een half mijl innewaerts aen, is gheleghen de grootste ende gheweldichste Stadt [2]) van het ghe-
[75*b*] heele Coninghrijck van *Bungo*, alwaer de voorleden Coninghen plaghen haer Hoff te houden, daer nu alle de Coopluyden van dese omligghende contreye (die seer rijck ende seer treffelijck zijn) haer residentie hebben.

Ondiepe Revier van versch water.

Het vleck Aquina fama.

Plaets der grootste stadt des Rijcks Bungo.

Van dese Revier af, te weten, aen d'ander zyde van desen Inwijck, is gheleghen een seer goede Haven [3]), met een beschutsel voor alle winden, is een cleyne Bay, want de punten ofte hoecken van dien, steken door den anderen, waerom de selfde een goet beschutsel maken voor de zuye winden. D'incomste van dese Haven is schoon, en hebt anders niet te doen, dan te loopen te middeweghen heen nae binnen toe, alwaer men heeft van vijftehalf tot vijf vadem diepten; Men heefter een groot voordeel: want comt daer voor wint in, te weten, met de Monson ofte conjunctie vande zuye winden, ende loopter weder voor wint uyt, mette Monson vande noorde winden. Om dit te deghe te verstaen, soo is te weten datmen alle dese contreye (als oock van gheheel *Chyna*, *Malacca*, *India*, ende alle de omligghende Orientaelsche plaetsen) bevaert, met de conjunctie vande winden, die daer ettelicke Maenden over eenen boech wayen, als nu uyten noorden, alsdan uyt den zuyen, en dat op sekere tyden ende daghen van 't jaer, sonder dat men daer eenighe falicant aen heeft, welcke conjunctie ghenaemt worden (als op een ander gheroert is) Monson, te weten, Monson vande zuye winden, dat is als de winden van uyt den zuyen reghneren, ende Monson van de noorde winden, van ghelijcken, waer mede men in gants Indien ende Orienten zijn rekeninge maect, om van d'een plaets op d'ander te varen, ende door dien datter veelmaels in dese deschriptien mentie ghemaeckt wort van sommighe Havens, Inwijcken, Revieren, Bayen, ende Eylanden, daermen goet

Streckinghen ende ontmoetinghen van dese Revier tot de Haven Fingy, ende het punt van Mornee.

Verclaringhe hoe de Monsons ofte winden op de custen van Indien, China ende Malacca, langhdurigh over een boech wayen.

Hoemen achtinghe op de Monsons nemen moet, ende beste reeden daer voor

[1]) Thans Hagiwara, aan de zuidkust van de Beppu-baai, op 33° 11′ N.B. Zie adm. kaart 2875.

[2]) Oita.

[3]) Hiji, op 33° 22′ N.B.

soecken moet. beschutsel ende verwinteringhe heeft voor de Monson van de noorden ofte zuye winden, te weten, den tijt dat de selfde courseren, is daer om geseyt, (so zy yemant contrarie ende teghens waren, nae dat hem zynen wech soude moghen strecken) om gheadverteert te wesen, welcke Havens dat goet zijn, om sodanighen tijt te verbeyden en te verwinteren, (want men noemt in Orienten winter, alsmen contrarie wint heeft, datmen zijn reyse niet en can volbrenghen, en nootwendich moet wachten nae de wint ende het weder, dat is, de Monson, die een met ende favorabel is, ende waer datmen een goet beschutsel heeft, om te verbeyden de Monson die hem soude moghen dienen, alsdan zijn reyse weder te volbrenghen, waerom my goet ghedocht heeft alhier dese verclaringhe te doen, om datmen te beter soude verstaen de meeninghe vande Portugesche ende Indiaensche Piloten, die dese coursen ende Navigatien eerst aengheteijckent, ghenoteert ende selfs bevaren hebben, ghebruijckende daer om alhier de selfde manieren ende rekeninghe van die contreyen, sonder eenighe veranderinghe met het selfde woort van Monson, niet teghenstaende dat wy op ander plaetsen hier voren by wylen oock mentie af ghemaeckt hebben.

Waerom datmen in Orienten winter noemt.

Redenen waerom dit verhael gheschiet is.

De Haven Fungy niet vry van Roovers.

Keerende weder op onze voorseyde materie, soo is te weten dat dese voorsz. Haven ofte Bay genoemt wort *Fingy* [1]), maer en is niet seker noch vry vande Roovers, ende dieven; Vande [76a] voorsz. Revier tot dese Haven, heeftmen ontrent *3* mylen inde dwers wegh. Men heeft op de Ree vande Revier *20* vadem diepten, te weten, dicht by 't landt heen: maer is een quade gront, ende ten is niet goet aldaer de winden te verwachten: want men en soude daer niet een dinck connen berghen. Van desen inwijck af, so machmen het land in 't oosten sien; ende 'teynde van daer desen grooten Inwijc voleyndt, is een leech landt, 'twelcke ghenaemt wort *Moryee* [2]), ende is daer langhs heen over al schoon; De voorseyde Revier ende stadt zijn gheleghen op de hoochte van *33*1/3 graden.

Goede diepte maer quade Reede.

Hoeck van Moryee.

Van dese punt of 'teynde van *Moryee* af twee mylen voortaen, comt een ander punt ofte hoeck landts, den welcken is gheleghen met dese punt noorden ende zuyen; is van een leech landt van sant stranden, hebbende aen 't eynde van dien, etlicke steenen

Streckinghe ende ontmoetinghen van 't punt Moryee tot het

[1]) Hiji; zie vorige noot.

[2]) Moriye, zie adm.kaart 3875. De breedte is juist, zie voorlaatste noot.

ende Rudtsen ligghen. Van daer af voort aen, so looptmen de Custe noordwest aen, ende een mijl weechs daer voor by, so heeftmen een bewoont vleck, ghenaemt *Tamboca* [2]); ende noch een ander mijl weechs voort aen, leyt een ander plaets gheheeten *Tambico* [3]), zijn beyde tsamen gheleghen aende Zeekant: maer en hebben geen Havens met beschutsels; oock mede so en is het volck vande selfde plaetse niet te betrouwen; met dese punt landts over een wesende, so sult ghy langhs de Custe heen comen te sien een lancwerpent Eylandt, ('twelcke hem van verde verthoont ghelijck als twee Eylanden) ligghende van 't landt verscheyden ontrent twee mylen weechs, is genaemt *Fimexyma* [4]). Tusschen dit Eylandt ende het landt, zijn 't altemael ondiepten. Vande punt vanden Inwijc van *Bungo* af, tot dit voorsz. Eylandt toe, so is het alle dese Custe langhs tot een groote mijl daer van af, over al banckachtige gront, Riffen, Steenen, ende ander vuylicheyt. Op alle desen wech van 't beghinsel van 't Rijcke van *Bungo* af tot dit Eylandt toe, soo looptmen aende oost zyde, te weten, langhs 'tlandt van *Tocaa* heen.

Eyland Finexema [1]).

Waer Tamboca ende Tambico geleghen ende het volck niet te betrouwen is.

Sommighe Eylanden.

Gedaente des Eylands Finexima, ende d'ondiepten aldaer.

Van quade gronden, ende hoe den gantschen cours langhs Tocaa streckt

Van dit voorseyde Eylandt *Fimexima* af, 9 mylen noorden voort aen, so heeftmen een seer hoogh land, 'twelcke streckt oost ende west; Dit is het landt van *Amanguchen* [5]), een groot machtigh ende seer rijcke landouwe: want alhier heeftmen een vande Mynen van Silver van *Iapon*; aen dese Custe heeftmen goede havens ligghen, als oock mede het Eyland van *Meagyma* [6]), 'twelcke in vorighe tyden (aleer die Portugesen op *Iapon* voeren) eenen grooten handel hadden: want alhier was de vergaderinghe ofte stapel van geheel *Iapon*, van alle waren ende Cooplieden. Langhs dit landt van *Amanguchen*, ende die contreye van het Eyland *Fimexima*, (boven verhaelt) heen, so beghint de straet ofte doorganck, die nae *Facunda* [7]) toe loopt, van welcke *Facunda* (als van de andere plaetsen van daer ontrent) sullen wy op een ander tracteren, met de Navigatie, Coursen, ende gheleghentheyt van dien.

Streckinghe van Finexima tot Amanguchen.

Een vande Iaponsche Silver Mynen.

Goede Haven by het Eyland Meagyma, daer de Portugesen stapel plach te wesen.

Waer de strate van Facunda begint.

---

[1]) (In margine) Hime shima; zie iets verder in den tekst.

[2]) Tafuka.

[3]) Tamiku.

[4]) Hime shima, op 33° 44′ N.B.

[5]) Yamaguchi, op Hondo.

[6]) Zie p. 210, n. 3.

[7]) Met Facunda is steeds het land van Nagasaki bedoeld (Fukuda en Fukuda saki beW. die plaats).

Hoemen loopt van 't punt Moryee nae de Haven van Caminaxique.

Distantie ende ghedaente der landen tot eenen uythoeck ofte punt.

Om te seylen vande punt van *Moryee*, vanden Inwijck van Bungo af, na de Haven van *Caminaxique* [1]) toe, (gheleghen in het Coninghrijck van *Amanguchen*,) welcke seer seker ende goet voor alle winden is, ende van eenen grooten handel ende neeringhe; Ghy sult uwen cours nemen noord oost, ende noord oost ten oosten aen, zijn ontrent sesthien mylen weeghs. Dit landt daer ghy nae toe loopt, is [76b] een seer groot ende hoogh landt, ende men loopt alle die voorseyde Custe langs, tot eenen hoeck ofte punt landts toe, oost ende west, ende oost ten noorden, ende west ten zuyden, ende men heeft vande Haven van *Caminaxique* af, tot de voorseyde punt, ontrent veertigh Portugesche mylen, te weten, van 17½ in een graedt, ghelijck het oock altemael zijn van die in alle deschriptien ghementioneert worden, aen welcke Custe zijn gheleghen dese naevolgende Havens, het welcke altemael Bayen zijn, te weten, van *Caminaxique* tot *Tozaque* [2]), zijn ontrent derdehalf mijl.

Particulier verhael der distantie ende namen der plaetsen op dese passagien.

Van *Tozaque* tot het Eylandt *Meagyma* [3]), heeftmen ses mylen ende een halfve. De Ree van dit Eylandt, is tusschen dat ende het vaste landt. Van *Meagyma* tot *Camangarij* [4]), zijn anderhalf mijl. Vandaer tot het Eylandt van *Anooxyma* [5]), vijf mijlen.

Van *Anooxima* tot *Toumoo* [6]), zijn oock vijf mylen.

Van daer tot *Xynaco* [7]), ander 5 mylen.

Van *Xynaco* tot die Haven van *Uxymando* [8]), vijf mylen.

Streckinghe van 't voorsz. punt tot de havens Fungo en-

Van *Uxymando* tot die Haven van *Muroo* [9]), vijf mijlen. Dese haven mach ligghen ander vijf mylen vande punt boven verhaelt. Voor by de voorseyde punt, te weten, drie ofte vier mylen oostwaert aen, leyt de Haven van *Fyongo* [10]), ende van daer af ses ofte seven mylen voort aen, heeft men de Haven ende Bay van *Sacay* [11]), alle dese voorseyde Custe is schoon ende suy-

---

[1]) Kaminoseki, op Naga shima, 33° 50′ N.B. en 132° 6′ O.L. Zie adm. kaart 2875. De auteur begint hier de Japansche Binnenzee te beschrijven tot voorbij Osaka; de afstanden kloppen echter in het geheel niet.

[2]) Ito saki, op 34° 23′ N.B. en 133° 7′ O.L.

[3]) Mukai shima, op 34° 23′ N.B. en 133° 12′ O.L.

[4]) Niet op de kaarten aangetroffen.

[5]) Inno shima, op 34° 19′ N.B. en 133° 10′ O.L.

[6]) Tomo, op 34° 23′ N.B. en 133° 22′ O.L.

[7]) Niet op de kaarten aangetroffen.

[8]) Ushimado of Wusimado, op 34° 27′ N.B. en 134° 9′ O.L.

[9]) Murotsu, op 34° 46′ N.B. en 134° 30′ O.L.

[10]) Hyogo of Fyogo, op 34° 41′ N.B. en 135° 10′ O.L.

[11]) Sakai, zie p. 203, n. 3.

ver, hebbende over al anckergront. Dit zijn altemael als gheseyt is, Portugesche mylen. Men sal weten, dat twee Japoensche mylen maken juijst een Portugaelsche mijl, 'twelcke gheverificeert ende also bevonden is, door de Portugesche Piloten, die aldaer de hooghte van de Son ghepeylt, ende nae de Japoensche rekeninghe haer calculatie ghemaeckt hebben, etc. de Sacay. Ghelegentheyt der Custen ende gronden. Twee Japaensche mylen juyst een Portugaelsche mijl.

Dat 32. Capittel.

De Navigatie ende Coursen van Lampacon[1] *af, ('twelck is gheleghen by Macon, aende Custe van China) nae het Eyland Iapon, tot het Eylandt Firando toe, met alle die streckinghe ende gheleghentheyt van dien, van een ander Piloot aengheteeckent.*

Seylende van *Lampacon* af nae het Eylandt van *Iapon* toe, sult loopen door d'eerste uytganck ofte Canael, (van het suyder Eylandt), het welcke streckt zuydt oost aen, hebbende een Clippe ofte Eylandeken te middewegen van dien, tusschen het welcke ende die punt van 't Eylandt sult door loopen, om oorsake vande scherpe wint, genaeckende so veel als ghy immers moecht het eynde van het Eylandt, altoos met het loot in de handt. Comende ter halver weghen van het Canael vande Eylanden die 't Zeewaert strecken, sult een Bancke van sandt vinden, die te middeweghen onder de drie vadem diepten niet en heeft. Sult u best doen om te loopen boven een groot ende hoogh Eylandt, dat u in het oost zuydt oosten leyt. Dit Eylandt (met d'ander die 't Zeewaert op de selfde ry liggen) om wesende, sult langhs d'Eylanden van 't Zeewaert heen loopen. Van dit Eylandt af 6 mylen voortaen, sult vinden een Regel Eylanden, Eylandekens ende Clippen, welcke zijn in als[2] negen, stekende buyten alle d'ander (daer ghy langs heen loopt) t'Zeewaert in, welck strecken n.n.o. ende z.z.w. en moechtse niet om loopen, noch en is u oock niet noodich; sult tusschen dese ende een groot hoogh Eyland vol gheboomten (dat u aende zyde van 't landt blijft) door loopen, welck Eylandt hem verthoont als men daer nae toe comt, ghelijck of het rondt waer, om datmen daer recht op de punt aen comt, niet teghenstaende is lanckwerpent, streckende ghelijck als de Custe; een stuck weeghs Streckinghe ende ontmoetinghe van Lampacon tot de Custe van Chincheo. Op 't loot te passen. [77a] Cours lang een regel Eylanden. Merck eens Eylandts.

[1] Bij Macao, zie p. 162, n. 5.

[2] In „alles".

Canael by het Eyland Tonquion.
Coophandelinghen op de Haven by de mont van Lanton.
Custe tusschen Chinchon ende Chabaquon.
Waerschouwinghe voor een Rif.
Het Eylandt Toanthea een goet merck ontrent Chinchea.

daer van af geloopen hebbende, heeftet een Canael, van tusschen dat ende een ander Eylandt (daer dicht by gheleghen) achter dit laetste Eylandt nae 't o.n.o. toe, leyt een Haven daer sommige schepen Chinische goederen ende waren comen laden en verhandelen; leyt niet verde van de mont ofte 'tgat van *Lanton* [1]) af. Dit boven ghenoemde Eylandt wort vande Chynen genoemt *Tonquion.* Van hier af so loopt o.n.o. aen, om te comen verkennen de Custe van tusschen *Chincheu* [2]), ende *Chabaquon* [3]), die schoon ende suyver is, daer 2 mylen van af loopende, om te schouwen een Riffe die dicht by *Chincheu* leyt, welck heeft een ront ende hoogh Eylandeken seer dicht by 't landt ligghen; men loopt dese custe van *Chabaqueo* af tot *Chincheu* toe, n.o. ende z.w. ende n.o. ten o. en z.w. ten w. Als men met *Chincheu* over een is, so heeftmen 2 mylen t'Zeewaert in een hoogh ende ront Eylandeken ligghen, ende binnen int landt eenen hooghen bergh met een Steen-rotse boven op, ghelijck als *Pulo Varella,* gheleghen aende Custe van *Champa,* ende d'incomste is door sommighe Eylanden heen. Dit voorsz. rondt Eylandeken wort vande Chinen gheheeten *Toanthea* [4]).

Streckinghen ende ontmoetinghen van Chincheu tot de Haven van Tanora.
Het Eylandt Lequeo Pequeno.
Hoemen van de 25 en half graden nae Bungo loopen sal.

Als ghy met *Chincheo* over een zijt, als voren, soo loopt oost noord oost aen, tot dat ghy zijt 8 ofte 10 mylen vande Custe af, om buyten alle d'Eylanden te blijven; In dese contreye wesende, so loopt noord oost aen, op welcke cours sult komen te sien het Eylandt van *Lequeo pequeno* [5]), dat is, cleijn *Lequeo* gheleghen op de hooghte van 25 graden, is een seer hoogh ende lanckwerpent Eylandt, liggende verscheyden van de Custe van Chyna ontrent 18 mylen weeghs; als ghy *Lequeo pequeno* voor by zijt, comende op de 25½ graden, soo ghy begheert te wesen nae 't landt van *Bungo* [6]) toe, so loopt noord oost, ende noordt oost ten oosten aen, op welcke cours sult comen op d'Eylanden (gheleghen aen de zuydt zyde van 't Eylandt *Tanaxuma* [7]) af) aen, welcke Eylanden beginnen op 29½ ende strecken tot op de 30½ graden, zijnde in als

[1]) Lantao of Lantar.

[2]) Amoy, zie p. 173, n. 1.

[3]) Swatau, zie p. 172, n. 2.

[4]) Zie p. 176, n. 2.

[5]) Met Lequeo pequeno is hier blijkbaar bedoeld Formosa, ofschoon dat eigenlijk Taiwan heet. — Er is verwarring geweest tusschen de Liu-Kiu eilanden en Formosa, welk laatstgenoemd eiland op de Port. zeekaarten zelfs wel als uit drie eilanden bestaande geteekend is; zie ook p. 196, n. 3.

[6]) Op Kiu Siu; zie p. 193, n. 3.

[7]) Tanega shima; zie p. 196, n. 2.

seven hooghe ende cleyne Eylanden [1]), welcke strecken met den anderen, te weten, d'eerste drie met een Eylandeken ofte Clippe, noord oost ende z.w. ende n.o. ten noorden, ende z.w. ten zuyden ende die ander drie, o.n.o. ende w.z.w. ende een aen 't eynde van dien noorden ende zuyen. Dese seven Eylanden voorby wesende, sult comen te sien ses mylen noord noord oost aen twee ander Eylanden [2]), ligghende oost ende west metten anderen, waer van dat van het oosten het cleijnste is; het oost eynde van dit Eylandt heeft eenen hoogen heuvel [3]), welcke gaet al dalende nae 't oosten af, makende eenen leeghen punt, ghy moecht wel tusschen dese [77b] twee door passeren, begherende: want heeft een goet Canael van tusschen beyde heen; Het grootste van dese twee Eylanden [4]) (hetwelcke een hoogh ende lanckwerpent Eylandt is) is ghenaemt *Ycoo* [5]). Van den ooster hoeck van dit Eylandt af drie ofte vier mylen noorden aan, is gheleghen het Eylandt van *Tanaxuma*, 'twelc is een leeghachtich Eyland, streckende noorden ende zuyen van 7 ofte 8 mylen lanck; Te middeweghen van 't selfde Eylandt, te weten, aende oost zyde, heeftmen de Haven, het welck is eenen cleynen Inwyc, gheleghen binnen sommighe Steen-clippen in: maer en is de beste niet om in te loopen. West noord west van dese Haven af, anderhalf mijl weghs, is gheleghen een cleijn vlack Eylandt, 'twelcke heeft een hueveltgien in 't midden. Van *Tanaxuma* af seven ofte 8 mylen noorden aen, sult comen te sien een groot ende seer hoogh landt ('twelcke streckt 10 mylen oost ende west). Dit is het landt van *Iapon* [6]), aenden hoeck ofte het eynde van dese Custe, te weten, aende west zyde, is gheleghen den Inwijck van *Cangoxuma* [7]), ende die Haven van *Amango* [8]), hebbende boven dien eenen hooghen spitsighen top, ende recht teghens over het Eylandt van *Tanaxuma*, te weten, noorden, ende noorden ten oosten aen, leyt den Inwijck van X*ebuxij* [9]), die seer groot is, hebbende van binnen in de Havens van *Minato*, *Foxima*, ende *Xaboxij* [10]), alle drie Revieren voor cleyne schepen, altemael ghele-

Eylanden streckende vande 29 en half graden tot de 30 en half graden, met haer ghedaente ende streckinghen.

Gheleghentheyt ende gedaenten van andere Eylanden.

Het Eylandt Tanaxuma.

Inwijck met steenclippen.

Ghesichte ende gedaente des landts Iapon.

Inwijck van Cangoxuma, ende die Haven van Amango.

Grooten inwijck Xebuxij be-

[1]) De Zeven Gezusters, zie p. 197, n. 3.

[2]) Jakuno shima met Itsiro.

[3]) Mitake.

[4]) Het grootste is Jakuno shima, het kleinste Itsiro.

[5]) Wellicht verwarring met Yoko shima, het zuidelijksteei land der Zeven Gezusters.

[6]) N.l. Kiu Siu.

[7]) Kagosima, op de zuidkust van Kiu Siu.

[8]) Yamagawa, aan de baai van Kagosima.

[9]) Shibushi of Sifusi; zie p. 199, n. 1.

[10]) Minato (zie p. 199, n. 4), Fukusima en Shibushi.

grypende de Havens van Minato, Eoxima ende Xaboxi.

ghen aende oost zijde, te weten, aende rechter hant van alsmen westwaert aen binnen in den Inwijck comt; Noordt noordt oost langhs de Custe heen 6 oft 7 mylen voort aen, leyt de Haven van *Tanora* [1]), 'twelcke de beste Haven van gheheel *Iapon* is.

De Haven Tanora, ende is de beste van gheheel Iapon ende hoemen daer toe loopen sal.

Soo ghy begheert te loopen nae de voorseyde haven van *Tanora* toe, soo sult ghy u nae de Custe toe houden, en daer wel dicht by ghenaken: want is over al schoon: maer en heeft er gheen ancker gront ofte Reeden, om dat het diep is; So wanneer ghy daer langhs by heen zijt, wesende voor by den Inwijck van *Xebuxij*, by de

Quaet anckergrondt. Cleijn Inwijck.

Custe heen loopende, soo sult ghy by eenen cleynen Inwijck comen, welcke in 't eerste ghesicht ende verthooninge goet beschutsel schijnt te hebben: maer daer met over een comende, ontdeckt

Veel steenrudtsen.

het terstont al wat het heeft, te weten, veel steenen ende Rudtsen, streckende weynich te landewaerts in. Doe alhier dese vermaninghe, op dat daer hem niemant met en bedrieghe. Voorby desen cleynen Inwijck wesende, krijchtmen terstont eenen groven, dic-

Grooten hooghen hoeck landts. Mercken van Eylanden ende stranden.

ken ende hoogen hoeck ofte punt landts. Van desen hoeck af voort aen, soo wijckt het landt binnewaerts aen, al waer ghy sult comen te sien een sandt-strant, ende twee Eylandekens met gheboomten daer langs by heen ligghen. Aen het eynde van dese Eylanden, comen noch andere cleijnder Eylandekens, ende groote steenen van het landt af steken tZeewaert aen. Binnen dese Eylandekens

Gheleghentheyt des Havens van Tanora, ende hoe men daer in loopt.

ende steenen in, is gheleghen de Haven van *Tanora*, om daer in te loopen, sult uwen cours nemen nae het eynde van dese Eylandekens ende steenen, (die tZeewaert in van het landt af steken, als ghy met het eynde van dien over een zijt, soo sal u tZeewaert nae het noord-oosten blijven een ander Eylandeken ofte steen-clippe, sult binnen dit Eylandeken heen loopen, tusschen het welcke ende [78*a*]

Merck eens Eylandts ende inwijck van 25 vadem. Waer by de rechte haven te kennen is.

het landt men eenen grooten Inwijck heeft, daerment op vijf-en-twintigh vadem mach anckeren, noodich wesende: maer de rechte Haven en is alhier niet, dan als ghy de Eylandekens ende steenen (die tZeewaert uytsteken,) om zijt, soo sult ghy daer terstont langhs by heen loopen, te weten, tusschen een punt landts (gheleghen aende rechter handt ofte aende noordtzyde) ende d'eylan-

Tusschen het punt landts ende sommighe eylandekens int Canael te seylen.

dekens heen, tot naer binnen in 't Caneal dat ghy open siet, sonder schroomen. Dese voorseyde punt landts om wesende, sult terstont eenen Inwijck sien, streckende noorden innewaerts aen, sult alsdan ghenaken het landt van dese punt, die u sal blyven aende rechter handt; ghy moechter vry binnen in loopen: want heefter

[1]) Zie p. 200, n. 2.

vier vadem diepten, altemael modder grond, ende set het by het landt van 't oosten, u wachtende vande west zyde.

Van desen Inwijck van Tanora af voortaen, looptmen de Custe noorden aen, ende is het landt van *Fyunga* ende *Bungo*, altemael een schoone Custe, ende en hebt daer nieuwers van te vreesen, dan van dat ghy voor ooghen siet; ende 18 mylen voort aen, sult een seer groot Eylandt vinden, dat u sal blyven aen de oost zyde, 'twelcke is het landt van *Toca* [1]), welck streeckt oost ende west, en oost ten noorden, ende west ten zuyden over de 40 mylen in de lenghte, comende tot by *Sacay* ende *Miaco* uyt; De zuydt zyde van dit Eylandt is altemael van een suyvere Custe, by de welcke langhs men na *Sacay* toe loopt; Tusschen dit Eylandt ende de Custe van *Bungo*, gheleghen aende west zijde daer van af, heeftet een straet ofte doorgaende enghte van vier, vijf, ende meer mylen breet; ende die gheen die nae *Bungo* toe wil, moet hem altoos houwen langhs de Custe van *Tanora* ende *Fyunga* heen, hem wachtende vande Custe van *Toca*.

Keerende weder op de contreye van $25\frac{1}{2}$ graden voor bij 't Eylandt van *Lequeo pequeno*, als voren gheseyt is; Begherende te seylen nae 't Eylandt *Fyrando* [2]), so salmen loopen van daer af op de voorseyde cours van n.o. ende n.o. ten oosten, tot op de hooghte van $28\frac{1}{4}$ graet, alhier wesende n.o. aen, op welcke cours sult comen te sien twee cleyne lanckwerpende, kale ende ghebroken Eylanden, ligghende noorden ende zuyen met den anderen, ende hebben aende zuydt zyde twee Eylandekens ofte Clippen ligghen, een half mijl vanden anderen verscheyden [3]). Dese voorseyde twee Eylanden zijn gheleghen op $31\frac{1}{4}$ graden. Van dese Eylanden af 3 ofte 4 mylen n.o. aen, leyt een Eylandeken ofte steen-clippe overmidts ghecloven [4]), hebbende boven op 4 ofte 5 spitsen, ofte uytstekende toppen; als ghy met die voorseyde Eylanden over een zijt, so zijt ghy noch 10 mylen vande Custe van Iapon af, te weten, nae 't westen toe, ende loopende op de voorseyde cours van n.o. aen, sult recht op een seer groot ende hoogh Eylandt comen, ghenaemt *Cojaquijn* [5]), ('twelcke is gheleghen oost ende west met die Haven van *Angone* [6]), ligghende drie ofte vier mylen verscheyden

Hoemen neffens het punt lands langhs het landt op goede diepte seylen sal.

Streckinghe vanden inwijc Tanora langs de Custe van Fyunga ende Bungo.

Hoemen naer Sacay tusschen het Eylandt ende de Custe van Bungo loopt.

Alsmen nae Bungo langs de Custe van Tanora ende Fiunga loopt moet men de Custe van Toca schouwen.

Streckingen ende ontmoetinghen van 't Eylandt Lequeo pequeno tot het eyland Firando.

Ghebroken eylanden ende twee Clippen op 31 een vierendeel graed.

Steen Clippe met 4 ofte 5 uytstekende spitsen.

---

1) Tosa, zie p. 193, n. 6.

2) Hirado aan den westhoek van Kiu Siu, op 33° 17′ N.B. en 129° 26′ O.L.

3) Uji Gunto, op 31° 11′ N.B. en 129° 27′ O.L. Zie adm. kaart 2412.

4) Taka shima, met een top van 210 voet.

5) Koshiki, op 31°40′ N.B. en 129°40′ O.L.

6) Akune, op de westkust van Kiu Siu, op 32° 2′ N.B. Zie adm.kaart 358.

Ghele-ghenheyt des Eylandts Cojaquijn, ende de haven Angone.

vande Custe af wesende, van drie ofte vier mylen lanck, heeft aende oost zijde, te weten, nae het landt toe, veel Eylandekens ende Steen-clippen; Soo het gheviel dat ghy quaemt te vervallen binnen het Eylandt, u vindende by de Custe van *Iapon*, soo dat [78b] ghy 't Eylandt niet en moecht van buyten om loopen, soo neemt uwen cours van binnen tusschen 'tlandt ende het Eylandt door, te weten, buyten alle d'Eylanden ende steenen heen, tot op een schoot van een Guetelingh daer van af: maer en ghenaeckt de Custe niet: want men heeft van 't noorder landt aen de ander zyde een punt af steken; Die lenghte van het Eylandt gepasseert wesende (langhs d'Eylandekens ende Steenclippen heen, als gheseyt is) sult terstont aen loeven langhs het Eylandt heen, tZeewaert nae buyten toe, waermede sult comen te sien in 't noorden de punt landts boven gheroert, welcke sommighe Clippen ende Riffen heeft, binnen de welcke gheleghen is noorden aen de Haven van *Amacusa* [1]). Dese punt landts leyt recht teghens een ander punt landts over, die van het Eylandt uyt steeckt, ligghende noorden ende zuyen met den anderen; soo wanneer ghy dese punt landts om ende voorby zijt, so sult ghy 't draghende houden, om also langhs de Custe heen te loopen tot op een mijl weegs, tZeewaert daer van af. Dese Custe looptmen, te weten, van den eenen hoeck ofte punt landts tot den anderen, noord noord west, ende zuyd zuyd oost; Ende so ghy buyten tEylandt *Cojaquijn* om liept, sult den selfden wech nemen (dat voorby ende om wesende) nae de Custe toe te comen, en daer langhes heen loopende, als voren. Van de voorseyde punt van *Amacusa* (die de Clippen en de Riffen heeft) af, drie ofte vier mylen voort aen, soo heeft de Custe een ander punt van een grof ende hoogh landt; voorby dese punt wesende, sult een groot open ofte Incomste van een Canael sien, het welcke ghenaemt wort *O Estrecho d'Arima* [2]), dat is, de Straet van *Arima*, binnen in dese Straet zijn gheleghen twee goede Havens, waer van d'eerste ghenaemt wort *Xiquij* [3]), welcke een van de beste Havens van *Iapon* is; Dese Haven leyt ontrent een half mijl weeghs vande Incomste af binnen in aen de zuyd zyde vande rechter handt, te weten, westwaert aen aen 't eyndt van eenen grooten Inwijck, welcke heeft beschutsel voor alle winden, met

Hoemen hem draghen sal alsmen by de Custe van Iapon verviel, ende buyten om het Eylant Cojaquijn niet loopen cost.

Waerschouwinghe voor een punt.

Waermen een merckelijck punt te sien krijght, ende van den selven gheleghentheyt.

Streckinghe langhs de Custen van d'een tot het ander punt.

Hoemen buyten om het eylandt Cojaquijn loopen sal.

Cours van het punt landts dat riffen ende Clippen heeft tot een punt van hoogh landt.

Strate van Arima, ende de Haven van Xiquij.

[1]) Op de westkust van Kiusiu.

[2]) De Hagasaki-nada, zijnde de ingang tot de Golf van Simabara; Arima ligt op de zuidkust van het schiereiland Simabara.

[3]) Wellicht Jap. Saki, d.i. kaap, voorgebergte.

vier ende vijf vadem diepten modder gront: maer in dese Haven worden ons drie Portugesen doot ghesmeten, dencke [1]) dat het toeghecomen is, door hare stinckende hovardije ende trotsheyt, want op alle plaetse die Heeren ende Meesters willen wesen, tot verachtinghe ende vercleyninghe vande Inghesetenen, 't welck men over al niet lyden en wil, namelijcken in *Iapon*, daer 't een hartneckigh ende opstinaet volck is [2]). Keerende weder op de vaert, soo heeft men aende noordt zyde van desen Inwijck, te weten aen 't landt van d'ander zyde, een hoogh ende rondt Eylandeken ligghen, tot hier toe soo ist over al schoon ende suyvere grondt ende Zee.

Inwijck hebbende goede diepte ende Reede.

Iaponen zijn hert ende wreet volck.

Een rondt Eyland aende noordt zyde des inwijcks.

Om in *Arima* te loopen, soo sult ghy het landt van 't noorden ghenaken: want men heeft aende zuydt zyde (soo haest alsmen den Inwijck van *Xiquij* ghepasseert is) twee Steenen ligghen, ende zijn daer rondtsom over al vol Riffen, ende ander vuylicheyt. Dese voorseyde straet streckt, (te weten, als mender eerst in comt)
[79a] oost aen, ende keert daer na naer 't noorden toe, ende langhs de punt landts heen (daer de Straet zynen keer noorden aen neemt) gaen gheweldighe stroomen, jae soo seer dat soo ghy niet wel op u hoede waert, souden 't Schip om ende weerom doen draeyen, soo verde ghy niet eenen styven doorgaende windt en hadde, om de stroomen haer cracht te keeren; dese voorseyde punt om wesende, soo heeft men aen 't selfde landt een seer goede Haven ligghen, ghenaemt *Cochinochy*, ofte *Cochinoquijn* [3]), ende dan noch d'Haven van *Aryma*, waer van dese Straet den naem heeft, is gheleghen een half mijl van *Cochinochy* af voortaen, wesende eenen Inwijck, die onbeschut voor d'ooste winden is, sonder eenigh beschermsel te hebben voor eenigh onweder; wat voorder aen heeftmen de Haven van *Simonbara* [4]), welcke heeft drie Eylandekens, die voor de noorde windt een beschutsel maken: maer de Schepen blyven daer met leegh water op droogh; men en heeft in dese Straet anders gheen Havens die seecker en voor alle winden beschut zijn, dan alleenlijcken *Xiquy* ende *Cochinochy*, als gheseyt is.

Hoemen in Arima loopen sal.

Mercken ende streckinghen voorby een inwijck van Xiquy.

Op geweldige periculuese stroomen goede achtingh te nemen.

Om de punt landts heeftmen de Haven Cochinoquyn ende de haven van Aryma.

Inwijck die quade Reede heeft.

De Haven van Simonbara zijnde droogh met leegh water.

Van dese Straet af naer 't Eylandt *Fyrando* toe, heeft men langhs de Custe heen veel Eylanden ende Clippen ligghen, ende

Veel Eylanden ende Clippen.

---

[1]) Hier neemt Linschoten zelf het woord.

[2]) En ziet hier weer van het woord af.

[3]) Kuchinotsu, evenals Arima op de zuidkust van het schiereiland Simabara.

[4]) Simabara, op de oostkust van dit schiereiland.

Grooten Inwijck. — Van 't Eyland Cambexyma, ende sommige Eylandekens daer by. — Goede Reede, bewoont vlec ende een Inwijck.

eenen grooten Inwijck, van de uytcomste vande Straet van *Aryma*, ses mylen voortaen, is gheleghen een Eylandt dicht byde Custe ghenaemt *Cambexyma* [1]), 'twelcke is van een groot ende hoogh landt, hebbende aende zyde van ter Zeewaert daer dicht by, vier ofte vijf Eylandekens ofte Clippen ligghen; tusschen dit Eylandt ende 'tvastelandt heeftmen een goede Reede, ende int selfde Eylandt leijt een goet bewoont vleck van veel volcks, met een goet cleijn Inwijcksken ofte Haven, daermen veel Visschers Barcken, ende Fusten heeft ligghen; Van hier af so beghinnen d'Eylanden naer *Fyrando* toe.

Hier beginnen d'Eylanden nae Fyrando. — Voorby Cambexyma een punt landts daermen neffens veel Eylanden ende Clippen op toe loopt. — Overmidts gewoonlijcke mist ende donckerheyt, canmen hier qualyck 'tlandts kennis onderscheyden, ende hoemen dan best doen sal. — Mercken van twee Eylanden. — Twee riffen. — Plaetse daert schoon ende goede Reede voor de Monson is. — Ghedaen-

Van dit Eylandt *Cambexyma* af, vijf ofte ses mylen voortaen, soo heeft de Custe een uytsteeckende punt landts [2]), met veel Eylanden ende Clippen, die van 't landt af 't Zeewaert in steecken, sult naer deselfde punt toe loopen, te weten, noordt noordtwest aen; Desen wegh van *Cambexyma* af, tot de voorseyde punt landts toe, is altemael van eenen Inwijck, om dat het landt binnen aen wijckt, ende overmidts datmen aen dese Custe van *Iapon* (gheemeenlijcken inden tijdt datmen daer aen komt) donckerachtigh ende mistigh weer heeft, soo kanmen qualijck de gheleghentheydt van 't landt onderscheyden, dan soo 't claer weer waer, sult terstondt d'uytsteeckende punt (die d'Eylanden ende Clippen van hem af steeckt) comen te sien, ende soo 't mistigh ende doncker weer waer, soo en wilt alsdan de Custe niet volghen, dan doet uwen cours ter halver streeck van noordt noordwest aen, als boven, ende als ghy daer dicht by comt, sult terstondt alle d'Eylanden ende Clippen ondeckt sien; d'alder uyterste t'Zeewaert van dese Eylanden ende Clippen, zijn twee cleyne Eylanden, verscheyden vanden anderen, zijn tusschen hoogh ende leegh, meer lanckwerpigh dan rondt, gantsch sonder eenighe gheboomten, ende dat van het alder uyterste t'Zeewaert steeckt twee Riffen van hem af, streckende d'een naar het oosten ende d'ander naer het west noord sterckende d'een naer het oosten ende s'ander naer het west noordtwesten, tot ontrent een half mijl veer; by het ooster Eylandt [79b] (van dese voorseyde twee Eylanden) is het daer dicht by schoon, soo my gheseydt is, als oock naer het scheen te wesen, ende aende noordtzyde daer van heeft het beschutsel voor de Monson van de zuyde winden, soo het u noodigh waer, moechtet daer wel setten; Van dese voorseyde twee Eylanden af naer het Landt

[1]) Kaba sima, bezuiden Kaap Nomo, op 32° 33′ N.B. en 129° 47′ O.L.

[2]) Matsu sima, op 32° 56′ N.B.

toe, zijn gheleghen twee Eylandekens ofte Steen-clippen int fatsoen als Pilaren; tusschen dese Clippen ende noch andere Canalen (die u d'Eylanden altemets beghinnen te openen,) loopen veel *Iuncos* ofte Chijnsche schepen door, gheladen met coopmanschappen, naer *Fyrando* ende de Haven van *Umbra* [1]) toe, niet teghenstaende sult alle dese Eylanden ende Clippen laten aende oostzijde ofte rechterhandt, daer ontrent een half mijl t'Zeewaert afloopende; met dese Eylanden over een wesende, soo heeftmen drie ofte vier mylen op de selfde cours van noordt noordtwest aen, een ander punt van een Eylandt [2]), steeckende recht van het landt af westwaert aen, wesende van een hoogh ende vlack landt boven op, verthoont hem in 't opdoen ghelijck als drie Eylanden, al hoewel dat het altemael maer een is, heeft twee schuersels ofte broken [3]), waerom het 't schijnsel van dryen maeckt.

ten van 2 steenclippen.

Plaetse daer veel Chynische Schepen na Fyrando ende de Haven van Umbra loopen.

Verthoninge des punts van 'tEyland Faquijn, 'twelck 3 Eylanden schijnt te wesen.

Van de punt van dit Eylandt af, naer het westen drie mylen t'Zeewaert aen, sult comen te sien een rondt Eylandeken, hebbende dicht by hem een cleijn ende lanckwerpigh Eylandt, ende soo het claer weer waer, sult naer het west zuydtwesten, ende westen komen te sien het Eylandt van *Goto* [4]), twelcke seer groot ende hoogh is, van veel schuersels ende cloven, zijnde boven op altemael van een vlacke effen landt.

Rondt Eylandt ende ander mercken daer ontrent.

Ghedaente des Eylandts Goto.

Soo wanneer ghy het voorschreven Eylandt ('twelcke drie schijnt te wesen) int ghesicht hebt, soo loopt recht op d'uytsteeckende punt van dien aen, ende soo het waer dat het ghety u teghens waer, met weynigh windt, soo maeckt het water (by desen uytsteeckenden hoeck ofte punt landts van het voorseyde Eylandt,) groote ravelinghe,ende ghecappelt water ende schuym, dat het ondiepten schynen te wesen daer 't water op breeckt, niet teghenstaende isser over al schoon ende diep, daerom moecht daer vry stout ende sonder schroomen op aen loopen, u alleenlijcken een weynigh vande punt af houdende; op deser voeghen de punt landts om loopende, soo wilt het daer langhs by heen aenloeven, alwaermen eenen grooten ende goeden Inwijck heeft, alwaer sult in loopen tot dat ghy vindt thien, elf vadem diepten, is van een harde grondt, daer ghy het naer uwen wille moecht anckeren,

Hoemen op het punt landts aenloopen sal sonder de schynende ondieptē...

Inwijck daermen op 10 ende 11 vadem inloopen

---

[1]) Omura, aan de golf van dien naam, op 32° 55′ N.B. en 129° 57′ O.L.

[2]) Het op p. 220 genoemde Faquijn of Saquijn; zie p. 220, n. 1.

[3]) Lees: breuken.

[4]) Nakadori, een der Goto eilanden; het ronde eilandje is vermoedelijk Hira sima, op 33° N.B. en 129° 15′ O.L., zie adm.kaart 359.

ende te willen anckeren mach.

heeft een goet beschutsel voor de winden vande Monson, alhier wesende sult terstont ghenoegh Barcken ende Fusten aen boort cryghen, die u naer *Fyrando* sullen brenghen; Inde selfde Inwijck,

Goede Reede inden Inwijck.

te weten, binnen in oostwaert aen, heeftmen een Reede om te anckeren, met goet beschutsel voor alle winden; van gelijcken een schuet van een Lepel-stuck naer het noordoosten, leijdt een ander

Noch een haven ende goede Reede.

Haven die een goet beschutsel heeft voor alle winden, alwaer meer Schepen moghen ligghen dan op de Ree van het oosten voorseydt.

Plaetse van goede Reede: maer perijckel voor Roovers.

Soo 't ghebuerden dat ghy alhier in dese contreye quaemt, ten [80a] tyden dat ghy vreese ofte vermoeyen hebt van eenigh onweer, soo moecht ghy u vryelijcken in een van deze voorseyde Havens comen berghen, daer ghy vry ende vranck leght, behalve vande Roovers ende Dieven, die daar moghen comen; Dit Eylandt

't Eylandt Fyrando leijt 5 mylen van 't Eylandt Faquijn.

'twelcke drie schijnt te wesen, is ghenaemt *Faquijn* [1]), ende van hier af tot het Eylandt *Fyrando* heeftmen vijf mijlen.

Van dit Eylandt *Faquijn* af, (soo 't claer weer waer) sult seer wel moghen sien het Eylandt van *Fyrando*, te weten, n. daer van

In doncker weer quaet werck van 't Eylandt Fyrando te nemen.

af ligghende: maer om dieswille datmen daer den meesten tijt betrocken ende donckeren Hemel ofte Lucht heeft, so en is hier gheen sekerheyt van: maer van de Haven daer ghy leght, sult terstondt comen te sien een hoogh ende rondt Eylandeken, heb-

Ront eylandt.

bende sommige steenen rontsom hem, liggende ontrent een half mijl vande Ree, vande voorseyde Custe daer ghy aen zijt af, welcke streckt n.n.o, n. ende n. ten w. aen; Ontrent derdehalf mijl van

Lanck, hoogh ende vlack Eylandt.

u af sult een ander lanck, hoogh, ende vlack Eylandt sien, wesende over middel gheclooft, waerom het schijnsel van twee Eylanden maect, streckende oost ende west, ontrent een half mijl van dit

Hooghe ronde Clippe.

Eylandt af, is ghelegen een groote ende hooghe ronde Clippe; tusschen dese Clippe ende 'tronde Eylandeken (dat een half mijl vande Haven van 't voorseyde Eyland af leijt) heeftmen eenen groo-

Inwijck ende Canael daer door men na de Haven van Umbra loopt.

ten Inwijck, ende maeckt een Canael, waer door men loopt naer de Haven van *Umbra* [2]) toe; So wanneer ghy comt te sien het Eylandt, 'twelcke in tween schijnt gedeelt te wesen, soo loopt er recht op aen naer den hoeck ofte 'teijnde van 't o. toe, daer by ghena-

Een hoeck daermen op aenloopen moet,

kende tot op een schuet van een Voet-boegh naer, als oock byde groote Clippe die u int oosten blijft, naer binnen loopende, alsdan so sult ghy een seer lanck land comen te sien, 'twelcke de Custe is,

[1]) Vermoedelijk schrijffout voor Saquijn, zooals dit eiland aan het slot van het capittel wordt genoemd.

[2]) Omura, zie p. 219, n. 1.

die de Straet ofte 't Cannael maeckt van tusschen 'tlandt ende 't Eylandt van *Fyrando*; sult u wachten van alle 'tlandt dat u blijft aende oostzijde: want is daer over al vuyle grondt, als ghy 't bovenghenoemde Eylandt om loopt, 'twelcke ghenaemt wordt *Caroxyma* [1]), dat latende aende westzijde, soo sult ontrent een scheut van een Voet-boegh van 't eijnde van dien af, twee cleyne Eylanden hebben, waer van dat van 't westen lanckwerpigh is, wesende 'tander dat u voor uyt blijft cleijn ende rondt, ende heeft een Steen-clippe daer ghy u van moet wachten, ende sult terstont noch twee andere Clippen sien, 'twelcke u altemael sal blyven aen-de westzyde; op dese contreye wesende [2]) so sult het Eylandt van *Fyrando* comen te sien voor u uyt ligghen, daer ontrent twee cleyne mylen van af wesende, sulter vry sonder vreesen naer toe loopen: want is daer langs heen over al schoon, ende de Custe van 't vaste landt vande oostzyde loopter boven heen. Als ghy nu by de Ey-landekens ende Clippen zijt, soo heeftet etlijcke cleyne Canalen, waer van u sult wachten, u altoos wel dicht houdende by 't Ey-landt van *Fyrando*, 'twelcke u aen de westzyde blijft, ende is een seer groot ende lanckwerpigh Eylandt, ende verthoont hem (te weten, van dese zyde daer ghyder naer toe loopt), met eenen groo-ten hoogen huevel, staende te middewegen op een uytstekende punt van 't selfde Eylandt; Als ghy wel dicht by 't Eylandt zyt, so
[80*b*] sulter langhs by heen loopen, alwaer ghy een open sult vinden, streckende innewaerts aen ghelijck een Revier, sulter tot ontrent een mijl weeghs voorby passeren, alwaer ghy eenen cleynen In-wijck ofte Bay sult hebben, ghenaemt *Cochijn* [3]), daer ghy tot op 12 vadem diepten sult in loopen, ende settent daer neder, al ist schoon datmen daer met de zuyde winden onbeschut leijt, even-wel so gater geen hol water; alhier wesende, sult ontbieden'tzy te water ofte te lande, naer de stede van de haven toe, om eenighe Fus-ten ofte Barcken te crygen die u inde Haven brengen, welcke Ha-ven wat voorder aen ghelegen is: want heeft d'incomste van dien seer periculues, om de groote stroomen die daer loopen.

So ghy in dese Haven begeerden als seylende in te loopen, te weten, alst water by naer hoogh is: want hebt inde mont vande Haven de windt seer scherp om in te comen, ende alst water begint te vallen, so helpt het u inbrenghen, so sult op sulcker

by een groote Clippe.

Een landt twelck de Canael van 't eyland Fyrando maeckt daermen d'oostzyde wachten moet.

Twee Eylanden w.waert van 't Eylandt Caroxijna, daermen een Clippe schouwen moet.

Twee ander Clippen.

Waermen 'tEylandt Fyrando te sien crijght, ende vry op aenloopen mach.

Cleyne Canalen diemen schouwen moet.

Gedaente des Eylandts Fyrando.

Instreckende open, als een Revier, twelc men voorby loopt.

Den Inwijck Cochijn loopt men in op 12 vadem.

Waermen vertoeven moet ende eenighe barcken te becomen, die een op brengen inde Haven.

---

[1]) Kuro sima (Toma sima).

[2]) BeZ. den ingang van de Hirado Kaikyo of Straat Specx.

[3]) Jap. kutsi = baai.

Hoemen best inde Haven in ende oploopen sal.

voeghen langhs 'tEylandt heen loopen, als voren verhaelt is, ende als ghy den Inwijck van *Cochijn* gepasseert zijt, te weten, tot die eerste punt landts toe die u ghemoeten sal, die van 't selfde Eylandt uyt steeckt, (van welcke punt twee cleyne Steen-

Merck op een punt met twee Clippen, om de Haven te beter in te loopen.

clippen af steken, n. aen) so sult de Steen-clippen genaken, om de haven des te beter te moghen cryghen, sult terstondt recht voor u uyt comen te sien, aende zyde van *Fyrando*, een groot ende hoogh Eylandeken vol geboomten, als ghy dit int gesicht hebt, so neemt uwen cours recht op de wester hoeck van 't selfde

Cours op een w.-hoeck van 't Eylandt Fyrando.

Eylandeken aen, tot dat u 'tvoorseyde Eylandeken gantsch end al ontdeckt blijft van te lywaert, waermede terstondt binnewaerts aen sult comen te sien den hoeck ofte 'teynde vande

Waermen den hoeck des bewoonden vlecx te sien crijght, ende vande ghedaenten der menschen daer ontrent.

stede ofte 'tbewoont vleck, ende als ghy de huysen daer van beghint 'tondecken, soo wilt het wat aenloeven, recht teghens over 'tvoorsz. Eylandeken, te weten, aende z. zyde van de slinckerhant, so heeftet Eylandt eenen cleynen ende leeghen punt landts, comende van eenen hoogen huevel af, tZeewaert insteken, van welcke punt landts een drooghte ofte bancke is af stekende, daerom sult de zyde vande huysen vanden voornoemden hoeck

Hoemen aenhouden sal om langhs sekere bancken buyten de stroomen te houden, ende in stil weder door barcken ingehaelt can worden.

ofte eijnt aldernaest genaken, om u buyten de stroomen te houden, als ghy daer uyt zijt, wesende int stille water (soo u de windt niet en diende) soo moechtet setten, ende u van daer af met Fusten ende Barcken ofte met het Boot laten inroeyen; d'incomste van dese Haven is west ende west zuydtwest aen, etc.

Alle dese verclaringhe ende deschriptie van dese Navigatie besluyt hem in dese corte vermaninghe, te weten, dat als ghy comt by de Custe van *Iapon*, so sult ghy alle d'Eylanden die u op de ry vande Custe ligghen, laten blyven aende oostzyde, te weten, aende rechterhant, ende loopen daer van buyten af

Cort begrijp ende besluyt van dese voor verhaelde streckinghen.

heen, ende d'Eylanden gheleghen 'tZeewaert daer van af, waer van d'eerste beghinnen van 't eijnde van 't Eylandt vande Ree af, (*Saquijn* [1]) gheheeten), ende 'tlange Eylandt van *Caroxijma* [2]) dat voorder aen leijdt, d'welcke strecken n. ende n. ten w. aen, te weten, van 't eijndt vande Ree, ende de twee cleyne Eylanden, met noch twee cleyne Eylandekens ofte Clippen voorder aen gheleghen, zijnde in als seven, die altesamen latende aende slinckerhandt, ofte aende westzyde, met welcke cours recht op het Eylandt van *Fyrando* sult uyt comen als voren, etc.

---

[1]) Zie p. 220, n. 1.

[2]) Zie p. 221, n. 1.

[81*a*] *Dat 33. Capittel.*

Een voyage ofte reyse gedaen door een Portugees Piloot, met een Soma, dat is: een Chijns Schip, van Macau af uyt China, naer 't Eylandt van Iapon ende 'tlandt van Bungo [1]) *toe, met alle de Coursen ende gheleghentheyt vande selfde vaert.*

Den neghentienden Iunius des saterdaeghs, scheyden wy van 't Eylandt ghenaemt *A Ylha das Outeas*, (ghelegen aende westzyde vanden uytganck ofte 'tCanael van *Macau*,) loopende na buyten toe t'Zeewaert in, te weten, door 't gat daer de schepen van *Malacca* naer binnen toe comen: maer om dat wy boven 'tEylandt *A Ilha grande dos Ladroins* [2]) (dat is 'tgroote Eylandt vande Dieven, gheleghen 4 mylen o.z.o. t'Zeewaert aen, van 't Eylandt ende de Haven van *Macau* af,) niet en konsten comen, so zijn wy dat te lywaert voor by gheloopen, tot op een schuet van een Bas daer van af, zijn twee Eylanden die haer vanden anderen scheyden, met een seer smal Canael datter tusschen door loopt, door 't welcke men met cleyne *Banckoins* ofte Chijnsche Barcken door loopt; van hier af ontrent een half mijl n. aen, is gheleghen een ander lanckwerpigh Eyland, van seer veel wildernissen ende gheboomten, ende so wanneer men daer van dese zyde, van 't w.z.w. in loopt, so heeft het te middeweghen van 't Canael, een steen liggen daer de Zee over heen spoelt.

Hoe 't Eylandt Ylha das Outeas gelegen is.

Gelegentheyt ende perijckel des Eylandts der Dieven.

Canael tusschen twee Eylanden.

Lanckwerpigh Eylandt.

Een steen te middewegen eens Canaels daer de Zee over spoelt.

Van dese Eylanden af 6 mylen o.z.o. aen, is gheleghen het Eylandt van *Tonquian* [3]), 'twelcke een hoogh ende lanckwerpigh Eyland is, vol van geboomten ende wildernisse, ende heeft aende zyde van ter Zeewaert daer dicht by, 9 ofte 10 cleyne Eylanden ende Clippen ligghen, ende om dat wy de hooghte niet en consten cryghen, om tusschen 'tEylandt ende de Clippen door te loopen, ('twelck een goet ende schoon Canael is,) so passeerden wy 't te lywaert, tusschen dit ende een ander Eyland, gheleghen ontrent een cleyne mijl weeghs n. daer van af, 'twelcke een groot Eylandt is, ende daer ligghen twee Eylandekens ofte Clippen by, te weten, 'tgrootste leyt daer dicht by, ende 'tander wat verder af, wy lieten dese te samen aende slincker handt, loopende langhs 'tEy-

Waer, ende hoe hem 'tEylandt Tonquian verthoont.

Veel cleyne Eylanden ende Clippen.

Goet Canael by 't Eylandt Tonquian.

Gedaenten van som-

[1]) Zie p. 193, n. 3.

[2]) Great Ladrone, op 21° 57′ N.B. en 113° 43′ O.L. Zie adm. kaart no. 3026.

[3]) Zie p. 212, r. 6 v.b.

mighe ander Eylanden.

land van *Tonquian* heen, daer 't over al schoon is, welck Eylandt heeft aende punt van 't o.n.o. te weten, aende zyde van 't landt

Goede Reede ontrent het punt van 't Eylandt van Tonquian.

een sandt Bay, 'twelcke een seer goede Ree is, voor de Monson vande zuyde winden.

Als wy buyten dese Eylanden waren, soo namen wy onse cours o.z.o. aen, tot dat wy soo verde t'Zeewaert waren, als d'uyterste

Streckinghen ontrent het Eylandt Lamon, om de Dieven te schouwen.

Eylandeken t'Zeewaert aen gheleghen, ende wesende in 't ghesicht van dien, namen onse Cours o. ende o. ten n. aen, *60* mylen weeghs tot inde hooghte van 't Eyland *Lamon* [1]); wy deden onse cours aldus, om te schouwen de Zee-roovers ende Dieven, (die op desen tijdt ende in dese contreye hen aldaar onthielden, voerende oorloghe met die Portugesen van *Macau,*) sagen niet tegenstaende, altoos met dese cours 'tvastelandt, te weten, het

Wildernis ende Boschagien.

bovenste ofte die toppen vande Wildernisse ende Bosschagien, wesende op plaetsen leegh land; Comende op dese contreye van 't Eylandt *Lamon,* (hoewel wy 't niet en sagen), liepen terstondt n.o. aen, op welcke cours hadden wy ghesicht van 't hooge landt

Waer ende hoe hem 't landt Chabaquon op de Custe van China verthoont.

van *Chabaquon* [2]), aende Custe van *China,* wesende in dese con- [81b] treye vande Custe, vonden veel quade wateren ende stroomen, ende quamen te sien de *Varella* ofte Root-steen [3]), die boven de Haven van *Chinchon* [4]) staet, sonder yet anders meer te sien

Ontmoetinge van quade stroomen ende de Root-steen ontrent de Haven van Chinchon.

dan hooghe gheberghten; van hier af voortaen so en saghen wy 't landt van *Chynen* niet meer, loopende op dese voorseyde cours van 't n. o. (die wy van *Lamon* of altoos deden,) quamen te sien het Eylandt van *Lequeo pequeno* [5]), ofte cleijn *Lequeo,* te weten, op de vierde etmael naer dat wy van 't Eylandt *Macau* afgescheyden waren: want sagent des woensdaeghs smorghens in-

Verthoninge, gedaente ende streckinghe des Eylandts Lequeo paqueno, op 25 een half graden.

den dagheraet, wy anckerdent *8* mylen daer van af, naer de Custe van China toe: want quamen daer by den hoeck van 't zuydwest aen; Dit Eylandt *Lequeo pequeno,* streckt n.o. ende z.w., ende n.o. ten n. ende z.w. ten z., is een seer hoogh Eylandt van ontrent *15* ofte *16* mylen lanck, den uytersten hoeck ofte eijnde van 't n.o. van 't selfde Eylandt, is gheleghen op 25½ graden ruijm [6]): want heb daer de hooghte vande Son selver ghepeijlt met stil weder, wesende *5* ofte *6* mylen dwers daer van af; van dese

1) Zie p. 116, n. 1.

2) Zie p. 172, n. 2.

3) Lees: rootssteen (rotssteen).

4) Zie p. 173, n. 1.

5) Zie p. 196, n. 3.

6) 25° 20′ N.B.

noordt-ooster hoeck af, so streckt de Custe van 't selfde Eylandt naer 't z.o. toe, hebbende aen 't eijnde van dien een ander groot ende hoogh Eylandt, makende een cleijn Canael van tusschen beyden door, ende schijnt van dese zyde van 't n.o. een goede Ree te hebben, voor de Monson vande z. ende z.w. winden; wy hadden alhier langhs dit Eylandt *Lequeo* drie daghen stilten, die ghepasseert wesende, cregen eenen coelen windt vande Monson; gheloove dat wy dese stilten cregen om dat wy so dicht onder 't landt waren.

Canael ende goede Reede tusschen 't Eylandt Lequeo ende een ander Eylandt

Vanden hoeck van *Lequeo* (te weten, van de 25½ graden) af, deden onse cours n.o. ende n.o. ten o. aen, loopende op dese cours tot op *29* graden ruijm, ende vande *10* mylen voorby *Lequeo* af voortaen, vonden overal veel Sas-beenen op 't water dryven, ende veel andere dierghelijcke schulpkens, die seer wit waren, so dat het hen van verde verthoont of het Catoen waer: maer duerden weynigh datse dicht ende veel by een dreven: want vondense daer naer allencxkens minder, hier ende daer verscheyden vanden anderen, duerende aldus tot op *26* ende meer graden.

Ontmoetingen tusschen den 25 een half graden, tot den 26 ende verder graden.

Comende op *29* graden ruijm, deden onse cours op de halve streeck van oost n.o. aen, loopende aldus *8* ofte *9* mylen tot het ondergaen vande Son, doen saghen wy recht voor ons uyt liggen, een ront ende hoogh Eyland, ende waren daer ontrent noch *6* mylen van af, dit is 't eerste ende 't uyterste Eylandt, gheleghen int w. van de *7* Eylanden, diemen althans noemt *As Sete Yrmaas*, dat is: de seven ghesusters, welcke ligghen op *29*½ graden.

Waer, ende hoe hem t'uyterste Eylandt ten w. van de 7 susteren verthoont.

Dit voorsz. eerste Eyland heeft eenen spitsighen top, int midden hebbende aende voet van dien, aende westzyde, eenen steen ghelijck een Pilaer, int fatsoen als de *Varella* vande Straet van *Singapura* by *Malacca*, ende aen 't oost n.o. heeftet een half mijl daer van af, een ronde swarte Clippe ligghen.

Dit voorseyde Eylandt int gesicht hebbende, liepen terstondt n. ten o. aen, als te voren, alle den nacht over, ende metten dagheraet (wesende met het voorsz. Eylandt over een,) sagen alle d' ander Eylanden, die in als [1]) *7* zijn als gheseyt is, alhier wesende
[82*a*] liepen noch n.o. aen, tot by 't laeste vande voorseyde Eylanden, van welcke contreye af, te weten, *6* mylen n. o. aen, zijn gheleghen twee Eylanden, streckende o. ende w., waer van dat van 't o. seer lanck ende hoogh is, vol van swert schynende geboomten zijnde,

Waer hem d'Eylanden der 7 susteren openbaren.

Ghedaente ende streckinge van twee Ey-

[1]) Lees: in alles, in 't geheel.

landen voorby de 7 susteren. dat van 't w. veel cleijnder ende leegher, 'teijnde ofte den hoeck van 't oosten van dit cleijnste Eylandt, heeft eenen hooghen huevel, die naer 't w. toe al dalenden af gaet, makende eenen leeghen ende langhen punt; dese Eylanden ligghen ontrent een mijl weeghs verscheyden vanden anderen; van desen langhen punt af, derdehalf mijl w. waert aen, heeftmen een ander Eylandt, so groot ende hoogh als dit voorsz. Eylandt, dat voor ghementioneerde groot ende hoogh lanckwerpigh Eylandt is ghenaemt *Ycoo* [1]), ende die voorsz. 7 Eylanden sullen u altemael blyven aende zyde van 't z.o. ende mogen hebben inde streckinghe van d'eerste tot die laeste 7 ofte 8 mylen, als wy met het eijndt vande 7 Eylanden over een waren, namen onsen cours n.o. aen, naer 't Canael 'twelcke loopt tusschen 'tgroote hooghe Eylandt, ende 'tEylandt vande leeghe ende langhe punt heen, daer wy door liepen, comende aen d'ander zyde van 't n. weer uyt; Dit Canael van tusschen dese Eylanden door, is diep ende schoon, sonder eenige Clippen ofte steenen te hebben, vier mylen n.w. aen van dit Canael ofte doorganck af, leijdt een seer hoogh ende rondt Eylandt, 'twelcke schijnt aende westzyde Clippen te hebben; Dit Eylandt heeft den meesten tijt een *Vulcano* [2]), dat is: een Swavel ofte vierighen Bergh, te weten, op 't opperste van 't Eylandt; Van dit vuyrighe Eylandt af een mijl weeghs n. aen, is gheleghen een ander cleijn ende leegh Eylandt; Van dit voorseyde vuyrighe Eylandt af, recht oost aen 8 mylen weeghs, leijdt het Eylandt van *Tanaxuma* [3]); dat voorsz. groot ende hoogh Eylandt *Ycoo*, gheleghen aende oostzyde van 't Canael, als voren, heeft aende n. zyde een leegh landt, ende daer langhs by heen goede Reede, zijnde over al schoone gront, streckende vier ofte vijf mylen o. en w. Van 't oost eijnde van dit Eylandt *Ycoo* af, drie mylen n. aen, leijt het bovenghenoemde Eylandt van *Tanaxuma*, als oock gheseyt is inde beschryvinghe vande Coursen ende Navigatie naer het Eylandt *Fyrando* toe; Dit Eylandt van *Tanaxuma* strect n. en z. zijnde altemael van een leegh landt van huevelen ende dalen, hebbende Pijn-boomen op, die seer ondicht ende verscheyden vanden anderen staen, ende heeft 7 ofte 8 mylen inde lenckte, ende int midden van dien, te weten, aende westzyde, leijdt een Haven ghelegen binnen sommige

Langen punt.

Streckinghe van 't langhe punt tot het Eylandt Ycoo, ende ontrent de 7 susteren.

Gelegentheyt eens goeden Canaels tusschen een Eyland ende 't langhe punt.

Hoogh rondt Eyland twelc vierige Swavelbrant uytwerpt.

Gelegentheyt eens Eylandts Tanaxuma, ende des Eylandts Ycoo.

Goede Reede.

Streckinghe ende gedaente des Eylandts Tanaxuma.

Haven

---

[1]) Zie p. 198, n. 1.

[2]) Yaku shima heeft een kegelvormigen top van 6300 voet.

[3]) Zie p. 196, n. 2.

Steenrootsen ofte Clippen in, ende van dese Haven af, anderhalf mijl w.n.w. aen, is ghelegen een seer cleijn ende vlack Eylandt [1], met een hueveltgien int midden; Dit cleijn Eylandt heeft aen 't eijnde van 't n. sommighe uytsteeckende steenen en Rudsen, streckende so verde als een schuet van een Gotelingh bereijcken mach, alle de reste is schoon; van gelijcken tusschen dit Eylandt ende *Tanaxuma* ist over al schoon ende suyver; Van 't Eylandt *Tanaxuma* af 7 ofte 8 mylen n. aen, leijt het groote ende hooghe landt van *Iapon*, welcke Custe streckt (te weten, aende zuydtzyde) o. ende w. 10 mylen weeghs; Van 't Canael boven verhaelt dat tusschen de twee Eylanden door loopt [2], en canmen *Tanaxuma* niet sien, dan soo 't claer ende helder weer waer, wy liepen o.n.o. aen, ende comende tot ontrent drie mylen verscheyden van 't [82*b*] voorseyde Canael af, soo ontdeckten wy eerst *Tanaxuma*, als oock van gelijcken het groote landt van *Iapon*, 'twelcke als geseyt is seer hoogh is, streckende oost ende west 10 mylen weeghs, ende om dieswille dat *Tanaxuma* streckende is n. ende z. wesende leegh, ende 'tland van *Iapon* hooch, so verthoont het hem in die contreye daer wy waren, altemael een landt te wesen, om dat het door den anderen strect, welcke was d'oorsake dat die Chijnsche Piloot die wy by ons hadde, meenden dat het altemael een landt was: maer als wy 't begonsten te genaken, so begonst hem 't Canael van tusschen beyden allencxkens te openen, wesende van d'een tot het ander, van dwers over 7 ofte 8 mylen, wy liepen op deser voeghen op de halve streeck van o.n.o. aen, naer 't landt van *Iapon* toe, wesende int wassen van 't water, waerom het oostwaert aen liep, te weten, naert cleyne Eyland (dat by *Tanaxuma* leijt) toe, daert ons naer toe dreef, so dat wy moeytens ghenoegh hadden om daer boven te komen, passerende tot op een Gotelingh schuet naer daer langhs by heen, waerom noodigh is n.o. aen te loopen, tot datmen 'tvoorsz. cleyne Eylandeken voorby is.

hebbende sommighe Clippen.

Gedaente eens Eylandts ontrent dees haven, ende vande gronden daer ontrent.

Iapon leijt 7 op 8 mylen van 't Eyland Tanaxumo, ende hoe 'tselve streckt.

Waermen Tanaxuma en Iapon niet sien can, ende waer zy een landt schynen te wesen.

Streckinghe des Canaels tusschen de twee Eylanden.

Onderrichtinge waer, ende hoe vert datmen n.o. aen dient te loopen.

Als wy *Tanaxuma* om waren, soo liepen wy n.n.o. aen naer de Custe toe, daer noch 3 mylen van af wesende, ende creghen recht teghens den inwijck van *Xebuxij* [3]) over, een stilte; dit was den laesten Junius, ghescheyden wesende van 't Eylandt genaemt *A Ylha das Outeas*, ('twelcke leijt aende westzyde vande mondt

Stilte ontrent den Inwijck Xebuxij.

'tEyland das Outeas

---

[1]) Mage shima.

[2]) Nl. beW. Yaku shima.

[3]) Zie p. 199, n. 1.

leijt wests waert van 't Canael van Macau.

ofte 'tCanael van *Macau* af,) den *19* vande selfde maent, hebbende onder weghen gheweest tot dit landt van *Iapon* toe *11* daghen. waer van drie dagen stilten hadden, dat de seylen voor de mast hinghen, onder 't Eylandt van *Lequeo*, als gheseyt is, etc.

Dat 34. Capittel.

Een ander beschryvinghe vande Navigatie ende Coursen vande Haven van Macau af, langhs 'tlandt van China heen, naert Eylandt Fyrando, ende d'omligghende Eylanden toe, tot die Haven van Umbra [1]*), gheleghen aende Custe van Iapon, met verclaringe van andere Havens daer ontrent ghelegen, daermen handel en traffijcke drijft, met de gheleghentheyt van dien.*

Hoemen onbeschroomt voor by een Clippe van Macau loopen sal.

Die gheen die begeert te seylen van uyt *Macau*, ofte de van dien af naer *Iapon* toe, inde Monson van Junius ende Julius, ende so ghy int uytseylen niet en mocht loopen te loefwaert van een Clippe, diemen van *Macau* af genoegh sien can, welcke 't schijnsel van een seijl maeckt, en derft daer niet eens om bekommert wesen: want latende 'tEylandt *Lanton* [2]) aende ly, moecht terstondt loopen waer ghy wesen wilt: want is over al schoon, ende en hebt daer nieuwers af te vreesen, als ghy buyten d'Eylanden uyt zijt, sult uwen cours nemen naer 't Eylandt *Ylhea Branco* [3]) toe, (dat is: 'twitte Eylandt, ofte eyghentlijck de witte Steen-clippe gheseyt,) loopende o.n.o. aen, tot naer 't Eylandt *Lamon* [4]) toe, ende al ist dat ghy seer goede windt hebt, scheydende des avonts vande voorsz. Eylanden af, soo sult ghy eerst des morghens 'tvoorsz. *Ylhea Branco* comen te sien, als ghy daer met over een zijt, so sult ghy aen 't vastelandt een groot hoogh landt sien, wesende aende oostzyde steijl afgebickt, heb- [83a]
bende in 't midden eenen ronden huevel int fatsoen van een broot; de diepten diemen daer langhs heen heeft, te weten, twee mylen daer van af, (luttel min ofte meer) zijn *30* ende *35* vademen modder grondt; Van dit Eylandt ofte *Ylhea Branco* af naer *Lamon* toe, so heeft de Custe van 't vastelandt cleyne Eylanden

Wanneer men den cours nae 'twitte eyland setten sal, ende wanneer-ment in 't ghesicht crijght.

Ghedaente des selfden Eylandts, ende de gronden daer ontrent.

[1]) Zie p. 201, n. 3.
[2]) Zie p. 212, n. 1.
[3]) Thans Pedro blanco.
[4]) Zie p. 116, n. 1.

daer langhs by heen ligghen; Men heeft op dese contreye (te weten, *12* mylen of daer ontrent aen dees zyde *Lamon*, ende *7* ofte *8* mylen van 't vastelandt af,) cleijn swart sant met sommighe schulpkens ghemenckt, op de grondt met *27* ende *28* vadem diepten, en sult alhier wesende, niet laten te loopen op de begonnen cours van o.n.o. aen, al en siet ghy schoon geen land: want hebbende die voorseyde diepten ende gront, soo gaet ghy vry ende behouden vande Riffe van 't Eylandt *Lamon*, ende soo 't sake waer dat men geen landt en saegh, so kanmen evenwel, door de diepten ende grondt weten waer datmen is: want van 't Eylandt *Lamon* af naer *Macau* toe, so heeftmen de voorsz. diepten ende grondt van *25* tot *28* vadem, ende voorby *Lamon* ende daer ontrent, is de gront van wit, cleijn, dun, met sommich swart sant gemenckt, ende somen by ghevalle alhier passeerden met dysich ende doncker weder, so salmen zynen cours doen als verhaelt is van o.n.o. aen: want dit is den besten wegh; alsmen hem gist by 't Eylandt *Lamon* te wesen, ende vindende de diepten van *15*, *16* vadem, so ist een teijcken dat ghy verde t'Zeewaert zijt, (want in dese contreye so loopen de stroomen seer crachtigh naer 't o.z.o. toe,) daerom sult alsdan n.o. aen loopen, om weder den rechten cours te gheraken.

Streckingh ende ontmoetingen van 't witte Eylandt nae Lamon.

Diepte ende gedaente des sants ontrent 7 ende 8 mylen van Lamon, met aenwijs hoemen loopen moet.

Diepten van Lamon tot Macau, ende vande gedaente des grondts daer ontrent.

Onderrechtinghe wanneermen uyt den rechten cours is, ende hoemen strecken moet om den rechten cours te bewaren.

Loopende op de diepten van *25* ofte *28* vadem sandt grondt, is eenen goeden wegh, doende de cours van o.n.o. aen: want zijt op dese manier op den rechten wech, van te middeweghen van 't Canael, alsmen 'tEylandt *Lamon* voorby is, te weten, van naer *Chincheu* toe, so heeftmen de stroomen ende wateren met hem in zijn favoir, ende somen de wint vande Monson heeft, salmen terstondt des anderen daeghs landt sien, van beyde zyden, te weten, 'tlandt datmen heeft van stuerboort, is het eijnde ende den hoeck van het Eylandt *Lequeo pequeno*, ofte cleijn *Lequeo*, ende 'tbeginsel van 't Eylandt genaemt *Ilha Fermosa* [1]), dat is: 'tschoone Eylandt, ende aende zyde van het backboort, leijdt het landt in fatsoen ghelijck een hoeck, al hoewel dat het gheen en is, dan is het Eylandt *A Ilha dos Cavallos* [2]) ofte 'tEyland vande Peerden, 'twelcke seer hoogh is, legghende op de hooghte van 25¹/₃ graden, ende heeft aen d'een zyde, te weten, vier ofte

Teijckenen alsmen in 't midden van 't Canael is.

Beschryvinge wat landen datmen nae een dagh seylens sien sal, somen de wint vande Monson heeft.

Hooghte ven 'tEyland dos Cavallos.

---

[1]) Zie p. 196, n. 3.

[2]) Hai tan; zie p. 178, n. 6.

Plaets van 'tEyland van Baboxijn.
Veel Eylanden van 't eyland dos Cavallos tot de C. de Sumbor.

vijf mylen t'Zeewaert daer van af het Eylandt van *Baboxijn*[1]), dit landt int ghesicht hebbende salmen zynen cours noordtoost aen doen, 'twelcke eenen goeden wegh is, om buyten alle d'Eylanden om te loopen: want van dit voorseyde Eylandt vande Peerden af voortaen, tot de *Cabo de Sumbor*[2]) toe, heeftmen veel Eylanden 'tZeewaert uytsteken, waerom dit den besten cours is om naer de *Cabo de Sumbor* te loopen; alsmen naer zijn gissinghe met den hoeck ofte *Cabo de Sumbor* over een is, al en sietmense niet en is niet aen bedreven[3]): want men isser ontrent 8 ofte 10 mylen van af.

Cours om 'tEylandt Puloma ende andere te verkennen.
Ordonnantie hoemen hem reguleren sal in contrarie winden.
Gelegentheyt vande Eylanden van Puloma ende Guoto.
Veel stucken ende gaten hier ontrent.

Op dese contreye wesende, salmen zynen cours n.o. aen doen, om te komen verkennen het Eyland van *Puloma*[4]), ofte *Meaxuma*[5]), ofte het Eylandt *Guoto*[6]): want dit is eenen goeden cours voor de [83*b*] winden vande Monson, ofte somen eenighe stormen ofte contrarie winden creegh, soo datmen zynen rechten wegh niet houden en mocht, soo salmen hem in sulcker voeghen reguleren, datmen daer naer weder op zynen wegh comt, om eenigh van dese Eylanden te komen verkennen; Dit voorseyde Eylandt van *Puloma* is gheleghen n.n.o. ende z.z.w. met het Eylandt *Guoto*, ontrent 10 ofte 12 mylen vanden anderen verscheyden, ende scheydt hem in vier ofte vijf ghedeelten, hebbende veel gaten ende stucken daer rontsom heen; men en heeft daerom niet te vreesen: want heeft daer dicht by noch veel meer ander stucken, 'twelcke ick weet om dat ickse selver altemael wel perfecktelijcken ghesien hebbe.

Cours nae de Haven van Umbra.
Gedaente van een Eylandt beneden Umbra.
Twee scherpe Clippen, streckende van hier

Van dit voorsz. Eylandt af, naer de Haven van *Umbra*[7]) ofte 'tEylandt van *Fyrando* toe, salmen zynen ouden cours van n.o. aen loopen, waermede sult comen te sien het land beneden *Umbra*, 'twelcke seer hoogh is, hebbende byde Custe langhs heen veel cleyne Eylanden ligghen, onder welcke zijn twee Clippen, die seer scherp ende puntigh uytsteken gelijck als Diamanten; van hier af tot *Umbra* toe zijn 6 ofte 7 mylen; in dese contreye comende, te weten, tot ontrent een mijl naer 't landt, so salmen

---

[1]) N.W. van de N. punt van Formosa. Zie o.a. kaart 288 van Inventaris Leupe (Rijksarchief).

[2]) Zie p. 182, n. 1.

[3]) Lees: bedorven.

[4]) Zie 7 regels verder. Pulo Ma en Me shima zijn vermoedelijk hetzelfde eiland.

[5]) Me shima (of Me sima), op 32° N.B. en 128°20′ O.L.

[6]) Goto-eilanden; zie p. 193, n. 1.

[7]) Zie p. 219, n. 1.

zynen cours n. aen doen, loopende op dese streec de Custe langhs; byde Custe comende, salmen hem daer wel dicht by heen houden, om 't landt ende de mercken van dien wel te verkennen, welcke zijn dese, te weten, alsmen dicht by 't land vande rechterhant is, so heeftmen een punt landts, waer van twee Eylanden t'Zeewaert af liggen, welcke is by d'incomste van *Umbra*: want van dese punt af naer binnen toe, so looptmen n.o. aen daer nae toe; op dese hoeck ofte punt staen die Pijnboomen, ende met desen hoeck over een wesende, salmen t'Zeewaert daer van af, (te weten, aende slinckerhandt,) een cleijn Eylandt met een ronde Clippe sien ligghen, sult binnen dese voorseyde Clippe heen loopen, waermede sult recht voor u uyt comen te sien het landt van *Umbra*.

tot Umbra.

Kenteijckenen 7 mylen van Umbra zijnde.

Twee Eylanden by de incomst van Umbra.

Gelegentheyt van een rondt Eylandeken.

Alsmen comt te sien een groot Eylandeken ofte Clippe, ('twelcke seer steijl ende afgebickt is), 't Zeewaert in gheleghen, so salmen aende zyde van 't land veel cruijt int water sien dryven; dit Eylandeken salmen laten aende zyde van 't backboort ofte slinckerhandt, loopende tusschen dat ende 'tlandt heen: want isser by een half mijl breet; van dit Eylandeken af tot de mont ofte incomste van 't Canael zijn twee mylen, op de cours van noordoost aen, waermede men terstont d'incomste sien sal, die seer breet is.

Teijckenen alsmen ontrent een groote Clippe ofte Eylandt is.

Gelegentheyt van 't selve.

Gedaente van d'incomste van 't Canael.

Van dit Eylandeken ofte Clippe af, loopt een Riffe van steen, streckende tot de mont van de incomste toe, liggende eensdeels boven water, en op sommighe plaetsen bedeckt, doch moecht het ghenoech sien, daerom en heeftmen daer nieuwers van te vreesen dan van datmen voor ooghen siet; tusschen dese Riffe ende 'tland vande rechterhandt heen, heeftmen te middeweghen 15 ofte 18 vadem diepten moddergront, alsmen d'incomste van 't Canael comt te sien, soo salmen daer recht naer toe loopen, sonder schroomen: want is een seer goede incomste, in dese Straet ofte Canael wesende, so datmen de Revier van binnen comt t'ondecken, soo doetmen zynen cours al by de rechter-
[84a] handt heen, al waermen terstont een ront Eylandeken sal sien, 'twelcke een cruys boven op heeft, ende al ist datmen d'incomste niet en siet, so salmen evenwel op dit Eylandeken aen loopen: want alsmen daer met over een is, so salmen terstont de Ree comen te sien, daer de schepen ligghen, als oock een Portugesche Kercke op 't landt sien staen, alhier binnen wesende soo looptmen zuyden aen, tot ontrent een schuet van een Gotelingh ver-

Een Rif tot de incomste van 't Canael.

Diepte tusschen 't Rif ende 'tlandt aen de rechter hant.

Cours tot de incomste van de Revier.

Een Eylandeken met een cruys boven op.

der, al waermen het mach setten op 10 vadem diepten, van seer goede modder gront; men sal hem alhier vast binden vande zyde van 't n.n.o. ende z.z.w. ende naer dat de wint waeyt, salmen hem met het voorste van 't schip keeren, dat met de anckers onder de steenen vast makende: want is daer enghe, niet teghenstaende en dorft als dan niet vreesen, al ist schoon dat het harde waeyt.

Vermaninge datmen vande C. de Sumbor nae Iapan den cust vervolgen sal, alwaert datmen gheen Eylanden en sach. De Haven van Aryma leijt 12 mylen van Umbra. Gelegentheyt van Cabexuma.

Vermane u wederom, dat so wanneer ghy comt vande *Cabo de Sumbor*, vande Custe van Chynen af, naer 't landt van *Iapon* toe, al ist sake dat ghy de voor-ghementioneerde Eylanden niet en siet, so en laet daer om uwen cours van n.o. aen, niet te vervolgen, tot dat ghy aende Custe van *Iapon* comt: want al ist dat ghy vervalt by de Haven van *Aryma* [1], ('twelcke is twaelf mylen van *Umbra*,) en is daerom niet aen gheleghen: want men heeft in dese contreye seer goede Havens; byde voorschreven Haven van *Aryma*, is ghelegen een Eylandt (te weten, een weynigh meer naer 't n. als naer 't z.) ghenaemt *Cabexuma* [2], twelcke aen de binnenzyde een seer goede Haven heeft, daermen seker ende vry mach ligghen ende handelen, ende so ghy van hier af begheert naer binnen toe door te loopen, so doet uwen cours n.n.o. ende n.o. ten n. aen, waermede sult comen by een Haven genaemt *Cochinochy* [3], ghelegen int Coningh-rijck van *Aryma;* van *Cabexuma* af scheydende, sult langhs 'tlandt vande noordtzyde heen loopen, tot 7 ofte 8 mylen toe, waermede met *Cochinochy* over een sult comen, 'twelcke een beter Haven is als die van *Umbra*, om dieswille dat de schepen aldaer 'thaven wille mogen liggen, ende oock dat meer is, so is te weten, dat al eer ghy dese Haven ghenaeckt, so comen u veel Barcken ende Schuyten aen boort, die u vryelijcken sullen binnen brenghen, en hebt gheen vreesen voor den Inwijck van *Aryma*: want d'oude Piloten hadden daer vreese voor, om dat zyse soo wel niet en conste als ick, overmits dat ick daer selfs met een Fuste over al binnen in, en rontsom hebbe ghevaren, met ghenoegh moeytens; recht teghens *Cochinochy* over, leijt een ander seer goede Haven genaemt *Oxij*, toebehoorende den Coningh van *Bungo*, alwaermen oock vry ende seker mach handelen ende traffijckeren.

Cours om na Cochinochy te loopen. Gelegentheyt van Cochinochy. Een seer goede Haven tot Cochinochy.

Vermaninge datmen geen vrees hebben sal voor een Inwijck van Aryma.

Gelegentheyt vande groote Haven Oxij.

Tweede

Advertere u wederom gheen vreese te hebben voor d'incomste

[1]) Zie p. 216, n. 2. Verg. kaart 288 Inventaris Leupe (Rijksarchief).

[2]) Zie p. 218, n. 1. Op kaart 288: Camasima.

[3]) Zie p. 217, n. 3.

van *Aryma:* want behalven de bovenghenoemde Havens, daermen vry end eseker in liggen mach, so sullen u menighten van Fusten ende Barcken terstondt aen boort comen, die u sullen voeren daer ghy wesen wilt, ende u in alles naer u begeerte te rechte helpen.

vermaninge voor Aryma.

Van ghelijcken sult ghewaerschout wesen, datmen hem langhs alle de Custe van *Chynen* heen, nieuwers af heeft te schroomen: want isser over al schoon ende suyver, u alleenlijcken buyten alle d'Eylanden heen houdende: want so ghy daer tusschen in raecten, [84*b*] sout daer qualijck weder naer uwen wille konnen uyt comen, daerom ist best hem daer van buyten af te houden, doende zynen cours daer langhs by heen, so en heeft men daer nieuwers af te vreesen, ende is over al een schoone wech, soo wel naer 't Eylandt *Fyrando*, als naer de Haven van *Umbra toe*, alleenlijcken dat *Fyrando* 7 ofte 8 mylen vande hoeck ofte punt van de boomen noorderwaerts aen leyt, in die contreye wesende, sult *Fyrando* terstondt comen te sien; int aencomen van dien heeft men een *Varella*, dat is: een merckteijcken van een Rootse ofte spitsighen berch, eijndtlijcken sult u reguleren als voren gheseyt is: want is terstont kennelijck, zijnde een seer hoogh landt, welcke streckt o.n.o. ende w.z.w. hebbende te middeweghen van dien veel cleyne Eylanden ligghen, met Canalen van daer tusschen heen door, om van d'een naer d'ander zyde te moghen loopen: maer somen van 'tEyland *Cabexuma* af naer *Umbra* toe wilt loopen, moet men hem altoos wel dicht by 't landt heen houwen: want int Eylandt vanden Diamant ofte 'tspitsighe Eylandt ghenaemt, heeftmen een andere seer goede Haven, daermen terstont (alsmen daer int ghesicht is) met menighten van Barcken ende Fusten ontfangen wort, om 'tschip binnen in te brenghen.

Over al de Custen van China ist schoon en suyver.

Waerschouwinge datmen buyten de Eylanden om loopen sal.

Een schoone vaert beyde na Umbra ende Fyrando.

Gelegentheyt van Fyrando.

Teeckenen van Fyrando desghelijcks de streckinge van 'tselve.

Een goede Haven en 'tspitsigh Eylandt.

Die havens diemen in dese contreye heeft, zijn dese naervolgende, te weten, so aen 't land van *Iapan*, als aende Eylanden daer naest by gheleghen, waer van in dese beschryvinghe mentie ghemaeckt is. Inden eersten, so heeftmen een seer goede Haven int Eylandt van *Cabexuma*; Item *Cochinochy* gheleghen int Coninghrijck ende de Straet van *Aryma*, is noch beter Haven; De Haven van *Oxy*, welcke leydt recht tegens over *Cochinochy*, is oock een goede ende beter Haven; Aen 't Eylandeken genaemt *O Ilhea do Diamon*, (dat is: 'tEylandeken vanden Diamant, door zijn spitsighe ende scherpe Rootsen) heeftmen oock een seer goede Haven, welcke is van 't landt van *Umbra*; Item de Haven van *Umbra* is oock een goede Reede, etc.

Beschryvinge van verscheyden Havenen op verscheyden plaetsen.

Een goe haven in 't Eylandt O Ilhea do Diamon.

Dat 35. Capittel.

Een corte waerschouwinghe ende onderrechtsel vande vaert van Macau uyt China af, naer Iapan, ende 'tEylandt Cambexuma [1]*, tot de Haven van Langhesaque ofte Nangesache toe, welcke is de gheen die huydens daeghs aldermeest vande Portugesen ghefrequenteert wordt, met alle de Coursen ende streckinghen op 't cort verhaelt, door een expert Piloot ende bedreven Stuerman, met verclaringhe vande winden, Tuffon ghenaemt.*

Cours van 't Eylandt do Leme na 't eylandt Lamon.

Soo haest als ghy 't Eylandt *Ilhado Leme*[2]) voorby zijt, ('twelcke is comende van uyt *Macau* af,) soo doet uwen cours o.n.o. aen, waermede sult het Eylandt van *Lamon*[3]) comen om te loopen, ende soo 't by nacht waer, sult het loot uyt werpen, ende vindende 22, 23 vadem diepten, met schulpkens ende swart sandt op de gront, soo zijt ghy recht teghens de Riffe over, ende als ghy die voorby zijt, sult wit ende cleijn sandt vinden, doende alsdan uwen cours n.o. ende n.o. ten o. aen, u altoos wachtende vande Custe van *Chincheu*[4]) af, zoo veel als ghy ymmers moecht: want den besten wegh is te loopen te middeweghen van 't Canael heen, te weten, so verre van 't Eylandt vande Visschers, als vande Custe [85a] van *Chincheo* af, ende so ghy 't Eylandt vande Visschers (*A Ilha dos Pescadores*[5]) ghenaemt) naerder waert, sult minder diepten vinden, daerom sult op u hoede wesen, so wanneer ghy 't Eylandt *Lamao'*[6]) voor by zijt, 'tloot uyt te worpen, om oorsake vande Visschers Eylanden, *As Ilhas dos Pescadores*. Soo het ghebuerde dat u in dese contreye de stormen vande winden *Tuffon* ghenaemt overvielen, ende so zy quamen van uyt den n.o. af, so neemt uwen cours op den boech van ter Zeewaert aen, en dat so veel als ghy immers moecht, om de Custe te schouwen: want de wint sal sonder twyfel nae het z.o. loopen, het welcke dwers op de Custe is, so datse u blijft voor een leegher wal, ende op dat het u niet op de Custe en jaecht, so is het goet alle de seylen te strijcken ende in te nemen, ende also stil te dryven, tot dat de wint nae 't zuyen loopt,

Teijckenen alsmen tegen over 't Rif is.

Waerschouwinge voor de Cust van Chinchon.

Diepte by A Ilha dos pescadores.

Oorsaeck waerom datmen 'tloot uytwerpen moet alsmen voor by Lamao' is.

Wat cours datmen nemen sal, indien datmen vande stormwinden overvallen wort.

[1]) Zie p. 218, n. 1.
[2]) Lema-eilanden.
[3]) Zie p. 116, n. 1.
[4]) Zie p. 173, n. 1.
[5]) BeW. Formosa, op den Noorderkeerkring.
[6]) Lees: Lamon.

om alsdan uwen wech weder te vervolgen; gheve u desen raet ofte advijs, om dieswille dat ick my twee jaren achter een ghevonden hebbe in dese contreye altoos met de tormenten *Tuffon*, so dat wy d'eene reyse by naest teenemael verloren waren, om op de Custe te gheraken. Om nu te verstaen wat dit woort *Tuffon* te segghen is, soo is te weten, dat het een Chijns woort is, 'twelck de Portugesen sonder veranderen oock also aenghewent hebben [1]), ende is een torment ofte onweder, diemen ghemeenlijcken crijcht op dese vaerden van *Chyna* nae *Iapan* toe, oft is ten minsten seer selden, datmense mist; Comt ende beghint vanden eenen hoeck ofte d'ander, loopende alsoo met een gheduerighe storm by naest alle de streken van 't Compas om, altoos even ghestadigh wayende, so dat het de Zee-luyden ghenoegh te doen gheeft, en dat in sulcker voegen datter op alle de vaerden van gants Orienten ofte d'Indische quartieren geen torment ofte onweder soo seer ontsien ende bevreest wort als dese *Tuffons*, vantusschen *Chynen* en *Iapan*, waer om wel noodich is daer op verdacht en voorsien te wesen, op datmen daer niet onversiens van overstulpt en wort, alst somtijts wel ghebuert is, van die daer met in groot perijckel ende lyden ghecomen zijn, als dese selfde Piloot ghetuijcht hem gheschiet te wesen, ghelijck als oock een yeder van die de voorsz. vaert ghevaren hebben ghenoech weten te vertellen, ende sulcks altoos ofte den meesten tijt bevonden hebben.

Hoemen hem reguleren sal in stormwinden.

Uytlegginge van het woort Tuffon.

Hoe dees stormwinden waeyen.

De Tuffons wayen tusschen China en Iapon.

Als ghy met het Eylandt *A Ilha fermosa* (ofte 'tschoone Eylandt) over een zijt, so loopt n.o. aen, met welcke cours sult recht op de Straet van *Aryma* [2]) aen comen, 'twelcke eenen goeden gangh is. Nu soo haest als ghy comt gront te nemen, te weten, aende zyde van te loefwaert, ende dat ghy crijght 75 vadem diepten, soo sult ghy recht op 't midden van 't Eylandt *Meaxuma* [3]) aencomen, ende hebbende minder diepten so ist eenen quaden wech, waerom u noodich sal wesen uwen cours te verbeteren, om weder te recht te comen: maer wesende van te loefwaert, is goet, te weten, soo wanneer ghy het Eylandt *Sancta Clara* [4]) comt te sien, het welcke een cleijn Eylandt is, hebbende aende zyde van 't noordt oosten twee ofte drie Clippen ligghen, ende wat voorder aen het Eyland *Coja-*

Cours van A Ilha fermosa nae de Straet van Aryma.

Wat diepten datmen heeft alsmen recht op Meaxuma aen loopt.

Ghedaente ende plaets van 't Eylandt van S. Clara.

---

[1]) Deze opmerking is ontgaan aan Yule en Burnell; zie hun Hobson-Jobson, i.v. Typhoon.

[3]) Zie p. 216, n. 2.

[2]) Zie p. 280, n. 5.

[4]) Kuro shima, op 30°50′ N.B. en 130° O.L. Zie kaart 288 Inv. Leupe.

Sommighe steenen langhs desen cant.

quijn [1]), het welcke seer groot is, zijnde in drien ghedeelt. Ick hebber aen de zyde van het landt by heen ghepasseert, het welcke eenen seer goeden wech is, en hebt u nieuwers van te wachten, dan [85b] van sommighe steenen, die langhs het Eylandt heen liggen, welck men bescheydelijcken ghenoech sien kan: want de Zee daer op breeckt, sult daer uwen wegh langhs heenen doen, latende dese Steenen aende zyde van 't back-boort, ontrent een schuet van een Bas daer af loopende; Als ghy dese ghepasseert zijt, so loeft soo veel als ghy immer muecht tZeewaert aen, om te schouwen drie Eylandekens ofte Clippen, die aen d'ander zyde recht teghens het dick ende grof landt over ligghen: want is tusschen beyden altemael vol Riffen, daerom is het beste te loopen 'tZeewaert van 't Eylandt *Cojaquijn* af, te middeweghen van het voorseyde grof ende dick landt (dat voorby d'Eylandekens ofte Clippen vande Riffen leyt) is gheleghen de Haven van *Amacusa*, die seer goet is, alwaer begint den Inwijck van *Aryma*. Van hier af sult ghy terstont, (te weten, int n.n.w.) comen te sien het Eylandt van *Cabexuma* [2]).

Waerschouwinghe voor 3 Eylanden ende veel Riffen.

Plaets vande haven van Amacusa.

Ses Eylandekens diemen siet alsmen met Cabexuma over een is.

Als ghy met *Cabexuma* over een zijt, soo sult ghy voorder aen comen te sien ses Eylandekens ofte Clippen [3]), daer ghy aende zyde van ter Zeewaert sult by comen, soo sult ghy terstont comen te sien nae het oosten, ende oost ten noorden aen het Eylandt, ghenaemt *Ilha dos Cavallos* [4]), ofte vande Peerden, hetwelcke heeft aende zyde vande Zee eenen groven huevel, ende aende ander zyde nae het Eylandt *Fyrando* toe, twee Clippen langhs de Custe heen liggen, die in 't schijn hem verthoonen als twee seylende Schepen: Oock mede soo heeft men wat voorder aen nae *Fyrando* toe, twee vlacke Eylanden langhs de Custe heen ligghen, welcke ghenaemt worden *As Ilhas das Restingas*, dat is, d'Eylanden vande Riffen gheseyt.

Ghelegentheyt vande Eylanden

As Ilhas das Restingas.

Waerschouwinghe oft noodich waer te anckeren.

Soo 't u noodich waer (als ghy van uyter Zee aen comt) te anckeren, al eer ghy inde Haven loopt, (wesende by d'Eylandekens ofte Clippen) soo set het met nieuwe Cabels, die wel versekerende, op dat ghy daer gheen anckers en verliest: want isser seer diep ende scherp.

Plaetse van A Ilha dos Caval-

Met de voorseyde ses ofte seven Eylandekens ofte Clippen over een zijnde, soo loopt recht op 't Eylandt, *A Ilha dos Cavallos* aen,

---

[1]) Zie p. 215, n. 5, en kaart 288 Inv. Leupe.

[2]) Zie p. 218, n. 1.

[3]) Mitsuse. Op de oude Holl. kaarten: „de Hen met Kiekens".

[4]) Iwô sima (noorder Cavallos) en Kojaki (zuider Cavallos).

als ghy daer by comt (te weten, vande punt binnewaerts,) soo sult ghy langhs het selfde Eylandt heen een drooghte boven water sien ligghen, alle d'ander Eylandekens ende Clippen die ghy siet, sullen u blyven aende zyde van 't bagboort, 'twelck is aende zyde van 't Eylandt *Facunda*[1]), sult aldus loopen tot inde Haven van *Langasaque*, ende en hebt daer nieuwers van te schroomen, dan van dat ghy voor ooghen siet: want men heeft alhier de Zee ende grondt ghelijck aende Custe van Spaengien.

los, midtsgaders een drooghte by 't selve Eylandt.

Goede schoone gront inde Haven van Langasaque.

Dat 36. Capittel.

Een voyage ofte Schipvaert, ghedaen van Macau uyt Chyna af, nae de Haven van Langasaque ofte Nangasache in 't Eylandt Iapan met het Schip Sancta Crus, waer van Capiteijn was eenen Portugescher, met namen Francisco Pays, ende Constapel van dien, eenen Dirrick Gerritszoon, Burgher [86a] *deser Stadt Enckhuysen*[2]), *in het Iaer 1585 met alle de coursen ende gheschiedenisse alles gheappoincteert ende aengheteeckent door den Piloot, ofte Stuerman van 't selfde Schip ende vaert*[3]).

Den 5 Julius, anno 1585 wesende des vrydaeghs smorgens[4]), gingen wy 'tseijl (te weten, vande punt die tegens 'tClooster van *S. Francisco*[5]) over leyt af) met resolutie om te loopen te loefwaert van een rondt Eylandeken ofte Clippe, gheleghen o.z.o. daer vaer van af: maer om dat de wint scharp was, en constent niet volbrenghen, in voeghen dat wy 't dragende hielden[6]), om door het Canael ofte 'tgat van *Lanton*[7]) te loopen, ghelijck als wy deden. De diepten die wy alhier vonden, waren van 5 tot 6 vademen toe, en dit was dicht by 't ronde Eylandeken dat tZeewaert van 't Eylandt *Lanton* afleyt, ende van daer voortaen, soo beghint het dieper te worden tot 18 ende 20 vadem toe; wij hadden dese diep-

Tijt wanneer dat tschip S. Crus uyt Macau gheloopen is.

Diepten in 't Canael van Lanton.

Plaetse van het Canael van Lanton.

[1]) Zie p. 209, n. 7.

[2]) Zie over hem: Dirck Gerritsz Pomp, etc. door J. W. IJzerman (Linsch. Ver. Dl. IX).

[3]) Voor de terugreis, zie Cap. 41.

[4]) Opgave naar Gregoriaanschen (nieuwen) stijl.

[5]) Te Macau.

[6]) D.w.z. dat men besloot vóór den wind te gaan liggen. Zie voor andere beteekenissen van deze uitdrukking o.a. Linsch. Ver. dl. VIII, p. 120, n. 1 en Werken Hist. Gen. 3de serie, no. 53, p. 100.

[7]) Zie p. 212, n. 1.

Diepten tot buyten A Ilha do Leme.

ten, totdat wy buyten 'tEyland *A Ilha do Leme*[1]), (dat is 'tEyland van 't Roer) waren.

Ghedaente alsmen by 't Canael van Lanton comt.

Dit Canael van *Lanton* heeft in 't aencomen van dien een bocht, alwaer de wint seer scherp was, so dat wy ons qualick consten wachten van een Eylandt, gheleghen aende slincker hant van 't Canael, ten waer dat de wateren ende stroomen so groote cracht niet gehadt hadden, die 't schip dwers over te loefwaert daer van af dreven, sonder dat souden wy grooten arbeyt ende moeyten ghepasseert hebben om 't Canael door te comen, eyntlicken dat wy teghens den nacht mochten wesen ontrent *4* mylen van 't Eylandt *Ilha do Leme* af voort aen. De cours die wy desen nacht deden, was oost, ende o. ten z. aen, om dieswille dat wy een scherpe wint hadden, hebbende de diepten van *20* tot *26* vadem modder gront; Met den dagheraet quamen wy by naest recht voor uyt te sien het Eylandeken *Ilha branco*[2]), ofte de witte Clippe, ende door die voorseyde diepten, maechten onse gissinghe, daer een groote half mijl van af te passeren.

Het Eylandeken Ilhea branco ofte witte clip.

Hier de Sonne recht boven 't hooft.

Den *6* Julius des saterdaeghs, en consten de hooghte vande son niet nemen, om datse ons recht over 't hooft was; hadden eenen z. o. ende z.z.o. wint, met seer goet weder des daeghs: maer des snachts wast wat koelder; Deden onsen cours o.n.o.,o., ende o. ten n. aen, nae dat de wint wayde; wy vonden des middaeghs van *25* tot *27* vadem diepten, met swart cleijn sandt opde gront. Dit was altoos in 't ghesicht van 't landt, ende met den dagheraet saghen wy 't land van *Lamon*[3]), het welcke een lanck ende vlack landt is, in ghelijckenisse van een tafel ofte vlack velt, hebbende aende zyde van 't oost noord oosten een dunne punt landts tZeewaert uyt steken, ende aende zyde van 't west zuydt westen, loopt oock een ander dunne punt tZeewaert in, ende daer dichtby, te weten, aen 't dickste van dien, sietmen 'tfatsoen van een witte plaet, welcke is het Eylandt van *Lamon*, ende tZeewaert daer van af, heeft men drie Clippen, gheleghen aen het eynde van de Riffe van *Lamon;* alhier worpen wy 'tloot uyt ende vonden *27* vadem diepten, hebbende wit cleijn ende sommigh swart sant, met kleyne schulpkens onder een ghemenght, wesende van 'tlandt af ontrent *7* ofte *8* mylen.

Cryghen hier landt van Lamon int ghesicht, is lanck ende vlack.

Ontrent *7* oft *8* mylen vant landt Lamon *27* vadem diep ende wit oock swart sant.

Den sevenden des Sondaeghs, hadden wy stilte, ende altemet

[1]) Zie p. 234, n. 2.

[2]) Zie p. 228, n. 3.

[3]) Zie p. 116, n. 1.

een weynigh: maer niets te veel wints van uyten zuydt oosten, ende zuyd zuyd oost, doende onsen cours oost noord oost, noord oost, [86b] ende noord oost ten oosten aen, op de diepten van 24 tot 26 vadem. Soo haest als wy het Eylandt van *Lamon* ghepasseert waren, kreghen terstont wit, cleijn ende dun sant op de gront, met sommighe schulpkens ghemenght; Wy waren des smorghens ontrent 7 mylen van 't landt af, te weten, van het landt van *Chincheo* ende saghen van ghelijcken het Eylandeken, 'twelcke een ghelijckenisse heeft van 't Eylandt, ghenaemt *Ilha dos Lymoins*, dat is, 't Eylandt vande Lymoenen, gheleghen by *Malacca*, ende wat voorder aen, saghen een dun landt, met een spitsighen top boven op, welck men seyt te wesen *A Varella do Chincheu*, (dat is, die kenteijcken ofte Rootse van Chincheu;) Dit was den achtsten vande maent des Maensdaeghs; Des snachts daer aen kreghen wy stilte, waer mede de wint nae het noorden liep, comende wat coelder aen, altemets met vlaghen reghens: maer met de zuyd ooste wint, en hadden noyt regen; kreghen des snachts twee donderslaghen vande selfde zyde van 't zuyd oosten, met weerlichten van uyten z.o. ende noorden.

Zy sien hier het land van Chincheo, welck wel gelyckt Ilha dos Limons.

Den 9 des dijnsdaeghs, hadden wy de hooghte vande Son op 23½ graden, hebbende de wint des snachts ghehadt oost ende o.z.o. met een goede koelte; laghen alle de nacht en dreven sonder seylen, worpende altemets het loot uyt, op de diepte van 20 tot 24 vadem toe, ende creghen eens 18 vadem, waer van de gront wit cleijn sant was, met sommighe schulpkens onder een ghemenght. Des smorghens met den dagheraet, kreghen wy eenen noorden wint, waer mede wy ons wenden op den boech van 't oosten, (hebbende alleen tfocseijl ende de besaen op) tot teghens den avont; Op de voorseyde diepten namen daer nae de seylen in, om stil te dryven; Des anderen daegs sagen wy landt, te weten, dat vanden voorleden dagh, ende lach ons in 't noorden, ende ter halver streeck van noorden ten westen.

Hebben hier de hooghde op 23 en half graden, 18, 20, 24 vadem waters.

Hebben alhier stilte.

Den 11 des donderdaeghs, en namen de hooghte vande Son niet, om oorsaecke, dat wy laghen en dreven sonder seylen, met eenen oosten ende o.z.o. wint, ende hadden de Zee-baren van uyten z.o. laghen met het schip ghewent nae 't n.o. Dit was des snachts: maer des daeghs hadden wy eenen n.o. ende n.n.o. wint, in voeghen dat wy als nu op den eenen, als dan op den anderen boech liepen, nae dat de wint ende tweer ons plaets gaf, op de diepten van 20 tot 24 vadem toe, van wit cleijn sant, hebbende sommighe

Hebben alhier vele weerlichten uyt den westen ende zuyden.

worpen op 18 vademen; Wij hadden die voorleden nacht veel weerlichten van uyten westen ende zuyen, wesende den 13 vande nieuwe maan, hadden des daeghs te voren de hooghte vande Son [1]) op 23½ graden ruijm, het landt dat wy sagen costmen qualick onderscheyden, evenwel docht ons te wesen, het landt dat wy die vorighe daghen gesien hadden.

Vele weerlichten ende vele vlaghen reghens.

Den 12 des vrydaeghs, en hebben de hooghte vande Son niet ghenomen, om dieswille dat wy noch laghen en dreven sonder seylen, met eenen oost zuydt ooste wint, te weten, des snachts, wesende des daeghs noord oost, op de diepte van 20 tot 24 vadem, met sommighe worpen op 18 vadem, waer van de gront cleijn, dun, wit sant was, zijnde de gront van de vier en twintich vadem wat grover sandt, met sommighe schulpkens gemenght. Als het begonst te dagen, so waren wy nae ons gissinge 5 ofte 6 mylen van 't landt af, wy hadden die voorleden nacht veel weerlichten van alle canten, hebbende des morghens sommighe vlaghen regens, sonder [87a] wint, met een overtoghen Hemel ofte lucht, soo dat het scheen veranderinghe van weer te wesen; Teghens den avont creghen wy eenen z.o. wint, loopende terstond na het z.z.o. waer mede wy onse seylen lieten vallen, nemende onsen cours n.o. ende n.o. ten o. aen, ende oock oost n.o. maer den meesten tijt n.o. in voeghen dat ons de diepten begonst te vermeerderen, tot op 32 vadem, met wit cleijn sandt, wesende inden tijt vande volle Maen; wy hadden de Zee-baren altoos van uyten z.o. eyntlijcke dat wy alhier met dese voorseyde winden vijf daghen om brochten.

Hier vermeerdert de diepte tot op 32 vadem.

De Son vinden op 24 graden, 20 mylen gevaren hebbende 8 mylen van 't landt van Chyna zijnde.

Den 13 des saterdaeghs, namen wy de hooghte van de Son op 24 graden ruijm, loopende desen nacht o.n.o. aen, tot des morgens toe, behoudende tSchip de cours van o. ende o. ten n. wy bevonden 20 mylen ghevaren te hebben, zijnde vande Custe van Chyna af 8 mylen, saghen terstont des smorghen 'tlandt van d'ander zijde. De gront van dese zyde, was wit, dun, met sommigh swart sant gemengt, ende ontrent in 't ondergaen van de Son, wierpen 'tloot uyt, vonden 35 vadem diepten, met seer fijn swart sandt op die gront.

Den 14 des Sondaeghs, namen de hoochte vande Son op 25 graden schaers, hebbende eenen z.w. wint, met seer goet weder, doende onsen cours n.o. ende n.o. ten n. aen, den geheelen nacht over op de diepten van 37 vadem, met seer dun sandt, ende sommige swarte modder op de gront, ende inde laeste waecke vanden da-

[1]) D.w.z. de uit de zonshoogte en -declinatie afgeleide noorderbreedte.

gheraet, quamen wy op modder gront, op de voorsz. diepten van 37 vadem, zijnde met swart sant ghemenckt, ende beghinnende te daghen, saghen 'tlandt vande Custe van Chyna, daer ontrent 4 oft 5 tot 6 mylen toe van af wesende, quamen te verkennen die *Lagarto* [1]), met die twee Gesusters (dat is, die Cocodril, etc. gheseyt) Eylandekens also genaemt, worpen 'tloot uyt, ende vonden de diepten van 42 vadem modder grondt, die noch sandtachtich was, saghen van ghelijcken op den selfden dagh, het Eylandt *Ilha Fermosa* gheleghen by *Lequeo pequeno*, ofte cleijn Lequeo, de wint scheen hem te willen voeghen om beter te wayen.

Verkennen die Lagarto met die twee gesusters, dat is de Cocodril d'Eylanden also geheeten.

Sien Ilha fermosa, by Lequeo pequeno.

Den 15 des smaendaechs, namen wy de hooghte vande Son op $25^{1}/_{3}$ graet, ende kregen de wint des snachts van uyten n. met seer goet weder, loopende also om nae 't n.w. liepen o. n.o., n.o. ende n.o. ten o. aen, ende als het begonst te daghen, sagen 'tlandt, te weten, 'teynde van 't Eylandt *Ilha Fermosa*, ofte tschoone Eyland, 'twelcke een lanckwerpent ende leech landt is, wesende in 't midden gebroken ofte geschuert, 'twelcke een open schijnt te wesen: maer en is anders niet, dan als verhaelt is; Wij saghen terstont in 't oosten een ander hoogher landt, 'twelcke zijn d'Eylanden, *As Ilhas dos Reijs Magos* [2]), dat is, d'Eylanden van de drie Coninghen, wy passeerden daer voor by heen, ontrent 7 ofte 8 mylen van af.; Hadden desen nacht de diepten van 34 vadem ende begeerende te weten, wat diepten datmen heeft int ghesicht van 't bovenghementioneerde landt, so vonden wy daer 40 en meer vademen, liggende 'tvoorsz. land (van *Ilha fermosa*) o.z.o. van ons af, ende was modder gront. Wij hadden op desen dagh eenen coelen wint
[87b] van de Monson: maer en hieldense niet langer dan tot den nacht toe, doen wordent weder stil, gheduerende also tot des smorgens, doen cregen wy hem van uyten n.w. loopende also vande westzijde om, totdat hy z.w. worde, ende wayden tot des snachts, wordende doen weder gantsch stil; dit was des dijnsdaegs, den 16 wesende in 't ghesicht vande bovengenoemde eylanden; Op desen dagh hadden wy de hoochte van de Son op 26 graden min $^{1}/_{6}$ ende 'teynde van 't groot Eylandt bleef ons in 't o. ende o. ten z. ende 't ander cleyne in 't o.z.o. Dit cleijn Eyland is hoogher aende zyde van 't z.z.w. als vande z.w. zyde. De punt ofte hoeck van 't z.w. heeft een bruecke ofte schuersel, 'twelcke, hoe men daer dichter by comt (voorder aen loopende) hoe dat het grooter wert.

Sien 'tEyland ten eynde Ilha fermosa, ofte tschoon Eylandt.

Sien de Eylanden der drie Coninghen.

Hebben hier de hooghde op 26 graden min een sestendeel.

---

[1]) Op kaart 288 Inventaris Leupe: P. Crocodil.

[2]) Thans Pinnacle, Crag en Agincourt, buiten de N.O.-kust van Formosa.

Comen aen een Eylandt dat af loopt, ende als een tonge smalder wort, nae 't oosten toe ligghen noch Eylandekens alsClippen.

Dit Eylandt is seer hoogh in 't midden, ende loopt al dalende af nae d'eynden toe, de punt ofte het eynde van 't n.o. is leeger, als die van 't z.o. in voeghen dat het een uytstekende tonge maeckt, die seer leegh is. Van daer af nae 't o. n.o. toe, heeftmen andere Eylanden ligghen ghelijck als Clippen, de diepten alhier zijn 25 vadem, modder gront.

Des woensdaeghs den 17 kregen wy weder eenen n.n.o. wint, loopende terstont nae 't n.o. ende begonst so sterck te wayen, dat wy gedwongen waren alle onse seylen te strijcken, ende het Schip den gheheelen dagh te laten dryven z.o. aen, ende des nachts hebbe bevolen op den boech van 't n.w. te stueren den geheelen nacht over; teghens den dagheraet begonst de wint

Cryghen hier so grooten tempeest, dat al moest ghebonden worden, ofte worden in stucken ghesmeten.

De stormwint eyndet met aen comen van wolcken die water op slorpen.

so dapper op te steken, met so geweldighe Zee-baren, dat wy ghedwonghen waren te loopen met het halve fock-seijl op, met alle de touwen wel vast aen gheregen, gebonden ende versien, in voeghen dat dese tempeest ofte Tuffon so sterck ende dapper was, dat wy 't al moesten binden wat in 't schip was, ofte was terstont geramponeert ende aen stucken ghesmeten. Dese tempeest begonst eerst op te comen van uyt den n.n.o. ende liep alsoo om voleyndende in 't n.n.w. gevende op 't laetste ende 'tafscheyden den grootsten ende gheweldichste stoot, comende met water hoesen, dat zijn wolken die 't water schynen te drincken en op te slorpen. Dit was des donderdaeghs, wesende den 22 dagh vande nieuwe Maen. Des nachts daer aen volghende, liep de wint nae 't westen: maer om dat de Zee noch seer hol ende verbolgen ginck, en lieten onse seylen noch niet vallen, dan des morghens creghen de wint van uyten z.w. lieten onse seylen vallen, makende ghereetschap om onse reyse te vervolgen, met

Den wint goet waeyende verblijt hem al wat in schip waer.

een generale blyschap door het geheele schip, want meenden voorseker dat wy de wint vande Monson ghewisselicken hadden: maer teghens den nacht wordent weder stil, krygende de wint weder uyt den noorden, doende also onse cours oostwaert aen: maer worden een wijl daer nae weder gants stil, hadden niet teghenstaende de Zee-baren altoos van uyt den zuyen, in voeghen dat wy ontrent ten twee uren de wint uyt den z.o. kregen, waer mede onse seylen op hijsten, loopende n.o. ende n.o. ten n. aen, alst begonst te dagen, quamen te sien 'tEylandt datmen seyt

Comen hier by 't landt Ilha dos Reijs magos, is

te wesen *A Ilha dos Reys magos*, (dat is vande drie Coningen) 'twelc ic mercte (liggende z. 10 ofte 12 mylen van ons af) ende vont daer de hoochte van $26^{2}/_{3}$ graden, wesende den 21 vande maent.

Wy sagen altoos de vorige dagen 'tEylant *Ilha fermosa*, 't-welcke een seer hoogh land is, so datment boven de wolcken [88*a*] siet uytsteken, ende hadden daer de diepten van 45 ende 50 vadem modder gront. Des vrydaeghs met den dageraet worpent loot uyt, ende vonden 21 vadem met swart sandt op de gront. 'tEerste teijcken ende voor-bode die wy hadden vande voorsz. tempeest ende onweder, was een cleynen Reghen-boogh, dicht by den Horizont vande Zee heen, van een schoon paarsch coluer, met noch twee andere grooter Reghen-boghen, waer van de punten ofte eynden by naest hen verthoonden, als *Olhos de Boys*, (dat is, Katten-ooghen [1]) gheseyt,) twelck zijn cleyne wolcxkens, die hen in 't schijnsel (in 't eerste gesicht) op doen van een vuijst groot, te weten, aende *Cabo de bona Esperança*, die vande Zee luyden vande oost Indische vaert seer ontsien werden: want zijn teijckenen van subytelijcke overvallende tempeesten ende onlydelijcke tormenten, als wy inde voyage van Indien nae Portugael eensdeels aengheroert hebben, waerom goet is daer van gheadverteert te wesen, om hen daer voor te wachten en op te voorsien, tot welcken eynde het selfde alhier in 't besonder hebbe willen vermanen. Keerende weder op onse materie, soo advertere ick u dat als ghy comt in dese contreye, so langhe als de wint van uyten noorden (comende) nae 't z. westen loopt en maeckter geen rekeninghe op, want sal terstont weder nae't noorden, noord oosten ende oosten loopen: maer als het gants stil wort, soo sal u de wint van uyten z.o. comen, loopende van daer af nae 't zuyen ende zuydt westen toe, 'twelcke de Monson ende winden van dien tijt zijn: maer so hy dan weder quam te stillen mocht wel gebueren, dat hy nae 't oost zuydt oosten liep, doch sal terstont weder nae 't z.o. keeren met goedt weder, 'twelck wy alsoo bevonden hebben dese *Monçon* van Julius, anno 1585.

'tlandt vande drie Coningen.

Teecken vant onweder, is een cleynen peertsen Reghenboghe, met noch twee groote Regenboghen vol Cattenoogen, dat zijn cleyne wolckskens schynen een vuijst groot te zijn.

Waerschouwinghe u te wachten voor dese tempeesten.

Des Maendaechs den 22 hadden de hooghde vande Son op $27^1/_2$ graden ruijm, hebbende eenen zuydt oosten, ende z.z. oosten wint met goet weder, deden onsen cours noordt oost aen, ende hadden nae mijn gissinghe gheloopen, (sint het goet weder ende wint) 22 mylen, wesende van het landt van Chyna af, te weten, vande Cabo ghenaemt de *Sumbor*, ontrent 12 mylen, zijnde ontrent noch 100 mylen van 't Eylandt *Meaxuma*, worpen op desen dagh 'tloot uyt, ende vonden daer 55 ende 57 vadem diepten, ende saghen veel swarte ende witte Zee voghelen, die haer

22 mylen zijnde van Chyna van Cabo Sumbor 12 mylen, zijnde 100 mylen van 't Eyland Meaxuma, die diept hier

[1]) Port. boi = os, *niet* kat. Zie ook Itinerario (ed. Kern) II, p. 147.

55, 57 vadem. aes aldaer hadden, waer van de swarte voghels vande Portugesen ghenaemt worden *Alcatrases*.

Swarte ende witte Zeevoghelen, diemen Alcatrases noemt.

Den 23 des Dijnsdaeghs, hadden seer goet weder, in voegen dat wy op dese etmael seylden ontrent 15 mylen, wesende van 't vaste land van Chynen af ontrent 12 mylen; Des morghens wierpen wy 'tloot uyt, ende vonden 51 vadem met wit ende swart sant onder een ghemenckt. Des woensdaechs den 24 hadden de hooghte van de Son op 29 graden schaers, met eenen oostzuydtoost ende zuyden oosten wint, en goet weder, doende onsen cours noord oost, ende n.o. ten noorden aen, en somtijts (maer niet veel) n.o. ten oosten aen. Ick maeckte mijn rekeninghe van noord oost ten noorden behouden, ende 16 mylen gheseylt te hebben, wesende noch van 't Eyland *Meaxuma* 70 mylen, ligghende van ons af noord oost aen, wierpen al hier 'tloot uyt, ende vonden 49 vadem van sandt ende modder gront.

12 mylen van het landt van Chyna, heeftmen 51 vadem diepten.

Beschrijvinghe van de grondt, diepten, ende sanden 70 mylen van Meaxuma zijnde.

Des donderdaechs den 25 Julius, en namen de hooghte vande [88b] Son niet, om dat wy laghen en dreven sonder seylen met eenen oosten wint, ligghende zuyen aen ghewent, gheduerende aldus tot den 26 toe, ende dreven westwaert aen, ende cregen twee vadem minder inde diepten.

Oorsaeck waeromme datse hier de hooghde van de Son nemen.

Den 26 wenden wy ons op den boech van 't noorden, sonder seylen, doch een weynich tijts daer nae lieten onse schover seylen [1]) vallen (maer was gants teghens mijn wille) door importunatie vande Chijnsche Piloot, segghende dat wy op desen boech de wint ruymer souden cryghen, 'twelcke alsoo niet en ghebuerden, want was gants in 't contrarie, om dat wy (met alle 'tghene dat wy aldus aen liepen) daer nae te meer moeyten door hadde, waer om het beter is voor de gheen die hem op dese contreye van 29 graden vint, te verwachten de zuydt ooste winden, dan noord noord oost, noord oost, ende n.o. ten n. aen te loopen, om oorsake dat de wateren ende stroomen seer sterck nae *Liampo* toe loopen, ende als ghy zijt op de 30 tot 31 graden toe, hebbende eenen z.z.o. wint, soo sult ghy groote moeyte hebben om het Eylandt *Meaxuma* te mogen ghecrygen: want is ons also ghebuert, door dien dat de wint so crachtigh was, dat wy niet meer als de schoverseylen ende halve marsseylen mochten voeren, ooc daerom dat de Zee seer hol ende verbolghen gingh, en 'tschip seer ontstelden, als mede om oorsake dat de stroomen zuyd oost-

Wat winden profytelijcken te verwachten zijn alsmen op 29 graden is.

Waerschouwinghe voor de winden ende vloeden, alsmen op 30 ende 31 graden is.

---

[1]) De fok en het grootzeil.

waert aen liepen; Dit mocht wesen ontrent *25* ofte *30* mylen van 't Eyland *Meaxima* af.

Beschryvinge van verscheyden Coursen, diepten ende sanden.

So haest als ons de wint ruijmde, soo dat wy oost ende o. ten n. ende o.n.o. aen liepen, comende met dese coursen vande *40* tot op *34* vadem diepten, wesende de gront ghelijck als schrijfsant [1]) loefden so veel aen, als wy immers mochten nae 't oosten toe, en altemets nae 't o. ten z. waermede ons de diepten begonst te vermeerderen, doch so verlancksaem, dat het ons verdroten soude hebben, soo 't schip eenen harden voortganck ghehadt hadde: maer omdat het water seer hol ging, waer door het schip niet wel bestiert was (daer wy ons alleen op vertroosten) so quamen wy eyntlicken op *50* ende *60* vadem diepten, modder gront, ende daer na tot op de *70* en *75* vadem, met cleijn dun sant op de gront, een poos daer nae creghen *80* vadem: maer gheloove dat het was door dien dat het loot een weynigh achter uyt bleef. Desen worp hadde de gront wat grover sant, ende om dat wy nae onse gissinghe dicht by 't Eylandt *Meaxuma* waren, liet ick de Marsseylen ende blint [2]) in nemen, teghens d'opinie van sommighe Piloten, worpen ghestadich (gheduerende alle de quarten ofte waecken vander nacht) het loot uyt, ende terstont met het dagheraet de Maers seylen weder op gehijst, seylende alsoo een weynich tijts, saghen het landt, welck was van 't Eylandt *Meaxima*, hoe wel dat d'ander Piloten, die met in 't Schip quamen, seyden te wesen het Eylandt van *Guoto*: maer waren hier so seker in, als in alle huere andere dinghen. Dit landt van *Meaxima* hadde in d'eerste ontdeckinghe een hoogh steijl afghebickt landt, wesende na het z.w. toe, alderlaechst, soo wanneer men daer met over een comt, so heeftet een Clippe aen 't eynde van dien, welcke hem in 't schijnsel verthoont ghelijck als een Fortresse; Ons worde gheseyt datter een weynich van dese Clippe af, een verborghen Clippe onder water leyt, daer het water op breeckt.

Ghedaente vande eerste ontdeckinge van Meaxuma. Een Clip in ghedaente als een Fortres.

[89*a*] Dit voorsz. Eyland van *Meaxuma* maeckt het schijnsel van drie ofte vier Eylanden, waer van het eerste (te weten, aende zyde van 't zuydt westen hem verthoont, als gheseyt is, hebbende boven om hooch ofte 'topperste van dien, twee ronde huevelen als borsten, ofte ghelijck een sael; Die ander twee Eylanden ofte

Verscheyde ghedaente van Meaxuma.

[1]) Namelijk het fijne, witte zand uit den zandkoker (die eerst door het in gebruik geraken van vloeipapier overbodig is geworden).

[2]) De blinde, het kleine razeil vóór onder den boegspriet.

schijnselen van te middewegen zijn als groote Clippen, met veel rootsen ende uytstekende scherpten, ghelijck als Orghelen, ende het ander Eylandt ofte 'tschijnsel van 't noordt-oosten, heeft de ghelijckenisse van een seer langhe: maer niet te hooghe Clippe.

Coursen van Meaxuma nae 'tlandt van Amacusa.

Wy liepen by dit Eylandt heen, doende de cours van n.o. aen; daer ontrent twee mylen van af. Als wy *Meaxuma* lieten blyven, om dat de wint z.o. was, so liepen wy n.o., n.o. ten o. ende o.n.o. aen, ende metten dageraet, seyden zy dat wy de lenghte van 't land van *Amacusa* [1]) hadden, ende siende te lywaert, worden ghewaer een grof dick landt, gheleghen dicht by 't Eylandt *Cabexuma* [2]); Dit Eylandt *Cabexuma* is vlac ende lanckwerpent, van een effen landt, hebbende aen 't noordt Eynde een Clippe ligghen; Dit was den laesten Julius, ende quamen den selfden dagh binnen in de Haven van *Langasaque*, 'twelcke is de Haven ende plaets daer huydens daeghs de Portugesen haer meeste vaert ende handel hebben.

Gheleghentheyt ende gedaente van Meaxuma. Desghelijcks de plaets van een Clippe.

Dat 37. Capittel.

De rechte kennisse van 't Eyland Meaxuma, so by de diepten, als by 't fatsoen ende opdoeninghe van 't landt, met een onderrechtinghe van de incomste ende rechte coursen om te loopen in de Haven, ende op de Ree van Langasaque ofte Nangasache, gheleghen in 't landt van Iapan.

Met wat diepten datmen recht op 't Eylandt aen loopt.

Inden eersten, so wanneer datmen is op de diepten van 75 vadem, soo salmen recht op het midden van 't Eyland aen comen, ende comende op dese diepten landt te sien, so salt wesen een hoogh steijl afghebickt landt: maer niet te groot, hebbende op 't opperste van dien twee mammen, ende alsmen daer by ghenaeckt, so salmen terstont een ander lancwerpender landt sien, wesende vlack ende effen boven op, hebbende van tusschen beyden twee groote met veel cleyne Clippen by een ligghen in 't fatsoen als Orgelen: maer om dese Clippen te sien, moet men daer dicht by heen loopen, te weten, tot op twee mylen nae het allernaeste, luttel min ofte meer. Dit Eylandt heeft aen 't eynde van 't zuydt westen een Clippe ligghen, ende een stuck weeghs daer van 't Zeewaert aen, is gheleghen een ander Steen-clippe

Ghedaente van een lanckwerpende eylandt.

Gheleghentheyt van twee clippen ende een Eylandeken.

[1]) Zie p. 216, n. 1.

[2]) Zie p. 218, n. 1.

onder water, daer de Zee op breeckt, ende aen 't eynde van 't noordt oosten, heeft het een ander Eylandeken ofte Clippe. Sult weten, dat comende nae *Iapan* toe, ende vindende meer diepten als gheseyt is, ende quaem het landt te sien, soo en sal 't Eylandt van *Meaxuma* niet wesen: maer sal eer wesen 'tEylandt ghenaemt *Sancta Clara* [1]); ende soo men comt op minder diepten als de 70 vadem landt te sien, so salt van gelijcken *Meaxuma* wesen: maer sal wesen aende zyde van het stuerboort. Het Eylandt *Meaxuma* leyt op de hooghte van 3 $^{2}/_{3}$ graden; Die geen die na de haven van *Langasaque* begeert te seylen, passerende van dit Eyland twee mylen na het oosten daer van af, sal zynen cours noord oost, ende noord oost ten oosten aen loopen, ruyme
[89b] wint hebbende: maer somen by de wint heeft, salt noodich wesen o.n.o. aen te loopen. Op dese cours salmen op 't Eylandt van *Cabexuma* aen comen, ende men salt van ghelijcken comen te sien de gheberghten van *Amacusa*, als oock etlicke cleyne Clippen, ghelegen recht teghens over *Cabexuma*, diemen terstont int ghesicht sal hebben, ende so men in *Langasaque* wil wesen, soo salmen hem langhs d'Eylandekens ofte voorseyde Clippen heen houden, te weten, 'tZeewaert daer van af. Voor by dese Clippe wesende, salmen terstont comen te sien den hoeck ofte 'teynde van 'tEylandt *A Ilha dos Cavallos* [2]), ofte vande Peerden, 'twelcke heeft op het eyndt van 't noordt westen sommige Pijn-boomen staen: men sal op dese punt ofte eyndt aen loopen, ende so wanneer men met die selfde over een comt, so en sal ment terstont niet aen loeven, om oorsaecke vande buyen, die van over 't Eylandt *Caffury* [3]) comen, die men hier ghemeenlijcken crijcht ende ghewisselicken over comen; als men de voorseyde buyen crijght, soo salmen aen loeven alle het ghene noodich is, om int midden vande Haven te comen; als ghy te middeweghen zijt, soo moecht ghy daer vryelijcken op aen loopen: want en hebt daer nieuwers af te vreesen, als ghy daer nae binnen toe begint in te loopen, so sult ghy terstont het twater sien breken op de steen plate, welcke leyt so verde als te middewegen het Eylandt *Ilha dos Cavallos*, eyntlicke, datmen in dese incomste van *Langasaque* anders niet en heeft te doen, dan te middewegen door te loopen,

Wat Eyland datmen vint alsmen over de 70 vadem diepten vint.

Desghelijcks alsmen meer als 70 vadem vint.

Hooghde van Mexuma.

Cours van Mexuma na Langasaque.

Hoemen aenloopen sal om in Langasaque in te loopen.

Ghedaente van het Eylandt dos Cavallos.

Oorsaeck waerom dat, men hier niet terstont aenloeven sal.

Kenteijcken alsmen binnen de Haven loopt.

Ghelegentheyt van een Clip.

---

[1]) Kuro sima, dat veel zuidelijker en oostelijker ligt dan Me sima; zie p. 235, n. 4 en p. 230, n. 5.

[2]) Zie p. 236, n. 4.

[3]) Niet aangetroffen.

Op wat diepten datmen inde haven anckeren sal. — Teijcken alsmen de rechte anckerplaets heeft. — Waerschouwinghe voor een Rif. — Plaets van 't selve Rif.

tot op de Ree daerment set, anckerende op $4^1/_2$ ofte 5 vadem, 'twelck is dat soo wanneer u blijft eenen boom (die recht teghens de groote ende principaelste kerck duer over staet) met het dack (te weten, het opperste van die voorseyde Kercke) effen en ghelijck over een, als dan heeftmen de rechte plaets, ende is seer goet om te anckeren. Sult op u hoede wesen, dat als ghy zijt dicht byde punt landts, die recht vande Kerck af comt, u alsdan wat nae de slincker handt toe te houden, om te schouwen een Riffe ofte drooghte, die van de selfde punt af comt, anckerende als voren geseyt is.

Vermaninge alsmen by nacht ontrent de Clippen is hoe men hen reguleren sal. — Gelegentheyt van een Canael van 20 vadem diepten. — Goet anckergront by het Eyland Caffury. — Een goede Canael, tusschen Caffury ende Ilha dos Cavallos van 10 vadem diepten.

Advertere u, dat soo het gheviel dat ghy quaemt by de voorseyde Clippen (daer hier voren af geroert is) inder nacht, ende begeerdent daer langhs heen te setten, (ghelijck als d'oude beschryvinghe raden) op 40 vadem diepten, ligghende op perijckel ende met sorge van eenen oosten wint; So waer mijn advijs (voor beter) te loopen tusschen de voorsz. Clippen, ende het eynde vant Eylandt *Cabexuma*, ende sommige Eylandekens (die op de ry vande Eylanden *Ilhas do Cavallos* ligghen) door heen, twelcke een seer breet ende goet Canael is van 20 vadem diepten, ende men mach daer in laveren ende wenden vanden eenen boech op den anderen, nae zijn eyghen wil, in voeghen datmen mach comen te setten op 12 oft 15 vadem nae u ghelieften, op een vlacke ende effen grondt, te weten by het Eylandt *Caffury*, so datmen op dese manier beschut blijft vant n.o. af tot het z.o. ende z. toe, blyvende versekerder ende dichter by om des morghens te loopen, tusschen de Eylanden van *Ilha dos Cavallos*, ende van *Caffury* door nae binnen toe, twelcke een seer goet Canael is, van 10 vadem diepten, hebt anders niet te doen, dan recht doort midden heen te loopen, ende om te vryer ende sekerder te wesen, [90a] so moecht ghy een Boot ofte schuijtgien voor heen seynden, om te gaen ligghen daer 't op zijn smalste is, om u te dienen tot een Bake ofte merck-teecken, etc.

Dat 38. Capittel.

De Navigatie ende rechte Coursen om te seylen van 't Eylandt Meaxuma af, nae de Haven van Cochinochij[1] *ende nae Facunda*[2]*, met alle de streckinghe ende gheleghentheyt van dien.*

---

[1]) Zie p. 217, n. 3.

[2]) Zie p. 209, n. 7.

So wanneer ghy comt te sien het Eylandt *Meaxuma*, so ghenaeckter op anderhalf ofte twee mylen na by, ofte wat dichter, soo ghy begheert: want en hebt daer nieuwers van te vreesen, dan van dat ghy voor ooghe siet. Begheerende van hier af te seylen na *Cochynochy* toe, soo sult ghy uwen cours doen oost ende o. ten n. aen, u altoos houdende nae 't oosten toe, waer mede ghy sult comen op den Inwijck van *Arryma* aen, ende so het inder nacht waer, ende begheerden te weten wanneer ghy by 't landt zijt, so worpt het loot ghestadich uyt, ende comende op 40 vadem, so zijt ghy ontrent derdehalf ofte tot 3 mylen toe van 't landt af, ende wesende inde mont vanden Inwijck, soo sult ghy hart ende grof sandt op de gront vinden; Soo wanneer ghy comt op de 40 vadem, soo moecht het setten, soo 't goet weer waer, ende u dunckt dat het vallent water is, om den dagh te verbeyden: want de stroomen loopen alhier seer gheweldigh nae de Zee toe, uytwaerts aen, 'tloot sal u altoos wel onderrechten wat u te doen staet.

Hoe na datmen aen het Eylant Meaxuma loopen mach.

Cours van Meaxuma na Cochynochy.

Hoemen hem snachts reguleeren sal, alsmen weten wil of men by 'tlandt is.

Op wat diepten datment setten mach.

Soo het by daegh waer, sult terstont het landt van *Cabexuma* comen te sien, 'twelck een Eylandt is, gheleghen dicht by 't landt; langhs desen hoeck ofte eynde van *Cabexuma* heen, (te weten, aende zyde van ter Zeewaert) is gheleghen een Clippe, welcke hem verthoont in 't schijnsel ghelijck al een seijl. Dese Clippe en machmen niet sien, dan als men dicht by de punt is; Te lywaert van dese punt af, te weten, nae het noorden toe, liggen sommighe Steen-clippen: maer ten is niet goet datmen die siet alsmen nae *Cochinochy* wil seylen, omdatse te lywaert ligghen, als gheseyt is. So wanneer ghy comt land te sien, ('twelcke sal wesen op de 40 vademen) so sult ghy terstont den Inwijck van *Arryma* comen te ondecken, als ooc de punt van *Cabexuma* van d'een zyde, ende het landt van *Amacusa* [1]) ende *Xiquy* [2]) aen d'ander zyde, 'twelcke seer hoogh is. Dit landt leyt aende zuydt zyde, ende *Cabexuma* aende noord zyde. Als ghy dese punt van *Cabexuma* comt te sien, soo loopt ghy daer tot op een mijl nae by, (om oorsake van een Steen clippe, gheleghen in den mont van desen Inwijck) uwen wech nemende dicht by *Cabexuma* heen, te weten, tot op anderhalf mijl daer van af, ofte by 't landt van *Amacusa* heen. Soo u de wint alhier in desen inwijck scherp waer, soo wacht tot dat de vloet begint in te loopen, welcke u brengen

Ghelegentheyt van Cabexuma.

Een Clippe in ghedaente als een seijl.

Ghelegentheyt van sommige Clippen.

Op wat diepten datmen 'tlandt ende den Inwijck van Arima siet.

Hoe na datmen aen het punt van Cubexuma loopen moet, om hem voor een Clip te wachten.

Plaetse

[1]) Zie p. 216, n. 1.

[2]) Zie p. 216, n. 3.

daer men Cochinochi voor d'oogen heeft.

sal daer ghy begheert te wesen, alhier wesende hebt ghy *Cochinochy* voor u ooghen, daer u de Barcken ende schuyten terstont by menichten ghenoech nae uwen wille sullen in brenghen.

Cours nae Facunda toe.

Die na *Facunda* begheert te wesen, sal zynen cours nemen oost noord oost, ende noord oost ten oosten aen, ende alsmen dicht by het landt is, salmen vinden de diepten boven verhaelt,

Wat grondt datmen te lywaert van Cabexuma heeft.

ende wesende te lywaert van *Cabexuma* af, sult daer eenen har- [90b]
den gront vinden, ende soo het waer recht teghens over de mont vanden Inwijck, sult sant gront hebben, als boven gheseyt is. Soo wanneer ghy comt te sien de punt van *Cabexuma,* so sult

Gheleghentheyt van sommighe steenclippen.

ghy nae het landt toe loopen, ende sult terstont by het land heen te weten, een mijl daer van af, etlicke Steenclippen comen te sien, by de welcke Steenclippen sult uwen cours daer langhs heenen doen, te weten, tZeewaert daer van af. Voor by dese

Beschryvinge van verscheyden Eylanden ende steenclippen.

eerste Steen clippe is gheleghen een ront Eylandeken, met eenen boom boven op. Wat voor by dit rondt Eylandeken met den boom, heeft men een ander Eylandt (welcke streckt noordt west ende zuydt oost) genaemt *A Ilha dos Cavallos,* dat is, 'tEylandt van de Peerden. Sult dit Eylandt ghenaken, te weten, by een

Kenteycken van 't Eyland dos Cavallos.

punt landts, die aende noordtzyde van het selfde Eylandt uyt steeckt. Dit Eylandt heeft aende zyde van 't noord westen tot een kenteijcken sommighe Pijn-boomen staen. Als ghy dicht by de voorseyde noorder punt zijt, soo sult ghy van daer af oost noord oost aen, nae binnen toe loopen, alwaert eenen Inwijck

Gheleghentheyt van een scherpen huevel.

maeckt. Recht teghens dit Eylandt over nae 't noordt noordt oost toe, is gheleghen eenen spitsighen ende scherpen huevel, stekende tZeewaert in, van welcken huevel u sult wachten: want

Waerschouwinghe voor den selven huevel.

een half mijl van daer af voort aen, zijn gheleghen twee Steenen, diemen terstont sien mach; Alsmen desen Inwijc in loopt, comende binnen een Eylandeken ofte Clippe, 'twelcke u sal blyven

Hoe nae datmen by 't Eylandeken dat in 't o.n.o. blijft loopen sal.

in 't oost noordt oost, sult daer by ghenaken tot op een schuet van een Guetelinck nae, en daer alsoo langhs heen nae binnen toe loopen. Sult terstont binnen in (te weten, op 'tlandt vande rechter handt) sommighe Duynen sien, ende aende slincker handt een wildernisse, hebbende by de strandt langhs de Zee cant heen,

Plaets van twee Steenen.

veel groote steenen, gelijck als kesel steenen. Recht teghens dit Eylandeken over, aende slinckerhandt, ligghen de twee Steenen boven gheroert, diemen niet en mach sien, dan met leegh water

Desghelijcks het teecken

van een sprinck vloet; Aldus nae binnen loopende, sult een cruijs sien staen, te weten, op een punt landts, recht teghens dit cruijs

over is de Ree, ende van dit cruijs af oostwaert aen, heeftmen een seer goede haven, daer men hem wel vast moet binden, ende versorghen vande zuydt zyde, dit is de Haven van *Facunda*, etc. vande Ree.

Dat 39. Capittel.

Een instructie ende sekere onderwysinghe vande Navigatie ende Coursen van uyt de Haven van Langasaque ofte Nangasache af tot de Cabo de Sumbor, aende custe van Chyna, ende so voorts nae Macau in Chyna, alwaer de Portugesen haer residentie houden.

Seylende van uyt de Haven van *Langasaque* af nae Chynen toe, hebbende eenen noorden wint, soo 't u noodich waer te anckeren, beneden by de drie Eylandekens ofte Clippen, gheleghen recht teghensover het Eylandt *Ilha dos Cavallos*, aende zyde van *Facunda*, soo set het daer langhs heen: want is overal diep ghenoech, ghelijck als ick het selver met het loot ondersocht hebbe, sult het alhier d'eerste nacht onthouden, om datmen [91a] des morgens, met dat den dagh aencomt, de windt van het landt af crijght, waermede sult 'tseyl gaen, altoos soo veel aenloevende als ghy ymmers moecht, tot dat ghy 't Eylandt *Ilha dos Cavallos* om zijt: want om dat wy sulcks niet en deden, (int schip van *Tristan Vaaz da Veiga*,) waren in perijckel van 't Eylandt niet te moghen om loopen.

Plaets waermen anckeren sal alsmen uyt Langesaque seylt.

Goede diepe grondt aende zyde van Facunda.

Oorsaec waer om 'tschip van Tristan Vaaz in perijckel quam, en 'teylant niet om loopen mocht.

Voorby 't Eylandt *dos Cavallos* wesende, sult uwen cours west, west ten zuyden, ende w.z.w. aen doen, ende so de wint ruijm waer, so en wilt niet loopen naer 't Eylandt *Guoto*[1]) toe: want men heefter in dese tyden somtijdts zuyde winden, 'twelcke ick weet, om dieswille dat ick hier in ander tyden geweest hebbe, (int Schip van *Manoel Travassos*,) met groote moeyten, door dien dat het eenen dwersen wint recht op de Custe is, ende men en heefter gheen grondt, oock mede om des nachts niet te vervallen by de *Pannellas* [2]), (dat is: de potten gheseyt, Clippen also ghenaemt;) Soo is den besten wegh te loopen te loefwaert van 't Eylandt *Meaxuma*, te weten, daer langhs by heen, aende zyde van 't z.w.; van 't selfde Eylandt *Meaxuma* leydt een Clippe; Van hier af voortaen sult uwen cours nemen w.z.w. aen, al ist dat u de

Cours van Ilha dos Cavallos nae Guoto.

Pannellas dat is potten gheseyt, Clippen alsoo ghenaemt.

[1]) De Goto Eilanden.

[2]) De Pallas-rotsen, N.O. van Me sima.

wint scherpte, sult even wel dese cours behouden: want comende ter halver weghen vande Golvo naer de Custe toe, sult sonder twyfel ruyme windt ghenoech cryghen.

Ontrent *37* oft *38* mylen van Sumbor af leijdt een Bancke.

Sult op desen wegh (te weten, als ghy wel te loefwaert loopt,) ontrent *35* ofte *40* mylen vande *Cabo de Sumbor* af, een Bancke vinden, van *35*, *37* ende *38* vadem diepten, 'twelckmen souden meenen (van die daer niet van gheadverteert en zijn) dat het de grondt vande Custe van Chynen waer.

Dese Bancke ghepasseert zijnde, sult weder meer diepten crygen: maer als de diepten daer naer begint te minderen [1]), so siet u voor u: want alsdan zijt ghy voorseker by 't landt; Als ghy 'tlandt van *Sumbor* comt te sien, soo sult ghy des nachts z.z.w. ende des daeghs nae 't land toe loopen, om also altemets een stuc weeghs 'tZeewaert van 't landt af te gheraken, om te schouwen de Clippen *As duas Yrmaas* [2]), gheheeten, (ofte die twee gesusters,) die seer t'Zeewaert in steken, als oock mede 'tEylandt genaemt *Ilha do Baboxijn* [3]), 'twelcke u dwers voor uyt blijft, liggende verscheyden van het vastelandt, t'Zeewaert aen *4* ofte *5* mylen weeghs, streckende n.w. ende z.o. Men loopt alle de Custe van *Sumbor* n.o. ende zuydwest ende heeft wat van n.o. ten n. ende z.w. ten z. Als ghy tvoorseyde Eylandt van *Baboxijn* voorby zijt, soo loopt op de boven-gheseyde cours *3* ofte *4* mylen voortaen, ende van daer af w.z.w. aen, waer mede sult comen op 't Eylandeken *Chincheu* aen, alwaer sult sant op den gront vinden, ('twelc men op alle die achter ghelaten wegh ende Custe niet en heeft,) met *18* ende *20* vadem diepten.

Twee Clippen de *2* ghesusters geheeten, wort ghy hier gewaerschout die te schouwen, ende hoe.

By 't Eylandeken Chinchon ist *18* ende *20* vadem diep.

Van Chinchon tot Lamon is de cours z.w.

Van 't Eylandeken van *Chinchon* af, nae 'tEylandt van *Lamon* toe, sult uwen cours nemen z.w. aen, ofte alsoo 't u goet dunckt, ende als ghy met die Eylandekens ofte Clippen, ghenaemt *Os Ylhas de Ruy Lobo* [4]), overeen zijt, so sult ghy op de gront vinden, grof sandt ende schulpkens, ende van daer tot *Lamon* toe, ('t welcke zijn *12* mylen,) heeftmen 'tselfde; By 't Eylandt *Lamon* heeftmen schulpkens met swart sandt ende Oester-schulpkens onder een gemenct; so ghy u vont in dese contreye wesende des nachts, so en loopt nimmermeer onder de *22* vademen diepten: [91*b*]
want hebt langhes de Riffe heen, *21* ende *22* vadem, met schulp-

Eylandt Lamon.

---

[1]) De dieptecijfers op de kaart geven gelijkmatig afnemende diepten te zien.

[2]) Op de moderne kaarten: The Two Brothers.

[3]) Zie p. 230, n. 1.

[4]) Naam niet aangetroffen. Volgens p. 259 ongeveer 10 Port. mijlen van Lamon.

kens ende swart sandt op de gront, loopt altoos z.w. aen, sonder daer van te wijcken, ende soo 't ghebuerde aleert daeghde, ofte wesende des daeghs met een betrocken ende donckeren Lucht, (zuydwest aen loopende,) dat ghy creeght cleijn, wit, dun, sandt, so weet dat ghy *Lamon* voorby zijt, soo doet alsdan uwen cours w.z.w. aen, so sult ghy recht op 't midden van 't Eylandt *Ilheò Branco* aen comen, van *Ilheo Branco* af, so loopt west aen naer 't Canael ofte 'tgat toe, waermen naer Macau toe loopt.

Wit dun sant is een teecken dat ghy Lamon voorby zijt.

Van Ilha Branco is de cours w. tot 'tCanael van Macau toe.

Dat 40. Capittel.

Een ander voyage vande Haven van Langasaque af, naer Macau toe, 'twelcke is van Iapan naer China, met sommighe verclaringhe ende gheschiedenisse by 't Eylandt Goto, ende die gheleghentheyt vande Havens van dien, ghedaen int jaer 1584 door een Portugesche Piloot ofte Stuer-man.

Wy scheyden uyt de Haven van *Langasaque*, den 25 Februarijs, Anno 84 ende loopende voorby d'Eylanden van *Facunda*, creghen eenen w.n.w. wint, soo dat wy 't anckerden; den 26 soo begonst het soo dapper te waeyen, dat wy ons ginghen berghen binnen *Tomache*[1]; den 27 lichte onse anckers weer op, met eenen o.n.o. en o. wint en claer weder, ende comende by 'tEylandt *Ilha dos Cavallos*, creghen weder eenen zuyden wint, waermede wy weder nae *Facunda* toe liepen, daer wy 't setten.

Anckeren onder Facunda, dan om quaet weder mosten nae Tomache loopen.

Den 28 des vrydaeghs[2]), ginghen wy weder van *Facunda* af 'tseijl, wesende drie dagen voor de nieuwe Maen, met eenen o.n.o. coelen windt; comende tot op drie mylen van het Eylandt *Ilha dos Cavallos* af, creghen eenen z.o. couden wint, loopende op den boegh van het zuydwesten, alle dien geheelen dagh over, en begonste wat op te coelen; wy gisten ons alsdoen te wesen 3 ofte 4 mylen voorby het Eylandt *Goto*: maer inde waeck van de morghen stont, so quamen wy eerst den hoeck van *Goto* te sien, te weten, eenen huevel gheleghen int noordwesten, alhier cregen wy eenen scherpen wint, ende begonst hem te verheffen

Van Facunda af seylende tot 3 mylen vant Eyland Ilha dos Cavallos nemen haer cours voorby 'tEylandt Goto.

---

[1]) Naam niet aangetroffen.

[2]) Thans opgave in ouden stijl (Verg. Cap. 36, alwaar een reis van 1585 in nieuwen stijl is uitgedrukt).

van uyten z.z.o., so seer als 'tschip met alle zijn seylen verdraghen mocht, wy lieten de marsseylen op staen, om het te moghen aen loeven; een poos daer naer liep de wint naer 't z.w. ende w.z.w. met twee Donder-slaghen ende veel Blicxems en Weerlichten, so dat het ons genoech verwonderden, dat het daermede niet en stilden; Des saterdaeghs quamen wy te dagen, recht tegens den hoeck van Goto over, te weten, bynaest aen 't eijnde van 't Eylandt aende n.w. zyde, wesende ontrent twee mylen vande wal af, hebbende met de w.n.w. wint eenen dwersche stroom, met de Zee-baren van uyten z.w. seer hol ende verheven, twelcke het schip seer ontstelden, al hoewel de wint niet te veel en was, dan scheen door de cracht en gewelt vande stroomen ende Zee te comen, die ons achterwaerts deijsden: want vonden alhier groote ende gheweldighe stroomen, om dieswille dat de wint slap was, soo sorghden wy dat wy boven de punt van 't Eylandt niet en souden moghen comen, noch van d'een noch van d'ander zyde: [92a] want hadden de wint dwers op 't Eylandt; wy saghen aen 't eijndt van dit Eylandt, noch een ander Eylandt van een leegh ende bebout landt, hebbende ontrent 2 mylen inde lenckte, zijnde gelegen ontrent anderhalf mijl verscheyden van *Goto*, sommighe van ons schip affirmeerden dat daer een seer goede Haven was, loopende aen d'een zyde in, ende comende aen d'ander zyde weer uyt, waerom wy besloten daer in te loopen, om meerder versekerheyt te hebben, ghelijck als wy deden, wy liepent w.n.w. aen naer binnen toe, heeft aende mont van d'incomste een seer groote huevel met twee Clippen, gelegen aende zyde vande punt van 't zuydtoosten; het Eylandt dat buyten leijt bleef aende slincker hant, tot ontrent een mijl daer van af; tusschen 'twelcke ende 'tlandt is het over al schoon, moecht het Eylandt *Goto* vryelijcken genaken, soo naer als ghy wilt, en hebter u nieuwers van te wachten, dan van dat ghy voor ooghen siet; d'incomste vande Haven streckt n.w. ende z.o. hebbende binnen in een groote Bay, die over al seer diep is van *20*, *30* vadem, ende en hebter u nieuwers van te wachten, dan van dat ghy siet, 'theeft binnen in een bewoont vleck; Van dit Eylandt af tot het landt toe, seytmen over al de diepten van *30* tot *40* vademen te hebben, doch ick heb het ondersocht van ter halver wegen af tot *Goto* toe, ende vont vande *18* tot *30* vademen, met sandt ende schulpkens op de gront, hebbende op sommighe plaetsen goede gront; Van binnen in heeftmen op plaetsen sant, ende op contreyen modder

Vinden hier gheweldighe stroomen die 'tschip afterwaert deysden.

Vinden hier een onbewoont Eylandt, 2 mylen lanck met een goede Haven.

De Haven van Goto n.w. ende z.o. ghy hebt u nergens voor te wachten dan dat ghy siet.

grondt, wy lieten ons alhier met schuyten weder uyt halen, een groote half mijl weeghs, so dat ons daer naer de n. wint bleef dienende om ons te salveren en te bevryen, vande punt vande zuytzyde, 'twelcke sommige Steen-clippen zijn, wy liepen langhs 'tland van 't n.o. heen, ende slaechden ons wel: want cregen *20* ofte *30* schuytgiens van d'Eylanden, die ons voor *20* Taes [1]) Chijnsche munte seer wel hielpen, ende ons Boot voorthaelden, wy gaven hen van ghelijcken vijftigh Taes, ende ontrent *20* Depesas[2]), voort schip geanckert ende vertuijt [3]) te hebben, al hoewel dat zy daer wel *300* eyschten, waer over wy een van onse Portugesen aen landt sonden, die sy in hostagie vast hielden, doch wy creghen hem door een goede middel en pracktycke weer uyt haer handen, ende als wy ons daer naer hier van beclaechden, baden ons om vergiffenis, ende sonden hem terstont wederom, hoewel wy ghenoech verstonden, datse vrienden van interesse waren: want zij saghen seer wel datse gheen macht hadden om ons te beschadighen, en dat wy ons ghenoech sonder heur hulpe consten behelpen; wy vermerckten soo veel wel aen haer, dat soo zy ons eenighe hindernisse hadden connen doen, en souden 't niet nae-ghelaten hebben, ofte men soudense met ghewicht van Silver hebben moeten te vreden stellen; wy quamen alhier te weten dat dit Eylandt *Goto 6* ofte *7* Havens heeft, die seer goet zijn, passerende van d'eene zyde tot d'ander: maer de voorschreven haven en hadden gheen uytganck, evenwel was ons so veel dat wy alhier de nieuwe Maen versekerden [4]), 'twelcke was den eersten Martius, ende wy ghinghen den derden weder t'seyl, wesende Vastelavent dagh, met eenen noordt noordtoosten windt, ende eenen claren ende helderen morghen stondt, buyten uyt wesende,
[92*b*] deden onsen cours zuydtwest aen, vervolghende onsen wegh, met welcken cours quamen wy te sien het Eyland *Meaxuma*, ende die *Panellas* [5]) (ofte de potten,) ghelegen zuyd zuydtoost van ons af, quamen daer recht te middeweghen op aen; dese *Panellas* zijn twee cleyne steenen; *Meaxuma* is een Eylandt, ende alsmen daer noordtwest ende zuydtoost met over een is, so heeftet een schijnsel van *2* ofte *3* Eylanden, waer van dat

De z.zyde van Goto is Clipachtigh.

Die van Goto sochten ons te beschadighen soo zy des machts hadden ghehadt.

Haren cours z.w. vervolgende comen aen 'tEylandt Meaxuma.

[1]) Meestal tael, tail of tahil; Japansche *munt* van ± f 3,50; als *gewicht* ± 1 ons.

[2]) Misschien 10 peças (= ± 8 stuivers). Zie Hobson-Jobson, i.v. pice, en Valentijn, V(I), p. 179.

[3]) D.w.z. een tweede anker uitgebracht.

[4]) Lees vermoedelijk: gedurende de Nieuwe Maan binnen bleven (om de dagen van sprintij en duisternis mis te loopen).

[5]) De Pallas-rotsen, zie p. 251, n. 2.

vande noordtoost zyde lanckwerpigh ende 'tgrootste is, ende schijnt aende selfde zyde een Clippe te hebben; Dit Eylandt is 'tlanckste: maer niet seer hoogh, en dat van te middewegen is cleijn, hebbende drie spitsen ghelijck als Orghelen [1]), met oock een clippe naer 't noordtoosten gheleghen, 'tander Eylandt van 't zuydtwesten is rondt ende steijl afghebickt, schynende 'thooghste van allen te wesen, ende schijnt van alle kanten Clippen te hebben, aen d'ander zyde zijn gheleghen de voorschreven *Panellas*, al hoewel boven gheroert is, dat het maer twee steenen zijn, niet teghenstaende zijn drie, te weten, twee by den anderen, ende d'ander wat verder daer van af verscheyden, ende ligghen met het Eylandt *Meaxuma* noordtwest ende zuydtoost; Van hier af voortaen deden wy onse reyse ende Coursen naer *China* ende *Macau* toe, als wy hier voren op een ander verhaelt hebben, ende hier naer noch eensdeels verhalen sullen, etc.

Meaxuma is een Eylandt hebbende te midden 3 spitsen gelijck als orgelen.

Dat 41. Capittel.

Een ander voyagie ghedaen van uyt de Haven van Langasaque, van het Eylandt Iapan naer Macau in Chynen, in 't Schip Sancta Crus, waer van was Constapel Dirrick Gerritsz. van Enchuysen, int jaer 1586 met alle de Coursen ende gheschiedenisse van dien, door den Piloot van het selfde Schip ende vaert aengheteijckent [2]).

Den twintighsten Martius [3]) scheyden wy uyt de Haven van *Langasaque*, wesende den eersten dagh vande nieuwe Maen des donderdaeghs, met eenen noordtoosten, ende noordt noordtoosten windt, ende waren te 9 uren soo verde als de punt van het Eylandt *dos Cavallos*, loopende west zuydtwest aen; Comende twee mylen van het Eylandt *dos Cavallos* af, worden 't gantsch en dal stil, ende van daer liep de windt naer 't noortwesten, in voeghen dat wy zuydtwest ende zuydtwest ten westen aen liepen, ende somtijdts ter halver streeck met eenen slappen wint, des anderen daeghs met den dagheraet, saghen wy d'Ey-

Loopen van 't Eylandt dos Cavallos.

[1]) Op moderne zeekaarten The Asses Ears, Z.W. van Me sima.

[2]) De hier beschreven terugreis volgde op de in Cap. 36 beschreven uitreis. Het schip was 5 Juli 1585 van Macau vertrokken, had van 31 Juli 1585 tot 20 Maart 1586 in Japan vertoefd, en arriveerde in 't laatst van Maart weer te Macau.

[3]) Verg. Cap. 36. De opgave is naar Gregoriaanschen (nieuwen) stijl.

landen van *Cojequijn* ende *Goto*, ende ontrent te acht uren des voor-middaeghs, saghen wy van ghelijcken het Eylandt *Meaxuma*, in voeghen dat wy dese drie Eylanden teffens quamen te sien, teghens den nacht-stont waren wy met het Eylandt *Meaxuma* oost zuydtoost, ende west noordtwest over een, deden aldus onsen cours zuydtwest aen, hebbende eenen herden noordtoosten windt, ende reghen, met eenen seer donckeren ende bedecte Lucht, al hoewel de Wolcken ofte swerck altoos van uyten z.w. over dreven. Des sondaeghs worpen het loot uyt, ende vonden een weynigh meer als *40* vadem diepten met modder grondt, mocht wesen van *Meaxuma* ontrent *40* mylen; dese diepten is

Sy sien de Eylanden van Cojequijn ende Goto ende Meaxuma te ghelijck.

[93*a*] van een Bancke gheleghen inde contreye van ter halver weghen, van tusschen 'tEylandt *Meaxuma*, ende de *Cabo de Sumbor* van 't vaste landt van *China*.

De Bancke leijt van 't vaste landt van China ende Meaxuma halfweghen.

Des maendaeghs den *24* vande maendt, en hadden de hooghte vande Son niet, om dat zy bedeckt was, hebbende so slappen wint dat het schip effen geregieert [1]) mocht werden, ende omdat wy weynigh voortganc hadden, wierpen het loot uyt ende vonden *40* vadem modder grondt; dit was des middaeghs ende teghens den avont, int ondergaan vande Son wierpen het loot wederom uyt, ende vonden *55* vadem, waer door wy verstonden dat wy begonsten over een Bancke te comen, op dese tijt so hadden wy al eenen n.o. ende n.n.o. wint met een goede koelte, niet tegenstaende dat de Wolcken altoos uyten z.w. ende z.z.w. over dreven, so sterck datse ons verschrickten, vreesende dat ons de wint van daer af souden nae comen: maer wy hadden etlijcke persoonen in ons schip, die 'tselfde alhier wel meer ghesien ende ondervonden hadden, sonder datter yet naer volchden, waermede ons te vreden stelden, in voeghen dat wy met dese voorsz. wint onsen wegh vervolchden; des middaechs wesende des dincxdaeghs, nam de hooghte vande Son op *29* graden schaers, hebbende van te voren mijn gissinghe ende punt inde Caert ghestelt, onsen wegh te wesen *100* mylen van de Haven van *Langasaque* af: maer de Son en gaf so veel niet.

Gissen hier *100* mylen te zijn vande Haven van Langasaque.

Des woensdaeghs den *26* en hadden de hooghte vande Son niet, omdat het een betrocken Lucht was: maer hadden eenen goeden n.o. windt ende voortganck, soo dat het scheen dat wy *30* mylen int etmael aen liepen, evenwel soo en rekenden ick niet meer als *25* mylen, om dat my docht dat het schip niet te hert

[1]) Bestuurd.

Sien hier veele Sas-been dryven.

en seijlden, wy saghen op desen dagh veel Sas-been [1]) dryven; deden onsen cours z.w. aen, tot des morghens toe, ende om dat de windt begonst te verstyven, so docht het my goet het landt wat naerder te ghenaken, om 'tselfde te verkennen, daerom liepen wy (van dat den dagh aenquam,) terstont west aen tot des avonts toe, sonder nochtans land te vernemen, door dien dat het met mist ende damp bedect was: maer door de diepten ende gissinge vermoeyden [2]) vijf ofte ses mylen van 't land te wesen, de diepten waren 37 vadem, ende wesende teghens den nacht met een doncker weder, liepen z.w. ende z.w. ten z. aen, dien geheelen nacht over, ende alst begonst te dagen, 'twelcke was des donderdaeghs, gisten ons met die *Lagarto* ofte *Crocodille* [3]) (een Clippe also genaemt,) over een te wesen, te weten, vijf ofte ses mylen 'tZeewaert daer van af, doch bevonden dat het een weynich meer was.

37 vademen diepte is een teecken van 6 mylen van 't landt te zijn.

Des donderdaeghs 'twelcke was den 27 vande maent, liepen terstont (vandat het begonst te daghen,) w. aen naer 't landt toe, ende ontrent te vier uren naer den middagh, sagen 't landt, te weten, d'Eylanden *As Ilhas dos Camaroins* [4]), (dat is: d'Eylanden vande Garnaet;) Dese Eylanden en zijn niet te hoogh, so haest als wy die int ghesicht cregen; deden onsen cours z.z.w. aen, ende een weynigh geseijlt hebbende, saghen een ander ront Eylandeken ghenaemt *A Ilha do Baboxijn*, 'twelcke ons recht voor uyt lagh, soo haest als wy dit in 't ghesicht creghen; deden onsen cours terstondt z. aen, om 'tselfde te schouwen, om dat wy daer boven een quartier mijls niet van af en waren; wy vonden alhier soo stercke stroomen, ende loop van 't water, en dat in ons [93b] faveur, dat wy 't voorseyde Eylandeken in een weynigh tijdts, twee ofte drie mylen achter uyt lieten, in voegen dat wy alle dien nacht z. ende z. ten w. ende oock z.z.w. aen liepen, ende in 't uytcomen vande Maen deden onsen cours zuydtwest aen.

Ilhas dos Camaroins, dat is: d'Eylanden vande Granaet.

De stercke stroomen dryven haer in haest verde van 't landt van Ilha de Baboxijn.

Den 28 des vrydaeghs, begonsten wy met den dagh w.z.w., w., ende w. ten z. aen te loopen, des middaeghs ofte daer ontrent wierpent loot uyt, ende vonden 29 vadem modder grondt, loopende aldus op de selfde cours een weynigh tijts, quamen landt te sien: maer was so bedompt datment niet en conste verkennen,

---

1) Zie p. 106, n. 1.

2) Vermoedden.

3) Nabij Baboxijn (zie p. 230, n. 1); verg. kaart 288 Inventaris Leupe (Rijksarchief).

4) Zie p. 180, n. 3.

dan ontrent ten *2* ofte *3* uren, beginnende wat op te claren, saghen ende kenden het Eylandeken van *Chinchon*, ligghende n. van ons, worpen alhier 'tloot uyt, ende vonden *19* vademen sandtgrondt, sagen een weynigh daer naer van ghelijcken, de geheele Custe ende 'tvasteland van Chynen, liepen alsoo op dese diepten alle dien gheheelen nacht over, op *19*, *20* ende *22* vadem diepten, met eenen soo claren ende helderen Hemel, dat wy bynaest den gheheelen nacht de Custe saghen, ende alst begonst te daghen, so waren wy een weynigh verder als d'Eylandekens, ghenaemt *Os Ilheòs de Ruy Lobo* [1]), ende quamen terstont te sien het Eyland van *Lamon*, alhier begonsten wy sommighe stroomen tegens te crygen; Men heeft naer mijn gissinge vande *Ilheòs de Ruy Lobo*, tot het Eyland *Lamon 10* mylen weeghs; wy saghen alhier by 't Eylandt *Lamon* dat het water schuijmden ende bernden, te weten, naer de Zee toe, in voeghen dat wy dicht voorby de Riffe heen liepen; Die geen die van *Iapan* afcomt, moet altoos eerst by d'Eylanden comen als by de Riffe; dese Riffe streckt n.o. ende z.w., is periculues voor die gheen die van *Macau* af nae *Iapan* vaert, wy liepen daer op drie mylen naer by heen, met een stercken n.o. ende o.n.o. windt, so dat wy een voortganck hadden, dat het scheen *50* mylen in 't etmael te seylen: maer de cracht van 't water en teghen-stroomen waren so gheweldigh, dat wy maer *25* mylen en seijlden; dese gheweldighe stroomen ende loop vant water comt (naer informatie diese ons deden,) uyt de Revier van *Tancoan*; Dese stercke stroomen dueren aldus, tot datmen voorby 't Eylandeken van *Ilheo Branco* is, daer voorby wesende, loopen terstont de stroomen naer 't Eyland *Ilha do Leme* [2]) toe, welcke is gheleghen dicht by *Macau*, wy liepen altoos van *Lamon* af, w.z.w. aen, ende vonden inder waerheydt desen wegh van *Lamon* af tot *Ilheò Branco* toe, seer cort: want streken des nachts terstont alle onse seylen, ende bleven also ligghen en dryven, sonder seylen z.w. aen ghewent, altoos op de diepten van *25* ende *26* vadem, ende int quaert ofte waecke vanden naemiddernacht, begonsten onse schover seylen [3]) met het groote marsseijl op te hysen, loopende also west aen om op de *20* vadem diepten te comen, twelcke is middeweghen van 't Canael daermen door moet, sagen terstont metten dagh 'tEy-

Sien hier 'teylandeken Chincheu noorden van haer.

Loopen dicht by een Riffe heen, die seer periculues is voor die gheen die van Macau af naer Iapan vaert.

Hoe lange dat de stercke stroomen dueren.

Een seer corte wegh van Lamon (alsmen w.z.w. aenloopt) na Ilheò Branco.

Op wat diepten datmen loopen

[1]) Zie p. 252, n. 4.
[2]) Zie p. 234, n. 2.
[3]) Zie p. 244, n. 1.

moet om in het midden van 't Canael te comen. Ghedaenten van 't Eyland Ilha do Leme. Twee Eylandekens int incomen van Ilha do Leme.

land *Ilha do Leme*, (dat is: 'tEylandt van 't Roer,) een weynigh aende zyde van het backboort ghelegen; Dit Eyland *do Leme* schijnt (alsmen daer o. en w. op aen comt), cleijn te wesen: maer alsment daer naer begint te ghenaken, ende 'tCanael dieper in comt, soo begint het grooter te werden, heeft int incomen aende rechterhandt, twee Eylandekens ofte Clippen ligghen, ende van [94*a*] daer af voortaen, soo beghinnen d'Eylanden te strecken op een ry tot *Macau* toe, als op een ander gheseydt is, etc.

Dat 42. Capittel.

Een instructie ende breede verclaringe vande vaert van het Eylandt Fyrando uyt Iapan af, naer de custe van China toe, tot de Haven van Macau, met alle de Coursen, streckinghe, ende gheleghentheydt van dien, seer correct gheapoincteert ende aengewesen, door een Portugeschen Piloot ofte Stuerman.

Op wat diepten datmen loopen moet van Fyrando nae Macau ofte Canton.

Die gheen die begeert te seylen van het Eylandt *Fyrando* af, naer *Macau* ofte *Canton* in *Chynen* toe, sal (so haest als hy uyt de Haven van *Fyrando* scheyt, so hy tijts ghenoegh heeft om te comen by 't Eylandt *Goto*,) terstont voortaen varen, en soo niet, salt een mijl weeghs van *Fyrando* af setten, op de diepten van *28* vadem, alwaermen hem ghereet ende veerdigh maken mach, en zijn Boot vast binden, om des anderen daeghs met den dagheraet 'tseyl te gaen.

Vermaninge datmen langs 'tlandt van Fyrando loopen sal, tot het Canael tusschen Fyrando ende Goto.

So haest als ghy van hier ofte van *Fyrando* af 'tseijl zijt ghegaen, om uwen wegh te vervolghen, sult langhs 'tlandt van *Fyrando* heen loopen, tot het eijnde van dien, ende als ghy z.w. aen loopt, (tot dat ghy by 't landt comt,) soo sult ghy wat meer draghende houden [1]) naer 't z.w. toe, soo sullen u blyven aende westzyde *3* ofte *4* Eylanden, ende comende by 't uyterste van dien in 't z. sult terstondt comen te sien het Canael, dat tusschen

Gheleghentheyt van een Eylandt by Goto.

dit Eylandt ende 'tEylandt van *Goto* door loopt, door 't welcke sult passeren; Voorby dit Canael is gheleghen een ander Eylandt, tusschen 'twelcke ende 'tEylandt *Goto* sult van ghelijcken heen loopen, als ghy door ende buyten dit Canael zijt, ende dat u d'Eylanden blyven aende westzyde, so sult ghy langhs *Goto* heen loopen, (tot dat ghy daer voorby zijt), 'tZeewaert in, om

[1]) Zie p. 237, n. 4.

uwen cours te stellen en wegh te vervoorderen; soo 't gheviel dat u de windt quam te stillen int door loopen van 't Canael, mocht het daer wel anckeren, te weten, dicht by 't land van *Goto*; men heeft in dit *Goto* seer goede Havens, die door ende weer door passeren, waerom het gheen een Eylandt alleen en is: maer is ghedeelt in veel afscheijtsels; Als ghy twee mylen van *Goto* af zijt, sult uwen cours w.z.w. aen doen, tot dat ghy de twee Eylandekens (diemen noemt *Xuma* ende d'ander van *Meaxuma*,) voorby zijt, welcke zijn gheleghen van dit Eylandt van *Goto* af, acht mylen weeghs; Dese Eylandekens voor by zijnde, sult z.w. aen loopen, ende naer 't z. vande voorsz. Eylandekens af, sal u een ander Eylandt blyven ghenaemt *Meaxuma*, daer ghy oock langhs heen mocht loopen, by dese voorsz. Eylandekens ist over al seer schoon, sonder eenige vuyligheyt te hebben, noch by 't Eylandt van ghelijcken; Dit Eylandt is gelegen op $31\frac{1}{3}$ graden, sult tusschen 'tEylandt ende d'Eylandekens heen loopen; als ghy voorby dese ende 'tEylandt *Goto* zijt, so sult ghy z.w. ende zuydtwest ten zuyden aen loopen.

Plaetse in stille winden te anckeren.

Oorsaeck waerin Goto gheen Eylandt is.

Streckinghe van Xuma ende Meaxuma tot Goto.

Meaxuma leijt op 31 een derdendeel graden.

Als ghy dit Eylandt ende d'ander Eylandekens voorby zijt, z.w. aenloopende als geseyt is, soo sult ghy recht op den hoeck
[94b] *Cabo de Sumbor* aen comen, welcke is gheleghen aende Custe van Chynen, op de hooghte van $28\frac{1}{3}$ graden, ende soo 't claer weder waer, ende begheerden 'tlandt alhier te comen verkennen, moecht het wel doen, so niet, so en wilt de Custe niet te naer ghenaken, om oorsake vande veel Eylanden, die daer langhs by heenligghen: want sulter van buyten af by heen loopen, u daer altoos so verde van afhoudende, alst u dunckt noodigh te wesen, om daer vry van te wesen, en des nachts niet tusschen in te vervallen: want zijn aen dese Custe (te weten, vande *C. de Sumbor* af tot *Chincheu* toe,) altemael Eylanden; sult van ghelijcken op u hoede wesen, niet te veer tZeewaert in te loopen, om te ghenieten de winden die van overt landt waeyen, ende men heeft tZeewaert d'Eylanden van cleijn *Lequeo*, (genaemt *Lequeo pequeno*,) en dat vande Visschers, welcke liggen vant vaste landt verscheyden ontrent *20* mylen weeghs. Somen eenen claren ende helderen nacht hadden, so machmen wel voor by d'Eylanden heen loopen, doch altoos met goeder acht ende opsicht, 'talderpericulueste Eylandt dat aen dese Custe leijdt, is het Eylandt *dos Camaroins* ghenaemt, ofte vande Garnaet, 'twelcke buyten alle d'ander t'Zeewaert in steect; Ick heb tweemaels tusschen dat ende

Hooghte vande C. de Sumbor aende Chinische zyde.

Oorsaeck waerom datmen niet dicht aende cust comen mach.

Van Cabo de Sumbor tot Chincheu zijnt al Eylanden.

Waerschouwinge niet te diep inde Zee te loopen.

Gelegentheyt van t'Eyland Lequeo Pequeno ende vande visschers.

Waerschouwinghe voor 'talderpericulueste eylandt dos Camaroins.

Gedaente van een Eylandeken 4 mylen van Ilha dos Camaroins.

Waerschouwinghe voor dit eylandeken.

'tlandt ghepasseert, is een Eyland in tween ghedeelt, door een schuersel ofte open die 't heeft; Vier mylen voorby dit Eylandt voortaen, is ghelegen een cleijn Eylandeken, 'twelcke vlack ende effen met de Zee is, hebbende sommighe steenen n.o. waert van hem af steken, doch niet te veel, soo 't ghebuerden dat ghy alhier inder nacht by heen liept, sulter u van wachten met goeder opsicht: want is cleijn ende vlack sonder eenighe gheboomten, sult van gelijcken op u hoede wesen, voort Eylandt *Baboxijn*, 'twelck insghelijcx t'Zeewaert in steeckt, in voeghen dat soo wanneer ghy daer op verdacht zijt, met goeder wacht ende voor-raet, moecht alhier vryelijcken heen loopen: want en hebt u nieuwers van te vreesen dan van dat ghy voor ooghen siet, als geseydt is.

Desghelijcx voor't eylandt Baboxijn.

Cours alsmen 15 mylen vande C. de Sumbor is, ende versekert te wesen van 't Eyland Lequeo pequeno.

Coursen van Sumbor tot Chinchue.

So wanneer dat ghy zijt 15 mylen vande *Cabo de Sumbor* af, (te weten, vande punt van het vaste landt te rekenen, en niet vande Eylanden daer by gheleghen,) so sult ghy alsdan uwen cours z.w. aen doen, loopende alsoo buyten alle d'Eylanden heen, waermede versekert sult wesen van het eylandt *Lequeo pequeno*, ooc mede so sal u den tijt ende 'tweder wel wysen wat dat u te doen staet. Als ghy *Lequeo pequeno* voorby zijt, ofte wat eer, so het te pas comt, sult het land comen te verkennen: want is u noodigh dat te sien, om oorsake van het Eylandt *Lamon*, als oock mede om niet te seer t'Zeewaert in te wijcken; men loopt dese Custe van *Sumbor* af tot *Chincheu* toe, n.o. ende z.w. ende heeft wat van n.o. ten n. ende z.w. ten z. doch niet veel.

Cours om buyten Lamon om te loopen.

So wanneer ghy met *Chincheu* over een zijt, ende dat ghy 't byde mercken van 't landt, ofte door de hooghte van de Son verkent hebt, wesende 4 mylen van 't landt af, soo sult ghy uwen cours z.w. aen doen, om buyten 'tEylandt *Lamon* heen te loopen, ende so ghy begheerden binnen dese Eylandekens door te passeren, moecht het oock wel doen: want isser schoon ghenoech, ende en hebt nieuwers van te vresen: maer soo ghy sorgh haddet *Lamon* te missen, so ist beter te loopen, als boven gheseyt is: want sult aldsan verscheyden genoech vande Riffe [95a]

Gelegentheyt van een quade Rif.

Vermaninge datmen de cours alsmen voorby Lamon is, na Lanton nemen sal.

Namen

van *Lamon* afloopen, die seer quaet is, sult alhier seer goede opsicht hebben: want als ghy *Lamon* voorby zijt, so sult ghy uwen cours nemen naer de Eylanden van *Lanton* toe; d'Eylandekens diemen heeft aleermen by *Lamon* comt, zijn ghenaemt *Os Ylheòs de Ruylobo*, dat is: d'Eylandekens van *Ruylobo*, vande welcke dat van 't n.o. het cleijnste is, wesende 'tander een weynigh grooter, op het grootste zietmen sommighe wildernisse staen; Van hier af

tot *Lamon* toe zijn 7 ofte 8 mylen, heefter vande zyde van ter Zeewaert 20 vadem diepten, met schulpkens op de grondt, sult van hier af loopen z. w. aen, ende houdende een weynigh naer 't z. w. ten z. toe, ende soo 't by daegh waer, sult terstondt d'Eylandekens (die aen 't eijnde vande Riffe van *Lamon* liggen) comen te sien, waer van de voorsz. Riffe af comt, streckende van anderhalf tot twee mylen toe veer, op dese voorseyde cours sult seer wel loopen, ende soo 't by nacht waer moechter u van wachten, en op u hoede wesen.

vande Eylanden eermen by Lamon comt.

Gedaente vande Eylanden van Ruylobo.

Diepte ende gront by dees Eylanden.

Gelegentheyt van een Rif by Lamon.

Loopende op de voorseyde cours van z.w. aen, so sult ghy t'Zeewaert vande steenen van *Lamon* afloopen, wilt altoos u beste doen om alhier des daeghs voorby te passeeren, ende als ghy 'tEylandt *Lamon* gepasseert zijt, so hout u terstondt naer 't landt toe, om daer langhs by heen te loopen; Van *Lamon* af tot ontrent 15 mylen weeghs voortaen, so strect de Custe van 't vaste landt n.o. ende z.w., ende van daer voortaen o.n.o. ende w.z.w. tot het Eylandeken *Ilheò Branco* toe, twelcke is ghelegen verscheyden vande Custe af, ontrent vijf mylen op de hooghte van 22½ graden, te weten, recht teghens over den inwijck, *A Enseada de bona Ventura* [1]) ghenaemt, dat is: den Inwijck ofte Bay van het goet avontuer; Men mach dicht by dit Eylandeken *Ilheò Branco* heen passeren, so wel vande zyde van 't landt als tZeewaert, naer 't u te pas comt; voorby dit Eylandeken wesende, so beginnen terstondt d'Eylanden van *Canton*, op een ry geleghen; Van dit Eylandt *Ilheò Branco* af, tot het Eyland *Ilha de Sanchoan* [2]) toe zijn 50 mylen.

Streckinghe vande Cust van Lamon 15 mylen veer tot Ilheò Branco.

Hooghte van Ilheò Branco.

Gelegentheyt van A Enseada de boa ventura.

Waer dat de Eylanden van Canton beginnen.

Als ghy *Ilheò Branco* voorby zijt, soo sult ghy w.z.w. aen loopen; men heeft van *Ilheò Branco* af tot *Macau* toe 24 mylen, te weten 12 mylen, tot datmen in 't Canael ofte 'tgat van tusschen d'Eylanden [3]) in comt, ende van daer af ander 12 mylen tot *Macau* toe, sult u beste doen om te loopen door 't eerste Canael dat ghy vint, by 't welcke zijn gheleghen sommighe hooghe ende ronde Eylandekens [4]); dese Eylandekens sullen u blyven aende zyde van het n.o. ende heeft aende zuydtwest zyde twee Eylanden [5]), waer van 'teen seer hoogh ende steijl af ghebickt is, hebbende aende zyde van ter Zeewaert een Steen-clippe ligghen, met dese hooghe ende

Streckinghe van verscheyden plaetsen.

Gedaente van 2 Eylanden.

---

[1]) Niet aangetroffen.

[2]) St. John; zie p. 115, n. 2.

[3]) Lema Channel.

[4]) Pu Toi Groep.

[5]) Tam Kan etc.: de Lema eilanden.

Wanneer dat men de mont van 't Canael te sien comt.

Cours om na Macau toe te loopen.

kale Eylandekens over een zijnde, sult aende noordtzyde daer van af, een gat ofte mont van een Canael ofte doorganck sien, daer ick noyt door geloopen hebbe [1]), dan latende de voorseyde Eylandekens aen stuerboort, loopende also z.w. aen, sult terstondt de mont van 't Canael (daer ghy duer moet,) comen te sien [2]), al ist schoon dat het u smal schijnt te wesen, is niet teghenstaende seer goet: want ick heb daer wel by nacht in gheloopen, sult als gheseyt is, die voorsz. groote Eylanden tZeewaert laten, ende loopen met de vloet naer binnen toe, west, west ten noorden, ende west noord west aen, soo sult ghy recht op *Macau* aencomen, oock mede soo [95b]
sal de windt ende 'tweder u wel wysen wat u te doen staet.

Diepten 15 mylen van Sumbor wesende.

Gelegentheyt vande Eylanden van Chincheu.

So wanneer ghy comt van *Iapan* af, recht teghens de *Cabo de Sumbor* over, daer 15 mylen t'Zeewaert af wesende, soo worpt het loot uyt, sult daer van *40* tot *50* vadem diepten vinden modder gront, met veel stroomen van vuyl water, als ghy 't landt int gesicht hebt, so sult ghy daer langhs by heen loopen, tot die laeste eylanden van *Chincheu* toe, die *8* mylen t'Zeewaert insteken, byde welcke sult vinden boyen van netten ende fuijcken, met vlueghels ende vlagghen, die de Visschers van die contreye daer tot merckteeckenen op stellen; Van hier af tot *Chincheu* toe zijn *12* mylen.

Teeckenen van 't selve Eylandt.

Gelegentheyt vande Stadt Guara.

Kenteijckenen vande Chinesche Carveelen ende Barcken.

Gedaente van de Varella van Chincheu.

Plaets vande selve.

Beschryvinge van verscheyden Eylanden ende een Rif.

Recht teghens dese voorseyde boyen met de vlagghen ende vlueghels over, is ghelegen een Stadt ghenaemt *Guara* [3]); van dese Stadt af sult u terstondt naer 't landt toe houden, ende om te kennen de Somen, (dat zijn de Chijnsche Carveelen ende Barcken,) diese in dese contreye ghebruycken, so is te weten, datse maer een seijl en voeren; nu om naer uwen wille by het landt te comen, soo sult ghy west aen loopen, oock mede sult weten dat de *Varella* van *Chincheu* (dat is: de baecke ofte kenteijcken van *Chincheu*,) een hoogh landt is, geleghen langhs d'incomste van *Chincheu* heen, hebbende vande zyde van 't z.o. een hoogh landt, loopende nae 't z.w. al dalende af, streckende tot teghens een Eylandeken over, gelegen *3* ofte *4* mylen t'Zeewaert in; langhs de punt vande *Varella* heen is gheleghen een Eylandt, te weten, een mijl weeghs vande punt verscheyden, van 't welcke steect een Riffe van sant of, hebbende met leegh water twee vadem diepten, streckende tot ontrent een schoot van een Gotelingh verde, naer 't ander boven ghementioneerde Eylandeken toe, gheleghen recht over d'incomste,

[1]) Het vroeger reeds door den auteur ontraden Lantau Kanaal.

[2]) De toegang(-en) bewesten het Lantau kanaal.

[3]) Niet nader te bepalen.

'twelcke streckt inde lenckte oost ende west, hebbende int midden eenen scherpen bergh, ende naer 't zuydtwesten, soo loopt het voorsz. landt (van *Laylo*[1]) genaemt,) seer leegh af, alhier wesende, soo is men daer dicht by, ende en hebt anders niet te doen dan de punt om te loopen, ende setten 't op *4* vadem modder gront; aende zyde van 't noordtoosten ligghen sommighe Eylandekens, te weten, dicht byde punt van *Laylo*, ende twee mylen t'Zeewaert daer van af, heeftmen de diepten van *20* vadem; 'twater van dese contreye is seer blaeu; Van hier af naer *Lamon* toe, te weten, *3* ofte *4* mylen van 't landt af, so en passeertmen boven de diepten van *18* tot *20* vadem toe niet, ende wesende van *Chincheu* naer *Lamon* toe, so sult ghy op de grondt vinden, dun cleijn sandt, met sommighe schulpkens onder een ghemenght, ende zijnde teghens *Chincheu* over, ofte naer 't noordoosten toe, soo sult ghy daer modder grondt vinden, met die selfde diepten van *18* ende *20* vadem, ende recht teghens *Lamon* over, heeft men sommigh swart sandt op de grondt, etc.

Diepte van 't selfde Rif.

Hoe het landt van Laylo afloopt, mits gaders de plaets van sommige Eylanden.

Diepte ende coluer van water, 2 mylen van 't landt van Laylo.

Diepten tegen over Chincheu wesende.

Dat 43. Capittel. [2])

Een verclaringe om te loopen uyt ende in, door die Canalen ende gaten van tusschen d'Eylanden ende Clippen van Macau, met alle de merck-teyckenen ende rechte kennisse van dien, om daer door te seylen tot in ende uyt de Haven van Macau, etc.

[96*a*] Soo ghy begeert te seylen uyt *Macau*, soo weet dat soo haest als ghy u anckers licht vande Ree daer de schepen ligghen af, ('twelcke is recht teghens over het Bolwerck van *Gaspar Borgies*,) soo sult ghy terstondt (noordoost) comen te sien een witte vlecke, staende boven aen den berch, ende hebt terstondt naer het oosten twee huevelen, makende met den bergh van de witte vlecke drie te samen.

Plaets daer de schepen in Macau op de Ree ligghen.

Beschrijvinge van 3 huevelen.

Men heeft den tweeden huevel ('twelcke den middelsten is), bloot en gantsch ontdeckt staen, schynende door de Roodtsen ende Clippen (van het opperste van 't velt *dos Patanas* ghenaemt,)

---

[1]) Naam niet aangetroffen.

[2]) Daar de auteur de te zeilen koersen niet opgeeft, en geen der Portugeesche namen op de oude Hollandsche kaarten of op de moderne zeekaarten voorkomt, is deze zeilaanwijzing niet nader toe te lichten.

heen, twelcke te middeweghen van het Canael is, zijnde tot by de laeste huysen vande Stede; Soo wanneer ghy met de voorseyde huysen over een comt, soo sult ghy terstont den derden huevel ontdecken, in voeghen dat soo wanneer ghy niet die sant punt (ghelegen dicht by de *Varella dos Mandorijns* ghenaemt,) over een zijt, so is den voorseyden huevel bynaest gheheel ontdeckt, alwaer sult hebben vijftehalf vadem diepten, te weten, met hoogh water van een sprinckvloet; Soo haest als ghy de sandt punt ghepasseert zijt, soo sult ghy beginnen meer diepten te cryghen, te weten, vijf ende sestehalf vademen, loopende op deser manier, sult recht op een ghebroken landt (gheleghen aen d'ander zyde, teghens over 'tEylandt ghenaemt *Ilha do Bugio*, dat is: tEyland vande Meerkatten,) aencomen.

Een sant punt by Varella dos Mandorijns. Diepte byden tweeden huevel. Plaets van 't Eylandt do Bugio.

Als ghy comt op de voorseyde diepten, soo sult ghy in het zuyden comen te sien een open, 'twelcke ghenaemt wort *A Enseada de Gonsalo Vaaz*, dat is: den Inwijck ofte Bay van *Gonsalo Vaaz*, heeft binnen in een berchsken, ('twelcke hem verthoont ghelijck een Eylandeken ofte Clippe,) staende aende oostzijde, ende aende westzijde heeft het twee uytsteeckende punten, als ghy dese twee punten aenden anderen brenght, soo zijt ghy int midden van het Canael, sult daer acht op hebben dat d'een altoos met d'ander over een comt: want sult met dese mercken op het diepste ende het beste heen loopen, 'twelcke is op 27 span waters, te weten, met een sprinckvloet, ghelijck als ick daer ghevonden hebbe inden tijdt van de Monson, ofte Conjunctie, dat men naer *Iapan* vaert, hebbende eenen oosten windt, want met de noorde winden heeft men daer minder waters ofte diepten.

Gelegentheyt vande Inwijc van Gonsalo Vaaz. Sekere mercken om de diepten te vinden.

Om nu te weten wanneer dat ghy soo verde zijt als de Bancke, soo is te weten, dat noorden aen naer het Eylandt *A Ilha do Bugio* toe, gheleghen is een Steen-clippe, die hem in 't schijnsel verthoont ghelijck een bewassen huevel, welcke leydt 'talder-noordelijckste van alle d'ander, ende langhs de strandt heen heeft het een ghecloven Rootse, van twee punten; als ghy de voorschreven Steenclippe, (welcke een bewassen huevel schijnt te wesen,) met die voorseyde ghecloven Roodtse (recht in 't midden) over een brenght, alsdan soo zijt ghy op de voorseyde Bancke, ende soo wanneer het voorseyde merck-teycken van d'een ofte d'ander zyde oneffen staet, soo sult ghy terstondt meer diepten vinden, 'twelcke sal wesen aldus, te weten, loopende uwen cours van zuydtoost recht op het dickste ende grofste landt van d'ander zyde aen, totdat ghy

Is een steen gheleghen n. aen 't Eyland A Ilha do Bugio, is van verde aen te sien als een bewassen huevel.

comt op de vier ende vijf vadem diepten, 'twelcke is de punt die-
[96b] men noempt vande *Varella*, ende begherende te lopen door het ooster Canael, soo sult ghy zuydoost, ende oost zuydtoost aen loopen, totdat ghy 't Eylandt genaemt *Ilha do Lastro* ontdeckt hebt, te weten, tot gheheel by het eijnde van 't Eyland *do Bugio*, alsdan soo en ist niet goet meer zuyden aen te loopen, om te schouwen die steen die teghens het landt vande *Varella* over leijdt; Soo wanneer ghy 't Eylandt *do Lastro* ontdeckt hebt, als gheseydt is, soo moeght ghy by die voorseyde steen heen loopen, tot op die lenghte van twee Cabels nae; sult alhier hebben die diepten van *28* tot *29* span toe, te weten, met een sprinckvloet,ende om te weten wanneer men de steen aldernaest is, soo weet dat het sal wesen, soo wanneer ghy d'eerste Clippe (van de twee die aende noordt zyde van het Eylandt *do Lastro* ligghen,) gantsch ende al ontdeckt siet, alsdan zijt ghy ontrent een steen-worp van de voorseyde steen af, op de diepten als gheseydt is, ende soo wanneer ghy de tweede Clippe gheheel ontdeckt, so zijt ghij boven de steen; Van ghelijcken so machmen het weten by een ander merck-teijcken, 'twelcke is een witte vlacke, staende aenden bergh diemen boven over de Stadt heen siet, ende heeft een steen, 'twelcke hem verthoont ghelijck als een Mans hooft.

Door 'tooster Canael loopende sult ghy z.o. ende o.z.o. aengaende vinden Ilha do Lastro, gheheel ligghende by ende van 't Eylandt do Bugio.

Mercken om te weten oft ghy by de steen zijt.

Soo wanneer ghy de voorseyde witte vlecke brengt te middeweghen van 't dack, vant huys van *Don Ioan d'Almeyda*, alsdan soo zijt ghy met de voorsz. steen over een, alsmen daer voorby is, soo ist goet 'tlandt van het zuyden te genaken, in sulcker voegen dat ghy de twee derdendeelen laet aende zyde vande Stadt, ende een derden deel aen de zuydtzyde, loopende op dese manier, sult meer diepten hebben dan te middeweghen, tot dat ghy op de Bancke comt, welcke niet meer dan *26* span waters heeft, te weten, met het hoogh water van een sprinckvloet, ende begherende te weten wanneer dat ghy daer beghint over te comen, soo weet dat het sal wesen dat wanneer u de dwers ofte zy-duer van de groote Kercke, met het dack van een huys (dat aende strandt staet,) over een comt, 'twelcke respondeert op de wech die vande selfde duer, recht naer de strant toe comt, in voeghen dat u de duer gheheel ontdeckt blijft, alhier heeftmen *27* ende *28* span waters ofte diepten, 'twelcke sal wesen, soo wanneer ghy comt te sien en te ontdecken, het Clockhuys ofte 'topperste,vande Kerck van *San Paulo*[1]), met eenen bergh, die achter de selfde Kercke staet, ende soo haest

Dack ende huys van Don Ioan d'Almeyda canmen mercken by nemen.

De zydeur van de groote Kerck, ende een huys op strant wysen u de diepte door haer over een comen.

Noch ander merc-

[1]) Komt voor op Pl. 22, 23 (vol. 1) van Wieder's Monumenta Cartographica.

ken vande Kercke van San Paulo.

als u het selfde Clockhuys bedeckt blijft, soo sult ghy terstondt meer diepten vinden, te weten, *32* span, dat zijn vier vademen, dit sal wesen teghens over de plaets daermen het versch water haelt, ende loopende een weynigh voorder aen, sult $4^1/_2$ ende vijf vadem diepten vinden, te weten, met een sprinckvloet; Dit was de Ree daer het Schip *Sancta Crus* (een schip van seven ofte acht hondert vaten,) gheanckert lagh, ende soo wanneer hetselfde omdraeyden met d'ebbe, soo bleef het halve Eylandt van *Lastro* ontdeckt, al [97a] hoewel het een stuck weeghs van het landt af was; men heeft een seer goet teycken ofte merck, om te weten wanneermen het landt vande zuydtzyde aldernaest is, soo salmen naar het Eylandt *Do Lastro* toe, te weten, noorden daer van af twee Clippen sien. Als hem dese twee Clippen door den anderen steken, alsdan soo ismen op het diepste van 't Canael, tot dat men over de bancke is, etc.

Twee Clippen door den anderen strecken, so ismen recht in't diepste van 't Canael.

Dat 44. Capittel.

Van 't loopen vande stroomen ende wateren, op de vaert ende wech van Malacca na Chyna toe, op den tijt van de Monson ofte conjunctie, datmen van Malacca nae Chyna vaert.

Vande Custe van Champa ofte Camboja so loopen de stroomen seer sterck nae 't zuyden.

Sult weten dat van 't Eylandt *Pulo Catao'* [1])af (gheleghen aende Custe van *Champa*, van 't landt *Camboja*,) tot die *Varella* toe ('twelck is een plaets, gheleghen op den wech van *Pulo Catao'* af nae *Malacca* toe, aende selfde Custe van *Champa*, ofte *Camboja*,) so loopen de stroomen seer sterck nae 't zuyen toe. Van 't Eylandt *Pulo Catao'* af *5* mylen voortaen, soo loopen de stroomen seer geweldich na 't Eylandt *Champello*, [2]) ende den Inwijck *A Enseada* de *Cauchinchina* toe.

Drie maenden loopen hier de stroomen nae het n.w. toe, daer nae nae 't z.w.

Item, inde Monson van *Chyna*, dat is, alsmen van *Malacca* af scheijt inde maenden van October, November, ende December, so loopen daer de stroomen nae 't n.w. toe.

Vande ghetyden ende het wassen vande wateren van

Vande maent January voort aen, so loopense nae 't z.w. (dat is nae de droogthen) toe, daerom moetmen daer op verdacht wesen met goet advijs voor de gheen die alhier begeert te varen, dat als ghy begint te ghenaken de contreye vande drooghten (die tegens de Custe van *Champa* over legghen) tusschen dien ende de Custe

---

[1]) Zie p. 110, n. 1.

[2]) Zie p. 111, n. 3.

incomende, so loopen de stroomen so crachtich nae 't zuyen toe, als een steen-worp vander hant. Malacca. Hier loopen de stroomen crachtich nae het zuyden.

Advertere u dat ghy niet en wilt comen int ghesicht van 't Eylandt *Aynao'*, soo 't niet en waer met eenen noorden wint: want hebbende eenen oosten wint, soude in groot perijckel wesen.

Den 9 Junius hebbe experientie ghedaen vande ghetyden van *Mallacca*, te weten op de Ree daer de schepen leggen, ende bevont dattet volle Zee ofte hoogh water was te half tien uren des voormiddachs, wesende den eersten dach vande nieuwe Maen, ende op dese tijt so wast water al een derden deel ofte meer gevallen inde mont vande Revier van *Mallaca*, door oorsake dat die stroomen ende wateren vande Revier seer sterck af loopen, en d'ebbe ende vloet loopen n.w. ende z.o. op de voorsz. Ree, want also wenden haer de schepen, te weten alst vloeyt, naet z.o. ende alst ebt, nae 't n.w. [1])

Dat 45. Capittel.

Vande waterstroomen van alle de contreyen, van Malacca af, alle de custe ende vaert langhes na Chyna, Iapon ende Nanquijn toe, ende op wat tyden ende daghen van 't iaer, etc.

Inden eersten, vande Haven van *Patane* af, (ghelegen aende oostzyde van 't land ende Custe van *Malacca*,) tot het Eylandt *Bintao'* [2]) toe, ('twelcke leyt byde Straet van *Singapura*, onder de *Linea Aequinoctiael*,) loopen de stroomen ende wateren altoos nae het zuyen alle de voorseyde Custe langhs, tot het voorsz. Eylandt toe, te weten, inde maenden van November ende December. Hier loopen de wateren ende stroomen altijt nae 't zuyden.

Van 't Eylandt *Pulo Condor* af, (gheleghen teghens over d'Haven ende 'tlandt van *Camboja*) tot het Eylandt *Pulo Timao'*, (gheleghen aende oostzyde vande Custe van *Malacca*, te weten, ten tyden datmen van *Chyna* afcomt, op de cours van ter halver streeck van't zuyen) soo loopen de stroomen nae het Eylandt *Borneo* toe, ende comende opde halve streeck nae 't z.w. toe, so loopen de stroomen nade Custe van *Pan* toe, welck leydt aende Custe van 't landt vande o. zijde van Malacca.

Van *Pulo Condor* af, nae 't Eyland *Pulo Sesir* (gheleghen teghens over de Custe van *Camboja*,) so loopen de stroomen nae 't oosten, Voorby Pulo Sesir, den wech

[1]) Deze alinea is overgenomen uit de lijst der „fauten en erraten".

[2]) Zie p. 102, n. 1.

na China, loopen de stroomen nae de custe van Champa toe.

ende voorby *Pulo Sesir*, de wech na Chyna toe, loopen de stroomen na de Custe van *Champa* toe. Vande valsche *Varella*, ('twelck [97b] leyt *15* mylen vande rechte *Varella*, gheleghen aende Custe van *Camboja*) so loopen de stroomen oost aen, te weten, vijf ofte ses mylen vande Custe af; Dit is te verstaen in 't eynde van Julius, ende de maent van Augustus.

Alsmen van Malacca nae China vaert, loopen de stroomen nae de droochten toe.

In de Monson vande z. winden, alsmen van *Malacca* nae *Chyna* vaert, soo loopen de stroomen, te weten, inde Golfe van *Pulo Catao'* tot het Eylandt *Aynao'* [1]) toe, na den Inwijck *A Enseada da Cauchinchina*, dit is te verstaen tot het laetste van December toe; ende van Januarius voort aen, soo beginnen de stroomen in dese Golfe ende voorsz. contreye, te loopen na de drooghten toe, die teghens over de Custe van *Champa* ende *Camboja*, (te weten, van d'ander zyde) heen strecken, ende hoe het later (van Januarius af) in 't jaer wort, hoe datse stercker ende gheweldigher nae de drooghten toe loopen.

In de Monson van China na Malacca varende, loopen de stroomen sterck van Pulo Catao nae d'Eylandt Pulo Cambir toe.

Inde Monson van *Chyna*, te weten, als men van *Chyna* af nae *Malacca* vaert, soo loopen de stroomen seer sterck, van't Eylandt *Pulo Catao'* af, tot nae 't Eylandt *Pulo Cambir* [2]) toe, zijn beyde gaer gheleghen by de Custe van *Camboja* ofte *Champa*.

'Tgheschiet somtijts datmen vanden *28* Julius tot den *4* Augustus, vande *Varella* af, tot *Pulo Catao'* toe, stilten crijcht, ende alsdan so crijchtmen de *Terreinhos*, (dat zijn winden, die van over 't land wayen) van uyten westen ende noordwesten, ende de *Viraçoins* (dat zijn de winden van uyter Zee) van't oost zuydt oosten, ende o.n.o. ende comende in 't noorden, loopen terstont nae het zuyen, waer nae terstont de stilte volcht, tot dat de *Terreinhos* ofte landwinden weder op comen. Dit is te verstaen tot op *2* mylen vande Custe af, en niet verder: want zijn winden, die alleenlick aende Custe regneren, als wy op ander plaetsen ghenoech verclaert hebben, daer wy van de winden *Terreinhos* ende *Viraçoins* ghehadt hebben.

Sekere winden die alleen aen de Custe vant landt.

De stroomen loopen oostwaert aen voorby het Eylandt Lequeo Pequeno nae 't land Bungo.

Alsmen vaert voorby 't Eylandt *Lequeo Pequeno*, (ofte cleijn *Lequeo*) nae 't land van *Bungo* toe, gheleghen in 't Eylandt *Iapan*, so loopen in die contreye de stroomen (te weten, tot het Eylandt *Tanaxuma* toe) oostwaert aen.

Vande *30* graden noorden aen, tot een weynich meer als te middeweghen vande wech nae *Iapan* toe, soo loopen de stroomen, (te

[1]) Zie p. 113, n. 2.

[2]) Zie p. 110, n. 2.

weten van die contreye af, tot die Custe van *Chyna* toe) noorden aen na den Inwijck *A Enseada de Nanquijn* toe. Dit is te verstaen inde Monson vande zuye ende zuydtweste winden.

Loopen van stroomen nae den inwijck a Enseada de Nanquijn toe.

In dese Monson vande zuye ende zuydt weste winden, so loopen de stroomen van het Eylandt *Pulo Tayo* [1]) af (gheleghen voorby het Eyland van *Aynao'* aen de Custe van China) tot na het Eylandt van *Sanchoan* ende d'Eylanden van *Cantao'*, nae 't zuydt westen toe.

Dat 46. Capittel.

Vande ghetyden vande wateren, van 't vloeyen ende ebben by de daghen ende uren vande Maen inde Haven van Macau in China, met de hoochte vande selfde haven by experientie ondersocht door een expert Piloot ofte Stuerman.

[98a] Den 19 September, hebbe experientie ghedaen vande getyden van Chyna, te weten, binnen inde Haven van *Macau*, wesende opden dagh vande volle Maen, en bevont dat het volwassen water [2]) was, des voormiddaeghs te half neghen, ende een weynich meer nae negenen toe; dede dese experientie vande volle Maen, om te sien oft zy oock met de nieuwe over een quam.

Wanneer het hoogh water inde Haven van Macau is.

Den 3 Februarij, anno 1585 hebbe de hoochte vande Son ghenomen, die doen ter tijt was op de 13 graden vande Linie af, ende bevont dat dese Haven van *Macau* gheleghen is op de hoochte van $22^1/_3$ graden ruijm, hebbe alsdoen ooc ghelijckelicken d'experientie gedaen vande ghetyden van't water inde selfde Haven, ende bevont dat het volwassen ofte hoogh water was een weynich over den middagh, wesende den 3 dagh vande nieuw Maen, in voegen dat na de calculatie van 't selfde, so comt het te wesen den eersten vande nieu Maen volle Zee ofte hoogh water te $10^2/_3$ uren des voormiddaeghs, welcke experientie ick alsoo mette nieu Maen bevonden hebbe.

Hoe veel graden dat Macau van de Linie leijt.

Den 16 Februarij, anno 85 hebbe experientie ghedaen vande ghetyden, binnen inde Haven van M*acau*, wesende inde oppositie vande volle Maen, ende bevont dat het den eersten dagh vande Maen vol ofte hoogh water was, te half twaelven des middaeghs.

Met een volle Maen te Macau hoogh water midden op den dagh te 12 uren.

Den 2 Junius anno 85 hebbe experientie ghedaen vande ghety-

[1]) Zie p. 114, n. 5, *niet* 150, n. 5.

[2]) D.w.z. hoogwater.

Inde Haven van Macau is oock op alle de custen van Chyna, ende ebbet ende vloeyt niet altoos alleens.

den binnen in de Haven van *Macau*, ende bevont hoogh water te wesen, recht op den middagh, wesende den 4 dagh vande nieuwe Maen, in voeghen dat het selfde ghecalculeert blijft, makende den eersten dagh vande nieuwe Maen hoogh water te 9 uren des voormiddaeghs: maer is te verstaen, dat dese water getyden van Chyna niet effen uyt en comen nae de rechte rekeninghe, dan vier daghen voor, ende 5 dagen nae de conjunctie vande Maen: want alsdan heeft men soo veel waters als den derden dagh, 'twelcke ick voor ghewis affirmere, om dat ic het wel ende dikcwils geexperimenteert hebbe; D'oorsake daer van is, om dat het voor aen altemael eylanden ende Canalen zijn, dat so wanneer de wateren beginnen te vallen, en loopense geen drie uren uyt, ende wesende met winden van uyten oosten, so vallen en loopense noch rasscher af.

Dat 47. Capittel.

Vande teijckenen ende Prognosticatie, vande tyden, weder ende wint, aen de gheheele Custe van Chyna, ende op de vaert na Iapan toe.

Is voor ons vreemt datmen hier weet wat winden het sullen wayen ende wanneer.

Wesende inden tijdt vande Monson, van de z. ende z.w. winden, soo heeft men voorseker (aende gheheele Custe van Chynen ende vaert na *Iapan* toe) dat soo wanneer de winden vande Monson wayen, ende datse van daer na het oosten loopen, datse van't oosten niet weder nae 't zuyen sullen keeren: maer sullen van daer nae't noorden loopen, ende van daer af wat gewaeyt hebbende, sullen weder nae 't oosten keeren, ende dan van 't [98b] oosten nae het zuyen, ende soo 't eenen n.o. wint waeyden, soo ghebeurt het wel van daer af nae 't z.w. te loopen, sonder nae 't o. te keeren, doch seer selden: maer het sekerste is, als boven geseyt is, comt ooc dickwils van 't noorden af nae het zuyen toe, sonder nae het oosten te keeren, welcke het ghemeenste is. So wanneer men in 't ondergaan van de Son, daer over heen heeft sommighe roode wolcken van een coluer, als ghesoden granaet, dat is, seer fijn root, ende dat de Son veel stralen van hem gheeft, so dat hy schijnt furieus ende dreyghende te staen, so ist een teijcken ofte voorsegginghe van een groot onweer, ende navolgende tempeest; Van ghelijcken, als de Maen int op ofte onder gaen, haer op deselfde manier verthoont, beduijt het selfde van tempeest ende onweer.

Aende Sonne te kennen oft onweder sal zijn, desghelijcks aende Mane.

Aen de Son

Als de Son int opgaen so schoon ende claer uyt comt, dat men

daer bescheydelicken in sien mach, ende zijn circuit ofte rondicheyt perfectelijcken moecht onderscheyden, soo ist een teijcken van goet weder. Van ghelijcken hebbende die selfde effecten in 't ondergaen. Soo wanneer de Son in't, op, ofte ondergaen root, ende van een doode coluer is, ende datmense rondts om mach sien, sonder eenighe stralen van hem te gheven, beduijt stil weder; Desgelijcks vande Maen.

te sien oft goet weder sal sijn ende oft ooc stil sal sijn, oock hetselfde aen de Maen te sien.

Inde tyden van de Monson, te weten, als de n.o. winden ghemeenlijcken wayen, so dan de wolcken in 't ondergaen vande Son van een roode coluer blyven, so beteyckent het n. winden; alsmen op 't water hier en daer siet dryven sommigh schuijm soo wit al Catoen, vande lenghte van een vinger langh aen een, so beduijt het tempeest ende onweer. Dese schuymen comen vande cleyne Zeeslacken, die men daer veel heeft.

Aende wolcke ende het schuym der Zee te sien wat weder ende wint zijn sal.

Soo daer inde Maent van Julius ander winden wayen, als die vande Monson, loopende van d'een op d'ander, tot datse ten laetsten comen in 't n.o. soo heeft men voor gewis storm ende onweder.

So men van 't Eylandt *Lamao'* af, tot de *C. de Sumbor* toe, inde Monson van de z. ende z.w. winden, eenen o. wint crijcht met hette, ende sommighe groote droppelen waters, beduijt onweder.

Teeckenen van onweder.

Dat 48. Capittel.

In wat maenden ende daghen datmen tempeesten ende onweder is verwachtende aende Custe van Chyna.

Vanden 7 tot den 11 Iunius, heeftmen ghemeenlicken ende dickwils aende Custe van Chynen groote tempeeste.

Vanden 7 tot 11 Junij ist ghemeenlick onweder aende custe van China.

In 't begintsel van Iulius, tot den 26 vande selfde maent, so en ismen aende Custe van Chynen, noch dagh noch ure versekert van torment ende onweder: want men alle desen tijt door veel stormen ende tempeesten heeft, sonder dat de wint yewers plaets hout, loopende van d'een op d'ander. Vanden 12 Augusti voortaen, met die gantsche maent van September tot het eynde van October toe, so en heeftmen op alle desen tijt gants gheen versekertheyt van tempeest ende onweder.

In September ende October ist ghemeenlijck onweder in China.

Dat 49. Capittel.

De tyden van 't goet weder aende Custe van Chyna.

Vanden 26 Iulius tot den 12 Augusti gantsch geen onweder van Iapan tot Liampo wayen dan altijt weste winden.

De geheele maent van Iunius, uytghesondert vanden 7 tot den 11 heeftmen seer selden onweer, want behalven die ghenoemde dagen, so heeftmen de winden vande Monson, met een claer ende helder weer sonder torment. Om te seylen van 't Eylandt *Pulo Cantao* [1]) na d'eylanden van *Cantao'* [2]) ende *Macau* toe sonder onweer, salmen 'tseijl gaen vanden 26 Iulius af voort aen, tot den 12 Aug. toe, so ismen vry ende versekert vande tempeesten. Te midweghen van 't Eyland van *Iapan* af, tot na de Custe ende het landt van *Lyampo* [3]) toe, vintmen altoos de weste winden, welcke in Iapan waeyen, de maenden van November ende December, etc. [99*a*]

Dat 50. Capittel.

Een instructie ofte corte onderwysinghe vande Navigatie ende coursen van Macau uyt Chyna af, nae het landt van nieu Spaengien, met alle de streckinghe ende gheleghentheyt vande selfde vaert.

Wt Macau nae Nieuw Spaengien te seylen, moet ghy in 't eerst u cours houden n.o. oft n.o. ten n. tot dat ghy 300 mylen ghevaren hebt.

Loopende uyt het Canael vande Haven van *Macau*, te weten, van 't ooster Canael af, soo salmen zynen cours tZeewaert in doen, alle het ghene datmen mach, ende wesende de wint contrarie, so loopt so langhe als u de wint plaets gheeft, dese cours te behouden: maer ingevalle u de wint scherpte, so dat ghy de cours van 't n.o. ofte n o. ten n. niet en moecht behouden, soo went het op den anderen boech, terwylen u de wint plaets gheeft, om z.o. aen te loopen, te weten, den tijt van drie ofte vier daghen: want sult weten dat het beter is nae het z.o. te houden, dan noorden aen te loopen; Dese coursen sult ghy aldus doen, na dat u de wint voeghende is, tot dat ghy nae u gissinghe drie hondert mylen van dit landt af zijt; In dese contreye wesende, sult noch twee hondert (ofte wat meer) mylen boven [4]) *Iapan* heen

---

[1]) Lees: Catao; zie p. 110, n. 1.

[2]) Kanton.

[3]) Ningpo; zie p. 176, n. 1.

[4]) Lees: bezuiden.

loopen, al ist schoon dat ghy uwen cours noorden aen doet, en is daerom niet aen gheleghen, altoos goede rekeninge houdende met het wraecken vande cours nae 't westen toe: want souden u veel moghen verhinderen. Soo dickwils als ghy z. oost ofte te loefwaert moecht aen loopen, so en wilt de cours van 't noord oosten, ofte so als ghy best moecht niet laten te vervolgen, tot dat ghy op de hoochte comt. Ghy sult inde Golfe[1]) sommighe groote swarte Voghelen vinden, 'twelck een teijcken is, dat ghy verde tZeewaert zijt, ende so ghy die quaemt te sien teghens den avont, ende datse de beenen rechten, by de steert uytstekende, so weest op u hoede: want beduijt storm ende onweer. Aleer men op ontrent twee hondert mylen nae (ofte wat meer) by 't ander landt comt, soo salmen de selfde Voghels weder uyt het ghesicht verliesen, sonder die meer te sien. So u 'tweder ende de wint quam te dryven op veel hooghten, ende dat ghy quaemt te sien veel hoopen cruijts opt twater dryven, 'twelck men *100* ende *120* mylen tZeewaert in placht te sien, so moecht ghy buyten *Iapan* om loopen, op den boecht van het zuydt oosten[2]), tot op de *31* ofte *32* graden toe, ende comen alsdan 'tlandt verkennen, dat daer dicht by sal ligghen, ende als ghy 't comt te sien, soo loopter van buyten af heen, u wachtende om niet te loopen op 't Eylandt ghenaemt *Isla de Sedros*[3]), dat is, 'tEylandt vande Sederboomen, en maect gants gheen rekeninghe op de coursen vande Zee ofte Pascaerten: want het Eylandt vande Sedren is gheleghen by de *Cabo de San Lucas*[4]), ligghende seer valsch inden cours, om dat het landt (soo 't daer by lach) meerder ende ghelijcker by uyt comt, dan 't nae het zuyen doet. De *Cabo de San Lucas*, is van een hoogh landt, ende schijnt (als men daer dicht by is) uytstekende Steen clippen te hebben, wesende het eynde van dien seer swart schynende ende doncker in het aensien, van waer
[99*b*] af het landt weder terstont innewaerts noorden aen wijckt. Soomen versch water van doen hadde, soo is te weten, datmen binnen de Clippen vande voorseyde *Cabo de San Lucas*, een groot sant strandt heeft, daermen een seer goede Reede heeft om te anckeren, al waermen dicht by de Zee-cant veel versch waters

Groote swarte voghelen inde Golfe vindende, is een teecken dat ghy verde te Zeewaert zijt, ende als zy haer beenen afterwaert steken so beduyt het onweder.

Het landt naderende verliest ghy de voghels.

Waerschouwinghe om niet te loopen op 't Eylandt Isla de Sedros.

Binnen de Cabo de S. Lucas is goet ligghen, ende is oock versch water aldaer

---

[1]) Niet duidelijk; „op de hooghte" zal wel „Noorderbreedte van 31 à 32 graden" beteekenen (zie eenige regels verder).

[2]) Lees: met een zuidoostelijken koers.

[3]) Cedros-eiland op de westkust van Neder-Californië, op 28° N.B.

[4]) De zuidpunt van Neder-Californië.

te cryghen. vint. Sult van hier af dweers over loopen nae d'ander zyde toe, op den boech van het zuydt oosten, te weten, buyten die *Marias* [1]) om, het welcke eenen beteren cours is als binnen door; Alle dese Custe is schoon, so datmen daer wel by heen mach loopen, tot dat men comt by etlicke Clippen, geleghen by de Haven *El puerto de la Natividad* [2]) ghenaemt, alwaer men (binnen in den Inwijck) terstondt de Haven van *San Iago de Colyma* [3]) heeft. De teijckenen ende kennisse van dien, zijn dese, te weten, heeft aende oostzyde eenen ronden steylen afgebicten huevel. Soo het u noodich waer daer in te loopen, soo weet dat het eenen grooten mont ofte incomste heeft van meer als twee oft drie mylen groot, alwaer u nieuwers van en hebt te vreesen, dan van dat ghy voor ooghen siet; Men loopt daer in tot gheheel binnen inden hoeck, alwaer men een Revier van versch water heeft, die inde Zee uyt comt, daer men Spaensche Visschers sal vinden. Soo ghy begheerden voorder aen te passeren, soo weet dat men van hier af (nae de Haven van *Acapulco* [4]) toe) loopt, te weten tachentich mylen langhs de Custe heen: want seer suyver ende schoon is, tot so verde als het hooghe landt een eynde neemt, dat is, tot die Haven *El puerto del Marques* [5]) ghenaemt, het welcke hem van verde verthoont ghelijck als een Eylandt: maer alsmen daer soo nae by ghenaeckt, datment ghenoech onderscheyden ende kennen can vast landt te wesen, so salmen ophet opperste van dien sommighe witte Steenen sien, welcke hen verthoonen, ghelijck als witte Runderen, die inde wey gaen, sult daer vry op aen loopen tot dat u de mont beghint te openen, en loopender alsdan binnen in.

Van C. Sint Lucas tot by El puerto de la Natividad is de cours z.o.

Om te kennen de Haven van S. Jago de Colima.

Hier vindy spaensche Visschers.

De Haven el Puerto vindy, siende opt opperste vande hooghde, witte steenen, oft schapen waren die gaen weyden.

Dit is in het corte tghene my dunckt die rechte ende beste coursen te wesen, die men op dese voyage soude moghen ghebruijcken, het welcke ick alsoo achter-volghen soude, soo ick de vaert onderhanden hadde, etc. [6]).

---

[1]) Las Tres Marias, op 21°30′ N.B.

[2]) Op de kust van Mexico, op ± 19° 10′ N.B.

[3]) Thans Colima, in Mexico, op 19° 15′ N.B.

[4]) Op 17°15′ N.B.

[5]) Thans San Marcos, ongeveer 30 zeemijl O.Z.O. van Acapulco.

[6]) Deze laatste zinsnede, en de zeer vage beschrijving van den oversteek over den Oceaan, doen vermoeden dat de schrijver de reis nimmer heeft ondernomen.

Dat 51. Capittel.

Een waerachtich verhael ende verclaringhe vande Navigatie vande Eylanden Los Lucones ghenaemt, af nae de Haven van Acapulco in nieuw Spaengien, ende hoe men de selfde vaert soude moghen doen van Macau uyt Chyna af, met een vermaninghe vande profyten ende verdiensten aende goederen ende Waren van Chyna, met die Streckinghe ende Coursen, tijdt, ende mylen van dien, alles in 't particulier aenghewesen om te ondersoecken.

Men sal tseijl gaen uyt de Haven van *Manilla*, gheleghen aen het Eylandt vande *Lucones*, op vierthien en half graden, aende noordt zyde vanden *Aequinoctiael*, hebbende den [100a] mont nae het z.w. in de maenden van *Iunius* ofte *Iulius*, te weten, als de wint ende het weder plaets geeft om uyt te comen, loopende langhs de Custe van 't selfde Eylandt, ende tusschen het Eylandt van *Mindoro* heen, ofte op den boech van 't oosten, tot dat men uyt het Canael [1]) is (daer men door incomt alsmen van buyten af comt, geleghen *100* mylen van *Manilla* af, op de hoochte van $13^1/_3$ graden) te weten, tusschen die laetste ende uyterste punt van 't selfde Eylandt *Lucones*, ende die punt van een ander Eylandt ghenaemt *Tandaya* [2]), tusschen de welcke 'tvoorseyde Canael door loopt. So wanneer datmen uyt het Canael is, so salmen oost aen loopen, so lange als de wint sulcks toe geeft, op welcke cours men hem altoos houden sal, so de wint sulcks niet en verhindert, om datmen vande $13^1/_3$ graden is afscheydende, loopende nae de Haven van *Acapulco*, geleghen op *17* graden: maer de wyle dat de winden in dese contreye in den somer, 'twelcke den tijdt is datmen tseijl gaet, als boven, seer slap wayen, al hoe wel datse vande Monson zijn, in sulcker voeghen, dat soo wanneer datse yet scherpen, en machmen die selfde cours van 't oosten niet behouden, ende tot soo langhe datse niet en loopen nae 't zuydt oosten toe, soo doetmen altoos de cours van noordt oost aen, soo langhe alst duert: maer als zy loopen nae het oost zuydt oosten, ende oost, soo went men 't op den boech van 't zuyen, tot dat de wint weder ruijmt, om noord oost aen te loopen. Op dese manier seijltmen *1700* mylen heen, nae de Custe

tEyland van Lucones leyt by n. den Equinoctiael op *14* en half gr.

Nae Acapulco te loopen, welck leyt op den *17* graet wayen de winden seer slap.

---

[1]) Bedoeld is de Straat van San Bernardino, beZ. Luzon.

[2]) Thans Samar.

Maniere van seylen, om *1700* mylen after een te seylen.

De Haven Xaxima in 't Eylandt Iapon.

Nieu Spaengien aencomende op *35* graden is seer goet.

van 't landt van nieuw Spaengien toe, doch altoos tZeewaert van 't Eylandt *Iapon* afseylende, so veel alsmen immers mach, om dieswille dat etlicke schepen die laet tseijl ghegaen waren (comende dicht by *Iapan*) aldaer stormen ende onweder kreghen, ende quamen te sien het Eylandt *A Ilha do Fogo* [1]) ghenaemt, (dat is, 'tvierighe Eylandt gheseyt,) loopende een vande voorsz. Schepen inde haven van *Xaxuma* [2]), in 't Eylandt *Iapan*, om hem daer te berghen, ghelijck als hy dede, daerom die gheen die daer *100* mylen tZeewaert van afloopt, heeft eenen goeden cours: want loopende seer te loefwaert van dese Eylanden af, so comt men aen de Custe van nieu Spaengien op weynich hooghten, ende so wanneer men daer op aen comt, op de hooghte van *35* graden, so heeft men een seer goede Navigatie: maer so men by 't selfde landt comt, op de hooghte van *38* ende *40* graden, (het welcke is 'tuyterste landt dat ontdeckt ende bekent is, ghenaemt *El Cabo de Mendosino* [3]),) so salmen moeyte hebben, om datmen aldaer begint hol water te kryghen, door oorsake datmen de winter aldaer op handen heeft, als oock om dat die Schepen (van d'Eylanden *Lucones* af comende) qualick van alle nootdruft voor sien gaen.

Hier beginnen te wayen de n.w. winden, is voor wint langhs de custe van nieuw Spaengien.

Als men 'tghesicht van 't landt, ende de Custe van nieuw Spaengien krijght, so begintmen n.w. winden te kryghen, 'twelcke van daer af voor de wint is, om datmen by nae alle dese Custe op de voorsz. cours langhs loopt, doch op sommighe plaetsen daer wat van af, om oorsake vande Inwijcken die daer zijn: Men loopt langhs alle dese custe heen, (die overal seer schoon is) tot de Haven van *Acapulco* toe, het welck zijn ses ofte seven hondert mylen weechs.

Cabo de Bojador leyt *90* my-

Soo men dese reyse begeerde te doen van *Macau* uyt *Chyna* [100*b*] af, soo moestmen ghereet ligghen om tseijl te gaen, so haest als de z.w. winden beginnen te wayen, om uyt te loopen met de Maen ende conjunctie van *Iunius* oft *Iulius*, nemende zynen cours nae den hoeck ofte 'tuyterste eyndt van 't Eylandt dos *Lucones* toe, gheleghen op de hooghte van *20* graden, ghenaemt *Cabo de Bojador* [4]), 'twelck zijn *90* mylen vande Haven van *Macau* af.

---

[1]) Komt op de meeste 17de-eeuwsche kaarten voor op 28° N.B. Vermoedelijk thans het 700 M. hooge eiland Amami van de noordelijkste groep der Liu-Kiu eilanden.

[2]) Vermoedelijk Satsuma, het zuidwestelijkste gedeelte van Kiu Siu.

[3]) Kaap Mendocino, op de kust van Californië, op 40°30′ N.B.

[4]) Kaap Bojeador, N.W. punt van Luzon.

len van Macau.

Van d'Eylanden ghenaemt *Ilhas dos Baboranes* [1]) af, (gheleghen by de Custe van 't selfde landt ende *Cabo de Bojador*,) nae 't Eyland de *Cajagon*, (dat is, vande Keutel geseyt) toe, looptmen oost ende west. Alsmen dese Eylanden gepasseert en daer tusschen door heen is, so salmen zynen cours nemen, gelijck alsmen doet, comende van 't Canael vande Haven van *Manilla* af, als voren verhaelt is, altoos aenloevende alle het ghene dat u den tijt ende het weder toe geeft, 'twelck is den wech die men seyt dat die Spaengiaerden nu in 't sin hebben te bevaren, loopende tot aen d'Eylanden van *Maluco*, ende van daer dwers over nae nieu Spaengien toe, 'twelcke deselfde vaert ende cours is, die *Francisco Gualle* [2]) (Capiteijn ende Piloot van 't Schip dat van Spaensch Indien alhier inde Haven van *Macau* gecomen is) ghedaen heeft, van waer hy wederom ghescheyden is den 25 Iulius, met eenen z. westen wint, inden tijdt ende conjunctie vande volle Maen, met welcken van ghelijcken tseijl is ghegaen 'tSchip van *Ayres Gonsalves de Miranda*, welcke *Gualle* men seyt niet meer dan vierd'half maent onderwegen gheweest is, te weten, tot aen de Custe toe, ende van daer af anderhalf maent tot in de Haven van *Acapulco*, ende een ander Schip dat int selfde jaer van *Manilla* af tseijl ginck, was tusschen de acht ende neghen maenden onder weghen, comende noch te langhen laetsten inde Haven van *Acapulco*, met by naest alle tvolck doot ende versmacht, en gants gheramponeert, ende noch een ander schip was maer vijf maenden onder weghen, om dat het een beter schip was: maer de ordinaris is 6 maenden, luttel min ofte meer op de reyse te wesen; De reden dat dese Navigatie van *Macau* af beter is dan van *Manilla*, is om dieswille datmen gheen verhinderinghe noch vertoevinghe en heeft, om terstont zynen cours aen te setten, ghelijck alsmen doet in die 100 mylen, diemen heeft van *Manilla* af, van doort Canael [3]) heen naer buyten toe, waer mede sommighe schepen soo veel tijts versleten hebben, dat het daer nae een oorsake was van wederom te moeten keeren, sonder de vaert te volbrenghen: maer wesende inde mont ofte uytganck vant voorseyde Canael, soo ist een beter Navigatie als van *Macau* af, omdat het 150 mylen meer te loefwaert aen

Seylen hier ghelijck de Spaengiaerden inden sin hebben te varen.

Francisco Gualle deselfde reijs gedaen, scheyde den 25 July van Macau, ende zijn reijs ghedaen in derdehalf maent.

Dese reijs te doen is den ordinaren loop 6 maenden.

Het can comen dat de schepen moeten weder keeren.

---

[1]) Thans Babuyan eilanden; Cajagon is vermoedelijk Camiguin, het zuidoostelijkste van deze groep.

[2]) De auteur van capittel 52 e.v.

[3]) Weder de Straat van San Bernardino.

leijt, soo het niet en hadde het ander belet vandaer af uyt te comen, als gheseyt is.

Wt nieuw Spaengien gaen de schepen inde vasten tseijl, hebben dan voor wint dickwils 50 oft 60 dagen.

Als de Schepen van daer seylden (te weten, van nieu Spaengien af) op de heen comste nae *Manilla* ofte *Macau* toe, soo gaense tseijl in de Vasten, seylende altoos voor wint, met de winden ghenaemt *Brysas*, twelcke zijn oost ende oost noord ooste winden, die aldaer mette Monson ofte ghetyden wayen, ende is dickwils ghebuert datse vijftich ende tsestich daghen achter een gheseijlt hebben, sonder eens een vande seylen te strijcken, altoos met eenen doorgaende wint, ende sonder eenich landt te sien ofte ghemoeten, noch dat tot huyden toe eenich Schip perijckel ofte ongheval ghehadt heeft.

Leeringhe hoe ende waermede een schip moet versien zijn.

Het Schip daer men dese reyse ofte vaert met beghinnen soude, [101a] moest seer goet zijn, om aende wint te seylen, ende oock seer wel voorsien van alle toebehooren ende 'tschips ghereetschap, namelijcken van een Portugesche Stuerman, ende een dozijn Boodtsghesellen (wort daerom gheseyt, om dieswille datmen op alle de contreyen van Orienten ende Oost Indien, ghebruijckende is Boodtsghesellen van Indien, als daer zijn Arabyers, ende andere dierghelijcken, die op andere vaerden weynigh bedreven zijn, als oock onghelegen soude wesen, die uyt hare ghewoonlijcke vaer-water te brenghen) onder welcke goet waer eenighe Spaengiaerden te hebben (te weten, van die, die desen wech ghevaren hebben) om het landt te verkennen, welcke men altoos wel binnen *Macau* vinden souden, als zy in Indien niet te becomen waren; wat de reste belanghende is, als van alle nootdruften ende ander ghereetschap, heeftmen van als [1]) genoech binnen Chyna.

In veel waren groote verdienste aen, alleen ongesponnen zyde die is niet raetsaem daer te brengen.

De winsten ende verdiensten aende goederen ende waren van *Chyna* zijn seer groot van alle Coopmanschappen, uytghesonder ongesponnen Zyde, waer van men aen weynigh ghenoech heeft: want willen daer liever ghemaeckt hebben, al waert schoon datmen daer veel souden slyten, so en waer nochtans geen reden, die daer veel te brengen, om niet te verminderen die voyagen ende traffijcken van die van *Iapan* ende oost Indien: want men doch wel andere goederen ghenoech heeft om daer te brengen, daer veel meer verdiensten op zijn als aen de Zyde.

De waren

Vande ghemeene goederen ende Coopmanschappen die de Spaengiaerden in de Eylanden vande *Lucones* ofte *Philippinas*

---

[1]) Lees: alles.

op coopen, (en dat veel dierder alsmense in Chynen coopen souden) maken zy in nieu Spaengien van een meer als ses, ende in Peru van een thien, waer aen gantsch gheen twyfel is: want die Portugesen die van hier derwaerts gheweest hebben in't schip dat hier ghecomen is, hebben so veel ghewonnen aende goederen die zy met hadden, dat hen den tijt ende stont (die zy verbeyden om weder op de vaert te wesen) schijnt duysent jaer te wesen, ende na dat zy segghen, so heeft daer de *Viçorey* van nieu Spaengien, ende alle d'ander groote Cadetten [1]) een goet genoeghen in, ende zijn sulcks grootelicks begeerende.

uyt Lucones brengende in nieu Spaengien gheeft 6 mael de helft verdienst.

Hier zijnder veel van opinie, om dese vaert na *Peru* te doen, welcke veel langher souden vallen: want men moeste (nae datmen met *Açapulco* over een is) noch eenen anderen wech ende cours doen van 700 mylen weeghs, diemen van *Açapulco* tot de Haven van *Callan de Lyma* heeft, (twelcke is Metropolis ofte de Hooftstadt van *Peru*, gheleghen op 10 graden [2]) aende zuydt zyde vanden *Aequinoctiael*,) alwaermen in 't selfde jaer niet en soude moghen comen, ende behalven dat, soo ist een landt van veel oncosten ende dierten, waer mede men weder alle die meer winsten die men daer (van nieu Spaengien af) souden moghen hebben, verliesen ende verteren souden, omdat het landt van nieu Spaengien veel overvloediger van alle lijftochten is als *Peru*, waerom men daer beter coop teeren, ende alle dinghen naevenant heeft; aldus geschreven binnen de stadt van *Macau* in *China*, anno 1585 etc.

Oorsake waerom datmen op nieu Spaengien ende niet op Peru en vaert.

Dit is gheschreven in Macau.

[101*b*]

Dat 52. Capittel.

Een verhael ende warachtighe beschryvinghe, ghedaen door eenen Francisco de Gualle, Spaensch Capiteijn ende Piloot, aen zijn Excell. den Viçeroy van nieuw Spaengien ende Mexico [3]), *van een Voyage ofte Schip-vaert, door den selfden ghedaen, (te weten) van uyt de Haven van Açapulco van nieu Spaengien, nae d'Eylanden vande Lucones ofte Phelippinas, tot in de Haven van Manilla, ende van daer tot inde Haven van Macau, in 't lant van Chyna, ende wederom van uyt Macau nae de voorsz. Haven van Açapulco toe, met alle de coursen ende gheschiedenisse op de selfde Voyage, seer correct ende in 't particulier verclaert, welcke reyse voleyndt is in 't jaer 1584.*

---

[1]) Jongere zoons van edellieden, die veelal hun fortuin over zee zochten.

[2]) Lees: 11 graden. [3]) Don Pedro de Moya y Contreras.

Den *10* Meert gaen 'tseyl uyt Acapulco nae de Eylanden las Philippinas.

Den *10* dagh vande Maent Martius, anno *1582* ghinghen wy tseijl uyt de Haven van *Açapulco*, (gheleghen in 't landt van nieu Spaengien) onsen cours aensettende, (nae d'Eylanden *Las Philippinas*, alias *Lucones* toe) van w.z.w. aen, loopende aldus om uyt de stilten van onder het landt te gheraken, ontrent *25* mylen weeghs, tot op *16* graden. Van daer af voortaen deden onsen cours west aen, ontrent *30* mylen. Op dese contreye wesende, liepen west ende w. ten z. aen *1800* mylen, tot by 't Eyland, ghenaemt *Isla d'Engano* [1]), twelc is het uijterste nae 't Meridionael ofte zuyen gheleghen, (van d'Eylanden *de los Ladrones*, dat is, vande Roovers, *alias*, *Islas de las Vellas* ghenaemt) op de hooghte van *13½* graden de latitudo Septentrionael, ende op *164* graden de longitudo Orientael, op de fixe Meridiaen, die met het Eylandt *Tercera*, (een vande Vlaemsche Eylanden [2])) over een comt. Van hier af deden wy onsen cours west aen *280* mylen, tot dat wy quamen te verkennen den hoeck, ghenaemt *El Capo d'Espirito santo*, dat is, den hoeck vanden Heylighen Gheest, gheleghen aen 't Eylandt van *Tandaya* [3]), ('teerste Eyland van diemen noemt de *Phillippinas*, *Lucons* ofte *Manillas*,) 'twelck is een landt van weynigh gheberchten, hebbende sommige cleyne *Vulcanos* ofte Vier-berghen in 't midden van dien. Vande voorseyden hoeck af, seylden wy west aen *18* mylen weeghs, tot den hoeck ende incomste van 't Canael, 'twelcke loopt tusschen dit Eylandt ende het Eylandt *Lucon* in [4]). Desen hoeck ofte incompste leyt op *12* graden schaers. De Custe, welcke streckt vande incomste van het Canael af, tot den hoeck *El Cabo d'Espirito santo* en is niets te schoon. Acht mylen vande voorsz. Cabo voort aen, leyt een Haven van middelbare groote, ghenaemt *Bahya de Lovos*, dat is, de Bay van de Wolven gheseyt, welcke heeft een cleijn Eylandeken inde mont vandien, ende in 't Canael (te weten, op een half mijl nae het eyndt van 't selfde Eylandt) is gheleghen een Eylandeken ofte Clippe, ende alsmen comt tot voorby den hoeck van te middeweghen van 't Canael, soo heeft men daer de diepten van 25 vadem, met bruijn sant op de gront. Wy vonden alhier so groote stroomen w.waert aen loopen, dat het daer een

Waren wel *1800* mylen w. ende w. ten z. aen, tot by 't Eylandt Isla Dengaño.

'tEylandt Tandaya, eerst 't Eylandt Phelippinas een landt van weynich gheberchten.

Incomste van 't Canael af tot Cabo de Spiritu santo, ist wat vuylachtich.

---

[1]) Thans Guam, het zuidelijkste der Marianen of Ladronen. Port. Ladrão = dief. Port. Velho = oud, versleten.

[2]) Azoren. De ware O.L. van Guam ten opzichte van Tercera is 172°.

[3]) Thans Samar; zie p. 277, n. 2. De N.O. hoek heette Capo d'Espirito santo.

[4]) De Straat van San Bernardino. De nu volgende zeer duidelijke beschrijving van deze passage is op iedere moderne zeekaart gemakkelijk te volgen.

schuyment water maeckte, ghelijck of het een drooghte gheweest hadde, soo dat het ons een vreese aenjaeghden: maer het loot uytwerpende, vonden de voorseyde diepten van 25 vadem.

Stroomen water hier seer hert.

[102a] Vande voorsz. incomste van 't Canael af noorden, ende noorden ten oosten aen, ontrent 10 mylen, is gheleghen 'tEylandt van *Catanduanes*, ligghende ontrent een mijl weechs van 't landt *Lucon* af, te weten, aen 't uyterste eynde van Orienten ofte nae 't oosten, ende vande selfde incomste van 't Canael af nae 't westen ende z.w. leyt het Eylandt *Capuli*, te weten, ontrent ses mylen daer van verscheyden, streckende west z.w. ende o.n. oost, zijnde van vijf mylen inde lenghte, ende vier inde breede, bleef ons in 't voor by loopen aende noordzyde, ligghende op de hoochte van $12^{3}/_{4}$ graden, is van een weynich verheven landt.

Het Eylandt Catanduanes leyt een mijl vant lant Lucon.

Van 't voorsz. Eylandt *Capuly* af 4 mylen noord west aen, zijn gheleghen de drie Eylandekens, vande Haven van *Bollon*, aen het Eylandt van *Lucons*, streckende noorden ende zuyen, in 't begrijp van 4 mylen weechs, ligghende verscheyden van 't vaste landt ontrent een half myl, waer van het uyterste van 't zuyen gheleghen is op de hoochte van 13 graden juijst. In dit Canael heeftmen 20 vadem diepten, met wit sant op de gront, met groote water stroomen, loopende nae het zuyd oosten toe. Wy passeerden door het midden van 't Canael heen. Van dit Canael af naemen wy onsen cours z.w. ende z.w. ten westen aen 20 mylen weechs, tot dat wy qyamen by 't west eynde van 't Eylandt *Tycao*' 'twelck is streckende oost ende west 13 mylen. Dese punt ofte hoeck daer wy aen quamen, leyt op $12^{3}/_{4}$ graden; Te middewegen van tusschen dit Eylandt, ende 'tEylandt *Capuly* ligghen drie Eylandekens, ghenaemt de *Faranjas*. Men loopt op de voorsz. cours aende noord zyde voor by alle dese Eylanden heen, opde diepten van 22 vadem, met wit sandt op de grondt.

Van 't Eylant Capuli 4 mylen n. w. aen zijn 3 Eylandekens aen 't Eylandt Lucons.

Eylandt Capuly midweghen ligghen 3 Eylanden ghenaemt Faranjas.

Van de voorsz. wester punt van 't Eylandt *Tycao*' af, tot de punt van *Buryas* toe, heeftmen oost ende west ontrent een mijl weechs ofte anderhalf. Wy liepen dit Canael in, doende onsen cours z. ende z. ten westen aen, ontrent drie mylen, totdat wy 'tselfde Canael uyt quamen, op de diepten van 16 vadem, met de gront van half wit ende rosachtich sant, te weten, in 't Canael ende d' uytcomste van dien, waer van het midden gheleghen is op $12^{2}/_{3}$ graden, ende de stroomen loopen alhier noorden aen, 'tvoorsz. Eylandt van *Buryas*, streckt n.w. ende z.o. is van een leechachtich landt, waer van de punt ofte 'teynde van 't n. w. op drie

Eylandt van Buryas streckt n.w. ende z. oost ende is leech

lant comt de punt op 3 mylen aen de cust van Lucon.

mylen nae aende Custe van *Lucon* uyt comt: maer men en mach daer tusschen beyden met gheen schepen passeren, dan wel met cleyne Fusten, ende barcken van 't landt. Dit ondiepe Canael leyt op 12 graden, loopende door 't voorseyde Canael van tusschen d'Eylanden *Tycao'* ende *Buryas* heen, als gheseyt is, zuyen aen, quamen tot ontrent twee mylen van 't Eylandt *Masbate*, 'twelck strect oost ende west 8 mylen weechs inde lencte, hebbende inde breede 4 mylen, ende is ghelegen op de hoochte van $12^1/_4$ graden, te weten, het midden van dien, wesende van een weynich verheven landt.

Het Eylandeken Banton is in form als eenen hoet, leijt op de hooghde van 12 drie vierendeel graden.

Van 't voorsz. Canael van tusschen *Ticao'* ende *Burias* af, deden onsen cours w.n.w. aen 13 mylen weechs, latende 'tEyland *Masbate* aende z.zyde, ende 'tEylandt *Buryas* aende n. zyde; op 't eynde vande 13 mylen quamen wy by een Eylandeken genaemt *Banton*, 'twelck heeft het fatsoen gelijck als een forme van een hoedt, liggende op de hoochte van $12^2/_3$ graden.

Als wy de voorsz. 13 mylen gheseylt hadden, ende noch 8 mylen daer toe, soo lieten wy aende zuydt zyde, 'tEylandt ghenaemt *Rebujan* [1]), het welcke streckt n.w. ende n.w. ten n. ende z.o. ende z.o. ten zuyden, hebbende op de selfde streckinghe 8 mylen weechs, wesende van een hoogh ende cromachtich landt, waer van het noorteynde ghelegen is op de hoochte van $12^2/_3$ graden, ende men heeft daer op desen cours de diepten van 35 vadem, met wit sandt op de gront.

Drie Eylanden ligghen van Banton nae 't zuyen, gheheeten Ytaa, Crymara, Bantonsella wellk heeft het fatsoen van een Broot suykers.

Van 't voorsz. Eyland *Banton* af, nae 't zuyen toe 9 mylen, [102b]
beginnen achter een volgende 3 Eylanden, te weten, *Bantonsilla*, (twelcke is een cleijn Eylandeken, makende 'tfatsoen van een broodt suyckers) ende *Crymara*, (dat wat grootachtich is, hebbende inde streckinge van o. ende w. ontrent 2 mylen weechs) ende *Ytaa*, ofte anders vande Geyten ghenaemt, ('twelcke ettelijcke huevelen heeft;) By alle dese voorsz. Eylanden machmen met alle schepen passeren, waer van het uyterste in 't zuyen ghelegen is, op de hoochte van $12^1/_4$ graden. Van 't voorsz. Eylandeken *Bantonsilla*, ofte cleijn *Banton* af. Deden onsen cours n.w. aen 4 mylen weechs tot het Canael van tusschen d'Eylandekens ghenaemt *de Virejes* ende 't Eyland *Marinduque*, ligghende de *Virejes* aende zuydt zyde, op $12^3/_4$ graden, (welcke zijn twee cleyne Eylandekens, in 't fatsoen van twee *Fregatten*,) ende het

---

1) Thans Sibuyan.

Eylandt *Marinduque* aende noord zyde, op $12^{4}/_{5}$ graden, 'twelck een groot Eylandt is, streckende w.n.w. ende o.z. oost, hebbende inde longitudo ofte lenckte 12 ende in de breede 7 mylen. Heeft aende noordtzyde met het Eylandt *Lucon*, een langh ende smal Canael, een weynigh crom om loopende, het welcke altemael vol ondiepten ende drooghten is, in voeghen dat daer gants gheen schepen door mogen passeren; Die uyterste punt ofte 'teynde van 't westen van het selfde Eylandt leyt op $13^{1}/_{4}$ graden, is van een hoogh landt, hebbende aende oost zyde de ghelijckenisse van eenen *Vulcano* ofte Vierighen-bergh, ende aende west zyde loopt het landt al dalende af, voleyndende aen 't uyterste eyndt, ghelijck als een rondt broot; Men heeft in 't voorseyde Cannael tusschen dat ende de *Virejes* achthien vademen diepten, met cleijn swartachtich sant.

Het Eylandt Marinduque leyt op 12 vier vijfste deel graden, is lanck 12 mylen, breedt 7 mylen.

Tusschen Marinduque ende het Eyland Lucon is de vaert crom om loopende vol ondiepten ende drooghten.

Van 't voorsz. Canael vande *Virejes* ende *Marinduque* af, namen onsen cours west noordt west aen 12 mylen weeghs, tot het landt van *Mindoro* toe, tot aen die punt ofte hoeck, ghenaemt *Dumarijn*, gheleghen op 13 graden ruijm; van 't voorsz. Canael af vijf mylen voortaen, lieten wy aende zuydt zyde het Eylandt, ghenaemt *Isla del Maestro del Campo*, (dat is, 'tEylandt vande Coronel ofte opperste Velt-heer) ghelegen op $12^{3}/_{4}$ graden, 'twelck is een cleijn ende vlack Eylandt. Men heeft op desen cours de diepten van vijf en veertich vademen, met wit sant op de gront.

Dumarin is gheleghen op 13 graden ruijm, leyt van 't Canael 5 mylen.

By dese punt ofte 'teynde van 't Eylandt *Marinduque*, beghint het Eyland van *Mindoro*, 'twelcke heeft inde longitudo ofte lenghde van oost ende west 25 mylen, ende inde latitudo ofte breede 12 mylen, waer van 'tuyterste eynde vande zuydt zyde gheleghen is op de hooghte van 13 graden, ende het uyterste eynde van 't noorden op $13^{2}/_{3}$ graden, ende den uytersten hoeck in 't w. op 13 graden. Dit Eyland maect een Canael met het Ey-
[103a] landt *Lucon*, van vijf mylen inde breete, ende 10, 12 vadem diepten met modder, van vale coluer, ende wit sandt op de grondt; Van *Marinduque* af vijf mylen voortaen, is gheleghen de Revier vande Stede van *Anagacu*, welcke soo ondiep is datter gheen Schepen moghen in comen; Van daer af twee mylen voortaen, ligghen d'Eylandekens van *Bacco* genaemt, welcke zijn drie Eylandekens gheleghen in *Triangulo* ofte drie kantigh, ligghende twee van dien van het Landt af verscheyden ontrent 300 Cubiten [1]),

Het Eylandt Mindoro heeft in de lengde 25 mylen, inde breede 12 mylen, de z. zyde is de hooghde 13 graden.

Van Marinduque 5 mylen voorwaert leyt de Revier van de stede van Anagacu is seer ondiep.

---

[1]) Cubito of côvado = 1,5 voet.

ende tusschen dien ende het landt machmen met cleyne Schepen wel door passeren, ende van het landt af tot het ander Eylandeken toe, zijn ontrent *200* Cubiten, alwaer het altemael ondiepten ende drooghten zijn, soo dat daer de Schepen van buyten (ontrent *150* Cubiten,) af heen moeten passeren, men laatse beyde gaer aen de zuydtzyde, loopende tusschen het derde Eylandeken ende Revier ghenaemt *Ryo del Bacco* heen, altoos wat meerder van te middeweghen van het Canael af naer 't Eylandeken toe, 'twelcke is ghelegen een mijl weeghs verscheyden vanden anderen, heeft in het Canael de diepten van thien vadem, met modder ende schulpkens op de grondt; de Revier van *Bacco* is soo ondiep, datter gheen Schepen moghen incomen; Van dit Eylandeken af op de selfde cours twee mylen voortaen, soo comtmen byden hoeck ghenaemt *El Cabo de Rescaseo*, alwaermen 't gheloot ende ghediept heeft, soo datmen daer wel dicht by het landt heen mach passeren, men sal daer groote ende stercke stroomen vinden, een half mijl weeghs op de selfde streckinghe voortaen, is gheleghen de Stede van *Mindoro*, welcke een goede Haven heeft voor Schepen tot de groote van *150* vaten, recht teghens over de selfde Haven, te weten, drie mylen noorden aen, leydt het Eylandt ghenaemt *Casaa*, streckende oost ende west, wesende van een berghachtigh landt.

De Revier van Bacco is soo ondiep datter gheen schepen moghen in comen.

De Stadt Mindoro heeft een goede Haven voor gemeene schepen van *150* vaten.

Vande voorschreven Stede van *Mindoro* af, namen onsen cours west noordtwest aen, acht mylen weeghs, tot dat wy quamen by de punt ofte hoeck vande drooghten van *Tuley* ghenaemt, gheleghen aen het Eylandt van *Lucon*, welcke drooghte ofte Bancke een half mijl vande Custe af, 'tZeewaert in streckt; men sal daer op *100* Cubiten naer af blyven, al waermen heeft 8 vadem diepten, van modder ende schulpkens op de gront; men loopt by dese voorseyde drooghten noorden ende noorden ten westen heen, twee mylen weeghs, tot by de Revier ghenaemt *Rio de Anasebo*, alle de reste vande Custe (diemen heet *de los Limbones*,) tot de mont ofte Incomste vande Bay van *Manilla* toe, ('twelcke zijn vier mylen,) looptmen op de selfde cours langhs; Die *Limbonen* (dat zijn Eylandekens alsoo ghenaemt,) zijn hoogh, makende het fatsoen als Orghelen, hebben goede Havens voor cleyne Schepen, loopende langhs de *Limbones* heen, (twee mylen ghepasseert wesende,) soo laetmen aende zuydtzyde het Eylandeken van *Fortan*, ende noch vier ander Eylanden; maer die drie Eylanden van *Lubao*', welcke seer leegh zijn, ligghen op de

De drooghten van Tuley ghelegen aen het Eylandt Lucon.

Limbonen zijn Eylandekens in fatsoen als orgelen, hebben goede Havens.

hooghte van 13 ende 13 1/3 graden; Ende die *Limbones* zijn gheleghen by de mont ofte Incomste vande Bay van *Manilla*, op 14 1/4 graden.

Vandaer af liepen wy noordtwest aen ses mylen weeghs, tot die Haven van *Cabyte*[1]) toe, ons houdende langhs het landt vande westzyde heen, alwaert ondiep is, ende wordt ghenaempt *Los* [103b] *Baixos del Ryo de Cañas*, dat is: de ondiepten vande Revier van het Riedt; men heeft dese gheheele Bay over (op de voorseyde cours) de diepten van 10 tot 4 vadem. Los Baixos del Rio de Cañas.

Wesende by de punt ofte hoeck van *Cabyte*, soo houtmen hen daer maer 100 schreeden van af, loopende zuydtwest, zuydt zuydtwest, ende zuyden aen, tot dat de punt ofte hoeck die gheheele mont (ofte het gat van de Incomste) vande Bay compt te bedecken, alsdan salmen het setten op vier vadem, ontrent 200 Cubiten ofte elle-boghen[2]) verde van het landt af, soo blijft alsdan de Stadt van *Manilla* (twee mylen weeghs) noorden van u af, etc.

Dat 53. Capittel.

Die Navigatie ofte vaert vanden selfden Francisco Gualle, van uyt de Haven ende Ree van Manilla af, tot die Haven van Macau in China toe, met alle de Coursen ende gheleghentheyt van dien.

Seylende uyt die Haven van *Cabyte*, (gheleghen inde Bay van *Manilla*,) namen onsen cours west aen 18 mylen weeghs, tot den hoeck ghenaemt *El Cabo de Samballes*, ende als wy acht mylen gheseijlt hadden, lieten wy aende zuydzyde de twee Eylandekens, de *Maribillas*[3]) gheheeten, liepen daer ontrent een mijl weeghs van af; De voorschreven hoeck van *Samballes* leijdt op 14 2/3 graden, wesende van een leegh Landt, hebbende een Eylandeken ofte Clippe ligghen aen het eijnde van de selfde Custe van *Lucon*, te weten, aende westzyde daer van af. El Cabo de Samballes een 18 mylen van Manilla.

Vande voorschreven hoeck ofte Cabo af, liepen wy noorden ende noorden ten westen aen 35 mylen, (te weten, tot op een mijl

---

[1]) Thans Cavite.

[2]) Zie p. 285, n. 1.

[3]) Thans Mariveles. Ook deze reis is aan de hand van moderne zeekaarten gemakkelijk te volgen.

weeghs vande Custe van *Lucon* af,) tot den hoeck ghenaemt *Cabo de Bullinao'* [1]) toe, alle dese Custe ende Cabo is van een hoogh ende bergachtigh landt, welcke Cabo is gheleghen op de hooghte van 16 $^{2}/_{3}$ graden; Van dese *Cabo de Bullinao'* af, deden onsen cours noorden ende noorden ten oosten aen, *45* mylen tot den hoeck *El Cabo de Bojador* toe, welcke is het uyterste landt van het Septentrionael, ofte naer het noorden van het Eylandt *Lucon*, gheleghen op *19* graden.

Van Cabo de Samballes tot Cabo de Bellinao ist n. ten w. aen *35* mylen al hooch berghachtigh landt.

De *Cabo de Bullinao'* ghepasseert wesende, soo maeckt de Custe eenen grooten Inwijck ofte bocht [2]), ende van desen Inwijck af, so streckt de Custe noorden aen tot den hoeck van *Bojador* toe, ende is een landt van Clippen ende Roodtsen die het Zeewaert in steecken, ende het landt vanden hoeck ofte Cabo, is hoogh ende bergachtich; Vanden hoeck van *Bojador* af deden wy onsen cours west noordwest aen, *120* mylen tot dat wy quamen aen het Eylandt *O Ilha Branco* [3]), (ofte het witte Eylandeken,) 'twelcke een cleijn Eylandeken is, gheleghen in het beghinsel van de Custe ende Bay van de Revier van *Canton*, op de hooghte van tweentwintigh graden ruijm, hebbende de diepten van vier- en twintigh vadem bruyne modder gront.

Eyland O Ilheo Branco is gheleghen inde Bay van de Revier van Canton, op de hooghde van *22* graden, is noch *16* mylen van Macau.

Van 't selfde Eylandeken *Ilha Branco* af, deden de voorsz. [104a] cours van west noordwest aen, *16* mylen tot het Eylandt van *Macau*, ghelegen inde mont vande Revier van *Canton*, ende maeckt dat de Revier twee monden ofte incomsten heeft, is een cleijn Eyland van ontrent drie mylen groot, etc.

Dat 54. Capittel. [4])

De Navigatie ofte vaert vanden voorseyden Gualle, van uyt de Haven van Macau af, naer nieuw Spaengien toe, met alle de Coursen ende gheleghentheyt van dien, met andere notable ende gedenckweerdighe dinghen, belanghende de selfde voyagie, en tot verder versoeckinge, etc.

Den *24* Julius van Macau te seijl gaende, op den cours van

Als wy onse dinghen in *Macau* afgheveerdicht ende oorlof genomen hadden, zijn weder 'tseijl ghegaen, wesende den *24* Julius, doende onsen cours z.o. ende z.o. ten o. aen, [was int afgaen vande Maen: want met het wassen van dien ist qualijck

[1]) Thans Bolinao. [2]) De Golf van Lingayen. [3]) Zie p. 228, n. 3.

[4]) De tusschen [ ] geplaatste passages van dit hoofdstuk komen niet voor in Dahlgren's vertaling van het Portugeesche document over deze reis (zie de Inleiding bij de bespreking van de capittels 52–54).

zynen rechten cours (tusschen dese Eylanden heen) te behouden, om dat de wateren ende stroomen alsdan seer sterck naer 't n.w. loopen, wy seijlden door veel enghe Canalen, hebbende des nachts de diepten van *8* ende *10* vademen, met weecke modder op de grondt], tot dat wy het Eylandeken *Ilha Branco* om waren, [hoewel wy 't selfde niet en sagen, dan byde hoochte verstonden wel daer voorby te wesen].

z.o. ende z.o. ten o. aen int afgaen van de Maen.

Voor by *Ilha Branco* wesende, liepen o.z.o. aen *150* mylen weeghs, om boven de droochten (*Os Baixos dos Pescadores*, ende 'tbeginsel van d'Eylanden *Lequeos*[1]),) te comen, te weten, aende oostzyde, welcke Eylanden men noemt *As Ilhas Fermosas*, dat is: de schoone Eylanden, dit wist ick door informatie van een *Chijn*, ghenaemt *Santy* van *Chinchon*[2]), ende seyden datse liggen op de hooghten van *21*$^{3}/_{4}$ graden; men heeft daer de diepten van *30* vadem, ende alhoewel dat wyse niet en sagen, niet tegenstaende door die hooghte ende diepten verstonden wel dat wyse voorby waren.

Die schoone Eylanden voorby wesende, deden onsen cours o. ende o. ten n. aen, *260* mylen weeghs, [te weten, tot dat wy alle die longitudo ofte lenghte (die dese Eylanden van de *Lequeos* hebben,) ghepasseert waren, wy mochten daer ontrent *50* mylen van af heen loopen], de selfde *Chijn* seyde my, dat dese Eylanden (de *Lequeos* ghenaemt,) seer veel zijn, ende datse veel en seer goede Havens hebben, ende dat het volck ende inwoonders van dien, haer aensichten ende lichamen bemaelt ende beschildert hebben, gelijck als die *Bisayas*[3]) van d'Eylanden *Lucons* ofte *Phellippinas*, zijnde oock gecleet als die selfde *Bisayas*. Item datmen daer oock Mynen van Goudt heeft, seyden noch datse dickwils comen met cleyne scheepkens ende Barcken, gheladen met huyden en vellen van Venesoenen[4]), als oock Gout in greynen ende seer cleyne stuckskens, aende Custe van *China* handelen, 'twelck den voorseyden Chijn affirmeerden altemael wel ende voorseker te weten: want seyden op die selfde Eylanden selver neghen reysen gedaen te hebben, daer van daen brengende,

Loopen *50* mylen vande Eylandekens gheheeten Lequeos, die veele int getal zijn, hebbende goede havens.

Eenen int schip zijnde affirmeerde dat in dese eylanden vallen huyden, Gout in greynen

---

[1]) Lequeo pequeno: Formosa en de daar beZ. gelegen eilanden; (zie p. 196, n. 3). Lequeo grande: de eilanden tusschen Formosa en Japan. „Boven" beteekent hier „bezuiden", wegens den in dezen tijd van het jaar doorstaanden Z.O. moesson.

[2]) Lees Chincheo, thans Chang Chiu, nabij Amoy; zie p. 173, n. 1.

[3]) Bisayas, Bisayans, Visayas, een volksstam op de Philippijnen, die zich tatoeeerde, en daarom door de Spanjaarden „Pintados" genoemd werd.

[4]) Zie p. 110, n. 3.

ende cleijn stucxkens daer zy mede handelen aen de Custe van China, sulcks heeftmen na gevraecht ende is waerachtigh.

vande voorsz. waren nae *China* toe, ick gheloofden sulcks also te wesen, overmidts dat ick daer na vernomen hebbe binnen *Macau* ende aende Custe van Chynen, ende vont het alles waerachtigh te wesen, dat my desen *Chijn* gheseydt hadde; D'uyterste [104*b*] van dese Eylanden so vant Septentrionael als Orientael, (dat is: van 't noorden ende oosten,) zijn gheleghen op de hooghte van *29* graden.

Fyrando een Japans Eylandt, hebben de Portugesen alhier een fortresse.

De Eylanden van Japan hebben alle goede havens.

Dese Eylanden voorby wesende, so crijcht men d'Eylanden van *Iapan*, waer van het eerste ende 'tuyterste int Occidente ende Meridionael, (dat is: int westen ende zuyden geleghen,) is het Eylandt van *Fyrando*, alwaer de Portugesen haer traffijcke ende handel dryven, hebben altesamen inde lenghte ofte longitudo *130* mylen, ende 'tuyterste int Orienten ofte oosten, leijt op de hooghte van *32* graden, wy liepen altoos o. ende o. ten n. aen, (tot dat wyse om en voorby waren,) die voorseyde *130* mylen aen.

Den Chijn seyde in Japan gesien te hebben cleyne luyden met een groote wronge om 't hooft, comende van seker Eylanden ghelegen oostwaert van Japan, brenghen oock veele Gouts in greynkens ende cleyne stuckskens, oock lywaet van Catoen geheeten Cangas.

Japan is seer

Alle dese informatie hebbe ick ghehadt vanden voornoemden *Chijn*, oock mede hoe dat ick daer sommighe *Vulcanos* (dat zijn vuyrighe ofte brandende berghen,) souden ghemoeten, te weten, byde *70*[1]) mylen daer voorby wesende, ende noch ander *30* mylen voorder aen, vier Eylanden byden anderen liggen, 'twelcke ick altemael also ghevonden hebbe, gelijck als hy my gheseyt hadde, ende seyden my dat hy 't seer wel wiste, om dat hy in *Iapan* sommighe Mans-persoonen ghesien hadde, van seer cleyne statueren, met groote wrongen ofte ghewonden doecken om 't hooft, de welcke aldaer Gout brachten, te weten, in seer cleyne stuckskens, ende sommige witte *Cangas*[2]) van *Algodon*, (dat zijn stucken Catoene Lywaet, also ghenaemt in *China*,) als oock ghesouten Visch, [ghelijck als die *Atun*[3]) van Spaengien, ofte Abberdaen[4])], die selfde seyden te comen uyt ander Eylanden, gheleghen oostwaerder van *Iapan* af, ende door die teyckenen ende mercken die hy my seyde, beeldent my in, waer dat de selfde Eylanden souden mogen wesen[5]), ende vondtse weynigh verscheyden van daer hyse my gheseyt hadden te ligghen; seyden my oock dat alle de Eylanden van *Iapan* goede Havens ende Canalen hebben, wesende een vol op landt van Rijs, Coorn, Visch ende Vleysch, ende dat het een

---

[1]) Dahlgren (zie hiervóór p. 288, n. 4) schrijft: 700.

[2]) Cangas, cangans of cangants, meestal in de beteekenis van veelkleurige katoenen sjaals. Zie Linsch. Ver. Dl. XIII, p. 269, n.1; Van Dam (ed. Stapel), II, (1), p. 816. Algodon, thans algodão = katoen. [3]) Atún (Sp.) = tonijn.

[4]) Abberdaan, of labberdaan, zoute visch uit Le Labourd (Bayonne).

[5]) Dahlgren vertaalt hier: he called them Armenicão.

redelijck ende bequaem volck is om met te handelen, ende dat daer veel Silver is. vruchtbaer van Rijs, Visch, en Vleysch.

Loopende aldus onsen cours van o. ende o. ten n. aen, tot op *300* mylen van *Iapan* af, vonden wy een seer hol water, met die stroomen van uyten n. ende n.w. als oock een ruyme ende spacieuse Zee, sonder eenighe moeyten ofte swarigheyt van eenighe verhinderinghe inden wegh te hebben; ende met wat wint dat daer waeyden, soo bleef de Zee nochtans al in eenen doen, met het selfde hol water ende stroomen, tot dat wy over de *700* mylen gheseijlt hadden, te weten, tot op *200* mylen naer aende Custe, ende 'tlandt van nieu Spaengien, in welcke contreye begonsten die voorgaende stroomen ende holle Zee gantsch en 't eenemael te verliesen, waer door ick sonder twyfel vermoede ende vastelijcke gheloove, dat daer een Canael, doorgaende enghte, ofte Straet is, tusschen 'tvaste landt van nieu Spaengien, ende 't-landt van *Asien* van *Tartarien*; Van ghelijcken so vonden wy op alle desen wegh, (vande voorseyde *700* mylen) groote menighten van Walvisschen, ende die Visschen vande Spaengiaerden *Atun* genaemt, (die veel aen de Custe van *Gibraltar* in Spaengien gevangen worden,) als oock *Albacoras*[1]) ende *Bonitos*, 'twelcke altesamen Visschen zijn, die hen gemeenlijcken inde Canalen, [105a] doorgaende enghten, ende loopende wateren onthouden, om aldaer haer kruydt ende saedt te schieten, ten tyden datse in haer teelen zijn, twelcke my altemael noch vastelijcker ende voor ghewisser doet ghelooven datter een Canael, doorgaende enghte, ofte Straet, sonder eenighe twyfel moet wesen. Haren cours duerende *700* mylen, vinden groote menighte van Walvisschen, oock visschen die Atun ghenaemt zijn.

Ghecomen wesende (op de selfde cours[2])) by de Custe van nieu Spaengien, op de hooghte van $37^1/_2$ graden[3]), quamen by een hooghe ende seer fraeye Landouwe, met veel gheboomten verciert, gantsch en dal sonder snee, ende men heeft daer vier mylen van 't landt af veel ghedrifts van wortelen, bladen van boomen, Riet, ende ander bladen ghelijck als van Vijghboomen, [welcker ghelijcken men in grooter menighten in *Iapan* vindt, diese aldaar eeten, ende van die wy alhier vonden, liet icker etlijcke nemen ende met het vleysch koken, hadden (ghesoden wesende) een Gecomen wesende tot op de Custe van nieuSpaengien op *4* mylen, vonden veele ghedrijfs van wortelen, van bladeren, van Riet, ende ander bla-

---

[1]) Albacora (Port.), een tonijnsoort; soms verbasterd tot halve koord, halfkoord of albertkoord (zie R. van der Meulen, in Meded. Kon. Akad. van Wetenschappen afd. Lett. deel 83, serie A, no. 4, p. 39). Bonito is ook een soort tonijn.

[2]) Nl. O. en O. t. N.

[3]) Waar thans San Francisco ligt.

den gelijck Vyge-bladen, oock groote menighte van Zeewolven waerom dat daer moeten zijn veele Bayen ende Revieren.

smaeck ghelijck als kool; men heeft alhier ooc groote menighten van Zee-wolven, die wy Zee-honden hieten, waer door ghenoegh te presumeren en te ghelooven is, dat daer veel Revieren, Bayen, ende Havens moeten wesen langhs alle dese Custe heen], tot die Haven van *Acapulco* toe.

El C. de Sant Lucas, welck beginsel is van het landt van Califfornia.

Van daer af liepen wy z.o., z.o. ten z. ende by wylen z.o. ten o. aen, naer dat wy de wint creghen, tot den hoeck *El Cabo de San Lucas* [1]) toe, ('twelcke 'tbeginsel van 't landt van *Califfornia* is, te weten, aende zyde van 't n.w.) gheleghen op 22 graden, zijnde 500 mylen vande *Cabo de Mendosino.* [2])

Op dese wegh vande voorsz. 500 mylen, heeftmen (langhs de Custe heen) veel Eylanden ligghen, al hoewel datse cleijn zijn, evenwel so is het sonder twyfel, of men moet daer sommighe goede Havens in hebben, als oock aen 't vaste landt, alwaermen dese naervolgende Havens heeft, die als noch eerst bekent zijn,

Isla de Sedros is 't Eylandt vande Seder boomen.

te weten, die van 't Eylandt *Isla de Sant Augustijn* [3]), ghelegen op $30^3/_4$ graden, ende 'tEylandt *Isla de Sedros*, op de hooghte van $28^1/_4$ graden schaers, ende 'tEylandt [4]) gheleghen beneden *San Martijn*, op $23^1/_2$ graden, alle dese Custe ende Landouwe is mijns

Dat alle dese custe van Califfornia bewoont is, conden wy sien des nachts aen 't vieren, des daeghs aen 't roken.

bedunckens bewoont, ende verthoont hem int schijnsel een seer goet landt te wesen: want saghen daer altemets des nachts vieren, ende des daeghs roocken, ['twelcke een ghewisse teijcken is van bewoont te wesen].

Vanden hoeck ofte *Cabo de San Lucas* af, tot naer d'ander zyde vant z.o. van *Califfornia* toe, deden onsen cours o.z.o. aen 80 mylen weeghs, tot den hoeck ghenaemt *El Cabo de las Corrientes* (dat is: den hoeck vande stroomen,) toe, gheleghen op de hooghte van $19^2/_3$ graden [5]), loopende op dese cours ende wech, saghen in 'tnoorden ontrent een mijl van ons af, drie Eylanden ligghen,

Eylanden de 3 Marien.

diemen noemt *Las tres Marias*, (dat is: de drie Marien gheseyt;) Op de voorseyde cours heen loopende, so heeft men 4 mylen van d'ander Eylanden verscheyden, noch ander Eylanden van twee ende drie mylen weeghs; Men heeft van de voorschreven mont ofte Inwijck van *Califfornia* af, alle dese wegh vande 80 mylen heen, groote stroomen die westwaert aen loopen.

[1]) Zie p. 275, n. 4.

[2]) Zie p. 278, n. 3.

[3]) Thans S. Martin?

[4]) Thans S.te Margarita? San Martijn is dan misschien een verschrijving van Santa Maria.

[5]) Lees $20^1/_2$ graad.

Vanden hoeck ofte *Cabo de las Corrientes* af, deden onsen cours z.o. en by wylen z.o. ten o. aen, *130* mylen weeghs tot inde Haven van *Acapulco*, op desen wegh vande *130* mylen, hadden wy (*20* mylen geseijlt hebbende,) de Haven, ghenaemt de *Natividade*, dat is: van onser Vrouwen gheboorten gheseydt, ende ander *8* mylen voorder aen de Haven van *Sant Iago*, ofte Sint Iacob, ende noch *6* mylen voorder aen, de Zee-strant ghenaemt *La Playa de Culyma*, dat is: de strandt van *Culyma* gheseydt. Alle dese Custe, te weten, van *Calijfornia* af, tot de Haven van *Acapulco* toe is bewoont, [van volck die met de Spaengiaerden vrede ende aliantie hebben, zijn van conditien ende qualiteyt als 't-
[105b] volck van d'ander Custen van nieu Spaengien, etc.]

De Haven van Natividade.

De Haven van Sant Iago.

Van Califfornia af tot de Haven van Acapulco, is al bewoont van volck die met de Spaengiaerden handelen.

Conclusie.

[Alle het ghene dat in dese dischriptie ende verclaringe verhaelt is, hebbe ick alles selver ghesien ende wel ghenoteert, in dese vaert ofte Navigatie, die ick gedaen ende voleijndt hebbe dit jaer van *1584*, te weten van groot *China* af uyt die Haven ende Revier van *Canton*, ghelijck als ick het alles breeder ende copieuser u Excell. te kennen sal gheven, met die Paralellen ende Meridianen van dien, soo my God de Heere sulcx toelaet, die u Doorluchtige Excell. wil sparen in langhduerige gesontheyt. [1]) Alle 'twelcke voorschreven ick aldus getranslateert hebbe, uyten Spaenschen in onse Nederduytsche tale, van woort tot woort, uyt de Copye van 't Originael, die aldus ghesonden is gheweest aenden Viceroy van Portugaels Indien.]

Dat 55. Capittel. [2])

Een relaes ofte verhael van een Voyagie ofte Schip-vaert, ghedaen door den Piloot Nuno da Silva, voor zijn Excell.

---

[1]) Hier eindigt Francisco de Gualle, en neemt Jan Huyghen het woord.

[2]) Den inhoud van dit hoofdstuk vindt men vertaald, doch niet zeer accuraat, in de Engelsche uitgave van 1598 van het Reysgheschrift; Hakluyt nam het verhaal daaruit over in den 2den druk van zijn Principal Navigations (ed. 1600, III, p. 742–'8), en alleen dezen, eenigszins verminkten, tekst gebruikten de latere beschrijvers van Drake's reis rond de wereld. Over dezen tocht stonden echter zóó veel gegevens ter beschikking, dat dit niet heeft geschaad.

Over den auteur, Nuño da Silva, publiceerde Mrs Zelia Nuttall in haar New Light on Drake (Hakluyt Society, 2nd series, no. 34, 1914) een aantal nieuwe bescheiden, in Engelsche vertaling, o.a. het origineele Spaansche MS van dit hoofdstuk (dat zich

den Viçeroy van nieu Spaengien[1]*), den 20 Meye Anno 1579, binnen die Stadt van Mexico, van waert ghesonden is gheweest aenden Viçeroy van Portugaels Indien* [2]*), waer inne verhaelt wordt die Coursen ende gheschiedenisse vande vaert van Françoys Draeck, die hem (belyder) ghenomen hadde by de Eylanden van Cabo Verde, ende alsoo met voerden, door die Straet van Magallanes, tot die Haven van Guatulco*[3]*) in nieu Spaengien daer hy hem weder liet varen.*

Liggende onder 't Eylandt Sant Iago, een vande Eylanden van Cabo Verde wert overrompelt ende ghenomen van Fransoys Draeck.

Volck van Nuno da Silva te lande gheset; maer

N*uno da Silva* gheboren van *Porto* uyt Portugael, Burgher ende Ingheseten van *Guaja*, seyt: dat hy belyder uyt zijn huys ghescheyden is, int beginsel van November Anno 1577 nemende zijn reyse ende cours naer d'Eylanden van *Cabo Verde*, ofte den groenen hoeck, al waer comende heeft het geset met zijn schip dicht byde Haven van 't Eylandt *Sant Iago*, (een van d'Eylanden van *Cabo Verde* voorseyt,) wesende den 19 Januarij, Anno 78; alhier ligghende soo zijnder ghecomen 6 Schepen [4]), welcke schenen Enghelschen te wesen, van welcker hem den Admirael aen boort clampte, ende overweldighde, hem met zijn Scheepsvolck daer uyt nemende, haer brengende met een Schuyt in 't Schip vanden voorsz. Admirael, latende int Schip van hem deposant ofte belyder, 'tonbequaemste ende snootste Volck, als sommige Bootsgesellen ende jongers; ende al hoewel dat die vande fortresse, (van 't Eyland) vier of vijf maels naer hen toe schoten, en deden d'Enghelschen gantsch geen schade noch eenigh letsel; dit ghedaen wesende, ghinghen van hier af weder

in het Archivo General de Indias te Sevilla bevindt), en Da Silva's journaal gedurende zijn reis met Drake. Behalve hiermede vergelijke men dit Capittel met William Sandys Wright Vaux, The World Encompassed (Hakluyt Society, 1st series, no. 16, 1855); Julian S. Corbett, Drake and the Tudor Navy (Chapter VIII, The Voyage of Circumnavigation); en Richard Carnac Temple, The World Encompassed and Analogous Documents (The Argonaut Press, 1926).

Voor Nuño da Silva zie ook J. W. IJzerman, Dirck Gerritsz. Pomp (Linsch. Ver. Dl. IX, 1915), p. 171–'3, en F. C. Wieder, De Reis van Mahu en De Cordes, II (Linsch. Ver. Dl. XXII, 1934), p. 22, 25, 26, 113, 124.

[1]) Don Martin Enriquez.

[2]) Don Luiz de Athayde (zie p. 36, n. 1). Blijkbaar achtte de Spaansche onderkoning van Nieuw Spanje het gewenscht zijn Portugeeschen ambtgenoot van Oost-Indië te waarschuwen van de komst van Drake.

[3]) Ook wel Aguatulco, aan de Pacific-kust, op 15° N.B. en 92°,5 W.L.; destijds de afscheephaven naar Peru en Honduras.

[4]) Onder Francis Drake, die 13 December 1577 uit Plymouth was gezeild.

[106a] 'tseijl naer het Eylandt *Brava* [1]) toe, (dat is: 'twoeste Eylandt gheseyt) nemende met haer 'tvoorsz. Schip van hem *Nuno da Silva*, alhier comende vulden sommighe vaten met versch water, nemende van daer af heuren cours t'Zeewaert in, hebbende te voeren 'tvolck vanden voorsz. *Nuno da Silva*, met een Schuyt aen landt ghebracht, behoudende alleenlijck den selfden *Nuno da Silva* met hem int Schip, van ghelijcken zijn Schip met de Wynen die daer inwaren, ende den voorsz. *Nuno da Silva* seyt dat d'oorsake datse zijn persoon met namen, was daerom, om datse wisten dat hy een Piloot vande *Brasilische* vaert was, om henlieder aldaer te geleyden om versch water te cryghen.

hem mede genomen om dat hy een goet Piloot vande Brasilische vaert was.

Van 't Eylandt *Brava* afghescheyden wesende, namen haren cours naer het landt van Brasilien toe, 'twelcke zy quamen te sien den eersten Aprilis [2]), te weten, op de hooghte van *30* graden, ende sonder eens landt noch versch water te nemen, vervolchden haren cours voortaen, tot by de Revier van *Rio de la Plata*, (dat is: de Revier van 't Silver gheseydt,) ghelegen op *35* graden luttel min ofte meer, alwaer zy aen landt spronghen ende versagen hen van versch water; Van daer af deden haren cours voortaen, tot op de hooghte van *39* graden, alwaer sijt setten by sommighe Clippen, alhier wesende, verlieten twee schepen, (vande ses die zy hadden) ende vervolchden hueren wegh met die vier resterende schepen, (te weten, met dat van *Nuno da Silva* ghereeckent,) tot by de Bay diemen noempt *Bahya de las Islas*, (dat is: de Bay van d'Eylanden [3]) gheseyt,) gheleghen op de hooghte van *49* graden, al waermen seyt dat *Magallanes* verwinterde, als hy aldereerst die Straet ondecten, die naer hem den naem behouden heeft; Zy liepen in dese Bay, wesende den *20* Iunius, ende anckerden so dicht by het landt, datmen daer met een Roer op schieten mocht; saghen dat het landt bewoont was van Indianen, die met vellen bedeckt waren, hebbende die cleederen tot de knien ende halve armen toe, ende d'ander rest van 't lichaem ende 'thooft gantsch bloot en ontdeckt, hadden boghen ende pylen voor haer gheweer inde handen, was een cloeck, groot, ende lyvigh volck, wel ghestatueert van persoonen: Voeren alhier met hen sessen aen landt, om versch water te soecken, ende al eer dat zy op 't landt spronghen,

Verlaten hier 2 schepen vande 6 die zy hadden.

Voeren met den Boot met haer 6

[1]) Ook een der Kaapverdische eilanden.

[2]) 5 April volgens Da Silva's eigen journaal; zie Nuttall, p. 278.

[3]) Bedoeld is Puerto S. Julian.

te lande; Inde Bay de las Islas geven de Inwoonders wijn ende broot die met vellen geclee ware, ende met bogen ende pylen ghewapent, gegeten hebbende, ende ghedroncken hebbende loopen wegh, haer vervolghende keeren haer om ende smeten een Engelsman ende een Neerlander doot.

soo ghenaeckten daer by 't Boot vier Indianen, de welcke d' Enghelschen Broot ende Wijn gaven, ende als de voorseyde Indianen wel ghegheten en ghedroncken hadden, soo scheyden zy daer weder van daen, loopende een hooghte opwaerts aen, roepende een vande selfde Indianen *Magallanes Esta he minha Terra*, dat is: *Magallanes* dit is mijn landt, ende omdatse d'Enghelschen vervolchden, so zijn de voorseyde Indianen soo 't scheen, voorgheloopen en ghevlucht naer bovenen toe, ende een weynigh omhoogh gheloopen hebbende, zijn d'Indianen weder om ghekeert, ende smeten daer *2* van d'ander doot, waer van d'een een Engels-man, ende d'ander een Neer-lander was, ende de reste ontquament ende berghden hen int Boot, daer zy terstont met afstaken, bleven alhier ligghen tot den *17* Augustus, op welcken dagh ginghen weder te seijl voorderaen, loopende langhs de Custe heen, tot ontrent anderhalf mijl weeghs van het landt af: want is daer overal schoon ende suyver, van *20* tot *25* vadem diepten, ende waren ontrent vier ofte vijf daghen onder weghen, [106*b*]
tot de mont ofte incomste vande Straet toe: maer om dat de windt contrarie was, vertoefden tot den *24* Augustus, al eer dat zy daer in liepen [1]).

d'Incomste ofte mont van de Straet heeft ontrent een mijl weeghs inde breede, hebbende van beyde zyden een kael ende vlack landt [2]); Aende noordzyde saghen Indianen die groote vieren maeckten: maer aende zuydtzyde en saghen gantsch geen Volck; Den *24* voorsz. begonsten zy de Straet innewaerts aen te loopen, met eenen o.n.o. windt, ende dat hem dunckt dat dese Straet mach hebben ontrent *110* mylen inde lenghte, ende inde breede, te weten, in d'incomste een mijl weeghs, ende dat alleenlijcken de helft van de Straet recht uyt (sonder bochten) loopt; ende van daer voortaen tot op *8* ofte *10* mylen naer 't eijnde, heeft zy sommighe bochten ende cromten, onder welcke een so grooten bocht is, dat het schijnt 'teene landt door 't ander te steecken, ende heeft alhier minder dan een mijl weeghs, van 't eene landt tot het ander, ende van daer voortaen soo looptse weder recht uytwaerts aen, ende al hoewel dat daer noch sommige bochten comen, zijn cleijn ende hebben niet veel te beduyden, heeft d'uytcomste vande Straet naer 't westen toe, ende op *8* ofte *10* mylen naer eermen aen 't eijnde compt, soo was

Beschryvinghe vande Straet Magallanes.

[1]) Lees: eer dat zij een reede vonden.

[2]) Lees: aan de eene zijde kaal, aan de andere vlak.

de Straet wat breeder als te voren, is altemael van een hoogh landt tot het eijnde toe, te weten, van datmen daer *8* mylen binnen in is af: want d'eerste *8* mylen van d'incomste is van een vlack ende effen land, als voren gheseyt is, ende inde incomste vande Straet, soo vintmen dat de stroomen vande zuyder Zee, naer de noordt Zee [1]) toe loopen, ende naer datse begosten te seylen met die o.n.o. wint, (binnen in wesende,) liepen daer naer haren wil door, sonder eenigh bedwanck ofte over-last van weer ofte wint, ende dat het hooge landt van beyde zyden met snee bedekt lagh, ende dat alle dese Straet suyver ende schoon is, liepen tot op een Roerschoot van het landt vande n. zyde af, doende haren cours daer langhs by heen, hebbende de diepten van *9* ende *10* vadem met schoone grondt, als gheseyt is, ende datmen over al noodigh wesende souden moghen anckeren, ende dat die gheberghten van beyde zyden vol gheboomten staen, comende op sommighe plaetsen die berghen ende tgheboomte tot aenden oever vande water cant uyt, hebbende op etlijcke contreyen pleynen en plat landt boven op, en sagen daer gantsch gheen groote Revieren, dan sommighe cleyne Revieren, die inde broocken [2]) ende schueren van het land uyt quamen, ende inde contreye daer den grooten bocht ofte cromte is, sagen aende zuydtzyde sommige Indiaensche Visschers, in haer *Canoas* ofte schuytgiens, ende waren van ghestaltenis als de voorgaende, diese te voren aende noordtzyde ghesien hadden, ende datse op gheen ander plaetsen vande zuydtzyde meer volck ghesien hebben.

8 mylen in de Straet zijnde is voort al hoogh landt met snee bedeckt.

Men vint dat de stroomen vande z. Zee naer de n. Zee loopen, heeft de diepte van *9* ende *10* vadem ende te veel plaetsen ancker grondt, de geberchten tot beneden toe staende vol gheboomten.

Sien op de z.zyde Indiaensche Visschers inde straet visschen.

Comende buyten de Straet aen d'ander zyde uyt, ('twelcke was den *6* September van 't voorseyde jaer,) deden haren cours drie daghen langh noordtwest aen, ende cregen op den derden dagh eenen n.o. wint, die hen met ghewelt w.z.w. waert aen dreef, loopende also *10* ofte *12* dagen met weynigh seylen op, ende omdat de windt seer verbolghen begost op te steecken,
[107*a*] soo namense alle haer seylen in, ende laghen over staegh en dreven tot den laesten September toe, (hebbende den *24* vande selfde maent [3]) haer jacht uyt het ghesicht verloren, 'twelcke mocht wesen van *50* vaten groot,) alsdoen hijsten zy weder haer seylen op, omdat de windt wat ruymer was, doende haren cours den tijdt van *7* dagen noordtoost aen; int eijnde vande voorseyde

Den *6* September comen door de straet.

Verliesen haer jacht uyt 'tghesicht.

[1]) Groote Oceaan: Mar del Zur; Atlantische Oceaan: Mar del Norte.

[2]) Ned. broek = moeras.

[3]) Lees 28; zie Nuttall, p. 259.

7 daghen creghen ghesicht van sommighe Eylanden, alwaer zy naer toe liepen om te anckeren: maer 'tweer en gaf hen gheen plaets, alhier wesende liep de windt naer 't noordtwesten, waermede zy west z.w. aen liepen; Des anderen daeghs daer aen verloren een ander Schip van haer Compaengie uyt het gesicht ('twelcke mocht wesen vande groote van 180 vaten) want het onweer begonst dapper op te steecken, in somma dat het Schip vanden Admirael alleen bleef: want het Schip van hem *Nuno da Silva*, was blyven sitten inde Bay, daer zy verwintert hadden eer zy door de Straet quamen, liepen aldus met het onweer tot op de hooghte van 57 graden [1]), alwaer zij in een Haven van een Eylandt liepen, ende settent een Gotelingh schoot van het landt af, op 20 vadem diepten, onthielden hen alhier 3 ofte 4 daghen, ende loopende de windt naer 't zuyden, lichten haer anckers weer op, doende haren cours noorden aen, twee daghen lanck; in het eijnde van dien creghen ghesicht van een cleijn ende leegh Eyland, alhier wesende streken haer seylen, ende settent Boot uyt, ende vinghen daer veel Voghelen ende Zee-wolven; Des anderen daeghs ghinghen weder 'tseijl, doende haren cours n.n.o. ende n. aen, tot by een ander Eylandt [2]) ghelegen vijf ofte ses mylen van het vaste landt af, te weten, aende n. zyde vande Straet; daer by comende anckerdent ontrent een vierendeel mijls daer van af, op de diepten van 12 vadem; Dit Eyland is cleijn ende van een leegh landt, ende is seer bewoont van Indianen, zijnde 'tlandt van dien altemael bebout, zy setten 'tBoot terstont uyt, alwaer de Capiteijn ofte Admiraal met noch elf Enghelschen in spronghen, varende naer 't landt om versch water ende victualye te soecken; aen 't Eylandt comende, so brachten hen d'Indianen in wisselinghe van ander dingen twee Spaensche Schapen, ende een weynigh Mays ofte wortelen daerse henluyder Broot af maken, ende om dat het laet was, keerden weer naer 't Schip toe, sonder dien dagh yet meer uyt te rechten; Des anderen daeghs soo voer den voorseyden Capiteijn, met die voorschreven elf persoonen ('twelcke Arckebusiers ende Boechschutters waren,) weder nae land toe, ende setten daer twee van dien op 't landt, met de vaten om versch water te halen, ende by de plaets daer

Verliesen uyt 'tgesicht noch een Schip van 180 vaten.

Vangen hier veele Vogelen ende Zeewolven.

Comen hier aen een Ey-

[1]) Ook al was deze breedte gegist, toch blijkt weder hier dat Drake bezuiden Kaap Hoorn (55°59′ Z.B.) is geweest. Zie het kaartje bij Nuttall, p. 42, en Wieder, Linsch. Ver. Dl. XXII, p. 26, 108 e.v.

[2]) La Mocha, op 38°25′ Z.B.

zy het water souden halen, laghen een deel Indianen verborgen, welcke de voorseyde twee Enghelschen overvielen, ende vinghense, dit die van 't Boot siende zijn huer te hulpe ghecomen: maer worden met steenen en pylen vande boghen soo wel ghegroet, dat zy meestendeel ofte altemael ghequetst en gewont worden, zijnde der selfden Capiteijn met een Pijl int aensicht, ende een ander Pijl int hooft gheraeckt, so dat zy daer door gedwonghen waren wederom te rugghe te keeren, sonder dat d'Enghelschen eenigh van d'Indianen ghequetst ofte gheraeckt hadden, niet teghenstaende datse hen soo dicht aen het Boot quamen, dat zy
[107*b*] daer vier Riemen uyt namen; Dit aldus ghepasseert wesende, ghinghen naer datum van dien van hier af wederom 'tseyl, doende haren cours langs de Custe heen, met eenen zuyden windt, seylende aldus *6* mylen weeghs, tot voorby de Haven diemen noemt van *Sant Iago* [1]), ofte sint Jacob, alwaer zy een Haven namen [2]), alhier comende vinghen een Indiaen, die in een *Canoa* ofte Schuytgien lagh en visten, ende brachten hem aen boort: maer lieten hem teghens den avont weder los en vry met zijn *Canoa*, naer dat zy hem een weynigh lywaet en sommighe Vleyschhouwers Messen, en ander snuijsterye ghegeven hadde; een weynigh daer naer is een ander Indiaen aen boort ghecomen, ghenaemt *Felippe*, die Spaensch sprack, den selfden gaf notitie aen den Capiteijn van d'Engelschen, waer dat een Schip lagh, (te weten, inde Haven van *Sant Iago*, welcke zy *6* mylen te rugghe ghelaten hadde), [2]) met dese tydinge ende den Indiane die de *Guye* ofte Leijdts-man was, zijn des anderen daeghs weder 'tseijl gegaen, ende liepen naer de voorsz. Haven van *Sant Iago* toe; daer in comende hebbent voorseyde Schip ghenomen, in 't welcke vonden *1770* Bottygas ofte Spaensche potten met Wijn, ende ander dinghen; Dit ghedaen hebbende spronghen op 't landt, alwaer zy sommighe sacken met meel namen, met alle het gene dat zy meer vonden; namen van ghelijcken die Ornamenten ende ander Kerck-goet, met alle 'twelcke zy daer weer van daen scheyden, nemende het voorseyde ghenomen Schip en twee persoonen (die zy daer in vonden,) met hen, liepen van dese Haven af, (welcke leijdt op de hooghte van $32\frac{1}{2}$ graden,) langhs de Custe heen, tot op die hooghte van *31* ende *30* graden, welcke was de

landt andermael te lande, om water worden overvallen, gewont, ende twee gevanghen.

Een Indiaen die Spaensch sprack is haer aen boort ghecomen, ende haer de plaetse ghenoemt daer een Schip lach, in de Haven van S. Iago, zijn daer naer toe geloopen ende 'tschip genomen, vonden daer in *1770* Bottygas met wijn ende ander dingen, ende te lande

[1]) Bedoeld is Valparaiso.

[2]) Bedoeld is: zeilden tot 6 mijlen voorbij Santiago en liepen aldaar een haven binnen. Zie Nuttall, p. 261.

comende vonden sommige saeken met meel, oock Kelcken, Ornamenten, ende Kerck-goet nemende het schip met 2 persoonen die zy daer in vonden.

contreye daer zy malcanderen bestempt ofte verdaecht hadden, om te vergaderen en den anderen te verwachten, so zy door eenigh onweer ofte storm malcanderen quamen te verliesen, ende van een scheyden.

Comende op dertigh graden, vonden daer een seer goede Haven alwaer zy in liepen, ende anckerden op de diepten van ses vadem, te weten, een Roer schoot van 't land af, 'twelcke was recht tegens over een Revier, alwaer zy ses pypen waters namen, ende om die geen (die 't water souden halen,) te beschermen, setten twaelf persoonen op 't landt; aldus besigh wesende met het water te vullen, saghen een hoop Volcks op haer aen comen, waer van de helft Spaengiaerden waren, mochten wesen ontrent *250* persoonen te Peert, ende dan noch so veel te voet: maer so haest als zyse gewaer worden, liepen terstont naer 't Boot toe, ende verloren alleenlijcken eenen Engels-man; Die selfden nacht ginghen zy met beyde de Schepen weder 'tseijl, loopende langs de Custe heen, tot op *10* mylen weechs voorder aen, alwaer zy sommigh water namen: maer om datse sommigh Peerde-volck int oogh cregen, soo scheyden zy daer uyt sonder meer waters te nemen; Van daer af vervolghden heuren wegh voortaen, de Custe langhs tot *30* mylen weeghs, alwaer zy een onbewoonde Haven namen [1]), doch en quamen daer niet aen landt: want saghen alle daeghs volck; alhier armeerden ofte rusten zy een cleijn jacht op, waer van zijt hout al ghewrocht en gemaect met met haer uyt Enghelandt brachten [2]); 't voorseyde jacht ghemaeckt ende opgerust wesende, hebbent int water ghestelt, alwaer de Capiteijn met vijfthien persoonen in gegaen is, met den Hoogh-bootsman Jan de Grieck, (welcke was den Schipper van [108a] 't Schip dat zy ghenomen hadden inde Haven van *Sant Iago*, als voren,) met het welcke zy weder terugghe ghekeert zijn, om te soecken de twee Schepen die van heur compaengie met de storm ende 'tonweder versteken waren, als voren gheroert is, ende willende van ghelijcken op 't landt springhen om versch water te halen, en dorstent niet bestaen: want saghen daer volck, so dat zy ten lesten wederom keerden, sonder eenige notitie van d'ander Schepen te hebben; alhier wesende trocken alle 'tgeschut uyt het Schip, ende concerteerden en versaghen huer Schip; dit gedaen hebbende, leyden zy een cleijn stuck gheschuts op de

Comen in een Haven daer zy verliesen een Engelsman int vullen van hare pypen met water.

Rusten hier een jacht toe, daer zy 't hout uyt Engheland mede ghebracht hadden.

Keeren terugge ende soecken de 2 schepen van hare compaengie.

[1]) Lees: waar zij „havenden", ten anker kwamen.

[2]) Een in die dagen zeer gewone wijze van doen, en zeker ook door Drake gevolgd.

jacht, waermede weder 'tseijl gingen, vervolghende hueren wegh voortaen.

Derthien daghen [1]) gheseylt hebbende, quamen by een Eylandt gheleghen ontrent een Bas schoot van 't landt verscheyden, alwaer zijt setten; alhier vonden zy vier Indiaensche visschers, in twee *Canoas* ofte Schuytgiens, de welck huer seyden, datter aen 't vaste landt versch water was: maer verstaende dat het niet te veel, en oock een half mijl vande Custe af, te landewaerts in was, en wilden daer gheen moeyten om doen, en zijn weder tseijl ghegaen, latende de voorseyde Visschers met huere *Canoas* blyven, vervolghende hueren wegh ende cours de Custe langhs.

Doen een landtgang nemen een deel Visch ende sommighe Indianen vant land.

Des anderen daeghs wat voorder aen wesende, creghen ghesicht van sommighe Indiaensche Visschers, die op 't landt in haer huijskens waren; dit siende d'Engelsche Capiteijn is terstont inde jacht ghespronghen, en naer 't land toe ghevaren, alwaer hij drie vande voorseyde Visschers aentaste, nemende daer by de helft [2]) vande Visch, die op 't landt al bereijt en ghepackt lagh om te vervoeren, met welcke Indianen ende buyt zy weder naer het Schip toe quamen. Des anderen daeghs daer aen volghende, soo saghen zy een Barcke die met Visch gheladen was, die de Spaengiaerden toe quam, met vier Indianen die zy daer by gheset hadden; Dese Barcke met de Indianen ende Visch, namense ende bondense aen 't voorschip (van 't genomen Spaensche Schip) vast, ende sleeptense alsoo naer, latende de voorseyde vier Indianen daer in blijven, de welcke des nachts de Barcke weder los bonden, ende gingen heymelijcken door met Barcke en met Visch en al, sonder datse die oyt meer saghen. Des anderen daeghs so spronck den Capiteijn int jacht, om dat hy in een open ofte bruecke [3]) van 't landt sommighe huyskens sach staen, alwaer hy naer toe voer; op 't landt comende vont daer twee mans in, waer van hy den eenen ghevanghen nam, latende den anderen blyven, nemende daer en boven noch drie duysent *Pesos* in Silver (zijnde elcke *Peso* de waerdye van een Reael van achten,) ende seven Indiaensche Schapen, Hoenderen, ende alle 'tghene datse meer vonden, waermede zy weder daer van daen scheyden, vervolghende hueren wegh voortaen; twee daghen daer na qua-

Nemen een Barcke met Indianen en visch ende sleepten die achter aen dan inder nacht maeckten zy haer stillekens los ende salveerden haer.

---

[1]) Lees: drie dagen; zie Nuttall, p. 263.

[2]) Lees: *die* helft van de visch; zie Nuttall, p. 263.

[3]) Nl. een ravijn.

Berooven inde Haven Azijcka 2 Schepen, nemen daer uyt 200 Spaensche potten met wijn, ende 37 stucken Silvers, elck van 10 oft 12 pont.

men by de Haven ghenaemt *Azijcka* [1]), alwaerse twee Schepen vonden, wesende 'teene gheladen met goederen ende coopmanschappen van Spaengien, uyt het welcke zy alleenlijck 200 Bottigas (ofte Spaensche potten) met Wijn namen, ende van 't ander 37 *Baras* (dat zijn stucken van 10, 12 pont elcke Bar,) Silvers, ende willende op 't landt springhen, (met twee Barcken die zy inde voorseyde Haven vonden) met ontrent 37 Roers en boech- [108b]
schutten, saghen op 't landt een deel Peerdevolck aencomen, waermede zy huer voornemen achter lieten, ende namen alleenlijcken een Swart diese inde Barcken vonden, daer zy weder met aen boort keerden.

Om dat het Schepen van uyt Spaengien waren, steken daerom aen brant met goet met al het een schip, d'ander nemen zy met haer.

Des anderen daaghs inden morgen stont, so hebben zy 't Schip met de coopmanschappen ende goederen van Spaengien inden brant ghesteken, ende namen'tander met haer, en zijnder met door ghegaen, vervolghende hueren wech voortaen; de Capiteijn voer met het jacht langhs de Custe heen, loopende d'ander Schepen anderhalf mijl daer van af t' Zeewaert in, om te soecken een Schip daer zy notitie af hadden; aldus gheseijlt hebbende ontrent vijf en veertigh mylen weeghs, hebbent selve Schip ghevonden, 'twelcke in een Haven gheanckert lach, die daer al twee uren van te voren gheadverteert waren van den Enghelschen Piraet ofte Zee-roover, ende hadden al achthondert *Baras* ofte Stucken Silvers (die zijn majesteyt toe quamen,) daer uyt ghelicht en gebercht, van welck Silver d'Engelschen te voren gewaerschout waren: maer en dorsten daer niet aen landt comen, om dieswille datter veel Indiaensche boechschieters ende Spaengiaerden op stonden en wachten, vonden alleenlijcken int selfde Schip drie pypen waters, zy namen 'tvoorseyde schip met haer, ende comende tot ontrent een mijl tZeewaert in, settent alle zijn seylen op, en lietent also heen dryven, doende alsoo van ghelijcken met het Schip dat zy in *Azijcka* ghenomen hadde, als oock dat ander van *Sant Iago*, die zy mede lieten dryven, vervolghende hueren wegh met huer Schip, ende het jacht alleenlijck.

Laten hier 3 schepen die zy gherooft hadden dryven.

Waren inde Haven van Callan de Lyma nemen 3 mans uyt een schip, sochten een Schip

Comende op seven ofte acht mylen nae by de Haven van *Callan de Lyma*, creghen ghesicht van drie Schepen, ende varende een van dien aen boort, namen daer drie mans uyt, ende vervolchden alsoo hueren wegh naer *Callan de Lyma* toe, alwaer zy in liepen, wesende ontrent twee uren inder nacht, seijlden

---

[1]) Arica, op 18°29′ Z.B.

met Silver, dan waer al te lande.

tusschen alle de Schepen (die daer laghen) in, die seventhien int ghetal waren; onder de Schepen comende, vraechden terstondt naer 't Schip dat het Silver gheladen hadde: maer als zy voor antwoort creghen dat het Silver op 't landt was, so hebben zy huer de Cabels aen stucken ghehouwen, ende de twee grootste Schepen de masten af, waermede zyse lieten blyven; op deser stont so arriveerden daer een Schip van *Panama*, gheladen met waren ende goederen van Spaengien, 'twelcke quam te setten dicht by den Enghels-man; dit was terwylen dat d'Engels Capiteyn in d'ander Schepen Silver socht; So haest alst voorseyde Schip van *Panama* geanckert was, quam daer een Boot van 't landt om dat te visiteren: maer om dat het inder nacht was, lietent achter blyven, ende steldent uyt tot des morghens toe, ende comende by 't Enghels Schip, vraeghden zy wat Schip dat het was, waer op een vande ghenomen Spaengiaerden (door bevel van d'Engelsche Capiteijn,) antwoorde, dat het Schip eenen *Michiel Angelo*[1]) toebehoorden, dat van *Chyle* quam, ('twelcke eenen bekenden naem ende Schip was;) dit hoorende die van 't Boot sonden een man naer boven toe, den welcken int opclimmen tegens een stuck geschuts aenliep, waer door hy ver-
[109a] schrict worde, en is haestigh weder in 't Boot ghekeert, (om dieswille dat die Schepen die aldaer laghen, ende in die contreye varen, gants gheen gheschut en plaghen te voeren [2]);) Hiermede zyn zy met verbaestheyt daer weder van af ghesteecken; dit hoorende die van 't Schip van *Panama*, (dat eerst in gecomen was,) vermoedende dat het eenighe Zee-roover moste wesen, hebben haer Cabels aen stucken ghehouwen, en zijn t'Zeewaert ingheloopen; d'Enghelschen dit siende, smeten terstondt een deel Volcks in het jacht, en hebbense naer ghejaecht; daer by comende, hebben 'tSchip opgheeijst, huer bevelende te strijcken, het welcke die van 't Schip niet doen wilden, ende schoten met een Roer een van d'Enghelschen doot, waermede d'Enghelschen weder te rugghe keerden naer haer Schip toe, ende zijn terstondt t'seijl ghegaen, in 't vervolgh van 't voorseyde Schip, dat zy niet langh daer naer onder haelden, die van 't Schip dit siende worpen het Boot uyt, ende spronghen daer in ende voeren naer het landt toe, verlatende 'tSchip met alle dat daer in was, het welcke d'Enghelschen terstondt genomen hebben, en met haer ghevoert, vervolghende haren wegh voortaen.

Een Schip van Panama hout hare Cabels af van vreesen genomen te worden, loopen Zeewaert in, worden vervolcht ende van de Engelschen ghenomen.

[1]) Zie over hem Nuttall, p. 333, n. 2.

[2]) De zee werd blijkbaar veilig geacht.

Des anderen daeghs des morghens, saghen een Boot comen gheseijlt, waer door zy terstondt vermoeyden, dat het een verspieder was; een weynigh tijts daer naer, sagen twee groote seylende Schepen op haer aen comen, doen vermoeyden d'Enghelschen dat zy huer quamen naer jagen, dit siende hebbent Schip van *Panama* laten dryven, daer in latende Jan de Grieck [1]), met die twee Mans diese genomen hadden, op den dagh datse in *Callan de Lyma* quamen, als gheseydt is; hijsten terstondt alle de seylen diese hadden op, en ghinghen door, sonder dat zy de voorseyde Schepen oyt meer saghen: want die terstondt draghende hielden naer het Schip van *Panama* toe, datse hadden laten dryven; Van daer af liepense weder langhs de Custe heen, vervolghende hueren wech voortaen; sommighe dagen geseijlt hebbende, gemoeten een *Fregatte* die naer *Lyma* toe wilden, was geladen met goederen ende waren van 't landt, waer uyt d'Enghelschen een Silveren Lampet ende Fonteijn namen, ende vraechden den Stuerman ('twelcke een Spaengiaert was,) oft zy een Schip gemoet hadden dat voor uyt was, daer zy notitie van hadden dat het Silver geladen hadde, waer op den Stuer-man neen seyden, ende een ander seyden jae, en dat het ontrent drie daghen verleden was; Dese *Fregatte* en quam niet aen 't Schip, dan by het jacht daer d'Enghels Capiteijn selfs in was: [2]) want het jacht liep altoos dicht langhs de Custe heen, ende het Schip by d'anderhalf mijl daer van af, waer mede zy de *Fregatte* weder lieten varen, vervolgende hueren wech voortaen.

Drie Schepen veroorsaken datse 'tSchip van Panama laten dryven.

Beschryvinge hoe datse voorder ghedaen hebben.

Waer dat zy een Fregatte ghemoeten, ende wat zy daer uyt namen.

Twee dagen daer naer quamen by een Haven, genaemt *Payta* [3]), alwaerse vonden een geladen Schip, met goederen van Spaengien, 'twelcke 'tjacht aen boort clampte, ende creghent sonder eenighe resistentien in: want soo haest als 'tvolck van 't Schip, ghesicht ende kennisse van d'Enghelschen hadden, zijn daer terstont mettet Boot uyt gevlucht naer landt toe, ende twee van dien sprongহen inde Zee, blyvende alleenlijcken in 't Schip de Schipper, Stuer-man, met sommige Swarten; van welck Schip namen de Enghelschen de Piloot, als oock 'tBroot, Hoenderen, ende een [109*b*] Vercken ende gingen daer met t'seijl; Comende ontrent 2 Roerschoten verde, lietent weder varen, sonder daer yet anders uyt

Wanneer dat zy inde Haven van Payta quamen, ende verhael watse bedreven hebben.

Beschryvinge watse uyt een

[1]) De hoogbootsman van het voor Valparaiso genomen schip; zie p. 300.

[2]) Lees: niet het schip, maar het jacht had naar het fregat toe gehouden; zie Nuttall, p. 266.

[3]) Op 5°5′ Z.B.

te nemen, ende vraechden naer 't boven gementioneerde Schip dat zy sochten, waer op zy hen informatie gaven, dat het 2 dagen verleden uyt die selfde plaets gescheyden was, waermede hueren wech vervolchden, ende al eert nacht worden ghemoeten een Schip van *Panama*, 'twelcke zy terstont overvielen, al hoe wel datser anders niet uyt en begheerden dan een Swart, waermede zijt weder lieten blyven, doende hueren cours voortaen.

Spaensch schip in Payta ghenomen hebben.

Watse uyt een Schip van Panama begeert hebben.

Des anderen daechs 'twelcke was den eersten Februarij [1]), gemoeten noch een ander schip dat naer *Panama* toe liep, hebbende Visch en ander victualye gheladen, met noch 40 Barren Silvers, ende sommigh Gout; maer en weet niet hoe veel dat het mochte wesen, het welcke zy altesamen namen, ende de Passagiers met twee Dominickaner Monicken, dieder met in quamen sonden zy met een Barcke aen landt; des anderen daechs hinghen daer een (van die int Schip quamen,) op, om oorsake dat hy niet en hadde willen bekennen dat hy 2 platen Gouts hadde, diese daer na by hem vonden; dit gedaen hebbende lieten 't Schip weder dryven, vervolgende hueren wech voortaen.

Beschryvinge van een Schip datse den eersten Februario ontmoeten. Desgelijcks watse daer in vonden ende hoe zy met 'tvolck leefden.

Den eersten Martius tegens den middach, cregen in 't ghesicht 't Schip dat het Silver in hadde [2]), wesende ontrent 4 mylen 't Zeewaert in, ende om dat het Engels Schip wat voorlastich ginck, waer door het niet ghenoech naer haren sin en seijlden, so namen zy een deel Botigas ofte vande Spaensche Olye potten, ende hingense vol waters met coorden achter aent Schip, om te beter te seylen [3]); ende tvoorsz. Schip (dat naer *Panama* wilden,) hielt het draghen naer den Enghels-man toe, om te weten wat het voor een Schip was: want meenden dat het een vande Schepen was, die langhs die Custe ende contreye varen, ende over en weer traffijckeren; daer dicht by comende, heeft hem den Engels-man bevolen te strijcken, ende alsoot den anderen niet doen en wilden, heeft hem met een Lepel-stuck de Besaens mast ten eersten aen stucken gheschoten, en den Schipper met een

Op wat tijdt datse 'tSchip met silver in het ooch cregen. Verhael wat zy met het Schip dat nae Panama wilde te weech gebracht hebben, ende hoe zy t'selve in creghen.

---

[1]) Lees: laatsten Februari; zie Nuttall, p. 266.

[2]) De Nuestro Señora de la Conception.

[3]) Een passage die door Linschoten niet begrepen is. Het schip van Drake was op den Spanjaard vooruit en wilde dezen, zonder achterdocht te wekken, naderbij doen komen. *Niet* zelf op den Spanjaard aansturen! Daarom liet Drake de zeilen bijstaan en trachtte de vaart te verminderen door trossen met weerstandbiedende voorwerpen er aan, achteruit te slepen. *Y porque su nao yva algo delantera y no navegase tanto hecho cables por popa con botijas llenas de agua.* Zie Nuttall p. 267. De schipper van het bedoelde schip verklaart ook dat *hij* het was die *naar* Drake toe hield.

Pijl van een boogh gewont hebbende, hebbent Schip terstons opghegeven, 'twelcke zy in namen, ende zijnder met t'Zeewaert in gheseijlt, te weten, allen dien nacht ende des anderen daecht ende nacht daer aen volghende, seylende al watse mochten. Den derden dach wesende uyt het gesicht van 't land, begonsten 't-Schip te plunderen en te roven, ende 'tgoet daer uyt in haer schip over te nemen, twelcke was *13* hondert Barren ofte stucken Silvers. Item *14* kisten ofte kasten met Realen van achten ende Gout, hoe wel dat hy niet en weet die quantiteyt ende somme van dien, dan alleenlijcken dat hem de Passagiers seyden dattet seer veel was; seyden oock dat vande voorsz. somme *3* hondert Barren Silvers zijn majesteyt toe quamen, zijnde de reste van andere perticuliere Cooplieden; Dit ghedaen wesende lietent Schip met het Volck die daer in ghecomen waren weder varen [1]), ende setten daer van gelijcken de drie Pilooten in, die met huer quamen, in voeghen dat zy alhier alleenlijcken bleven, met het Volck, die zy op de reyse met hen ghebracht hadden, dit was den *6* Martius; Van hier af namen haren Cours naer 't landt van *Nicaraga* toe.

Wanneer dat zy 't voorgaende Schip begonnen te beroven.

Beschryvinge wat zy uyt het Schip ghenomen hebben.

Den derthiensten Martius een dagh min ofte meer, zijnde inden morghen stont ontdeckten het landt, het welcke niet te hoogh en was, hadde een cleijn Eylandt, twee mylen van het landt verscheyden, zy settent in een Bay die zy in het landt vonden, op de diepten van vijf vadem, te weten, dicht by het landt; bleven alhier stil ligghen tot den *20* toe, op welcken dagh een *Fregatte* dicht voorby 't Eylandt heen liep, alwaert jacht nae toe liep, diese nam en brachtense aen 't Enghels Schip; welcke *Fregatte* gheladen was met *Salcaperilla* [2]) ofte Pock-cruyt, ende Bottigas ofte potten met Botter en Huenich, ende ander dinghen; d'Enghels Capiteijn gingh daer in, ende dede de *Salcaperilla* op 't landt worpen, latende de reste inde *Fregatte* blyven; deden alle 'tgheschut uyt zijn Schip nemen, ende settent in de *Fregatte*, om het Schip over te halen en te versien, waermede zy besich waren tot den *23* ofte *24* Martius. 'tSchip versien wesende, ende hen gheprovideert hebbende van barn-hout ende versch water, [110*a*]

Op wat dagh datse 't landt van Nicaraga ontdeckten.

Gedaente vant selve ende waer datse haer setten.

Beschryvinge van de Fregatte die zy namen den *20* Martij.

Desgelijcks waer mede 'tSchip geladen was.

[1]) Ongeveer 7 Maart. Voor den brief van vrijgeleide, door Drake aan den schipper bij die gelegenheid medegegeven, zie hierachter, p. 308.

[2]) Sp. zarzaparilla, de wortel van Smilax China, een middel tegen Spaansche pokken (syphilis). Zie voor het gebruik Itinerario, ed. Kern, II, p. 41–45.

zijn haren wegh vervolcht langhes de Custe heen, doende haren Cours west aen, ende namen met haer die voorschreven *Fregatte* met volck met al; Twee daghen gheseylt hebbende, namen 't volck uyt de *Fregatte*, ende passeerdense int jacht, ende onder ander waren daer twee Bootsghesellen ofte Zee-luyden die naer *Panama* meynden te seylen, om van daer naer *China* te varen, vande welcke zy een namen, met de Brieven ende Caerten diese met hadden, onder welcke waren de Messiven ofte Sendt-brieven van zijn majesteyt voor den Governuer van *China*, als oock die Zee ende Pas-caerten daer zy de vaert met souden beghinnen, ende haer naer reguleren.

Verhael van twee Bootsgesellen uyt de Fregatte, etc.

Seylende aldus hueren wech voortaen tot den 6 Aprilis teghens den avondt, quamen uyt de Mars een Schip t'ontdecken, 'twelcke dede zynen cours twee mylen van 't landt af, ende al eert des anderen daeghs beghonst te daghen, soo waren zy daer dicht by, so dat zijt onversiens over vielen, terwyle 'tmeesten-deel van het ander volck sliep, en dedense terstondt altesamen in huer Schip over gaen, onder welcke was eenen *Don Francisco Caratte*[1]; Dit ghedaen hebbende vervolchden hueren wegh (met het voorseyde ghenomen Schip,) voortaen, uyt het welcke zy etlijcke Packen ende andere waren namen: maer en weet niet hoe veel dat het mochte bedraghen, ofte in alles wel was, namen daer van ghelijcken een Swartinne uyt; Drie dagen daer naer lieten zy het selfde Schip met volck met al, weder varen; setten daer van ghelijcken in de Bootsghesellen vande voyagie van *China*, dien zy inde Fregatte ghenomen hadden, behoudende alleenlijcken een Bootsghesellle, om haer te wysen waer datse versch water souden moghen cryghen, waer toe zy de leeghe pypen en vaten met namen om 't water in te doen, hiermede liepen zy hueren wegh voortaen, tot de Haven van *Guatulco*[2]) toe, alwaer zy in liepen, wesende des Maendaeghs den 13 Aprilis, ende settent daer binnen in, alhier bleven zy tot den 26 Aprilis[3]) toe, ende zijnde ontrent drie ofte vier uren inder nacht, zijnse weder te seijl ghegaen, nemende haren cours westwaert aen, ende een ure ofte twee te voeren hebben zy hem, *Nuno da Silva* belyder ghelaten, ende setten hem in een ander Schip dat daer in *Gua-*

Beschryvinge van een schip datse den 6 Aprilis ontmoeten, ende watse met het selve uytghericht hebben.

Wanneer dat zy 'tgenomen Schip weer lieten varen.

Op wat dagh datse in de haven van Guatulco quamen, ende hoe langh datse daer bleven.

Wanneer dat zy Nuno da Silva verlaten

[1]) Don Francisco Zaratte; zie zijn verklaring bij Nuttall, p. 201 e.v.

[2]) Zie p. 294, n. 3.

[3]) Lees: 16 April; zie Vaux, The World Encompassed, p. 113.

hebben. *tulco* lagh [1]; Van hier af [2]) voortaen zijn de voorseyde Enghelschen, [110b] de reste vande reyse ghepasseert, naer de Eylanden van *Malucos* heen, ende van daer af voorby de *Cabo de bona Esperança*, ende also naer Enghelandt toe, ghelijck als sulcks ghenoech notorie ende oircont [3]) is, en dit is alleenlijck het inhoudt vande voyagie van den tijdt, datter den voorseyden Piloot *Nuno da Silva* by gheweest heeft.

Wat wech de Enghelschen na Engelandt ghenomen hebben.

Beschryvinge van een brief van Singuer Draeck aen zijn verloren gheselschap.

Hier naer volcht een Copye van eenen brief gheschreven door den Capiteijn Fransoys Draeck Enghels-man, wesende inde zuyder Zee van nieu Spaengien, in zijn Schip ghenaemt, het vergulde Hert [4]), (met het Schip van Sint *Ian de Anton* [5]), het welcke hij berooft hadde) aen zijn Mede-ghenoten die van d'ander Schepen van zijn gheselschap, daer hy met het onweer van versteken is gheweest, als voren gheseydt is.

Naem aen wie de brief gheschreven is.

Singuer Wouter [6]), soo het God ghehenghde dat ghy quaemt te ghemoeten met [7]) dit Schip van Sint *Ian de Anton*, soo bidde ick u dat wel te tracteren, achter volghende het woort dat ick haer ghegheven hebbe, ende soo u yet ghebreeckt ende noodich waer, van het ghene dat dit Schip Sint *Ian de Anton* heeft, soo wilt U.L. het selfde dubbelt betalen als het ghene dat wy brenghen, ende sult bevelen dat niemant van u Soldaten haer eenigh quaet ofte molestye aen doet; ende het ghene dat onder ons ghesloten is gheweest, om weder naer ons landt te keeren [8]),

Vermaninge 'tSchip van Anton niet te beschadighen ofte beroven.

---

[1]) Da Silva verliet op eigen verzoek de Golden Hind, en werd bij zijn vertrek door Drake beloond met een groote kist vol kleedingsstukken (Nuttall, p. 337). Waarom Drake hem liet gaan, zal wel altijd een raadsel blijven. Voor zijn „scherpe examinatie" door de Inquisitie van Mexico, en zijn verder lot, zie de door Nuttall afgedrukte documenten, en de Inleiding, bij de bespreking van dit hoofdstuk.

[2]) Deze slotzin is uiteraard van Jan Huyghen zelf.

[3]) Zie de Inleiding, bij de bespreking van dit hoofdstuk.

[4]) De Golden Hind.

[5]) San Juan de Anton, de schipper van het zilverschip, dat den 1sten Maart door Drake was veroverd. Voor het vermoedelijk verband van dezen naam met „Southampton", zie Nuttall, p. 155.

[6]) Terecht vertaalde Hakluyt dit reeds met *Master Winter*. John Winter (of Wynter) voerde het bevel op de Elizabeth, het vice-admiraalsschip van Drake's vloot.

[7]) Ontmoeten, to meet with. De brief is vertaald uit het Engelsch.

[8]) Vooral deze passage doet vermoeden dat Drake hoopte, *door middel van de Spanjaarden*, weder voeling te verkrijgen met zijn andere schepen, en tevens trachtte den vijand te misleiden omtrent zijn ware plannen, en den staat waarin hij verkeerde.

sullen wy met Gods hulpe volbrenghen, al hoewel dat ick daer seer aen twyfel dat u desen sal behandighen, niet teghenstaende blyve gelijck als noch, den Heere altoos biddende, (die ons, u, ende mijn, ende alle de werelt verlost heeft,) ons te willen bewaren, wiens ick alleen gheve de prijs ende eere, etc. Het ghene ick alhier schryve en is niet alleenlijcken voor *Singuer Wouter* [1]), maer oock voor *Singuer Thomas* [2]), *Singuer Charles* [3]), *Singuer Caube* [4]), ende *Singuer Antonio* [5]), ende alle d'ander goede Vrienden; Alle de welcke ick bevele den genen die ons met zijn bloet gecocht heeft, ende hoope op God dat hy ons niet meer moeyten sal gheven, ende dat hy ons sal helpen in onse tribulatie, ende bidde u lieden door 't lyden van Iesus Christus, dat soo het God belieft u eenighe tribulatie over te senden, dat ghy niet en wilt wanhoopen vande groote bermhertigheydt Gods: want die sal u gantschelijcken verschynen, den welcken deselfde ophout ende weder met het leven gunt, waermede hy ons groote vrientschappe sal doen, ende ons zijn bermhertigheydt bewysen, den welcken alleen zy prijs, eere, cracht, ende heerlijckheydt inder eeuwigheyt, Amen. By my uwen bedruckten Oversten, die het hert seer mistroostigh is, Fransoys Draecke, etc [6]).

Vermaninge tot stantvastigheyt ende volherdinge van de reijs.

[1]) Lees: Winter.

[2]) John Thomas, die het bevel voerde op de Marigold.

[3]) Misschien John Chester, van de Swan.

[4]) Volgens Vaux, p. 169, droegen twee personen op Drake's vloot den naam Cowke.

[5]) Nicholas Anthony was de schipper van de Marigold.

[6]) De brief moet ongeveer den 7den Maart geschreven zijn; zie Nuttall, p. 159.

VERMANINGHE TOT DEN LESER.

Al ist schoon dat ick het eerste alleenlijcken gheproponeert ende voor ghenomen hadde, mentie te maecken vande voyagiens, ofte vaerden, Coursen, ende streckinghe vande Orientaelsche Custen, Eylanden, ende alle die contreyen, met etlijcke andere Navigatien van de by ligghende quaertieren, ende gheleghentheydt van dien, als wy hier voren van alles aenghewesen hebben, op het alder correctste, als ick sulcks hebbe connen becomen, niet teghenstaende overmits dat ick [111a] *onder andere myne memorialen ende pampieren gevonden hebbe, de Navigatie van alle de Havens, Revieren, ende hoecken vande Custe van Brasilien, ende vaert vande Portugesen aldaer; Als oock mede alle de coursen, streckinge, ende gelegentheyt vande Antillas, ofte voor Eylanden van nieu Spaengien, mitsgaders van alle de Canalen daer tusschen door heen, ende de Havens, soo vande voorsz. Eylanden als van 't vaste land van 't voorseyde nieu Spaengien; Van ghelijcken van d'ander zyde vande custe van Angola ofte Aethiopien, etc. en hebbe niet cunnen nae laten die hier achter by te voeghen, hoewel dat het seer verscheyden ende different is vande Orientaelsche contreye, niet te min, om dattet oock voor onse Natie een vreemdicheyt is, ende wordt vande selfde Portugesen ende Spaengiaerden bevaren, van wiens voyagiens ende Navigatien wy in dese deschriptien alleenlijcken zijn verhalende, soo en salt daer in de materie niet te buyten gaen: maer eer seer voechlicken daer by behooren, ende hoope niet min aenghenaem als gherijffelyck sal wesen, dewyle men als nu dese voorseyde Navigatien oock onder onse Natie begint te courseren, verhoopende 'tselfde een beghinsel te wesen van meerder ende tot verder versoeckinghe, tot prijs, eere, ende glorie des Heylighen Evangeliums, ende des Godtlijcke Majesteyts, met welvaert ende segheninghe deser onser Nederlanden, etc.*

Dat 56. Capittel.

Inden eersten, die Deroute ofte Navigatie van den hoeck van van Cabo Verde af, naer Brasilien toe, met alle de rechte coursen ende kennisse vande custe ende Havens van Brasilien, tot die Revier ghenaempt Rio de la Plata toe, met alle de ghelegentheyt van dien.

Seylende van *Cabo Verde* (dat is: den groenen hoeck) af, naer Brasilien toe, so salmen zuydt zuydtoost, zuydtoost, ende zuydtoost ten zuyden aen seylen, ende comende op 5 ofte 6 graden, (ofte 'tzy waer dat het soude moghen wesen,) daer u de donderen ende vlagen aen comen [1]), so sult ghyse vande zyde vant zuyden nemen, ende deminueren al wat ghy muecht [2]). Sult gheadverteert wesen, dat soo haest als u de generale winden [3]) aen comen, (wesende van uyten zuyd oosten,) so sult ghy op den boech van 't zuydtwesten, ende west zuydtwest aenloopen, ende so de wint waer van 't zuyden nae 't zuydtwesten [4]), sult over den boech van het zuydtoost loopen: maer niet te veel: want en doet u gants gheen profijt, in voeghen dat hoe ghy daer meer op loopt, hoe ghy meer verliest, doet altoos u uyterste neersticheyt, om u onder de custe van *Guynea* [5]) niet te steken, te weten, boven de 60 ofte 70 mylen vande droochten, ghenaemt *Os Baixos de Sant Anna* [6]); De wint sal u wel ruymen, in sulcker voeghen dat ghy genoech sult moghen seylen, op den boech naer Brasilien toe.

Cours van C. verde tot op 5 of 6 graden.

Beschryvinge ende vermaninghe vande generale winden.

Waerschouwinge om onder de Cust van Guynea niet te vervallen.

Sult weten dat soo men op dese Coursen (naer *Pernanbuque* toe) seylt, (wesende van October voortaen,) en datmen quaem te loefwaert van 't Eyland van *Fernan de Noronha* [7]); Comende [111*b*] tot op 8 ofte $8^1/_2$ graden, salmen west aen naer 't landt toe loopen, ende soo ghy landt quaemt te sien op 8 graden, sullen witte Duynen wesen, soo weet dat ghy aen de noordtzyde zijt, sult alsdan naer 't zuyden toe loopen, dit is te verstaen van October voortaen: want alsdan soo regneren die noordtooste ende oost noordtooste winden, ende so ghy u vont op de hoochte als boven, sult de voorseyde Duynen sien, ende soo wanneer ghy comt te sien het eijnde van dien, (te weten,) aen de zuydtzyde, sonder van daer voortaen eenighe meer te sien, so weet dat ghy zijt by

Cours alsmen te loefwaert van 't Eyland Fernan de Noronha quam.

Gedaente van landt op 8 graden.

[1]) Dat is: het gebied der windstilten tusschen N.O. en Z.O. passaatgebieden, waarvan de noordgrens tijdens den noordelijken zomer op omstreeks 5° N.Br. wordt aangetroffen en in andere maanden zuidelijker ligt.

[2]) De raad luidt dus: stuur Z.Z.O., Z.O. en Z.O.t.Z. tot aan de windstiltengrens en tracht den stiltengordel door te komen met zuidelijke koersen, dat is, met snel afnemende (diminueerende) noordelijke breedten.

[3]) Zie p. 43, n. 1; hier: de Z.O. passaat.

[4]) De sterke Z.W. moesson, die in den noordelijken zomer tegen de kust van Guinee waait.

[5]) Schepen, die, met den wil naar Brazilië, te dicht onder den wal hielden, kwamen meer dan eens terecht in de Bocht van Guinee.

[6]) De St. Ann shoals op klein 8° Z.B., tegenover de kust van Sierra Leone.

[7]) In den Z. Atlantischen Oceaan, op 4° Z.B.

Wanneer dat men is by Capiguaramarini.

Capiguara Marini [1]); Vandaer af tot *Pernanbuque* toe, heeftmen vijf ofte ses mylen.

Gedaente vant landt alsmen op 8 een half graden is.

Mitsgaders diepten ende naem van 't selve.

Oock so is te weten, dat somen waer op $8^{1}/_{2}$ graden, soo salmen altemael een vlack landt sien, tot op *10* ende *12* vadem diepten, ende 'tland aenden oever vander Zee sal effen en slecht wesen, 'twelcke ghenaemt wort *Capitagua* [2]); als ghy met dit landt oost ende west over een zijt, wesende inde contreye daer ick gheseyt hebbe, op de *12* vadem diepten, (zijnde inden tijdt van October af naer Februarijs toe,) soo en dorft nieuwers af vreesen, ende hebt achtinge van zuydtwaerts aen te sien: want ghy sult den hoeck *Cabo de Sant Augustijn* ghewaer worden, ende naer 't noorden toe, sult ghy een ander punt lands sien, welcke men hiet *A punta d'Olijnda*, alwaer die stede ofte 'tvleck van *Olijnda* gheleghen is, ende de Custe van de selfde hoeck noordwaerts aen, looptmen zuyden ende noorden langhs.

Waerschouwinghe voor de Cabo de S. Augustijn.

Desghelijcks voor a ponta d'Olijnda.

Gedaente vant landt alsmen o. en w. met Cabo de S. Augustijn is.

Soo ghy waert oost ende west met de *Cabo* van *Sant Augustijn*, soo sult ghy comen te sien te landewaerts in een geberchte, welcke maeckt het fatsoen (inde verthooninghe,) ghelijck als een Cameels rugghe, hebbende aende zuydzyde drie huevelen langhs de Zeecant heen, ende de Custe sal hem noordtoost ende zuydtwest heenstrecken.

Hooghte van Cabo de Sant Augustijn, Olijnda, ende Pernanbuco.

Van desen hoeck van *Sant Augustijn* af, tot de Stede van *Olinda* toe, zijn *12* mylen n. aen; Desen hoeck is gheleghen op $8^{2}/_{3}$ graden; ende *Olinda* leijt op $8^{1}/_{3}$ graden; ende *Pernanbuco* op *8* graden; De boven gheroerde Navigatie is te verstaen alsmen in October ende November van Lisbonen scheyt.

Op wat hooghde datmen landt soecken sal, alsmen in Februario van Lisbon seijlt.

Met wat cours men de C. de Sant Augustijn aen loopen sal.

Seylende uyt Lisbonen in Februarijs ofte Martius, soo sult ghy het landt gaen soecken op *9* graden: want vande Meert voortaen, so regneren de zuydtooste, ende zuydt zuydtooste winden, ende soo ghy u by ghevalle vont by 't landt, op de voorseyde hoochten, so dorft niet vreesen, ende sult uwen cours doen op *17* ende *18* vadem diepten: want isser overal schoon ende suyver, en hebt daer anders niet dan de Riffen, (gheleghen dicht by 't landt,) daermen 'twater op siet breken, ende loopende noorden aen, soo weet dat wanneer ghy sommighe Duynen langhs de Zeestrant heen siet, so en twyfelt niet noorden aen te loopen, waer mede den hoeck van *Sant Augustijn* sult comen te sien; Desen hoeck is aende Zee-cant van een steijl afgebickt landt, makende

[1]) Ongeveer halverwege Kaap St. Augustijn en Olinda.

[2]) De naam komt niet meer op de kaarten voor.

inde verthooninge 'tfatsoen van een Walvisch muijl, hebbende boven op een ronden bergh met geboomten omringt, ende comende op de voorsz. diepten dicht by 't land, sult daer een cleijn Eyland sien ligghen, 'twelcke ghenaemt wort *Ilha de Sant Alexus* [1]); Van dit Eyland af tot de *Cabo de Sant Augustijn*, heeftmen 5 ofte 6 mylen weeghs, ende is gheleghen opde hoochte van $8^3/_4$ graden.

Gedaente vanden hoeck van S. Augustijn.

Hooghte van Cabo de Sant Augustijn.

[112a]

Dat 57. Capittel. [2])

De Navigatie ende Coursen naer de Haven ofte Bay ghenaemt A Bahya de Todos os Santos, ofte van Alder-heyligen, gelegen aende voorsz. Custe van Brasilien.

So ghy begheert te seylen na de *Bahya de todos os Santos*, (dat is: de Bay van Alder-heyligen,) so wilt u houden aende Navigatie hier voren verclaert, nemende op die manier de getyden van 't jaer waer, te weten, vande maent Martius voortaen, als ooc van October af, gelijc als geseyt is.

Dese Bay van Alder-heyligen, is gelegen op de hooghte van 13 graden ende wesende van October voortaen, so sult ghy 't landt comen aen soecken vande 12 tot $12^1/_2$ graden, ende comende int ghesicht van 't landt, ('twelcke sal wesen van witte sandt stranden, die hen int schijnsel verthoonen ghelijck als bleyckeryen van Linnewaet) so sult ghy uwen cours langhes de Custe heen doen, z. waerts aen, tot so langhe dat ghy de voorsz. stranden ten eijnde zijt, alwaer ghy een Eylandeken sult sien (gelegen aende n. zyde inde mont vande Bay ofte Haven,) ghenaemt *Tapoan*; Van hier af so looptmen de Custe w. ende w. ten z. aen.

Hoochte van Bahya de todos os Santos.

Op wat hoochte men landt soecken sal.

Gedaente vant selve landt.

Plaets van 'tEylandt Tapoan.

Comende naer dese Bay toe, inden tijt van Martius voortaen, so en wilt boven de $13^1/_2$ graden naer 't z. niet passeren, ende so wanneer ghy comt int ghesicht vant landt, soo 't niet en waren de voorsz. witte sant stranden, so sult ghy u best doen om n. aen te loopen, ende als ghy de sandt stranden vande $12^1/_2$ graden int ghesicht hebt, soo sult ghy comen te sien eenen bergh, staende langhs den oever vande Zee, ende soo 't gebuerde dat ghy u so dicht by 'tlandt vont, dat ghy geen middel hebt daer van af te

Wat landt dat men int gesicht crijght alsmen n. aen loopt.

[1]) Thans S. Aleixo.

[2]) De niet-geannoteerde geografische namen in de hoofdstukken 57 t/m 62 komen alle op de moderne kaarten nog voor.

Gelegentheyt van o Morro de S. Paulo. raken, so sult ghy 't landt te degen verkennen: want sult comen te sien aende Zee-cant een ronden huevel, (diemen heet *O Morro de San Paulo*, van welcken huevel af tot de Bay toe zijn *12* mylen; langhs dese huevel heen, te weten, aende n.w. zyde, heeftmen een seer groote Revier, genaemt *Tinhare* [1]), welcke seer goet is om in te loopen, noodich wesende; heeft *6, 7* vadem diepte.

Desgelijcx vande groote Revier Tinhare.

Waerschouwinge voor een Inwijck op *13* een tweedendeel graden hooch. Advertere u, dat soo wanneer ghy zijt op de voorsz. hooghte van *13½* graden, so en wilt u niet naer 't landt toe begeven: want heeft eenen Inwijck die seer quaet is.

Cours vande Bay van Alderheyligen na Pernambuco. So ghy begheert te seylen vande Bay van Alder-heyligen af, naer *Pernanbuco*, ofte na Portugael toe, so sult ghy uwen cours o. aen doen, ende soo u de wint plaets gheeft o. ende o. ten n. tot *30* ofte *40* mylen 't Zeewaert in, ende en sult het landt van *Pernanbuco* niet aensoecken, vande *10* tot de *9* graden toe: want so ghy vervielt op de *11* graden, so sout ghy comen inden Inwijck ghenaemt, *A Enseada de vaza Barrijs* [2]), (dat is: den Inwijck vande vaten uyt te storten;) van gelijcken so wanneer ghy van Portugael af comt, crygende ghesicht van landt op de *11* graden, so en loopt daer niet nae toe, om uwen wegh te vervoorderen: maer doet eer uwen cours zuyden aen, daer van af.

Op wat hoochte datmen inde Inwijc A Enseada de vaza Barrijs passeren mach.

Cours ende streckinge vanden Inwijck A Enseada de vaza Barrijs, tot Rio dos Ilhas. Men heeft van dese Bay van Alder-heylighen tot *Pernanbuco* *100* mylen, ende men loopt de Custe zuydtwest ende noordoost, ende zuydtwest ten westen, ende noordtoost ten oosten.

Dat 58. Capittel. [3]) [112*b*.]

De Navigatie om te seylen naer de Revier, Rio dos Ilheos, (*dat is*: *de Revier vande Eylandekens,*) *gheleghen aende selfde Custe van Brasilien.*

Op wat hoochte Rio dos Ilhas leydt. Soo ghy begheert te seylen naer de Revier van d'Eylandekens, (soo weet dat d'Eylandekens gheleghen zijn op de hooghte van *14¾* graden,) doende uwen cours om die te soecken, te weten, van Martius voortaen, so sult ghy loopen op de hooghte van *15½* graden, ende al ist schoon dat ghy comt op de *15⅔* graden, en is niet aen geleghen; Comende op dese hooghte

---

[1]) Men placht daar de schepen binnen te halen en droog te zetten om ze te kalefaten.

[2]) Thans R. Vaza Barris.

[3]) Zie p. 313, n. 2.

int ghesicht van 't landt, so sult ghy comen te sien sommige hooghe geberchten, welcke zijn de geberchten diemen heet *As Serras dos Aymores*; als ghy dese geberchten int gesicht hebt so sult ghy langhs de Custe heen comen n.waerts aen, sonder eenighe vrees te hebben: want men en heeft daer naer 't n. toe gants geen ondiepten; So haest als ghy d'Eylandekens int gesicht crijcht: (want daer anders gheen en zijn,) soo sult ghy op dese Custe comen te sien een ronde bergh, staende langhs de Zeestrant heen; aende n. zyde van desen bergh, so looptmen de Revier innewaerts aen; So ghy u alhier vont by gevalle, inden tijt dat ghy daer niet en moecht in comen, soo neemt uwen cours t'Zeewaert van d'Eylanden af, u daer van wachtende, ende moecht het aldaer by d'Eylanden wel setten; So ghy in dese contreye quaemt inde tijt van de n.o. winden, so sult ghy 't landt aen soecken op de *14* graden, ende so ghy quaemt te sien een vlack landt, so weet dat het is 'tlandt, genaemt *Camamue,* langhs 'twelcke ghy sult heen loopen naer 't z. toe, ende comende daer u het vlacke landt voleijndicht, so sult ghy een hoogh land vinden, te weten, langhs de Zee-cant heen, gelijck alst ander boven verhaelt; dit is altemael te verstaen langs den oever vande Zee-cant heen.

Op wat hoochte dat as Serras dos Aymores ligghen

Hoe hem de Eylandekens verthoonen alsmense eerst int ghesicht crijght.

Op wat hoochte datmen landt soecken sal inde tijt vande n.o. winden.

Gedaente vant landt Camamue.

Sult weten dat inde contreye daer dit voorseyde land hoogh begint te zijn, is gelegen een cleyne Rivier, *Rio das Contas* [1]) genaemt, (dat is: de Revier van 't Vijftich ofte Paternoster geseyt:) maer en is niet goet om in te loopen, heeft een witte Rootse tot een kennisse; Van hier af tot d'Eylandekens toe, heeftmen *9* mylen z.waerts aen; Comende tot daer u dit voorsz. hooge landt voleijndicht, so sult ghy daer een groote Inwijck vinden, ende siende naer 't w.z.w. sult ghy noch een ander hoogh landt comen te sien; Aenden voet van dit hoogh landt, (hetwelcke is bynaest te middewegen van desen inwijck,) sult ghy sommighe witte huysen sien, 'twelcke zijn de *Ingenien* [2]) ofte Suycker-keten, daermen de Suycker toe maect en bereyt; alhier wesende sult d'Eylandekens terstont comen te sien, etc.

Gelegentheyt van Rio das Contas.

Streckinghe van Rio das Contas tot Rio das Ilhas.

Plaets ende gelegentheyt van sommighe Suyckerketenen.

[1]) Iets benoorden de R. Cachoeiro in zee mondende.

[2]) Engenhos (Port.) = fabrieken.

Dat 59. Capittel. [1])

Om te seylen naer de Haven Porto Seguro, dat is: de seeckere Haven, ghelegen aende selfde Custe van Brasilien.

Waerschouwinghe voor Os Baixos dos Abrolhos.

So ghy begheert te seylen naer de Haven van *Porto Seguro*, inden tijt van de z.o. winden, ('twelcke is van Martius voortaen,) so en sult ghy niet hooger loopen als op de *16*$^1/_2$ graden want heeft daer een Rutsighe droochte, (genaemt *Os Baixos dos Abrolhos*, die seer periculues zijn, welcke seer verde t'Zeewaert in steken. Sult geadverteert wesen, dat als ghy comt op de cours van o. en west, niet onachtsaem te wesen dicwils het loot uyt [113*a*] te worpen, ende comende by 't landt, ende dat ghy quaemt te sien eenen hooghen lanckwerpenden bergh, gelijck als eenen spitsighen top, (welcke ghenaemt wordt *Monte Pasqual* [2]), soo sult ghy van daer af noorden aen loopen, ende soo wanneer u den selfden bergh int z.w. blijft, so moecht ghy 't naer 't land toe houden, doch altoos met goet opsicht.

Plaets van Monte Pasqual.

Advertere u dat wanneer ghy 't landt siet, ende comt te sien eenen rooden huevel, so sult ghy in 't zuyden van die selfde huevel af, een bergh met een groote strant sien, aende noordzyde van dien is ghelegen de Haven van *Porto Seguro*, ende loopende langhs de Custe heen, soo heeftmen boven om hoogh de Stede van *Porto Seguro* ligghen; dese hooghte is van een witte Steenrootse; aen de noordzyde van dese Steen-rootse heeft het een groote Valeye; Comende oost ende west met dese Steen-rootse over een, soo sult ghy int noorden 'twater sien breecken, 'twelcke is op een drooghte die twee mylen t'Zeewaert in steeckt, aende zuydt zyde van dien, soo ismen recht teghens over de Stede van *Porto Seguro*.

Gelegentheyt van Porto Seguro.

Plaets van een drooghte ontrent Porto Seguro.

Soo ghy dese reyse quaemt te doen inden tijt vande noordtooste winden, ende quaemt op de *15*$^2/_3$ graden, sonder eenighe gheberghten te sien, soo en wilt niet laten langhs de custe heen te comen, ende soo wanneer dat ghy comt op de *15* graden, soo salt eerste hooghe landt, (dat ghy comt te sien,) wesen met sandt stranden langhs de Zee-cant heen, ende soo ghy (op dese hooghte)

---

[1]) Zie p. 313, n. 2.

[2]) Monte Pascoal, de Paaschberg; naam door de Portugeezen geschonken aan het eerste door hen verkende land van Brazilië (1500).

een Revier quaemt te sien, soo en wilt het landt niet genaken: want heeft daer sommighe quade ondiepten, welcke zijn ghenaemt *Os Baixos de Sant Antonio*; van hier af naer 't zuyden toe, heeftmen *Porto Seguro*; Comende langhs de Custe heen ende siende 'twater op d'ander drooghten breken, (te weten, op die boven-ghementioneerde, die twee mylen in Zee steken,) so sult daer voorby heen loopen, u t'Zeewaert daer van afhoudende, als ghy aen 't eijnde van dien zijt, soo sal u de Stede int w. blyven, ghy moecht daer wel naer toe loopen, altoos met behoorlijcke opsicht, ende settent op de hooghte voorseydt.

Waerschouwinghe voor Os Baixos de S. Antonio.

Scheydende van d'Eylandekens af naer *Porto Seguro* toe, soo moet ghy *10* ofte *12* mylen van d'Eylandekens af t'Zeewaert in loopen, om te schouwen de drooghten, (gheleghen met de Revier *Rio grande* [1]), dat is: de groote Revier, over een,) ende als ghy dese *Rio grande* voorby zijt, so moecht ghy 't land weder genaken, en dat comen verkennen, als gheseyt is, etc.

Cours nae Porto Seguro, om de drooghten teghen over Rio grande te wachten.

Dat 60. Capittel. [2])

Om te seylen naer de Haven ghenaemt Bahya do Espirito Santo, (dat is: de Bay van den Heylighen Gheest,) ghelegen aende selfde Custe van Brasilien.

Seylende naer de Haven van *Spirito Santo* [3]), (zijnde voorby de drooghten *Os Baixos dos Abrolhos* tot op de *19*½ graden,) soo moecht ghy 't land comen verkennen op de *20* graden: want men en heeft aen dese Custe ende contreye geen *Monçoins* [4]), dat is: Conjunctie vande tijden, ende het courseren van eenderley winden. Soo 't gheviel dat ghy quaemt landt te sien op de
[113b] *19*½ graden, ende dat het aende noordt west zyde van u af vlack landt waer, so weet dat ghy zijt aende noordt zyde vande Haven van *Spirito Santo*, welcke is het landt gheleghen boven *Criquare*, ende boven de Revier ghenaemt *Rio doce*, (dat is: de Revier van soet ofte versch water gheseydt,) sult uwen cours langhs dit land heen doen, tot dat hem 't landt begint te verheffen, hebbende sommighe gheberghten: maer en betrout u

Streckinghe vande Haven van Spirito Santo voorby Os Baixos dos Abrolhos tot op *19* een tweedendeel graden.

Teyckenen alsmen aende n. zy vande Haven Spirito Sancto is.

[1]) Belmonte, op 15°50′ Z.B.

[2]) Zie p. 313, n. 2.

[3]) Op 20°18′ Z.B.

[4]) Moessons; zie pag. 63, n. 6.

niet op den eersten, die ghy in 't ghesicht crijght, sult alleenlijcken comen te sien eenen hoogen ronden bergh, welcke staet langhs den oever vande Zee-cant heen, diemen noemt *La Sierra de Mestre Alvaro*, etc.

Plaets van la Sierra de Mestre alvaro.

Advertere u, dat so wanneer ghy naer dese voorseyde bergen toe comt, vande zyde van 't n. so sult ghy comen te sien een Revier, *Rio dos reys Magos* genaemt, dat is: de Revier vande drie Coninghen gheseyt, ende comende vande z. zyde, so sal u terstont de mont vande Bay openen; aen 't eijnde vanden voorsz. bergh, te weten, aen de zuyd zyde, heeftmen een hoeck van Steenclippen, diemen heet *A punta do Tubaron*, dat is de punt vande Haye gheseyt, ende aende zuydzyde vande Bay, heeft het twee ofte drie hooghe gheberghten, aldaer wesende, soo sult ghy u recht teghens de Bay over stellen, ende loopen daer alsoo westwaert aen in.

Wanneer dat men de revier Rio dos reys Magos te sien compt.

Plaets van A punta de Tubaron.

So ghy by ghevalle quaemt op de voorsz. cours, op de hooghte van *20* graden, soo sult ghy comen te sien veel geberghten, onder welcke staet eenen hoogen ende spitsigen top, diemen noemt *Serra de Guarapari*, dat is: 'tgeberghte van *Guarapari*; heeft van ghelijcken noch een ander aende n. zyde, geheeten *A Serra de Pero Can*, dat is: den bergh van Pieter hout [1]); Dese geberchten staen aende z.zyde van *Spirito Sancto*; Van dese geberchten af naer 't z. toe, sult ghy een eenighe Bergh alleen sien staen, diemen noemt *Guape*; Sult geadverteert wesen, dat wanneer ghy dese bergen int ghesicht hebt, so sult ghy van gelijcken comen te sien drie cleyne Eylanden byden anderen geleghen, hebbende nae 't z. daer van af, noch een ander cleijn, ront, ende vlack Eylandt; 'tLand gelegen recht tegens over dit voorsz. ront ende vlack Eylandt heeft een groote Bay, alwaer men soo 't noodich waer in mach loopen om te anckeren; So ghy in dese Bay begeert te wesen, so sult ghy u stellen o. ende w. met het geberghte, ende loopen daer also naer binnen toe, ende het vlack ront Eylandt sal u blyven aende n. zyde; Dit Eylandt wort genaemt *A Ilha de repouso*, dat is: 'tEylandt van gheruste, is gheleghen seer dicht langhs 'tlandt heen, ende moecht het tusschen dat ende 'tlandt wel setten.

Op wat hoochde datmen Serra de Guarapari siet.

Gelegentheyt van A Serra de Pero Can.

Beschryvinge van vier Eylanden.

Plaets van A Ilha de Repouso.

Sult weten dat van dese voorsz. drie Eylanden af, tot de Bay van *Spirito Sancto*, ofte den Heylighen Gheest zijn *12* mylen,

Streckinghe vande 3 Eylanden

---

[1]) Lees hont.

ende doende uwen cours noorden aen naer *Spirito Sancto* toe, sult ghy comen te sien noch een ander Eylandt alleen ghelegen, daer ghy t'Zeewaert sult voorby loopen, daer voorby wesende, sult terstont de mont ofte d'incomste vande Bay van *Spirito Sancto* comen te ontdecken; dese Haven ofte Bay is gelegen opde hoochte van *20* graden, etc. nae de Haven van Spirito Santo.

Dat 61. Capittel. [1])

Om te seylen vande Bay van Spirito Sancto af, tot de Bay, Bahya de San Vincente genaemt.

[114*a*] Seylende van *Spirito Santo* af na *San Vincente* [2]) toe, so moechtghy wel langhes de Custe heen loopen (tot 7 ofte 8 mylen daer van af,) naer den hoeck toe, ghenaemt *Cabo Frio*, (dat is: den couden hoeck gheseyt,) tot so langhe dat ghy daer by comt; men heeft daer tusschen weghen een groote Bay, genaemt *A Bahyo do Salvador* [3]), dat is: de Bay vanden Salichmaker, welcke is gelegen van *Cabo Frio* verscheyden *12* mylen. Wat cours datmen nemen moet nae Cabo Frio. Streckinghe van C. Frio tot A Bahya do Salvador.

Aleermen comt by *Cabo Frio*, so heeftmen twee Eylanden, vande welcke sult t'Zeewaert af daer voorby loopen, doch noodich wesende ofte begerende, moecht ook wel tusschen dien ende 'tlandt heen loopen. Sult weten, dat de *C. Frio* een Eyland recht tegens hem over heeft ligghen, 'twelcke den hoeck afscheyt, alwaerment wel mach setten, van doen wesende, te weten, aende w. zyde daert overal schoon is. Gelegentheyt van een Eylandt by Cabo Frio.

Dese *Cabo Frio* is gelegen op *23* graden; Van hier af tot de Revier genaemt *Rio de Ianero*, dat is: de Revier van Januarijs, zijn *18* mylen; dese Revier van *Ianero* heeft *3* ofte *4* Eylanden inde mont ligghen. So ghy in dese Revier wilt wesen, moecht daer wel in loopen, nemende uwen wech van tusschen twee Eylanden (van die inde mont ligghen,) door; aen de zuydtzyde van dese Revier staet een bergh, die hem in 't schijnsel verthoont, ghelijck een man met een Kovel [4]) ofte Capruijn op. Hoochte van Cabo Frio. Beschryvinge vande Revier Ianero.

Sult gheadverteert wesen, dat so wanneer ghy comt op de Recht

[1]) Zie p. 313, n. 2.

[2]) Thans Santos, op 24 °Z.B.

[3]) De naam komt niet meer op de kaarten voor. Misschien is de bocht tusschen Kaap S. Thomé en Kaap Frio bedoeld.

[4]) Monnikskap.

teyckenen alsmen byde Revier Janero is.

hooghte van dese Revier, soo sult ghy te landewaerts in comen te sien, sommighe hooghe geberchten, die hem int schijnsel verthoonen ghelijck als Orghelen, 'twelcke een goede ende rechte kenteijcken is, datmen by dese Revier is, ende als ghy 't landt begint te ghenaken, soo sult ghy een ront, hoogh, ende kael Eylandt sien, gheleghen aende zuydtzyde; De mont van dese Revier is gheleghen op $23^1/_3$ graden; Van dese Revier af naer de Ree ofte open Haven toe, die de Portugesen *Angra* hieten, zijn *15* mylen, ende men heeft *2* Revieren onder weghen, en steeckt u in dese contreye niet nae 't land toe, dan soo 't u grootelijcken noodich waer.

Ghedaente ende hoochte van 't Eyland aende z.zyde van dees Revier.

Gelegentheyt van Ilha de S. Sebastiaen.

Desgelijcx vant Eylandt dos Alcatrases.

Cours om in de mont vande Bay van S. Vincente te loopen.

Hoochte vande Bay van S. Vincent.

Vande mont van dese Revier af, w.z.w. ende z.w. ten w. aen, sult ghy sien een groot Eylant, datmen noemt *A Ilha de San Sebastiaen*, welcke heeft aende z.w.zyde van hem af een ander cleijn hoogh Eylandt, genaemt *A Ilha dos Alcatrases*, dat is: 'tEylandt vande Meeuwen; al eer ghy hier by comt, so moecht ghy uwen cours w. aen doen, om te schouwen sommige droochten die daer by liggen, waermede op de mont vande Bay van *San Vincente* sult aen comen, alwaer sult comen te sien een Eylandeken genaemt *Ilha da Muda*[1]), dat is: 'tEylandeken vande stomme Vrouwe; Nu om te loopen inde Bay van *San Vincente*, soo sult ghy dit Eylandeken laten aende o. zyde; De Bay van *San Vincente* is geleghen op de hoochte van *24* graden, ende so ghy te lywaert van dese Bay af waert, so sult ghy veel Eylanden comen te sien, waer van een van dien tZeewaert uyt steect, 'twelcke zijn de beste kenteeckenen diemen van dese Bay heeft, aldaer wesende so zijt ghy n.w. ende z.o. met de mont vande Bay over een.

Kenteyckenen alsmen over de Bay is.

Dat 62. Capittel. [2])

Om te seylen van Cabo Frio ofte den couwen hoeck af, naer de Revier van Rio de Plata, ofte de Revier van 't Silver, met alle de gheleghentheyt van dien.

Streckinghe, cours, kentekenen, ende hoochte

Sult weten dat vande *Cabo Frio* tot de Revier van *Ianero* ofte Ianuarijs zijn *18* mylen, ende men loopt de Custe o. ende w. ende is gelegen op *23* graden, heeft desе kennisse ende [114*b*]

[1]) Mudo(a) (Port.) = stom.

[2]) Zie p. 313, n. 2.

teijc kenen, te weten, heeft te landewaerts in sommige hooge gebergten diemen heet d'Orghelen: maer de meestendeel van dien zijn nu ter tijt vervallen, ende heeft aende zyde van 't w.z.w. nae de Zee-cant toe, het fatsoen van een Maers [1]) van een Schip, ende in de mont vande Revier zijn gelegen 4 Eylanden, waer van het eene hoogh ende ront is, 'twelcke een goede kenteijcken is, als ooc het broot van Suijcker, een huevel also genaemt, gheleghen binnen inde Haven, doch men en can dit van buyten af niet sien; men mach wel aen dese custe vryelijcken heen loopen sonder vreesen, ende en hebter niet te schouwen, dan dat ghy voor ooghen siet; Van hier af naer *San Vincente*, looptmen de Custe o.n.o. ende w.z.w. en is in de cours 42 mylen, ende men en heeft op alle dese wegh gants geen ondiepten noch drooghten: maer hebt daer goede Havens voor alle winden, te weten, 12 mylen vande Revier af, is ghelegen een Eylandt ghenaemt *Ilha grande* ofte 'tgroote Eyland, 'twelcke seer goede Havens heeft, so wel vande zyde van 't zuydwesten, als van de oostzyde, ende heeft seer goet versch water, en een groote Visscherye, is een hoogh landt met veel gheboomten, ende is te landewaerts in seer hoogh ende scherp-puntigh; soo ghy daer begheert in te loopen, so en hebt nieuwers voor te vreesen, dan dat ghy voor ooghen siet.

vande Revier Janero.

Gelegentheyt van 4 Eylanden ende Revier van Janero.

Cours van Janero na S. Vincent.

Gelegentheyt van Ilha grande.

Ghedaente ende beschryvinghe van 'tselfde.

Van dit groot Eylandt af, tot het Eyland van *San Sebastiaen* zijn 18 mylen, ende tot het Eylandt *A Ilha dos Porcos*, dat is: tEylandt vande Verckens, zijn 14 mylen; tEylandt vande Verckens heeft een seer goede haven: maer is te seer binnen int landt; Van hier af tot het Eylandt *San Sebastiaen* zijn 4 mylen, 'twelcke een groot ende hoogh Eylandt is, met veel gheboomten, heeft goede incomsten, so wel van d'een als van d'ander zyde, is gheleghen n.o. ende z.w.; Van daer af nae 't land toe, so heeftmen de Reede ontrent een half mijl daer van af; naer 't z.w. toe, is gelegen een ander lanckwerpigh Eylandt, genaemt *A Ilha dos Alcatrases*, ofte 'tEylandt vande Meeuwen; Dit Eylandt heeft dicht by hem 3 Clippen liggen, hebbende vande zuydzyde een Eylandeken, 'twelcke een seer goede kenteijcken is: want het landt is somtijdts met mist ofte nevel overtogen en bedeckt, datment niet onderscheyden noch kennen can, ende siende dit Eylandeken, weetmen terstondt waer datmen is.

Streckinghe van Ilha grande tot Ilha S. Sebastiaen.

Gedaent van Ilha de S. Sebastiaen.

Kenteyckenen van Ilha dos Alcatrases.

Van dit Eylandt af tot *San Vincente* toe zijn 12 mylen, 'twelcke

Strecking

[1]) Zie p. 52, n. 2.

van Ilha dos Alcatrases tot S. Vincent. Gelegentheyt vande Eylanden de boa Sicanga. Kenteecken om inde haven van Bertioga te loopen.

eenen lichtveerdigen wegh is, ende men heeft op dese contreye drie cleyne Eylanden ligghen, diemen noemt *As Ilhas de boa Sicanga*; Van dese Eylanden af tot die Haven ghenaemt *A Berra de Birtioga* zijn *6* mylen, het welcke een seer goede ende diepe haven is; Tusschen de voorseyde Eylanden ende dese Haven, is gheleghen een ander ront Eylandt, ghenaemt *Monte de Trigo* [1]), dat is: den berch ofte den hoop van Tarwe, twelcke een seer goede kenteijcken is voor de geen die inde Haven van *Bertioga* begeert te loopen.

Beschryvinge vande Haven a Barra d'Estevao da Costa. Desgelijcx vant Eylandt da Moela.

Van dese Haven af tot die Haven [2]) genaemt *A Barra d'Esteuao' da Costa*, (dat is: de Haven van Steven *da Costa*,) heeftmen *5* mylen; Dit is een seer goede Haven voor groote schepen, heeft [115*a*] een seer goede Bay om te ligghen, ende so ghy daer niet en begheert in te loopen, soo hebt ghy van buyten, te weten, dicht by 't landt, een Eylandt genaemt, *A Ilha da Moela* [3]), dat is: 'tEylandt vande Kies [4]), alwaer ghy 't moecht setten.

Gelegentheyt van Ilha Queimada ende van een Clippe. Hoochte vant Eylandt Canavea.

Van dese Haven af [5]) naer 't zuydtwesten toe, is gheleghen een Eylandt ghenaemt, *A Ilha Queimada*, dat is: het verbrande Eylandt, 'twelcke een vlack Eyland is, zijnde altemael van steen: maer is daer langs by heen schoon; Van ghelijcken soo heeftmen in 't z.z.o. vande Haven af een Clippe ligghen, die van veelen niet bekent is, steeckt boven het water uyt, is ghelegen ter halver weghen van tusschen het Eylandt *dos Alcatrases*, ende *Ilha Queimada*; Van hier af tot het Eylandt ghenaemt, *Canaveais* [6]), (dat is: van 't Rietbosch gheseyt) zijn drie mylen, ende men loopt de Custe n.n. oost ende zuydt zuydtwest; *Canavea* is een Eylandt 'twelcke een goede Haven (ende veel versch water,) heeft, is ghelegen op de hoochte van $25^{1}/_{2}$ graden, heeft vande zuydtzyde *2* Rudtsighe Eylandekens, waer van 't een wat lanckwerpigh rontachtigh is; recht teghens over 't voorsz. Eylandt is geleghen de Revier ghenaemt *Rio de Canavea'*, alwaermen met cleyne Schepen mach in loopen.

Plaets van 2 Eylandekens ende Rio de Canavea. Ghedaente, groote, ghelegentheyt

Van *Canavea'* tot het Eylandt *A Ilha de Santa Caterina* [7]), zijn *48* mylen, ende men loopt de Custe noorden ende zuyden;

---

[1]) Wellicht I. do Abrigo.

[2]) Bahia de Paranagua.

[3]) Thans I. do Mel.

[4]) Dentes molares (Port.) = kiezen.

[5]) D.i. van Santos.

[6]) Thans Cananea.

[7]) Op 27°40′ Z.B.

dit is een lancwerpigh Eylandt, mach hebben 8 mylen inde lenckte, heeft seer veel gheboomten, is gheleghen byde Custe, welcke streckt noorden ende zuyden, heeft inde incomste ofte mont vande noordtzyde, twee cleyne Eylandekens liggen, ende aende zuydtzyde leijt een ander, gheheeten *A Galle*' dat is: de Galeye gheseydt, men en mach daer aende noordtzyde niet incomen, dan met cleyne Barcken en Schuyten: maer vande zuydtzyde heeft het een seer goede incomste voor groote Schepen, heeft veel versch waters, als oock veel Visch ende jacht; Dit Eylandt leijdt op $28^1/_2$ graden.

van Ilha de S. Caterina

Hoochte vant Eylandeken S.Caterina.

Van hier af naer de Haven ghenaemt, *O Porto de don Rodrigo* zijn vijf mylen, noch ander vijf mylen voorder aen, is ghelegen de Haven *Dos Patos* [1]) ghenaemt, dat is: vande Gansen gheseydt, anders *La Laguna* gheheeten, dat is 'tLack ofte Meer gheseydt; Dese Haven is alleenlijcken voor Barcken ende cleyne jachten die daer handelen.

Streckinghe van O Porto de don Rodrigo, ende vande Haven dos Patos.

Van hier af tot de Revier van *Rio de Plata*, en heeftmen niet een haven daermen mach in loopen, ende de Custe streckt noordt noord oost, ende zuydt zuydtwest; Seylende van het voorseyde Eylandt *Santa Caterina* af, naer *Rio de Plata* toe, so moecht ghy uwen cours zuyden aen doen, tot op die hooghte van $34^2/_3$ graden, alsdan sult ghy naer 't landt toe loopen, ende so ghy comt te sien een landt, 'twelcke hem in 't schijnsel verthoont ghelijck als een Eylandt, (ghenaemt *Los Castillos*), dat is: de Casteelen geseyt,) so sult ghy langhs de Custe heen loopen, die u sal blyven int zuydtwest, ende zuydtwest ten westen, ende oock int west zuydtwesten, ende en wilt gheen rekeninghe maken de Cabo van *Santa Maria* te sien: want het landt van dien is so vlack, datmen daer geen teijcken van een hoeck af onderscheyden can, sult daer sommighe Riffen sien, evenwel en dorft daerom niet vreesen: want en hebt daer anders niet te schouwen, dan dat
[115*b*] ghy voor ooghen siet, ende soo 't waer dat ghy gheen landt en saecht, (daer naer toe loopende,) ende worpt het loot uyt, ende vindt daer 10, 14 ofte 18 vadem diepten, soo en vreest niet: want is altemael een grondt, en zijt wel te weegh.

Cours van S. Caterina nae Rio de Plata.

Gedaente vant landt van C. de Santa Maria.

Beschryvinge van Riffen ende diepten by S. Caterina.

Wesende in dese contreye als boven gheseydt is, so loopt so langhe tot dat ghy 't landt te deghen int ghesicht crijght, ende sult comen te sien een Eyland, genaemt *A Ilha dos Loubos*, dat is:

Gedaente van Ilha dos Loubos.

---

[1]) Vermoedelijk zijn met Porto de don Rodrigo en de haven Dos Patos bedoeld de Laguna op 28°31′, en *niet* de Rio Grande en Patos Lagune op 31° en 32°.

het Eylandt vande Wolven [1]): want men vindt daer veel Wolven, is een vlack Eylandt, zijnde altemael van steen, heeft aende zuydtzyde een Eylandeken, ende aende zyde van 't oosten een Riffe: maer en hebt daer nieuwers af te vreesen, dan van dat ghy voor ooghen siet; Dit Eylandt is gheleghen verscheyden van 't landt af $2^1/_2$ mylen nae 't noord westen; Van dit Eylandt vande Wolven af, is gheleghen een cleijn vlack Eylandt, met een leeghe wildernisse, ligghende dicht by 't land, 'twelcke een goede Haven heeft om te anckeren, so u eenighe buyen van uyten zuydwesten over quamen; soo 't geviel dat ghy langhs dit Eyland heen liept, aende zyde van 't oost zuyd oosten, so genaeckt den hoeck ofte punt van 't vaste landt, welcke eenen vlacken steenighen hoeck is; tusschen desen hoeck ende 'tEylandt leijt een drooghte diemen terstont can kennen aen 't water datter op breeckt, ende soo ghy daer vande noordtwest zyde in quaemt, en hebter niet met allen te schouwen, dan dat ghy siet, ende om te anckeren soo ghenaeckt wel dicht by 't Eylandt; men heeft daer versch water, ende veel grondt Visch.

Gelegentheyt van Ilha dos Loubos.

Plaets vant vlack Eyland.

Desgelycx van een drooghte.

In dese contreye wesende, sult op u hoede wesen: want alhier so begint het eerste hooge landt, ende van dit eerste hooghe landt *8* ofte *10* mylen af, is ghelegen een drooghte die seer quaet en periculues is, leijt ontrent *4* mylen van 't vaste landt af, ende heeft *2* mylen inde lenckte, men loopt tusschen die ende 'tvaste land heen; weest geadverteert, dat seylende van dit voorsz. hooge landt af, sult uwen cours nemen van anderhalf tot op *2* mylen naer de Custe, om oorsake vande voorsz. drooghten, ende van daer boven mettet loot inde hant, met goeder wacht ende opsicht, ende soo 't gheen goet weer en waer om by nacht te seylen, so ist beter t'anckeren om den dach te verwachten, om u vaert te versekeren.

Waerschouwinghe van een droochte. Plaets ende groote vande selfde droochte.

So wanneer ghy naer u gissinge dese bancke ofte drooghte voorby zijt, so sult ghy comen te sien eenen bergh diemen noemt *O Monte de Santo Seredio* [2]), twelcke is eenen ronden ende hoogen bergh, so datter in alle dese contreye geen so hoogh en is; tusschen desen bergh van *Santo Seridio*, ende de voorsz. Bancke ofte drooghte is gelegen een eylandt genaemt *A Ilha das Flores*, dat is: tEyland vande bloemen, alwaer ghy genoech sonder vreesen moecht buyten om loopen.

Gedaente van Monte de S. Seridio.

Gelegentheyt van Ilha dos Flores.

---

[1]) I. de Lobos, op 34°55′ Z.B.

[2]) De Monte Cerro van Montevideo.

So wanneer dat ghy comt int soet ofte versch water, twelcke vloeyt tot 25 mylen beneden de Revier genaemt *Rio de Buenos Aires*, dat is: de Revier vande goede lucht geseyt, te weten, daer 't water wel en te degen versch is, so doet uwen cours w. aen, so sult ghy comen beneden *Buenos Aires* 8 ofte 10 mylen weeghs, twelcke de beste Navigatie is diemen doen mach, advertere u dat ghy 't loot altoos inde hant hebt, ende so wanneer dat ghy comt op de diepte van 3 ofte 4 vadem, so hout op van voorder aen te seylen, soo 't by nacht waer: maer wesende by daegh, sult wel sien waer dat ghy henen loopt, 'twelcke moet
[116a] wesen int gesicht van 't land, so verde dat ghy de boomen daer bescheydelicken op sien moecht, so dat ghy u ten hooghsten 2 mylen van 't landt af hout: want voorby *Buenos Aires* niet loopen en mocht, sonder de huysen van dien te sien. 'Tmeestendeel van 't landt van *Buenos Aires* is een dick landt, makende de ghelijckenisse van een Duyn, welcke heeft drie mylen inde lenckte, streckt aende water cant heen. So haest als ghy dit landt int gesicht crijcht, soo sult ghy recht op de huysen aen loopen, doch wat meer naer de zuydzyde toe houdende, al waer de putte is daert de Schepen anckeren ofte setten: maer soo 't ghebuerden dat ghy begheerden te loopen aende noordtzyde, so sult ghy uwen cours nemen van 't Eyland *Las Flores* ofte van *Santa Horodia* [1]) af, ontrent anderhalf mijl van 't landt, loopende op de diepten van $3^1/_2$ ende 4 vadem, tot d'Eylanden van *San Gabriel* toe, 'twelcke zijn drie cleyne Eylanden, maer en hebben gheen goede Reede; ende soo 't gheviel dat ghy 't daer setten, so en vaert aen 't land niet, dan met voorsichtigheydt, overmidts dat d'Inwoonders van dien met de Spaengiaerden ende Portugesen oorlogh hebben, alle de Revier langhs: maer het beste van dese Navigatie is vande zuydtzyde, van het versch water innewaerts aen, etc.

Beschryvinge vande beste Cours na Rio de Buenos Aires.

Vermaninge datmen 'tloot gestadich uyt werpen moet ontrent alsmen omtrent Rio de Buenos Aires is.

Gedaente van Buenos Aires.

Cours alsmen aende n.zyde loopen wil van Buenos Aires.

Beschryvinge van d'Eylanden van San Gabriel.

Dat 63. Capittel.

De Navigatie ende Coursen om te seylen van 't Eylandt La Gomera (een van d'Eylanden van Canarien,) af, naer de Antillas ofte voor Eylanden van Spaensch Indien, ende van daer af naer de Custe van 'tvaste landt, te weten, naer

[1]) Vermoedelijk verschrijving voor Seridio (= Monte Cerro).

Cartagena, Nombre de Dios, ende de Navigatie van daer af naer de Havana ende 't Canael van dien, ende soo voorts naer de vlaemsche Eylanden ende Spaengien toe, etc. met alle de gheleghentheyt van dien, naer apponctiment ende beschryvinghe vande Spaensche Stuer-luyden ende Pilooten vande selfde vaert.

Cours nae 't Eylandt La Desseada.

Seylende van 't Eylandt *La Gomera* af, naer 't Eylandt *La Desseada* [1]) ghenaemt, (dat is: 'tbegheerde ofte verhoopte Eylandt gheseydt, een vande voor Eylanden van Spaensch Indien,) soo sult ghy uwen cours doen (een etmael langh) zuyden aen, om uyt de stilten te geraken; Van daer af sult west zuydwest aen loopen, tot op de hooghte van 20 ofte 22 graden, alhier wesende, sult uwen wegh nemen w. ende w. ten z. aen, tot op de hooghte van 15½ graden, 'twelcke is de hooghte van het Eylandt *La Desseada*. Soo ghy (alhier wesende) w. winden crijght, so loopt op den boech van 't zuydwesten, alle 'tgene dat u goet dunckt, om weder op de 15½ graden te comen, loopende op de weerhael w.n.w. aen, om 't selfde by een te voeghen, waermede de verbeteringhe vinden sult van noorden ende zuyden, oost ende west, om dat ghy dicht by het landt zijt, doende uwen cours w. ende w. ten n. aen, om dieswille dat het Compas een streeck noordtwesteert ofte wraeckt [2]), met welcke cours sult het Eylandt *La Desseada* gaen verkennen. Dit Eylandt is gheleghen oost ende west, ende verthoont hem van buyten 'taensien int schijnsel als een Galeye met zijn Tolden [3]) ofte verhemelte van achteren op; Vande o. zyde ist een leegh landt, makende 'tfatsoen van een Boegh-spriet van een Galeye; Vande westzyde ist een hoogh landt, inde verthooninge als de achter-tente ofte verhemelte van een Galeye; aende zuydtzyde verthoont hem [116*b*] gelijck een half Eylandt, makende 'tachterste van dien 'tfatsoen van een hoef-yser.

Hooghte vant Eylandt La Desseada.

Met wat cours datmen 't Eylandt Esseada verkennen sal.

Gedaente vant Eylandt de Esseada.

Streckinghe, hooghte, ende gedaente vant Eyland Marigalante.

Het Eylandt *Marigalante* genaemt, is een leegh ende vlack Eylandt, ende streckt oost ende west, ende is vol gheboomten, zijnde vande o. zyde alder hoochst, hebbende vande zuydtzyde sommighe witte Duynen, ende aende westzyde is gheleghen, te

[1]) La Désirade, even beoosten Guadaloupe, op 16°20′, en niet op 15,5°. Een merkwaardig groote fout voor zulk een belangrijk aanlooppunt!

[2]) Een lange tirade om te betoogen, dat men West moet behouden.

[3]) Tolda (Port.): een vliegend dekje als zonnetent op de campagne van een schip.

weten, een half mijl van het Eylandt af, een swert-schynende Clippe; Dit Eylandt leijt op de hooghte van *15* graden ruijm [1]).

Beschryvinge van't Eyland la Dominica.

Het Eylandt *La Dominica* [2]) is een groot Eylandt, ende streckt n.w. ende z.o. Alsment (van buyten aen comende) eerst siet, soo verthoont het hem ghelijck als twee Eylanden, door oorsake van een groot open dat het in 't midden heeft: maer alsmen daer dicht by is, so sietmen eerst dat het altemael een is; is een Eylandt vol gheberchten, wesende aen de zyde van 't z.o. een leegh landt, hebbende eenen smallen ofte dunnen punt landts met een huevel boven op; Aende zyde van 't n.w. ist grof ende hoogh landt, hebbende eenen Bergh die verscheyden en op zijn selven schijnt te staen, al hoe wel dat hy in effect niet alleen en staet; boven op dese bergh staet een Rootse, 'twelcke hem verthoont gelijck als een Clockhuys; buyten tvoorseyde grof ende dick landt, is geleghen een Rudtse ofte Clippe, welcke vande dicke punt af steeckt; Dit Eylandt leijt op de hooghte van *15*$^1/_2$ graden.

Ghedaente van 't selve Eylandt.

Gedaente van een Bergh int selve Eylandt.

Gelegentheyt van d'Eylanden los Santos.

De Eylanden ghenaemt *Los Santos* [3]), (ofte Heylighen) zijn *4* Eylanden die niet te hoogh en zijn, ligghen metten anderen in *Triangula*, ofte drie hoeckigh; tusschen dese Eylanden ende 't-Eylandt *La Dominica* loopt een goet Canael door, om te passeren.

Cours na Coquibocoa.

Seylende van 't Eylandt *La dominica* af, naer den hoeck van *Coquibocoa* [4]), (gheleghen aen 't vaste landt, sult uwen cours nemen w. ende w. ten z. aen, tot dat ghy by de punt zijt, ende so ghyse niet en saecht, soo loopter (z.w. aen) naer toe, ofte z. aen, tot soo lange dat ghy die int ghesicht crijght; Dese hoeck ofte punt van *Coquibocoa* is van een leegh landt, stekende t' Zeewaert in, ende binnen in 't landt heeft het een reghel gheberghten, (diemen noemt de *Olye bergen* [5]),) de welcke tot by *Venansuela* toe strecken, daerse op uyt comen, 'twelcke is aende Custe van 't vaste land; Van dese punt af so loopt men de Custe tot de *Cabo de Vela* [6]) genaemt, ende men heeft tusschen dese twee voorseyde hoecken twee havens onder weegh, waer van den eenen ghenaemt is, *Bahya honda*, (dat is: de diepe Bay,) dese

Streckinge van Coquibocoa.

Gelegent-

---

[1]) De zuidpunt ligt op 15°52′ N.B.

[2]) Dominica ligt (zooals later trouwens wordt gezegd) op 15°,5 en *dit* eiland zal men dus, de zeilaanwijzing volgende, meestal hebben aangeloopen.

[3]) Thans Iles des Saintes.

[4]) Punta Estrella, beW. den ingang van de Golf van Maracaibo; zie Itinerario III (ed. Burger), p. 104 en kaart III.

[5]) Thans Goajiros.

[6]) Aan de kust van Columbia.

heyt van Bahya honda. is gheleghen aende oostzyde, heeft van beyde zyden Duynen daer de Zee op aen comt; d'ander Haven [1]) gheleghen aende zyde van het westen, heeft binnen in een hoogh landt ofte geberghte liggen, welcke streckt noorden ende zuyden; In beyde dese Havens machmen met Schepen van *100* vaten groot in loopen; alle dese Custe tot *Cabo de la Vela* is suyver, schoon, ende seecker; Den hoeck *Cabo de la Vela* is van een hoogh landt, hebbende de gelijckenis van een broot Suyckers, heeft ontrent een half mijl daer van af, een Clippe liggen, welcke hem verthoont int schijnsel als een seylent Schip, (waerom desen hoeck genaemt wort, *de la Vela*, dat is: vant seijl gheseydt;) Dese Clippe leijt [117*a*] n.o. ende z.w. met de selfde hoeck over een, men seyt datmen tusschen dien ende 'tlandt wel passeren mach, ende so ghy scheyt vanden voorseyden hoeck af, om te seylen naer de Clippen ende hoeck ghenaemt, *Cabo de la Aguja*, (dat is: den hoeck vande naelde gheseyt,) so sult ghy w.z.w. aenloopen, op welcke cours ghy die sult comen te sien; zijn vier Clippen, die hen te samen verthoonen int schijnsel als een hoef-yser, ende 'tlandt datter teghens over leijt is een hoogh landt, wesende binnen te landewaerts in noch hooger, twelcke wort ghenaemt, *Las Sierras nevadas* [2]), dat is: de besneeude geberghten geseyt; als u dese geberchten int zuyden van u af blyven, so zijt ghy met de 4 Clippen recht over een.

Desgelijcx van een ander Haven.

Gedaente van Cabo de la Vela.

Gelegentheyt van een Clip.

Cours nae C. de la Aguja.

Gedaente van Las Sierras nevadas.

Comende by 't beghinsel van dese *Sierras nevadas*, ofte besneeude gheberchten, (gepasseert wesende de Revier de *Palomina* genaemt, gelegen by de laeste Clippe,) so sult ghy de *Cabo de la Aguja* comen te sien. Dese Cabo is van een steijl afgebickt landt aende Zee-cant: maer en is niet te hoogh, heeft boven op een dal, 'twelcke hem verthoont ghelijck een Sadel van een Peert, heeft noch daer van buyten af, (dicht by) drie swertschynende Clippen liggen, daer 't water bynaest over heen spoelt, zijn gheleghen met de voorseyde Caep noorden ende zuyden, de selfde Cabo is kael en swert-schynende inde verthooninghe.

Gelegentheyt vande Revier de Palomina.

Gedaente van C. de la Aguja.

Gelegentheyt van 3 swerteClippen.

Alle dese Custe streckt bynaer oost ende west; Vande *Cabo de Santa Marta* af voortaen, en heeftmen anders niet te doen dan langhs de Custe heen te loopen, doch altoos op u hoede wesende, voor de buyen ende stormen die u altemets (comende van over 't landt,) schielijcken overvallen; Int ontdecken van 't

Streckinghe vande cust van C. de Santa Maria, etc.

Beschryvinge van 't ghene

[1]) El Portete.

[2]) Sierra Nevada de Santa Marta.

land van *Cartagena*, sult comen te sien twee Clippen, welcke ligghen byde Haven van *Cartagena*, sult byde eerste Clippe heen loopen, te weten, tusschen dien ende 'tlandt door, altoos met het loot inde hant, ende sult onder de *10* vadem naer 't landt toe niet loopen, sult daer altoos witte sant gront vinden, ende comende op *15* ofte *16* vadem, wesende modder grondt, so loeft het terstondt aen naer 't z.o. ende z. toe, loopende also nae binnen toe: want sult het gat voor u open sien.

datmen siet in 't ontdecken van Cartagena.

Hoe ende op wat diepten datmen inde Haven loopen mach.

Seylende van *Cartagena* naer *Nombre de Dios* [1]), (dat is: den naem Gods gheseydt,) met de winden *Brysas*, (dat zijn: winden die vande ooster ende noorder cant waeyen, diemen int generael *Brysas* noemt,) soo sult ghy uwen cours doen w. aen, u een weynigh houdende naer 't west ten zuyden, tot dat ghy comt op de hooghte vande 9½ graden, op welcke hooghten is geleghen den hoeck van *Cantina* [2]) ghenaemt, 'twelcke zijn seven Eylanden, waer van de vijf o. en w. strecken, ende d'ander twee n.o. ende z.w.

Coursen nae Nombre de Dios.

Hoochte van den hoeck van Cantina.

Wat voorby dese Eylanden wesende, sult ghy comen te sien een leege punt landts t'Zeewaert insteken, ghenaemt *A ponta de Lanbras* [3]), is gheleghen aen 't vaste landt, ende w. waert daer van af, heeftet eenen bergh die wat hoogher als de punt is, ende cont het genoech onderscheyden, dit is te weten, soo wanneer ghy daer van ter Zeewaert naer toe compt, en dat de punt z.w. van u af leijdt, hebbende de voorseyden berch in 't z.o. van hem af, leegh landt liggen, ende wat meer w. waerder aen, beghint het landt weder hoogh op te strecken, 'twelcke alsoo comt
[117b] te voleijnden aende Revier van *Francisco*; Aende mondt van dese Revier, te weten, t'Zeewaert daer van af, is gheleghen een Steenclippe; Van dese Revier af tot *Nombre de Dios*, heeftmen over al een vlack ende root-schynent land, en dat tot den huevel (de *Niquea* ghenaemt) toe, welcke is ghelegen ontrent een mijl weeghs van *Nombre de Dios* af; Sult van ghelijcken comen te sien die Ediffitien ofte Timmeragien van *Capyra* [4]); So men u vraechden dat so wanneer u dese Ediffitien n.o. van u af liggen, waer dat ghy dan zijt, so antwoort: aende Custe van 't n.o. ende z.w. beneden *Nombre de Dios*.

Plaets van A punta de Lanbras.

Gelegentheyt vande Revier Francisco.

Gedaente vanden huevel die men Niquea noemt.

Waer datmen is alsmen n.o. vande huy-

---

[1]) Op de landengte, beO. Colon; zie Itinerario III, kaart III.

[2]) Op kaart III van Itinerario III: Cativa.

[3]) Lees San Blas (Sint Blasius).

[4]) Een bergtop tusschen Porto Bello en Nombre de Dios heet nog Mt. Capira; de naam is overigens van de kaarten verdwenen.

sen van Capyra is.

Cours van Nombre de Dios na Cartagena.

Seylende van *Nombre de Dios* naer *Cartagena* toe, so sult ghy uwen cours doen o.n.o. aen, tot den hoeck toe; Van daer af sult oost aen loopen, waermede sult comen verkennen de Eylanden van *San Bernardo* ghenaemt, 'twelcke zijn leeghe doch berchachtighe Eylanden, met seer schoone gront daer by; Soo 't waer dat ghy daer met een *Fregatte*[1]) by waert, so moecht ghy wel tusschen dien ende 'tlandt door loopen; Vijf ofte ses mylen voorder aen, sult comen te sien d'Eylanden de *Brava*[2]) ghenaemt, 'twelcke zijn vier cleyne Eylanden, waer van het uyterste 'tgrootste van allen is, zijn altesamen van een leegh ende kael landt, hebbende daer by schoone ende suyvere grondt, ende moechter met een *Fregatte* binnen door loopen: maer met een Schip soo en loopt onder de *6* vademen niet; Van daer af sult int o.z.o. comen te sien, de Galeye van *Cartagena* met de merck-teeckenen, boven verhaelt, ende op den boech van 't oost ende o.n.o. sult comen te sien 'tlandt van *Cariscos*[3]), het welcke een hoogh ende berghachtighe landt is, sult van daer af langhs de Custe heen loopen, tot dat u de Haven begint te openen, soo moecht ghy daer alsdan in loopen, u altoos wachtende vande droochten van *Carijs*,[4]) loopende by de ooster punt heen; Soo u de nacht (alhier wesende) quam t'overvallen, soo moecht ghy 't tusschen *Carijs* ende *Baru* setten, op de sekerste plaets die ghy naer u goet-duncken vindt, om u te beschutten vande winden *Brysas*, met het hooghe landt van *Carijs*, ende so ghy uyt de Haven van *Nombre de Dios* loopt, sult al laverende uyt seylen, tot dat ghy de Eddifitien ofte Timmeragien voorby zijt, ende op seylende sult uwen wegh nemen naer dat u de winden voeghen.

Gedaente van d'Eylanden de S. Bernardo.

Plaets van d'Eylanden de Brava.

Gedaente van d'Eylanden Brava.

Op wat diepte datmen tusschen d'Eylanden loopen mach.

Gedaente vant landt van Cariscos.

Plaets waer ment by nacht setten sal.

Hoe datmen uyt de Haven van Nombre de Dios seylen sal.

Coursen van Cartagena naert Eylandt van Havana.

Seylende van *Cartagena* af naer het Eylandt van *Havana* toe, sult uwen cours doen n.w. aen, tot op de hooghte van *13*$^1/_3$ graden; Als ghy op de hoochte vande *13* graden comt, soo sult ghy u laten dryven z.z.o. ende z. aen, ghelijck alst een ghebruyck is, tot dat ghy de hoochte ghepasseert zijt, te weten, tot dat ghy daer uyt comt, ofte op de diepten van dien, ende als ghy comt op de gront van de *Serrana*[5]), soo sult ghy 't aenloeven soo veel als ghy moecht, ende soo 't mogelijck waer noorden aen:

---

[1]) In den zin van „jacht", zooals „'t Duyfken" van De Houtman's vloot.

[2]) Thans I. de Baru.

[3]) Het achterland van Cartagena.

[4]) Op de oude Hollandsche kaarten meestal gespeld Carex.

[5]) Op 14°30′ N.B. en 80°20′ W.L.

want sult daer te eerder door comen. Vanden hoeck *Cabo de Camaron* [1]) af, tot de *Cabo de Roncador* [2]), met de Zee strandt die van d'een tot d'ander streckt, als oock vande *Serrana* ende *Serranilla* [3]), (dat zijn Eylanden ende Clippen also ghenaemt,) so heeftmen (te weten, aende westzyde van alle dese droochten,) wit grof sandt met Visch aes op de grondt, ende de minste diepten diemen alhier sal vinden, sal wesen van *15* vadem, zijnde over al van een schoone ende seeckere grondt; Sult aldus op dese diepten heen loopen, tot dat ghy daer over zijt, daer over comende sult terstondt beginnen te multipliceren, tot op de diepten [118*a*] van *50* vadem ende meer; De *Serrana* is gheleghen op *14*$^1/_2$ graden; ende de *Serranilla* op *16* graden. Soo 't gheviel dat ghy de *Serranilla* quaemt te sien aende westzyde, so weet dat het van die zyde een leegh, sandigh Eylandt is, streckende n.w. ende z.o. Seylende van *Serranilla* ofte vande *Cabo de Roncador* [4]) af, naer de *Cabo de Sant Anton* [5]) (gheleghen aen het Eylandt *Cuba*,) toe, sult uwen cours doen n.w. ende n.w. ten n. aen, met welcke cours sult comen verkennen de voorseyde *Cabo*, ofte *Cabo de Corrientes* [6]), (dat is vande stroomen,) 'twelcke een ghecloven hoeck is naer de Zee-cant toe, zijnde van een leegh landt, hebbende boven op sommighe Bosschen van Palm-boomen; Van daer af naer de *Cabo de Sant Anton* toe, soo begint het landt leegher te wesen, ende de Custe streckt daer n.w. ende z.o. De *Cabo de Sant Anton* is eenen leegen sandigen hoeck, hebbende boven op twee ofte drie huevelen, ende is ghelegen op de hoochte van *22* graden. Soo 't ghebuerden dat ghy by gevalle (op dese cours) quaemt te sien 'tEyland genaemt, *Cayman grande* [7]), (dat is: het groot *Cayman* gheseyt,) so weet dat het leijt op *19* graden, ende is van een leegh landt vol gheboomten, streckende oost ende west, heeft aen de z. zyde sommighe stranden van wit sandt. Seylende vande Caep van *Sant Anton* af, met de winden *Vendaval*, (dat zijn de winden die vande wester ende zuyder cant afwaeyen, diemen int generael *Vendavales* noemt, ghelijc als die vande oosten en noorder cant *Brysas* ghenaemt worden,)

Beschryvinge vande grondt vanden hoeck C. de Camaron tot de C. de Roncador.

Op wat hoochte de Serrana en de de Serranilla ligghen.

Cours van Roncador na Cabo de Sant Anton.

Gedaente van Cabo de Corrientes.

Hooghte ende gedaente van Cabo de Sant Anton.

Hooghte vant Eyland Cayman grande.

Namen van winden die van de wester, zuyder, ooster, ende noorder cant waeyen.

---

[1]) Op de Noordkust van Honduras.

[2]) Vermoedelijk thans K. Gracias a Dios, de noordoostpunt van Honduras.

[3]) Op 15°50′ N.B. en 79°50′ W.L. Multipliceren (zie eenige regels verder) = op grooter diepte komen.

[4]) Lees Cayo de Roncador, op 13°30′ N.B. en 80°15′ W.L. (Sp. cayo = rif.)

[5]) De westpunt van Cuba. [6]) Iets beoosten K. San Antonio.

[7]) Op 19°20′ N.B. en 81°15′ W.L.

naer de *Havana* toe, soo sult ghy n.o. aen loopen, om te schouwen de droochten die van desen hoeck af steecken, welcke strecken tot by het beginsel vande geberchten, diemen heet *Los Organos*, (dat is: d'Orghelen [1]) gheseydt,) als ghy dese droochten ghe-schout hebt, sult uwen cours langhs de Custe heen loopen: want en hebt daer nieuwers af te vreesen, dan van dat ghy voor ooghen siet.

Plaets van een Sant-plaet.

d'Orghelen zijn sommighe hooge geberchten, die veel openen ende schuersels maecken, waer van die van de zuydtzyde van 't Eyland ghenoemt worden, de hoochte van *Guanico*'; Dese Orghelen ofte gheberchten strecken tot de Revier ghenaemt, *Rio de Porcas*, (dat is: de Revier vande Zeughen ofte Verckens geseyt;) Van daer af so beginnen de geberchten, de *Cabanas* ghenaemt, welcke hoogh ende dubbelt zijn, hebbende op het opperste een pleyn ofte plat landt; alhier heeftmen een Haven die men noemt, *El Puerto de Cabanas*, dat is: de Haven van *Cabanas* [2]), Van dese hoochten af oostwaert aen, so heeft men (tot het Velt van *Mariam* [3]) toe,) een leegh vlack landt van gheboomten, al waermen een ander Haven heeft; Van daer af tot de *Havana* toe, so ist altemael een leeghe Landouwe sonder eenighe hoochten, uytgesondert eenen huevel, gelegen recht teghens de *Havana* over, welck een gecloven bergh is, hebbende boven op een spitsigen top, diemen d' *Atalaya* hiet dat is: een *Guarde* geseydt, ende wesende noorden en zuyden met de Haven, sult binnen int landt comen te sien 2 gheberchten, die hen ver-thoonen int schijnsel als twee Teten van Mammen, ende om daer binnen in te loopen, so moetmen zijnen cours byden huevel heen doen.

Gedaente van Los Organos.

Plaets vande Rio de Porcas.

Desghelijcks waer de Cabanas beginnen.

Gedaente vant landt vande Cabanas tot het Velt van Maria.

Plaets van d'Atalaya.

Cours om binnen de Haven te loopen.

Soo ghy quaemt te scheyden vande voorseyde hoeck ofte Cabo, [118b] met de winden *Brysas*, soo sult ghy uwen cours nemen naer de Clippen ghenaemt, *Tartugas* [4]), (dat is: de Schiltpadden gheseyt,) naer dat u de winden voegen; ende sult besien wat diepten dat ghy daer vint: want so ghy daer vont de diepten van 40 vadem, soo zijt ghy daer aende zuydtzyde van af; ende vindende 30 vadem, soo is men daer oost ende west met over een, wesende op eenighe van dese diepten, sult uwen cours doen z.z.w. aen,

Kenteyckenen aende diepten alsmen z. ende o. en w.zyde van de Tartugas is.

---

[1]) De westelijkste bergen van Cuba: Sierra de los Organos.

[2]) Op de noordkust van Cuba, op 82°55′ W.L.

[3]) Thans Mariel.

[4]) Dry Tortugas, op 24°40′ N.B. en 82°55′ W.L.

tot dat ghy 't landt comt te sien, 'twelcke ghy sult gaen verkennen aen 't Velt ofte Haven van dien, te weten, so ghy quaemt te sien een landt dat wat hooghachtigh is, hebbende sommighe hoochten en leechten, dat hen verthoont ghelijck als de vingheren vande handen, soo is het 'tlandt de *Xarugo* [1]) ghenaemt; Sult van daer af nae de *Havana* toe loopen, doende uwen cours langhs de Custe heen.

Gedaente vant land de Xarugo.

Seylende uyt de *Havana* nae de *Martyres* [2]) toe, sult uwen cours doen noordtoost aen, op welcke cours sult den hoeck comen te sien, welcke zijn drie leeghe Eylanden, waer van 't middelste 'tgrootste is, ende 'tbuytenste is de Custe van 't oosten, ende 'tbinnenste de Custe van 't noordtoosten ende zuydwesten; Van daer af n. oostwaert aen, tot de *Cabo de Cañaverales* [3]) toe, (dat is: den hoeck van 't Riet-bosch,) so streckt de Custe noorden ende zuyden, ende naer 't noordtoosten en sult gants gheen land sien, ende wesende op de 25 graden, so zijt ghy inde mont van 't Canael; Nu om daer door te loopen, soo sult ghy uwen cours nemen n.o. aen, ende so ghy de *Cabo de Cañaverales*, ofte van 't Riet-bosch niet en saecht, wesende op de $28^{1}/_{2}$ graden, soo zijt ghy buyten 't Canael uytwaerts aen.

Cours van Havana nae de Martyres.

Streckinghe van verscheydenCusten.

Op wat hooghte datmen inde mont van 't Canael compt.

Hooghte vant Rietbosch.

Seylende uyt de *Havana* (met de winden *Brysas*,) naer 't Canael, so sult ghy uytwaerts aen loopen tot den middach toe, ende des naemiddaechs sult het op den boech naer 't landt toe houden, om teghens den avont by 't landt te wesen, en te ghenutten de winden *Terreinhos*, (dat zijn winden die des nachts van over 'tlandt af waeyen,) loopende op deser voegen langhs de Custe heen, tot dat ghy comt noorden en zuyden met den huevel *El Pan de Matancas* [4]) ghenaemt, (dat is: 'tBroot van *Matancas* gheseyt,) wesende noorden ende zuyden met het selfde Broot, soo sult noordtoost aen loopen, so u de wint plaets gheeft, so niet, sult loopen op den boech van naer de Custe van *Florida* toe, daer u de windt hebben wil, u beste doende, om op desen boech, so weynich als ghy moecht, achterwaerts te deysen: want de stroomen loopen seer gheweldich nae dit land toe, ende so wanneer dat het u tijdt dunckt, so sult het op den anderen boech

Beschryvinge van verscheyden coursen.

---

[1]) Jaruco, iets beoosten Havana.

[2]) Eenige eilandjes bezuiden Florida. Zie Linsch. Ver. dl. 35, p. 30, n. 1.

[3]) Blijkbaar de Z.O.punt van Florida; de naam komt niet meer op de kaarten voor.

[4]) Nabij de baai van dien naam, op de noordkust van Cuba (waar Piet Heyn in 1628 de zilvervloot veroverde).

wenden, daer u de wint plaets gheeft, tot dat ghy 't landt in 't ghesicht crijght, als ghy dat comt te sien soo sult het wenden; daer op dese manier door loopende, ende comende op de $28^1/_2$ graden, soo zijt ghy buyten 't Canael [1]); Advertere u dat ghy de streken die ghy int laveren naer 't land van *Florida* doet, cort maeckt, ende die nae de Custe van *Mynare* [2]), langh: want de stroomen dryven u nae 't landt van *Florida* toe.

Op wat hooghten datmen is, alsmen buyten t' Canael is.

De geberchten van *Chupiona* comen by 't Broodt van *Matancas* uyt, zijn sommighe (doch niet te) hooghe ende effen berghen, plat boven op, hebbende etlijcke wit-schynende huevelen. Het Broot van *Matancas* ghenaemt, is een hooghen huevel, plat boven op, streckende noord oost ende zuydt west, heeft van beyde zyden so van 't n.o. als van 't zuydtwesten, twee leeghe hoecken, (te weten, leeger als 'tselfde Broot,) welcke hem verthoonen in 't schijnsel ghelijck als [119a] hoofden van Schilt-padden; Vande zyde van 't n.o. soostreckt het landt leegh heen, ende naer 't n. daer van af, so maeckt het land eenen smallen punt; achter dese punt is gheleghen de Haven van *Matancas*, om alhier in te loopen, so moet ghy u stellen n.o. ende z.w. met het selfde Broot over een, so sal de Haven z. van u af ligghen, sult daer alsoo z. aen naer toe loopen, is een grooten Bay, ende men en heeft daer gheen Reede, dan wel dicht by 't landt; Int uyt loopen (latende 'tBroot aen 't z.) sult uwen cours n.o. aen doen, naer buytenen toe.

Gedaente vant geberchte van Chupiona.
Gedaente vant Broot van Matancas.
Desgelijcx van ronde bergen.
Plaets ende gelegentheyt van de Haven van Matancas.
Cours om in de Haven van Matancas te loopen.

Buyten 't Canael wesende, (zijnde inden tijt vanden winter,) sult oost aen loopen, waermede o. ten n. behouden sult, door het wraken ofte declineren van het Compas, met welcke cours sult comen te passeren aende zuydzyde, van d'Eylanden ende Clippen de *Bermuda* ghenaemt, sult dese cours aldus behouden, tot dat ghy zijt op de hoochte van 't Eylandt *Fayael*, (een vande vlaemsche Eylanden [3]),) hetwelcke een groot Eylandt is, streckende n.w. ende z.o., hebbende aen de z.o. zyde een grof landt, zijnde aende zyde van 't n.o. leeger. Om van daer af te loopen naer 't Eylandt *Tercera*, sult uwen cours nemen buyten 'tEylandt van *San Iorgie* om, o. ende o. ten n. aen; hetEylandt *San Iorgie* is een hoogh landt, streckende o. ende w., als oock *Tercera* van

Met wat cours datmen aende z.zyde van de Clippen Bermuda loopen mach.
Gedaente vant Eylandt Fayael.
Cours van Fayael nae Tercera.
Gedaente vant Eylandt de S. Iorgie.

[1]) Nl. Straat Florida of Nieuw Bahama Kanaal.

[2]) Misschien de eilanden-rij op den westrand der Bahama-banken; de naam komt niet op de kaarten voor.

[3]) De Azoren, waartoe ook Terceira, San Jorge en San Miguel behooren.

gelijcken, 'twelcke heeft aende z.zyde eenen ghecloven bergh, ghenaemt *O Brasijl*, ende een weynigh naer 't o. daer van af, heeft het drie Clippen ligghen. Het Eylandt *San Michiel* is een groot ende hoogh Eylandt, streckende o. ende w., wesende vande w. zyde het leeghste, ende vande o. zyde het hooghste, heeft van ghelijcken eenen ghecloven bergh, gheleghen aen het eyndt, te weten, aen de o. zyde; Dit Eylandt leydt op de hooghte van 38 graden, etc.

Gedaente vant Eylandt van S. Michiel.

Hooghte vant Eylandt van S. Michiel.

Dat 64. Capittel.

De Coursen ende rechte kenteyckenen van het Eylandt La Desseada af, tot het landt ende Custe van Cartagena, Nombre de Dios, nieu Spaengien, ende van 't Canael van Havana, etc.

Soo ghy begheert te seylen door 't Canael, ('twelcke loopt tusschen het Eyland *La Antigua*, ende *La Desseada*, [1]) om) naerde Custe toe te loopen, so sult ghy uwen cours w. aen doen, tot het Eyland van *Moncerratte* toe, loopende langhs 'tEylandt van *Guadalupe* heen, 'twelcke een ghecloven Eylandt is over midden door, ende is vande w. zyde hoogher als vande o. zyde. Het Eylandt *La Antigua*, (dat is: 'toude Eyland gheseydt,) sult ghy vinden aende n. zyde van *Guadalupe* af, streckende inde lenckte o. ende w., heeft gheberchten die hen van buyten af wesende, verthoonen gelijck of het Eylandekens waren; is gheleghen op de hooghte van $16^1/_4$ graden.

Coursen om door 't Canael tusschen 'tEylandt la Antigua ende la Desseada.

Gedaente vant Eyland Guadelupe.

Hooghte vant Eylant Guadalupe.

Die kenteyckenen van het Eylandt *Monserratte*, zijn dese, is ront ende hoogh, (gelijck alst Eylandt *La Gomera*, vande Canaryen,) heeft sommighe berghen met etlijcke paden, ghelijck als water Beecken; Seylende van dit Eylandt *Monserratte* af, sult w.n.w. aen loopen, waermede sult comen verkennen het Eylandt *Santa Crus*: maer en sult daer niet te dicht by comen: want is daer onsuyver ende vuyl, streckt o. ende w. is berghachtich: maer niet te hoogh, zijnde vande westzyde hoogher als vande o. zyde, heeft int midden een schuersel ofte scheytsel, ende aende o. zyde is een Reede daermen anckeren mach: want heeft daer [119b] schoone sandt grondt. Om van *Santa Crus* af te seylen naer het

Kenteeckenen van 't Eyland Monserratte.

Waer-

[1]) Désirade, iets beoosten Guadeloupe.

schouwinghe voort Eylandt van S. Crus. Cours van S. Crus, nae Puerto Riquo.

Eylandt van *Puerto Riquo*, (dat is: 'tEyland vande rijcke Haven,) te weten, aende z.zyde, sult w.n.w. aen loopen, waermede dat sult comen verkennen aen het gheberchte, genaemt *Sierra de Loquillo* [1]), ende sult van daer af naer de *Cabo Roxo* [2]) toe, west ende w. ten n. aen loopen, doende uwen cours langhs 'tlandt heen, tot dat ghy by de voorsz. Cabo zijt, welcke is het uyterste van 't selfde Eylandt.

Gedaente van Cabo Roxo. Desgelijcx van Las Sierras de S. German.

Desen hoeck ghenaemt *Cabo Roxo*, (dat is: den rossen ofte rootachtighen hoeck gheseydt,) is van een smal ende leegh landt, hebbende aen de Zee-cant sommighe root-schynende Duynen, ende aende zyde van 't n.w. sietmen de gheberchten, diemen noempt *Las Sierras de San German*, welcke seer hooch zijn, doch so hooch niet als die van *Loquillo*; Van desen hoeck *Cabo Roxo* af, sult uwen cours doen w. ende w. ten n. aen, waermede sult comen te verkennen 'tEylandt genaemt, *de la Mona*, (dat is: vanden Aep gheseydt,) sult daer vande z. zyde voorby loopen; 'tEylandt *la Mona* is van een leegh land, ende strect oost ende west, wesende aen de Zee-cant van een steijl afghebickt landt, heeft aende n. zyde een Clippe ofte Eylandeken, ghenaemt *Monica*, (ofte 'tAepken) tusschen 'twelcke ende het Eylandt men wel passeren mach; Aende west zyde van *Mona*, heeftmen de Reede van een schoone ende goede grondt, hebbende van gelijcken noch een ander Reede, by de punt van het zuydtwesten.

Met wat cours datmen 't Eylandt de la Mona verkennen sal. Gedaente vant Eylant Mona ende Monica.

Cours vande la Mona nae 'tEylandt Sahona. Gedaente van Cabo delEngaño.

Van 't Eylandt *de la Mona* af, tot het Eylandt *de la Sahona* [3]) toe, sult uwen cours doen (wesende by daegh) z.w. aen, ende zijnde inder nacht w. ende w. ten z. aen. Sult alhier gheadverteert wesen, dat den hoeck *Cabo del engaño* [4]) ghenaemt, (dat is: van 't bedrogh,) al even eens is als den hoeck van *Sahona*, hebbende eenen ghecloven huevel op het opperste van 't Eyland, staende tusschen 'tleechste land dat aende Zee-cant uytcomt. Tusschen *Cabo del engaño* ende die *Sahona*, is ghelegen een cleyn Eylandeken, ghenaemt de cleyne *Santa Catalyna*; de reden waerom, datmen alhier w. ten z. aen loopt, is daerom dat de stroomen naer den Inwijck toetrecken.

Gelegentheyt van 't Eyland ghenaemt de cleyne Catelyna.

Teyckenen ende gedaenten

De teyckenen van 't Eylandt *Sahona*, zijn dese, te weten, is een leegh Eylandt vol van geboomten, so datmen van buyten

[1]) De oostelijke uitlooper van de bergen van Porto Rico.

[2]) De zuidwestpunt van Porto Rico.

[3]) Saona, bij de zuidoostpunt van Haiti.

[4]) De oostpunt van Haiti.

af comende de boomen eer in 't ghesicht heeft alst Eylandt, ende streckt o.n.o. ende w.z.w. heeft aende zuydzyde etlijcke Riffen, die tot een half mijl t'Zeewaert in steken. Soo ghy by ghevalle in dese contreye quaemt van buyten Zee af, ende dat ghy in 't ghesichte creeght van boven over 't Eylandt heen, etlijcke geberchten, soo weet dat het zijn de gheberchten van *Niquea* [1]), welcke ghy oock sult comen te sien, tusschen groot *Santa Catalyna*, ende *la Sahona* door; Dit Eylandt *Sahona* heeft aende westzyde een Reede, van *8* ende *10* vadem diepten. Om
[120a] te seylen van *Sahona* af naer *Santo Domingos* [2]) toe, (wesende drie mylen van *Sahona* t'Zeewaert,) sult uwen cours nemen n.w. ende noordtwest ten westen aen; Van hier af tot *Santo Domingos* toe, ist altemael een leegh landt, zijnde aende Zee-cant van een afghebickt landt, ende is het ghene dat alder uyterste vande Custe (van oost ende west) af steect.

van het Eylandt Sahona.

Plaets van sommighe Riffen.

Plaets waermen 'tge berchte van Niquea siet.

Desgelijcx van een Reede van *8.* en *10* vadem diepten.

Cours van Sahona nae S. Domingo.

De teyckenen van *Santo Domingo* zijn dese, te weten, so wanneer datmen is n.w. ende z.o. met de oude Mynen over een, so ismen n. en z. met de Revier van *Santo Domingo*, sult comen te sien boven over de voorseyde Revier twee huevelen, die hen verthoonen int schijnsel, gelijck als Teten van vrouwen Borsten; als u dese huevelen blyven in 't n. ende n. ten w., soo zijt ghy te loefwaert vande Revier, in voeghen dat ghy aen dese huevelen ofte Teten sult moghen weten, of ghy daer voorby of te loefwaert zijt; Aende ooster punt vande Incomste vande Revier, staet een Torentgien, welcke dient voor een *Guarde* ofte Baecke, voor de Schepen die van buytenen af comen; Van dese voorseyde punt steeckt een verborghen Clippe af, waer van u sult wachten, ende moecht alsoo naer binnen toe loopen: maer en genaeckt niet te seer *Al Matadero*, (dat is: de plaets daermen de Beesten doot:) want is daer ondiep; Wesende binnen de voorsz. verborghen Clippe, soo heeftmen daer *4* vadem diepten, sult alsoo uwen cours doen naer de sandt strandt (ghelegen aende oost zyde), toe, u wachtende vande Clippen vande fortresse; Comende vande fortresse binnewaerts aen, so moecht ghy u anckers laten vallen, te weten, recht teghens over de huysinghe van den Admirael, te midde weghen vande Revier, al waer de beste legh-plaetse ende Reede is.

Kenteeckenen ende gedaenten van S. Domingo.

Teyckenen alsmen te loefwaert vande Revier van S. Domingo is.

Gelegentheyt van een Torentgien.

Desgelijcx van een verborgen Clippe.

Waerschouwinge voor Al Matadero.

Desgelijcks voor de Clippen vande fortresse.

Van *Santo Domingo* af, (wesende *4* mylen t'Zeewaert,) sult

Beschry-

[1]) Thans Higuey.

[2]) Nl. de *stad* Santo Domingo.

vinge van Coursen van S. Domingo nae de Reviere ende Bay van Oquoa.

uwen cours nemen z.w. ende z.w. ten w. aen, tot dat ghy comt n. ende z. met het landt van *Niquao* [1]) over een. Om nu van hier af te loopen naer de Haven van *Oquoa* [2]) toe, so en wilt de Custe niet verlaten: maer sult daer dicht by heen loopen, varende met alle de seylen op die ghy voeren muecht, tot dat ghy de Revier ghepasseert zijt: want soo ghy daer van af raeckten sonder *de Palma* (een Bancke alsoo ghenaemt, daer het de Schepen setten,) te nemen, so en muecht ghy het niet housekeepingckeren; Inde Revier wesende sult wel voor u sien, dat als ghy 't set, u wel vast te binden en te vertuyen, met een ancker te landewaerts, ende een van ter Zeewaert, soo zijt ghy ghenoech versekert.

Cours om het Eylandt de la Beata te verkennen.

Seylende van dese Haven ende Bay van *Oquoa* af, sult daer z. aen naer buytenen toe loopen, totdat ghy de punt om ende *3* mylen t'Zeewaert aen zijt, soo sult ghy alsdan uwen cours doen z.w. ende z.w. ten z. aen, waermede sult comen verkennen een Eylandt *de la Beata* [3]) ghenaemt, (dat is: vande Godtsalighe gheseydt,) 'twelcke is een leegh Eylandt, streckende oost ende west;

Gedaente van Beata ende Altobello.

twee mylen westwaerder aen van dese *Beata* af, leydt een Eylandeken ofte Clippe, ghenaemt *Altobello* [4]), (het welcke hem inder nacht in 't schijnsel verthoont ghelijck een Schip; Als ghy

Cours nae C. de Tubaron.

de *Beata* ende *Altobello* voorby zijt, soo sult ghy west ende west ten noorden aen loopen, naer den hoeck *Cabo de Tubaron* [5]) toe,

Plaetse ende gelegentheyt van Los Frayles.

(dat is: van de Haye gheseyt;) In desen Inwijck blyven u *3* ofte *4* Eylandekens ofte Rudtsen, die men noemt *Los Frayles*, dat is: de Monicken; Aleermen by de *Cabo de Tubaron* comt, so heeft-

Gelegentheyt van een Inwijc bij 't Eylandt Yabaque.

men eenen Inwijck, inde welcke is gheleghen een Eylandeken, *Yabaque* [6]) gheheeten, 'twelcke heeft noch meer andere Clippen ende Riffen om hem ligghen, zijnde van een vuyle gront; [120*b*]
boven over dit Eylandeken heen, sietmen etlijcke gheberchten, die ghenaempt zijn, *Las Sierras de doña Maria*, anders *Las Sierras de Sabana* gheseydt; Als ghy met de lenghte van *Yabaque* over een zijt, soo sult ghy w.n.w. aen loopen; De *Cabo de Tubaron* is

Gedaente van C. de Tubaron.

van eenen swert-schynende huevel, zijnde aen de Zee-cant af ghecloven, hebbende boven op sommighe witte plaetsen ghelijck als water Beecken; binnen desen hoeck ofte Cabo is geleghen

[1]) Thans Nisao.

[2]) Thans Ocoa.

[3]) Nabij het midden der zuidkust van Haiti.

[4]) Thans Alta vela.

[5]) De westpunt van Haiti.

[6]) Thans La Vache.

een Revier van versch water, al waermen Kesel-steenen voor Ballast vint, gelijck als inde Revier van *Minijcka*; Van hier af naer den hoeck *Cabo de Crus* [1]) toe, sult uwen cours nemen n.w. aen, totdat ghy voor by 't Eylandt van *Nabassa* [2]) zijt, daer aende n. zyde voorby loopende, ende soo u by ghevalle de stroomen quamen te dryven aen de zuydzyde, soo sult daer op verdacht wesen, (dat soo ghy in een groot Schip waert,) u te houden een goet stuck weeghs naer het n.w. daer van af, om te schouwen de droochten, die vande punt (*A punta de Morante* [3]),) af steken, ende strecken tusschen dese punt ende *Nabassa*, ende men heeft daer op sommighe plaetsen over de vier vadem diepten, ende aende eijnden van dien machmen loopen van op de 15 tot 20 vadem toe.

Plaets van een revier van versch water.

Cours nae C. de Crus.

Cours om te schouwen de droochten van A punta de Morante.

Diepten by A punta de Morante.

Nabassa is een ront ende leegh Eylandt, zijnde over al vlack ende effen aen de Zee-cant, van een afghebickt landt, loopende aende n. zyde voorby dit Eylandt heen, sult uwen cours doen n.w. ende n.w. ten w. aen. Soo ghy begeert te loopen langhs de *Cabo de Crus* heen, soo weet dat het eenen uytstekenden hoeck is, die hem verthoont (alsmen daer uyter Zee op aen compt,) ghelijck oft zy boven op vol gheboomten stont: maer is te landewaert in; Aen de oost zyde van desen hoeck, is gheleghen de Haven van *Cabo de Crus*.

Gedaente vant Eylant Nabassa.

Gedaente van C. de Crus.

Desgelijcx van de Haven van Sante Crus.

Om nu te loopen naer 't Eylandt de *Pinos* ghenaemt, soo sult ghy w.n.w. aen loopen, waermede 'tselfde Eylandt sult comen te verkennen; Dit Eylandt de *Pinos* is van een leegh landt vol gheboomten, soo datmen (van buyten uyter Zee af comende,) de boomen eer alst Eyland comt te sien, streckt oost ende west, heeft te midde wegen drie huevelen staen, waer van de middelste de grootste is.

Gedaente vant Eylandt de Pinos.

Van dit Eylandt de *Pinos* af, naer de *Cabo de Corrientes* [4]) toe, sult w.n.w. aen loopen, met welcke cours ghy die sult comen te sien, desen hoeck is aende Zee-cant van een afghebickt land, hebbende boven op sommighe gheboomte van Palm-boomen staen; ende aende westzyde heeft het een sant strandt, alwaer een Reede is om te moghen ligghen; boven op dese *Cabo de Corrientes* staet eenen top, die boven alle andere hoecken uyt-

Cours van 't Eylandt de Pinos nae C. de Corientes.

Ghedaente van Cabo de Corrientes.

Plaets van

---

[1]) Op de zuidkust van Cuba.
[2]) Navassa, tusschen Haïti en Jamaïca.
[3]) De oostpunt van Jamaïca.
[4]) Zie p. 331, n. 6.

een Ree by C. de Corrientes.

Cours van C. de Corrientes nae C. de S. Anton.

Gelegentheyt van 2 groote Inwijcken.

Desgelijcx van A punta de Guaniguanico.

Gedaente van Cabo de S. Anton.

Plaets van eendrooghte by S. Anton.

steeckt; Als ghy alhier naer binnen toe loopt, soo sult ghy in 't land recht voor u uyt comen te sien, een Lack van versch water, alwaer ghy u noodich wesende, naer uwen wille voorsien muecht. Om van hier af te seylen naer de *Cabo de Sant Anton* [1]) toe, (wesende twee ofte drie mylen te Zeewaert,) sult w.n.w. aen loopen; Van 't Eyland de *Pinos* af, naer *Cabo de Sant Anton* toe, heeftmen twee groote Inwijcken, te weten, den eenen gheleghen van 't Eylandt de *Pinos* af, naer de *Cabo de Corrientes* toe; ende d'ander van de *Cabo de Corrientes* af, tot de *Cabo de Sant Anton* toe; Aleer datmen comt by den hoeck *Cabo de Corrientes*, so heeftmen een punt genaemt *La punta de Guaniguanico*, [121*a*] ende sult boven over 't landt heen te landewaerts in, comen te sien sommige geberchten, diemen noemt *Las Sierras Guaniguanico*; de *C. de Sant Anton*, is eenen lagen hoeck vol geboomten, hebbende boven op sommige wildernisse, heeft sant stranden, ende steect van hen af een Bancke ofte drooghte, tot ontrent vier mylen weeghs noordtwestwaert aen.

Cours van de S. Anton na nieu Spaengien.

Wat gront datmen op 24 graden vint.

Met wat cours datmen n. ende z. met 't Eylandt la Bermeja loopen sal.

Op wat hoochte datmen

Seylende van dese *C. de Sant Anton* af, nae nieu Spaengien toe, te weten, inden tijdt vande Winter, (dat is: van Augustus af tot Martius toe,) so sult ghy uwen cours nemen buyten d' Eylanden ende Clippen (*Las Alaclanes* [2]) genaemt) om, w.n.w. aen, met dese cours sult ghy comen (60 ofte 70 mylen geseijlt hebbende) gront te nemen, welcke sal wesen van Vischaes ofte grof sandt, dit sult ghy aldus vinden tot op de hoochte van 24 graden; Soo ghy by gevalle quaemt gront te nemen, op minder dan 40 vadem, seylende op de voorsz. cours, so sult ghy u houden op de cours van n.w. ende n.w. ten w. ende so wanneer dat ghy hier mede weder begint te multipliceren, en op meer diepten comt, so sult ghy weder op u eerste course van 't n.w. keeren, ende so wanneer dat ghy de gront begint te verliesen, so sult ghy ontrent 20 mylen w. aen loopen, waer mede sult comen te blyven n. ende z. met het Eyland *Bermeja* [3]) (dat is: 'troode Eyland gheseyt) over een; Van daer af sult z.w. aen seylen, tot op de hoochte van 20 graden, ende so ghy 't landt niet en saecht, sult w. aen loopen: want in dese tijt en ist niet goet beneden de voorsz. hoochte te loopen; Op dese hoochte ende cours sult comen te sien, *La Torre blanca*, (dat is: den witten

---

[1]) Zie p. 331, n. 5.

[2]) Alacran-rif, benoorden Yucatan.

[3]) Vermoedelijk Arenas Cay, 85 zeemijl W.Z.W. van Alacran.

Toorn), ende so ghy by gevalle quaemt te verkennen de Revier van *San Pedro* en *San Paulo*[1]), so weet datmen boven over dese Revier, sommighe groene geberghten heeft: maer nietste hoogh.

Torre blanca te sien comt.

Vermaninge vande Revier van Pieter en Paulus.

So ghy vont de diepten van *35* vadem met harde modder gront, hebbende op sommighe plaetsen schulpkens, soo sult ghy van daer af uwen cours doen z. ende z. ten o. aen, tot dat ghy comt met de velden van *Almeria*[2]) over een, so ghy quaemt van uyter Zee af, sult beneden gront soecken, ende vindende *30* ofte *40* vadem, by wylen swarte modder, so zijt ghy met de Revier van *Almeria* o. en w. over een, tot ontrent *7* mylen van land, ende so ghy quaemt te sien nae 't z.w. de geberchten, ghenaemt *Las Sierras del Papalo*[3]), ende dat deselfde d'een door d'ander staken, so zijt ghy daer n.o. ende z.w. van af; Van hier af sult uwen cours z. ende z. ten w. aen doen, waer mede u de geberchten van *Papalo* sullen beginnen te openen, welcke u sullen maken *2* ronde geberchten; Sult van gelijcken terstont comen te sien *Las Sierras de Calaquote*, 'twelcke zijn sommige rosachtighe berchskens; dese reghel gheberghten comt aende Zee-cant uyt.

Cours nae de velden van Almeria.

Kenteycken aen de gront alsmen o. en w. met de Revier van almerie is.

Gedaante vant Papalo.

Plaets van las Sierras de Calaquote.

So ghy begeert gront te nemen byden hoeck ofte punt van *Villa Riça*[4]), (dat is de rijcke stede geseyt) so weet dat ghy sult vinden, *3* mylen van 't land af, *80* ende *90* vadem diepten, met modder gront. De Revier van *San Pedro* ende *San Paulo*, is gelegen op de hoochte van *21* graden, ende *Los Campos d'Almeria*, dat zijn de velden van *Almeria*, op *20* graden, *Villa Riça la vieja*, (dat is: out *Villa Riça*, ofte rijcke Stede) leyt op $19^{2}/_{3}$ graden; *Villa Riça la vieja*, zijn sommige geberghten, waer van het een eijnde aende Zee-cant uyt comt; dese geberchten en zijn niet seer hoogh, maken veel openen ofte scheytsels, (gelijck als de
[121*b*] geberchten van *Abano*[5]), diemen noemt d'Orgelen,) strecken n. ende z. So ghy by gevalle van uyter Zee aen quaemt, ende saecht de geberchten van *Villa Riça*, so sult ghyse comen te kennen, daer aen datse n. ende z. heen strecken, ende de geberchten van

Diepte *3* mylen vant land van A punta Villa Riça.

Hoochte vande Revier van Pieter en Paulus.

Desgelijcx van Los Campos d'Almeria.

Kenteeckenen vande geberch-

[1]) Lees: de rivier van San Pablo, op 20°30′ N.B. en 97° W.L. (de rivier van San Pedro en San Pablo, op 92°27′ W.L., kan niet zijn bedoeld).

[2]) Benoorden Vera Cruz; de naam komt o.a. voor op kaart 35 van Kretschmer's Entdeckung Amerika's.

[3]) Thans Papaloapàn.

[4]) Villa Rica de Vera Cruz, ongeveer 5 zeemijl benoorden het tegenwoordige Vera Cruz.

[5]) Lees: Havanna; zie p. 332, n. 1.

ten van Villa Riça. Desgelijcx van S. Martijn.

San Martijn[1]), streckt o. ende w. moechtse noch aen een ander dinck kennen, te weten, dat so ghy w. aen liept, daer dicht by comende, so sullense u lager schynen te wesen als die van *San Martijn*, die hooger en grover zijn alsmen daer aen de Zee-cant by comt; Sult oock by *Villa Riça* (*3* mylen t'Zeewaert daer van af wesende,) grondt hebben, 'twelcke ghy by *San Martijn* niet hebben sult, alwaert dat ghy daer maer een half mijl af waert eijntlijcken al ist schoon datmen geen kennisse van landt en heeft, so sult ghy 't selfde connen verkennen aende voorsz. teyckenen; Te lywaert van *Villa Riça* is gelegen een Clippe genaemt *N. Bernardes* [2]), welcke is int fatsoen ghelijck als een Broot Suyckers; Van *Villa Riça la vieja*, ofte out *Villa Riça* af, naer *San Ioan de Luz*[3]) toe, sult uwen cours nemen z. ende z. ten o. aen, ende sult van onder de *30* vadem naert landt toe, de gront vinden van Visch-aes, ende op sommige plaetsen steen gront; Byde Revier van *Vera Crus*, sult ghy sant grondt hebben, ende op plaetsen modder.

Ghedaente ende plaets van de Clip N. Bernardes.

Diepte ontrent Villa Riça la vieja.

Gedaente van de gront by Vera crus.

So ghy buyten waert, so weet datmen van *San Cristoffel*[4]) af, tot *San Ioan de Luz* toe, altemael daer langhs heen sant-stranden heeft; wesende o. en w. met den hoeck genaemt *Punta Gorda* [5]), (dat is: de vette ofte grove punt gheseyt,) soo zijt ghy n. ende z. mettet Eylandt van *San Ioan de Luz* over een, ende wesende n.o. ende z.w. mettet Eyland van onder de *40* vadem diepten naer 't landt toe, so sult ghy daer rudsighe grondt hebben, ende op plaetsen Visch-aes, ende vande *40* vademen buytenwaerts witte modder gront.

Hoe datmen met S. Ioan de Luz is, alsmen o. en w. met A Punta Gorda is.

So ghy quaemt van uyter Zee af, ende begeerden te weten of ghy o. ende w. mettet Eyland over een zijt, so sult ghy mercken eenen hooghachtigen huevel, die vande geberchten van *Vera crus* af steeckt, als ghy met desen huevel o. ende w. over een zijt, so zijt ghy van gelijcken o. ende w. mettet Eylandt, moechtet oock weten, dat soo wanneer u het gheberchte van *Sierra Nevada* (dat is: de besneeuden Bergh) w. ende w. ten z. van u af leyt, so zijt ghy van ghelijcken o. ende w. mettet voorsz. Eyland over een; Sult terstont comen te sien de punt van *Anton Niquardo*[6])

Kenteycken alsmen weten wil oftmen o. en w. met het Eylandt is.

Wanneer dat men w. ende w. te

[1]) Op 18°20′ N.B. en 95° W.L.

[2]) Lees: Bernal.

[3]) Lees: San Juan de Ulua.

[4]) Niet aangetroffen.

[5]) 4 zeemijl N.N.W. van Santa Cruz. (Sp. gorda = dik, zwaar).

[6]) Lees: Anton Lizardo, 12 zeemijl Z.O. van Vera Cruz.

genaemt, als oock *Mondano Montuoso*, (ofte de hoochachtighen huevel boven verhaelt,) sult van gelijcken comen te sien den Oever vande Zee van *Medellin*[1]), ende aende zyde van 't n.w. den hoeck van *Punta Gorda*; So ghy by ghevalle begheerden te wesen (mette noorde winden) in dese Haven, so loopt op *18* ende *20* vadem diepten, waer mede sult comen door het Canael van te loefwaert, ghenakende het Bolwerck, doch u daer van wachtende, sultet setten aende loef zyde: want heeft te lywaert weynich diepten.

z. met het eylandt is.

Plaets waermen te sien comt de punt van Anton, etc.

Op wat diepten datmen inde Haven loopen sal.

So ghy scheyt vanden hoeck *Cabo de Sant Anton*[2]) af, inden tijt vande Somer, naer nieu Spaengien toe, so sult ghy uwen cours doen ontrent *20* ofte *30* mylen west aen, waer mede sult grondt vinden op de diepten van *80* vadem, wesende de grondt van Visch-aes; Van hier af sult west ende west ten zuyden aen loopen, tot op dertigh vadem, ende vande dertigh vadem af
[122a] west aen, tot op de *20* vadem, op welcke cours ghy u in dese contreye houden sult, ende comende op meer diepten, sult w. ende w. ten z. aen loopen, waer mede weder op de vorighe diepten sult comen, met dese cours sult comen te passeren door de Eylanden van *Isla desconocida*[3]), ende *Isla d'Arena*[4]), dat is: het onbekende Eylandt, ende het sandighe Eylandt gheseydt; Van 't Eylandt *La desconocida* af, naer het Eylandt *d'Arena* toe, w. ende w. ten z. aen, sult comen te verkennen 'tgheberghte *las Sierras de San Martijn*, welcke zijn twee hooghe bergen, makende int midden een groot open ofte scheytsel. Seylende van dese gheberghten af, sult west aen loopen, met welcke cours sult comen te verkennen de Steen-rootse, 'twelcke een ghecloven bergh is; Van dese ghecloven bergh af, sult n.w. ende n.w. ten w. aen loopen, waer mede sult comen te sien de Revier van *Medellijn*[5]), 'twelcke een laegh landt is, ende wat meer te loefwaert, is ghelegen het Eylandt genaemt *Isla blança*[6]), ofte het witte Eylandt, als oock het Eylandt *Rio riffias*[7]), welcke Eyland hem van verde verthoont ghelijck als een seylent Schip; Sult terstondt het Eylandt van *San Ioan de Luz* in 't ghesicht cryghen;

Cours van C. de San Anton naer nieu Spaengien.

Wat diepten datmen 30 mylen van S. Anton vint.

Cours om voor de Eylanden Isla des conocida ende Isla d'Arena.

Waer datmen Las Sierras de S. Martijn comt te kennen.

Cours vande Revier van Medellijn te verkennen.

Plaets van Isla blanca, Isla Rio riffias, ende Isla de San Joan de Luz.

---

1) De bocht beZ. Vera Cruz.

2) Hier keert de auteur weer terug naar de westpunt van Cuba.

3) Vermoedelijk een andere naam voor Alacran-rif.

4) Zie p. 340, n. 3.

5) Rio Medellin, 5′ Z.Z.O. van Vera Cruz.

6) Een der eilandjes beoosten Vera Cruz.

7) Idem.

Gedaente vant land van Rio Varado, tot Rio de Vera Crus.

Sult weten datmen vande Revier ghenaemt *Rio Varado* af, tot de Revier van *Vera crus* toe, gants gheen hoogh land en heeft, dan alleenlijck eenen swartschynende berch, ghelegen boven de voorseyde Haven, etc.

Dat 65. Capittel.

Om te seylen van het Eylandt La Desseada af [1]*, naer het Eylandt van Porto Riço toe, door 't Canael ghenaemt De passagie.*

Coursen van la Desseada nae Puerto Rico.

Seylende van 't Eyland *la Desseada* af, naer 't Eyland *Puerto Riço*, (dat is: de rijcke Haven geseyt) willende loopen door 't Canael de *Passagie* genaemt, (dat is de doortocht geseyt,) so sult ghy u beste doen om te loopen tusſchen d'Eylanden van *Moncerratte*, ende *Redonda* door, ofte te loefwaert, dat is tusschen 'tEyland *San Cristoffel*, ende d'Eylanden *d'Estacio* [2]) door; Van daer af sult uwen cours nemen n.w. aen, ende een weynigh meer te loefwaert naer d'Eylanden *d'Estacio* toe, 'twelcke zijn 2 Eylandekens, d'een wat grooter als d'ander, hen by na verthoonende gelijck als twee brooden; So ghy daer by comt, sulter de diepten vinden van *10, 12* tot *25* vadem toe, op de weynich diepten vande *10, 12* vadem nae 't landt toe, heeftmen wit sant op de gront; ende op de *25* vadem ist swart sant; Om te seylen van dese Bancke af, nae d'Eylanden *las Virgines* toe, (dat zijn de Maechden geseyt) sult uwen cours n.w. aen doen: (want de stroomen trecken alhier nae 't z.w. toe,) om te schouwen *Santa Crus*, welcke strect bynaest n.w. ende z.o. Sult weten dat so wanneer ghy in 't gesicht van de *Virgines* comt, dat het eerste 'tgrootste is, waerom genaemt wort *La Virgen gorda*, ofte de vette Maecht, ende terstont comen d' ander vervolghens daer aen, zijn lanckwerpent, ende huevelachtige Eylanden, strecken o. ende w. ende steken door den anderen, hebbende sommige Clippen en Rudsen daer by heen ligghen.

Ghedaente van d'eylanden d'Estacio.

Diepten by de Eylanden d'Estacio.

Cours nae de Eylanden Las Virgines.

Wat eylandt datmen vande Virgines in 't ghesicht crijght.

Gedaente van Islas de Virgines.

Plaets van een groote Clippe.

Loopende aende zuydtzyde, sult te middewegen van dien, een groote Clippe sien, ghelegen twee mylen ter Zeewaert in; Dese Clippe heeft tot een kenteycken een graeuachtige coluer,

Kenteyc-

[1]) Zie p. 335, n. 1.

[2]) St. Eustatius èn Saba

ende behalven dese so ligghender noch veel meer ander Clippen; Om nu te weten wanneer dat ghy inde Passagie[1]) zijt, loopende [122b] nae *Porto Riço* daer langhs heen, als gheseyt is, so weet dat ghy sult comen te sien sommighe witte Clippen, die hen van verde verthoonen gelijck als een seylent Schip; de witticheyt van dese clippen comt hen vande Vogelendreck.

ken van deseClippe.

Kenteyckenen alsmen inde Passagie is.

So wanneer ghy dese comt te verkennen, so sult ghy daer recht op aen loopen, ende begeerende te loopen door de Passagie, sult uwen cours doen tusschen dese Eylanden, ende d'Eylanden *Las Virginas* door; als ghy daer by comt, soo sult ghy n.w. aen loopen, naer een cleyn Eylandt toe, 'twelcke twee mylen voortaen leyt, genaemt *Isla verde* [2]), dat is: 'tgroene Eyland.

Cours om door de Passagie te loopen.

Plaets van Isla verde.

Comende met dit Eylandt over een, so zijt ghy uyt de Passagie, ofte buyten 't Canael, aldaer wesende, sult terstont comen te sien 'tland van 't Eylandt *del Puerto Riço,* den eersten hoeck van dien, genaemt *La punta do Loquillo* [3]), leyt mettet Eyland *Isla verde* oost ende west; Soo 't by gevalle gebuerde, als dat ghy by de voorsz. Clippe zijt, dat u de wint scherpte, ende dat ghy daer niet te loefwaert voorby en moecht, soo sult ghy daer aende Ly voor by loopen: want is oock een goet Canael van *18* tot *20* vadem diepten, met sant ende Vischaes op de gront; dit is te verstaen tot een mijl weeghs te lywaert daer van af; Om te weten wanneer datmen buyten 'tCanael is, (op dese cours,) so moet u dese Clippe blyven in 't z.o. van u af, wesende op de diepten van *30* vadem, met wit sant op de gront; Sult dan terstondt (als geseyt is) uwen cours doen op 't Eyland van *Isla verde* aen, loopende by de punt van *Loquillo,* langhs 'tlandt van *Puerto Riço* heen, w.n.w. aen, ende so ghy begeerden te wesen in de Haven van *Puerto Riço* [4]), ende dat u dunct dat ghy daer dien dagh niet en moecht aen comen, so sultet overstaegh, ofte op de Ly inde Zee houden dryven, soo dat de punt van *Loquillo* z.o. van u af blijft, ende van de middernacht voortaen, sult uwen cours vervolgen, om dieswillen dat de stroomen naer het z.o. toe trecken; De merckteyckenen diemen alhier heeft, zijn dese, te weten, over de Haven van *Puerto Riço,* staet een Cluysenaers Cappelleken, op een hoogh Berghsken, welck men noemt *Santa*

Wanneer dat men uyt de Passagie is.

Hoe A punta de Loquillo met Isla verde leyt.

Kenteyckenen om te weten wanneer datmen door 't Canael is.

Coursen na de Haven van Porto Rico.

Kenteyckenen van de haven

[1]) De Virgin Passage, tusschen St. Thomas en Culebra.

[2]) Misschien Culebrito, iets beoosten Culebra.

[3]) Thans kaap San Juan.

[4]) San Juan, op de noordkust.

van Puerto Rico.

Barbara, ende verthoont hem int schijnsel ghelijck als een witte vlacke op den bergh, ende comende langhs de selfde heen, sult comen te sien het Clooster ofte Convent van *Santo Domingos*, welcke mach liggen ontrent een quartier mijls van dees Cluysenaers Cappelleken af, sult alsdan terstont den berch sien, die hem verthoont gelijc als een gecloven Eyland; dit zijn de rechte kenteijckenen van dese Haven, ende om daer in te loopen, sult den berch genaken, doch nietste nae, om te schouwen een ondiepte die binnen den selfden bergh leyt, sult daer naer al wat ghy moecht aenloeven, tot dat ghy comt daerment anckert, 'twelcke is recht teghens over de huysen die aen de ooster zyde vande Haven staen, etc.

Cours om inde Haven van Puerto Rico te loopen.

Dat 66. Capittel.

De gronden ende diepten by de Custe ende contreyen van nieu Spaengien.

Gedaente vande gront by de Eylanden Alaclaves, etc.

By d'Eylanden genaemt die *Alaclanes*, (gelegen tusschen 'tEylandt *Cuba*, ende de Custe van nieu Spaengien, tegens over den hoeck, genaemt *Punta de Sant Anton*, heeftmen de gront van Visch-aes.

Gedaente vande gront by Isla de Robos.

By het Eylandt *Isla de Robos* [1]), modder ende Zee-sleckskens op de gront.

Oock de Revier van San Pedro, etc.

By de Revier van *San Pedro* ende *San Paulo*, vande 40 [123*a*] vadem naer het landt toe, schulpkens op de gront.

Gedaente van de gront byde Velden van Almeria.

By de velden ofte pleynen van *Almeria, los llanos de Almeria* ghenaemt, op 40 vadem sant gront, ende van daer af buytewaerts, Kinckhorentgiens ende Visch-aes.

Diepte ende ghedaente vande grondt, by Villa rica, ende Tortugos, ofte Schiltpadden.

By *Villa Riça*, (ofte rijcke Stede) op 16 vadem modder gront.

Oost ende west met de Clippen ende drooghten, *de Tortugas*, ofte Schilt-padden ghenaemt, wit sant; n.o. ende z.w. met de selfde *Tortugas*, Kinckhorentgiens ende roode schulpkens; n. ende z. met de selfde *Tortugas*, swart sant; noch oost daer van af, rudsighe grondt.

By de Revier van *Panuco*, van de 40 vadem buytenwaerts, wit ende root sant, ende naer 't landt toe modder gront.

Diepte van

By de Revier genaemt *Rio Hermoso*, ofte de schoone Revier,

[1]) I. Lobos, op de kust van Mexico, op 21°30′ N.B.

vande *30* vadem, naer 't landt toe, wit sandt, ende buytenwaerts naer de Zee toe, modder grondt, byde Revier ghenaempt *Rio de Palmas e de Montañas*, (dat is: de Revier vande Palmen ende gheberghten gheseyt) heeftmen vande *40* vadem nae 't landt toe, sant: maer nietste wit, ende buytenwaerts modder met graeu sandt vermenght.

de gront by Rio Panuco.

Diepte ende gront by Rio Hermoso, ende Rio de Palmas.

Dat 67. Capittel.

De Coursen ende rechte kennisse vande Navigatie, ende vaert vanden hoeck genaemt Cabo de Lopo Gonsalues af, tot de Revier van Congo ende Angola zuydtwaerts aen, aende custe van Guinea ende Aethiopien, met alle de streckinghe ende gheleghentheyt van dien.

Seylende vanden hoeck genaemt *Cabo de Lopo Gonsalues* af, welcke is gelegen op de hoochte van een graed ruym, aende z. zyde van de *Linea Aequinoctiael*, aende Custe van *Guinea*, ofte *Aethiopia*, so weet dat dese Custe van daer af voortaen, streckende is n.w. ende z.o. zijnde van een vlack lanckwerpent landt; men heefter vande diepten van *10* oft *9* vadem af, naer 't landt toe, altemael een gront gelijc het sant vande Santloopers, te weten, over alle dese contreye, uytgesondert by den hoeck genaemt *Cabo de Caterina*[1]), heeftmen grof sandt, ende steentgiens op de grondt.

Hoochte van Cabo de Lopo Gonsalues.

Gedaente vande Cust vanGuinea.

Gedaente vande grondt by S.Caterina.

So ghy aen dese custe, in dese Navigatie eenich voordeel wilt doen, soo moet ghy 't alle nachten anckeren, tot dat u de *Terreinhos* (dat zijn de winden die van over 't landt af waeyen) by comen, doende alsoo uwen cours tot dat de *Viraçoins*, (dat zijn de winden die van uyter Zee waeyen,) aen comen, om also weder naer 't landt toe te loopen, tot dattet stil wort, ofte dat ghy comt op de *10* vadem diepten, soo moecht ghy 't setten tot een ander conjunctie van 't opcomen vande landt winden, diemen aldus dagelijcx heeft op zynen tijt, als geseyt is. So de stroomen alhier mette wint courseerden, soo machment altijt vanden eenen boech op den anderen wenden, hen te lywaert houdende, als boven; de Conjunctie dat de stroomen met de winden loopen, is met een nieuwe Maen, te weten, *2* dagen voor ofte na, ende

Regel om int seylen langhs dees Cust voordeel te doen.

Tijt wanneert Conjunctie is

[1]) Ongeveer 60 zeemijl Z.Z.O. van C. Lopez; zie Itinerario, III (ed. Burger en Hunger), kaart I. De naam is thans van de kaarten verdwenen.

dat de winden ende stroomen gelijck loopen.

drie dagen eer zy vol is. Soo 't u gebuerden te loopen vanden eenen boegh op den anderen, so sult u in sulcker voegen reguleren, dat ghy altoos des morgens by de Custe zijt, om te ghenieten de winden die alsdan van over het landt afcomen.

Kenteeckenen van 't langhwerpent Eylandt.

De kenteijckenen van dattet lanckwerpent land is, zijn dese, [123b] heeft etlijcke grove huevelen, diemen noemt *As Serras do Santo Espirito* [1]), (dat is: 'tgeberchte vanden heyligen Geest geseyt,) ende wat voorder aen heeftmen noch 2 ander huevelen, welcke seer wel te kennen zijn, op dese contreye heeftmen modder gront; Wat voorder aen, sult ghy sien eenen hooge bergh, te weten, binnen inden inwijck, diemen heet *Palmella* [2]): want heeft eygentlijcken de gelijckenisse van *Palmela*, gelegen tusschen *Lisbonen* ende *Setuval*; van gelijcken sult ghy comen te sien, wat voorder aen inden selfden inwijck een landt, 'twelcke strect n. ende z. gelijck alsmender lancx loopt, heeft dicht by de strant eenen groven vlacken huevel, welcmen heet *Cascays* om dattet eenige gelickenisse heeft met *Cascays*, by *Lisbonen*.

Plaets vanden hooghen Bergh Palmella.

Desgelijcx van de Cascays.

Waerschouwinge voor 't opwinnen van 't ancker.

Sult gheadverteert wesen, dat al eer ghy 't ancker (in dese contreye) op wint, de seylen te laten vallen, om te sien oft het schip can uyt trecken, ende soo 't niet uyt en trect, so blijft liggen tot dat de *Viraçon* [3]) van uyter Zee comt: want in dese contreye so loopen de stroomen seer crachtich, van uyt de Revier van *Congo*, na buytenen toe, door welcke oorsake het Schip qualijck can uyt trecken.

Oorsaec waer om het Schip qualijcken uyt loopen kan.

Waer datmen d'anckers uyt sal laten vallen.

Als ghy so verde comt, als de plaets genaemt *A Palmeirinha,* [4]) (dat is: 't Bosken van Palmboomen geseyt) so weest gewaerschout u beste ancker te laten vallen: want de gronden van desen dwers wech zijn van morwe modder, door welcke oorsake d'anckers daer qualijck in vat(t)en willen, slibberen veeltijdts uyt.

Diepte in de Revier van Congo.

So wanneer dat ghy zijt inde Revier van *Congo*, wesende op de diepten van *30* ende *40* vadem, so sult ghy de gront comen te verliesen, sult alsdan de Sant-looper doen om keeren, ende als die verloopen is [5]), soo werptet loot uyt, soo sult ghy u terstont op *10* ende *12* vadem diepten vinden, te weten, aen d'ander zyde vande Revier *Congo*, sulter tot op een steenworp naer ofte min-

Beschry-

[1]) Iets bezuiden kaap Caterina; zie Itin. III, kaart I.

[2]) Komt niet meer op de kaarten voor.

[3]) Zie de vorige bladzijde.

[4]) Als voorlaatste noot; de kaap benoorden den mond van de Kongo-rivier heet C. do Palmar.

[5]) D.i. na een half uur.

der by heen loopen, ende de beste cours is, dicht by 't land heen: want en sout anders inde Revier niet mogen comen, door 't groot gewelt vande stroomen, daermen veel moeytens door heeft: want zijn de grootste ende crachtichste stroomen, diemen op genige plaetsen diergelijcken vint, comen tot over de *12* mylen tZeewaert in.

vinge vande beste cours om inde Revier te loopen.

Seylende van *Congo* af naer *Angola* toe, op de selfde manier als voren geseyt is, ende comende op *35* mylen, luttel min ofte meer voortaen, sult comen te sien eenen hoogen bergh, by welcken bergh is gelegen een Eylandt, genaemt *A Ilha de Loanda* [1]): maer so ghy niet seer dicht by 't landt en zijt, en sult het Eylandt niet sien: want is seer laegh ende vlack.

Gelegentheyt van A Ilha de Loanda.

Soo 't gebuerden dat ghy by 't land quaemt op de hoochte van *6*, *7* graden, so sult ghy comen aende mont vande Revier van *Congo*, ende sulter *10* mylen t'Zeewaert af, veel teijckenen van sien, te weten, de groote stroomen, dicke rieden, cruyderen, met veel van 't Sasbeen [2]), ende so ghy by 't landt quaemt, op de hoochten van *7* ende $7^{1}/_{2}$ graden, soo sult ghy over al een vlack land met gheboomten sien; Sult op dese contreye op de diepten van *18* ende *20* vadem, overal goede gront vinden, te weten, vande *2* tot $2^{1}/_{2}$ mijl van 't landt af, men heeft alhier aenden oever vande Zee, witte Duynen, die hen in 't schijnsel verthoonen gelijck als sant stranden, ende de gront daer dicht by is van sant met steentgiens ghemenght, dit is te verstaen van de *7* tot op de *8* graden.

Op wat hoochte datmen aen de Revier van Congo comt.

Gedaente vant landt als men op 7 ende 7 een half graden is.

Plaats van sommighe witte Duynen.

[124*a*] Sult weten dattet landt vande vijf graden, zuydtwaerts aen, altemael hoochachtigh is, zijnde de gront daer by over al van modder, ende men heefter een mijl van af, de diepten van *30* ende *35* vadem goede grondt, zijnde over al een schoone Custe, sonder datmender yet heeft te vreesen, dan datmen voor ooghen siet, 'twelcke is te verstaen vande *7* tot de *9* graden, ende belanghende het landt vande *8* graden zuydtwaerts aen, is seer hoogh. Soo ghy quaemt van uyter Zee naer 't landt toe, op de hooghte van $7^{1}/_{2}$ graden, soo sult ghy comen te sien seven bergen ofte huevelen, (welcke strecken n.w. ende z.o.) ghenaemt *As sete Serras*, dat is: de seven Berghen.

Gedaente vande gront op *8* graden.

Goe schoone custen van *7* tot *8* grad.

Op wat hoochte As sete Serras leyt.

Soo ghy by 't landt quaemt op de hooghte van $8^{3}/_{4}$ graden, soo sult ghy comen te sien een hoeck landts, ligghende oost-

Hoochte vande Cabo de S. Vincente.

---

[1]) San Paolo de Loanda, op 9° Z.B.

[2]) Zie p. 106, n. 1.

Kenteyckenen vande selve Cabo, alsmen op 9 graden is.

waert van u af; Desen hoeck heeft de gelijckenis inde verthooninge vande *Cabo de San Vincente*, gelegen aende Custe van Spaengien; Comende by 't landt op de hoochte van 9 graden schaers, so siet naer 't n. ofte n.o., soo sult ghy de voorsz. hoeck sien; heeft onder aen sommighe witte Duynen liggen, die wat meer t'Zeewaert uyt steken, en dorft daerom niet vreesen: want is daer over al schoon, daerom moecht het land vry ghenoech genaken, om dat te verkennen.

Gelegentheyt vande Monte Pasqual.

Wesende op de voorseyde hooghte vande 9 graden schaers, so sult ghy oostwaerts aen, te landtwaert in, comen te sien een ronden berch diemen heet *Monte Pasqual*; Als u de bovengeseyden hoeck blyvende is in 't n.o. so sal hem 'tander land strecken nae 't z.w. welcke is het uyterste landt, gelegen buyten 't Eylandt van *Loanda*; het land dat ghelegen is zuyden van u af, is een grof dick landt, hebbende beneden aende voet sommighe roode ende witte Duynen, met etlijcke cleyne boomen boven op, welcke hen in 't schijnsel verthoonen gelijck als Vijghboomen van *Algarven* in Spaengien.

Gedaente vant landt zuyden af liggende, etc.

Cours om in Loanda te loopen.

Om nu te loopen binnen dit Eylandt van *Loanda*, soo sult ghy [124*b*] uwen cours doen recht op 't landt (dat z. van u af leydt) aen, comter vry dicht by, tot op een half mijl naer, al hier wesende, soo sult ghy zuydwestwaert aen het Eylandt comen te ontdecken, het welcke seer vlack ende van wit sant is, waerom men dat seer qualijck sien can, dan alsmen daer dicht by is, dit is de haven van *Angola*.

Oorsaec waerom datmen Loanda qualijcken sien can.

Gedaente vant Eylandt Loanda.

Dit Eylandt van *Loanda*, heeft de gelijckenis van een Eylandt, ghenaemt *A Ilha das Carijns* [1]), ghelegen aen de *Cabo de Santa Maria*, in 't landt van *Algarven* aende Custe van Spaengien, is van de selfde vlackte, doch is langher: want heeft 7 mylen inde lenghte; Om nu binnen dit Eylandt te loopen, so sult uwen cours doen op de punt van het noordtoosten aen; daer wel dicht by comende, tot op een steenwerp naer, en hebt daer gants niet te vreesen: want hebt alhier de diepten van 15 vadem, ende is daer binnen over al seer schoon, dit is de Ree vande zyde van 't Eyland, te weten, wel dicht daer by, men heeft van dit Eylandt af, tot het vaste landt toe, niet meer als een vierendeel mijls, ende men en can d'incomste niet ontdecken, voor al eer datmen daer by is, ende soo daer eenighe Schepen inde Haven

Diepten ontrent het Eyland Loanda.

Wat ge-

---

[1]) Isla Caes, op de zuidkust van Portugal, op 7°50′ W.L.

ligghen, sultse comen te sien, al eer dat ghy 't Eylandt kont onder scheyden oft kennen, ende schijnt inde verthooninghe ghelijck oft het boomen waren die op het landt staen.

daente de Schepen van haer gheven in de Zee, die inde Haven ligghen.

De uyterste punt ofte eijnde vande noordoostzyde van dit Eyland, is gelegen op de hoochte van 9 graden juyst, daerom en laet u vande Pas-caerten niet verabuseren: want sommige hebbense van op 9 graden, en ander op 9$^1/_2$ graden, daerom en betrout u niet dan op de gheen diese op 9 graden hebben, te weten, het eijnde van het noordtoosten van het voorseyde Eylandt, etc.

Hoochte vant eijndt aende noordoost zyde.

[124] HIER NAER VOLGHEN DE GRADEN ENDE hoochten van alle de principale Havens, Revieren, hoecken, Eylanden, ende plaetsen van de Navigatie der Portugesen ende Spaengiaerden, ende de landen by den selfden ontdeckt, ende eensdeels bewoont, alles met huere rechte namen ende toenamen, gelijck als zy van de selfde ghenoemt ende in huere Pas ende Zee-caerten afgheteyckent zijn, etc. [1]).

Inden eersten, van den uytersten hoeck van Portugael af, ghenaemt Cabo de Finisterra, vervolgens de Custe van Portugael, Spaengien, ende Barbarien, tot de Linea ofte Tropico van Cancer, ende van daer af de Custe van Guinea langhs, tot die Linea Aquinoctiael toe.

De graden aen de noordtzyde van de Linea.

	gr.	
Cabo de Finisterra, dat is: den hoeck van het uyterste landt, is gheleghen op de hoochte van	*43*	
De Eylanden van *Bajona,* zijn gheleghen op	42	
Porto de Portugal, dat is: Porte poort, leyt op	*41*	
As Barlengas, dat is: de Barles, ligghen op	*40*	39° 25′
Lisboa, ofte Lisbonen, ende het Eylandt van *Tercera,* op	*39*	38° 42′
Perseveira, ende het Eylandt *Sinte Michiel,* op	*38*	
Cabo de San Vincente, ende het Eylandt *Santa Maria, op*	*37*	
Trasfalgar, gheleghen aende Custe, leyt op de hoochte van	*36*	
Larache, is gheleghen op de hooghte van	*35*	
Soneja, leyt op de hoochten van	*34*	
Cabo de Canty, ende *Porto Santo,* dat is: de heylighe Haven gheseyt, gheleghen by het Eylandt *Madera,* leyt op	*33*	
Rio dos Saueis, dat is de Revier van d'Elften, leyt op	*32*	
Het Eylandt van *Madera,* ofte het Eylandt van het hout, leyt op de selfde hooghte van	*32*	32° 40′
Taffatama, is gheleghen op de hooghte van	*31*	
Mecca, ende *A Ilha dos Salvajes,* dat is: het Eylandt van de Wilden, op	*30*	
[125] *Cabo de Non,* ende d'Eylanden van *Palma,* ende *Lanca-*		

[1]) Bij enkele belangrijke fouten in de opgegeven „hooghten", is de ware breedte in margine vermeld. Zie verder voor dit hoofdstuk de Inleiding.

	gr.	
rotte, vande Canarische Eylanden, zijn gheleghen op de hoochte van	29	
A Ilha, ofte het Eylandt *de Forte Ventura*, leyt op de hoochte van	28	
Cabo de Bojador, ende het Eylandt van groot *Canarien*, ende oock *A Ilha de Hierro*, ofte het Eylandt van het Yser, zijn gheleghen op	27	26° 7′ 27° 56′ en 27° 43′
Angra dos Cavallos, dat is: de open Haven ofte Reede vande Peerden genaemt, is gheleghen op de hoochte van	25	24°
Rio d'Ouro, ofte de Revier van het Gout, leyt op	24	23° 28′
De *Linea* ofte *Tropico* van *Cancer*.		
Angra, ofte open Haven van *Goncalo de Sintra*, op	23	
Cabo das Barbas, ofte den hoeck vande Baerden, op	22	
Cabo Branco, ofte den witten hoeck, leyt op	21	
Rio de Sao' Ioao, ofte de Revier van Sint Jan, leyt op	20	
Furna de Santa Maria, ofte Speloncke van Sinte Maria, op	19	
Sete Monte, ofte seven Bergen, ende d'Eylanden van *Sant Anna*, *San Vincente*, *Santa Luzia* en *San Nicolas*, ligghen op	18	17° 12′-16° 30′
Ante rotte, ende *Ilha de Sal*, ofte het sout Eylandt, op	17	
Rio, ofte Revier *de Canaga*, ende het Eylandt *Ilha de Maia* op	16	15° 5′
Cabo Verde, ofte den groenen hoeck, ende d'Eylanden de *Sant Iago*, ofte Sint Iacob, ende *Ilha do Fogo*, ofte het Eylandt van het vuyr op	15	
Rio, ofte Revier van *Gambia* leyt op	14	
Rio das Ostras, ofte de Revier van de Oesteren, leyt op	13	
Cabo Roxo, ofte de paersen hoeck, leyt op	12	
Buguba, leyt op de hoochte van .	11	
Rio do Pichel ofte de Revier van de Kan, leyt op	10	
Rio, ofte de Revier van *Cachecache*, leyt op	9	
Rio da Serra Lioa, ofte de Revier van de Leeuwinnen Bergh, leyt op	8	8° 30′
Rio das Palmas, ofte de Revier van de Palmen, leyt op	7	
Cabo do Monte, ofte den hoeck van den Bergh, leyt op	6	6° 43′
Cabo dos Baixos, ofte den hoeck vande droochten, ende de Myna van *San Iorgie*, ligghen op	5	
A Ilha, ofte het Eylandt van *Fernan do Poo*, ende *Cabo das Palmas*, ofte den hoeck van de Palmen, ligghen op	4	

	gr.	
Rio do Campo, ofte de Revier van het Velt, leyt op	3	
Rio do Princepe, ofte de Revier van de Prins, leyt op	2	
Het Eylandt van *San Thoma*, ofte Sint Thomas, leyt op	1	0° 20′

Van de Linea Aequinoctiael af, naer de zuydtzyde, vervolghens de Custe van Congo, Angola, ende Aethiopie, tot de Cabo de bona Esperança toe.

De graden aen de zuydtzyde vanden *Aequinoctiael.*

Cabo, ofte den hoeck van *Lopo Gonsalues*, leyt op de hoochte van	1	
Cabo, ofte den hoeck van *Caterina*, leyt op	2	
Angra da Iudia, ofte de open Haven van de Iudinne, leyt op	5	
Praya de San Domingos, ofte de strant van *Santo Dominicus*, leyt op	6	
Rio, ofte de Revier van *Congo*, leyt op de hoochten van	7	6° 5′
A Ilha d'Acençao', ofte het Eylandt van den Hemelvaert, leyt op	8	
Rio, ofte de Revier van *Angola*, ende het Eylandt van *Loanda*, ligghen op	9	
Cabo Ledo, ofte den blyen hoeck, leyt op	10	
Rio, ofte de Revier van *San Lazaro*, leyt op	11	
Cabo dos Loubos, ofte de Revier van de Wolven, leyt op	12	
Monte Negro, ofte swarten Bergh, leyt op	14	15° 41
Serra Parda, ofte het graeuwe gheberchte, leyt op	15	
Angra das Aldeas, ofte de open Haven van de Dorpen, ende het Eylandt van *Santa Helena*, ligghen op de hooghte van	16	
Manga das Areas, ofte de sandighe Mouwe, leyt op	17	
Cabo Negro, ofte den swarten hoeck, leyt op	18	
Os Mendoins ghenaemt, ligghen op	19	
A Serra de San Lazaro, ofte het gheberchte van *San Lasaro*, leyt op	20	
Praya, ofte de Straet van *Ruy Pires*, leyt op	21	
Cabo do Padrao', ofte den hoeck van de *Colosse*, ofte *Colomne*, leyt op	22	
Praya Fria, ofte de couwe strant, leyt op	23	

	gr.	
De *Linea* ofte *Tropico* van *Capricorno.*		
Ponta da Concepçao', ofte de punt van de ontfanghenisse, leyt op	24	
Praya das Alagoas, ofte de strant van de Lacken, leyt op	25	
Feiçao da Boça, ofte het fatsoen van de mont, leyt op	26	
Angra, ofte de open Haven van *Sant Antonio,* leyt op	27	
Angra, ofte de open Haven van *Sant Thome,* ofte Sint Thomas, leyt op	28	
Angra, ofte de open Haven van *San Christoffel,* leyt op	29	
Rio do Infante, ofte de Revier van des Coninghs Soon, leyt op	32	
Angra, ofte de open Haven van *Santa Helena,* leyt op	33	
As Ilhas, ofte de Eylanden van *Tristan da Cunha,* leyt op	34	37° 15′
Cabo de bona Esperança, ofte den hoeck vanden goede hoop, leyt op	34½	

[126] *Vande Cabo de bona Esperança af, noordtwaerts aen vervolgens de Custe, nae Soffala, Moçambique, ende Melinde, tot de Linea Aequinoctiael toe, alles aende zuydtzyde vande selfde Linea.*

	gr.	
Cabo das Agulhas, ofte den hoeck vande Compassen, leyt ruym op	35	
Cabo do Infante. ofte den hoeck van sConinghs Soon, leyt op	34⅔	
Cabo Talhado, ofte den ghecloven hoeck, leyt ruym op	34	
Cabo das Vaças, ofte den hoeck vande Koeyen, ende *Bahya Fermosa,* ofte de schoonen Bay, zijn gheleghen op	34	
Cabo do Arecife, ofte den hoeck van 't Clif, leyt op	33	
Rio do Infante, ofte de Revier van sConinghs Soon, leyt op	32	
Ponta Primeira, ofte d'eerste punt, leyt schaers op	32	
Terra do Natal, ofte het landt van Kersmis, leyt op	31	29° 51′
Ponta, ofte de punt van *Santa Luzia,* leyt op	28	
Terra dos Fumos, ofte het landt vande roock, leyt op	27⅓	
Rio d'Alagoa, ofte de Revier van 't Lack, ende het Eylandt van *Ioan de Lisboa,* ende den uytersten zuyder hoeck van 't Eyland *San Lourenço,* op	26	
Agoa de boa Paz, ofte het water van goeder vreede, leyt op	25	
Cabo das Correntes, ofte den hoeck van de stroomen, leyt op	24⅓	

	gr.	
Rio, ofte de Revier van *Mataca*, ofte *Monemone*, ende het Eylandt *A Ilha do Mascharenhas*, ligghen op	21½	
Os Baixos da Iudia, ofte de droochten van de Iudinne, ligghen op	22	
Cabo, ofte den hoeck van *San Sebastiaen*, leyt op	21	22° 4′
Rio, ofte de Revier van *Quiloan*, ofte *Quiloane*, leyt op	20½	
Soffala, ende het Eylandt van *Diogo Rodriges*, ligghen op	20	
Porto, ofte de Haven van *Bango*, leyt op	19½	
Rio, ofte de Revier van *Cuama*, leyt op	18¾	
Os Baixos dos Garajaus, ofte de droochten van de Meeuwen, op	18	
Rio dos bons Sinais, ofte de Revier van de goede teyckenen op	17¾	
A Ilha, ofte het Eylandt van *Brandao'*, leyt op	17	
Het Eylandt *A Ilha Primeira*, ofte het eerste Eylandt, leyt op	17½	
A Ilha, ofte het Eylandt van *Ioan de Nova*, leyt op	16½	
Rio, ofte Revier van *Angoxa*, leyt op	16	
Moçambique is gheleghen op de hoochte van	15	
Rio, ofte Revier van *Santo Antonio*, leyt op	14	
Rio dereito, ofte de rechte Revier, leyt op	12	
Het Eylandt *Ilha do Comoro* is gheleghen op	11	
Cabo del gado, ofte den dunnen hoeck, is gheleghen op	10	10° 41′
Die Stadt van *Quiloa* leyt op	9	
Het Eylandt *A Ilha de Monfia*, leyt op	7	7° 39′
Het Eylandt *A Ilha de Zanzibar*, leyt op	6	
Het Eylandt *A Ilha de Pemba*, leyt op	5	
As Ilhas dos tres Yrmaós, ofte de Eylanden van de drie Broers, op	4	
A Ilha do Almirante, ofte het Eylandt vanden Admirael,op	3½	
Mombassa, ende de Revier van *Tacharigo*, ligghen op	3	4° 4′
De Stadt ende Haven van *Melinda*, is gheleghen op	2	3° 13′
De Stadt ende Haven van *Pate*, is gheleghen op	1	

De Linea aequinoctiael.

De hoochten ende graden vande havens, hoecken, ende Revieren van de Linea aequinoctiael af, tot die Straet ofte doorgaende enghte, O Estrecho de Mecca, anders het roode Meer, aende noordtzyde vanden aequinoctiael.

	gr.	
De graden aende noordtzyde		
Barra boa, ofte de goede Haven, gheleghen op de hoochte van	*1*	
De Stadt ende Haven van *Bravâ,* leyt op	*2*	1° 7′
De stadt ende Haven van *Magadoxo,* leyt op	*2½*	
Zarzella, is gheleghen op de hoochte van	*6*	
Cabo, ofte hoeck van *Guardafu,* ende het Eylandt *A Ilha* de *Sacotora,* liggen op	*12*	
Van den hoeck de Guardafu, binnewaerts naer de roode Zee toe, te weten, de zuydt Custe van dien.		
Mite, ende *Barborã,* zijn gheleghen op de hoochte van	*11*	11° 55′ en 10° 23′
Zeila, leyt op de hoochte van	*12*	11° 21′
Het Eylandt *A Ilha d' Alaca,* is gheleghen op	*15*	15° 46′
Het Eylandt *A Ilha Soaquen,* leyt op	*18*	
Van de noordtzyde van het Roode Meer, ofte die Straet van Mecca ghenaemt.		
Toor, is gheleghen op de hoochten van	*27*	28° 14′
Gyda, een Haven van de stadt *Mecca,* daer Machomet begraven leyt, waer van dese Zee ofte Straet den naem heeft, leyt op	*20*	
Het Eylandt *A Ilha de Zeyban,* is gheleghen op	*15*	
[127] Het Eylandt *A Ilha Camaram,* leyt op de hoochte van	*15*	
Adem, een fortresse die de Portugesen eertijdts ghehadt hebben: maer zijnse nu al weer quijt, leyt op	*13*	
De Custe van Arabien, vervolgens tot de Straet ofte enghte van Persien, ende het Eylandt Ormus.		
Fartaque, leyt op de hoochte van	*15*	15° 39′
Diufar, leyt op de hoochte van	*16*	
De Eylanden van *Curia, Muria,* ligghen op	*17*	
Het Eylandt *A Ilha de Macira,* leyt op	*20*	
Cabo, ofte den hoeck van *Rosalgate,* leyt op	*22*	22° 33′
Curiata, ende *Masquate,* ligghen op	*23*	23° 37′

	gr.	
Hoor, is gheleghen op de hoochte van	24	
Cabo, ofte hoeck van *Mocandao'*, leyt op	27	
Het Eylandt ende de Stadt van *Ormus*, leyt op de selfde	27	
Van Ormus ofte Persien af, vervolghens de Custe tot de Cabo de Comorijn toe.		
Cabo de Iasque, is gheleghen op de hoochte van	25½	
Rio de Sinde, anders de Revier *Indo* ghenaemt, op	24	
De Stadt ende het Eylandt van *Diu*, leyt op	21	
Goga, een Stadt gheleghen binnen inden Inwijck van *Cambajen*, op	33	
De Stadt ende Haven van *Chaul*, leyt op	19	
De Stadt ende Haven van *Dabul*, leyt op	18	
Het Eylandt ende de Stadt *Goa*, ende d'Eylandekens *Os Ilhas Queimados*, ofte die verbrande Eylandekens, gheleghen aende selfde Custe, op	16	15° 20′
De fortresse van *Honor* ende d'Eylanden *As Ilhas d'Angediva*, op	14	
Baticale, ende de droochten *Os Baixos de Pandua*, ligghen op	13	
De fortresse van *Mangalor*, ende *Monte de Ly*, zijn gheleghen op	12	12° 52′
Cananor, ende *Calecut*, zijn gheleghen op	11	11° 51′e
Cranganor, ende *Cochijn*, ligghen op	10	11° 15′
De fortresse van *Cay Coulao'*, leyt op	9	
Cabo de Comorijn, het welcke is den uytersten hoeck van de Custe, diemen eyghentlijcken noemt van Indien, leyt op de hoochte van	7	8° 5′
Van het Eylandt Seylon, te weten, aende oost ende zuydtzyde, omloopende naer het westen.		
Trincanamalle, leyt op de hoochte van	9	
O Capello de Frade, ofte de Monnicks Kovel ,leyt op	8	
Rio de Matacalou, leyt op	7⅓	
Ponta de Gualle, ofte de punt vande Galeye, leyt op	6	
Columbo, een fortresse der Portugesen, leyt op	7	

	gr.
Van de Cabo de Comorijn af, vervolgens de Custe van Choramandel, Orixa, Bengala, Pegu, ende Malacca, tot den hoeck Cabo de Sincapura toe.	
Cabo, ofte den hoeck van *Negapatan,* leyt op de hoochte van	11
Povoacao' de *San Thome,* ofte die Stede van sint Thomas, leyt op	$13^{1}/_{2}$
Die Stede ende Haven van *Muselepatao',* leyt op	$16^{1}/_{2}$
A Punta, ofte de punt van *Guadovarijn,* leyt op	17
O Pagode de Iorganate, ofte den Afgodt van *Iorganate* op	$20^{1}/_{4}$
Rio, ofte de Revier van *Puacota,* leyt op	19
Rio, ofte de Revier van *Palura,* ofte *Paluor,* op	$19^{1}/_{2}$
A derradeira Terra alta, ofte het laeste hooghe landt, leyt op	$19^{2}/_{3}$
Rio, ofte Revier van *Cayegare,* leyt op	21
Rio, ofte Revier van *Ganges,* anders *Porto Piqueno,* ofte de cleyne Haven ghenaemt, leyt op	22
De Haven ende Stede van *Aracan,* leyt op	20
De Haven ende Stede van *Marravan,* leyt op	$16^{3}/_{4}$
Het uyterste eijnde aende noordtzyde van d'eylanden *Andeman,* op	14
Het uyterste eijnde aende zuydtzyde van de selfde Eylanden *Andeman,* op	11
De Haven ende Stede van *Tanasserijn,* leyt van ghelijcken op	11
De Haven ende Stede van *Gunsalan,* leyt op	$8^{1}/_{2}$
Het Eylandt *Pulo Cuto,* leyt op	$6^{2}/_{3}$
De Haven ende Stede van *Quedã,* leyt op	$6^{1}/_{2}$
Het Eylandt van *Gomespola,* ende het Eylandt *Pulo Batum,* ligghen op	6
Het Eylandt *Pulo Pera,* leyt op	$5^{2}/_{3}$
Het Eylandt *Pulo Pinon,* leyt op	$5^{1}/_{4}$
De Haven ende Stede van *Pera,* leyt op	$4^{1}/_{2}$
Pulo *Sambillao,* leyt op	4
Pulo *Parcelar,* ende d'Eylanden *As Ilhas d'Aru,* ligghen op	3
[128] *Cabo Rachado,* ofte de ghecloven hoeck, leyt op	$2^{1}/_{2}$
De Stadt ende fortresse van *Malacca,* leyt op	$2^{1}/_{2}$
Cabo de Singapura, is gheleghen op	1

	gr.
Van het Eylandt Samatra, te weten, aende noordtzyde van den Aequinoctiael.	
De Haven van d'*Achein* is gheleghen op	$4^1/_2$
De Haven van *Pedir,* leyt op	4
Cabo, ofte den hoeck van *Tanjamburo,* leyt op	5
De plaetsen gheleghen aende zuydtzyde vanden Aequinoctiael, soo aen het selfde Eylandt, als anders.	
Terra d'Arruen, ofte het landt van *Arruen,* leyt op	2
Ilha d'Ouro de Manancabo, ofte 't Goude Eylandt van *Manancabo,* leyt op	3
De Haven van *Campar,* leyt op	4
De Straet ofte doorgaende enghte van tusschen het Eylandt *Samatra,* ende *Iava major,* ofte groot *Iava,* leyt op	$5^1/_2$
A Ilha Iava major, ofte groot *Iava,* te weten, te middeweghen, leyt op	6
A Ilha do Iogo, ofte het vuyrighe Eylandt, leyt op	7
A Ilha Solitaria, ofte het eenighe Eylandt, leyt oock op	7
A Ilha Banda, ofte het Eylandt *Banda,* leyt op	5
De Eylanden vande Nagelen van *Maluco,* liggen onder de *Linea Aequinoctiael*	
Vande Cabo de Singapura af, vervolgens de Custe naer Sion, Camboja, Champa, ende China, tot de Revier van Liampo', ende Nanquijn, met sommighe Eylanden, alles aende noordtzyde vande Linea Aequinoctiael.	
Het Eylandt *Pulo Tymao',* is gheleghen op de hoochte van	$2^1/_2$
De Haven en de Stede van *Pan,* leyt op	$3^1/_2$
De Haven ende Stede van *Patane,* leyt op	$7^1/_2$
De Haven ende Stede van *Sion,* leyt op	$14^1/_2$
Punta, ofte de punt van *Cuy,* leyt op	$12^2/_3$
Enseada de Lion, ofte den Inwijck van *Lion,* leyt op	$12^1/_2$
De Haven van *Varella,* leyt op	13
Het Eylandt *Pulo Condor,* leyt op	$8^2/_3$
De Stede ende Haven van *Camboja,* leyt op	10
Het Eylandt *Pulo Secir,* van het landt, leyt op	$10^1/_3$

	gr.	
Het Eylandt *Pulo Caton*, leyt op	$15^2/_3$	
Het Eylandt *Pulo Champello*, leyt op	$16^2/_3$	
Het uyterste zuyder eyndt van het Eylandt *Aynon*, leyt op	$18^1/_2$	
Het eijnde van het noordtoosten van het selfde Eylandt *Aynon*, leyt op	$19^1/_2$	
De Eylanden van *Sanchoan*, ligghen op	$21^1/_3$	
De Stede ende het Eylandt van *Macau*, leyt op	$22^1/_2$	
De Stadt van *Canton*, leyt op	$24^1/_2$	23° 7′
Ilha Branco, ofte het witte Eylandeken	$22^1/_2$	
Ilha Fermosa, ofte het Schoone Eylandt	$21^3/_4$	
Ilha de Lamon, ofte het Eylandt van *Lamon* ghenaemt, op	$23^1/_4$	
De Haven van *Chabaqueo'*, leyt op	$23^1/_2$	
De Haven van *Chincheo'*, leyt op	$24^1/_2$	
Enseada dos Camaroins, ofte den Inwijck van de Garnaet, anders *Cayto* ghenaemt, leyt op de hoochte van	$25^1/_2$	
Het Eylandt *Lequeno pequeno*, ofte cleijn *Lequeo*, leyt op	25	
A Ilha dos Cavallos, ofte het Eylandt van de Peerden, leyt op	$25^1/_3$	
Ponto, ofte *Cabo de Sumbor*, leyt op de hoochte van	$28^1/_4$	
De Elanden *As sete Yrmaas*, ofte de seven Ghesusters, welcke zijn gheleghen op den wegh naer *Iapan* toe, ligghen op	$29^1/_2$	
De Eylanden van *Siongican*, gheleghen aen de Custe, leytop	$29^2/_3$	
De Eylanden diemen noemt van *Liampo'*, ghelegen aen de Custe, strecken tot op	31	
Het midden van het Eylandt *Meaxuma*, leyt op	$30^1/_2$	
Het Eylandt van *Tanaxuma*, is gheleghen op	$31^2/_3$	
De Revier van *Nanquijn*, leyt op	34	
De Eylanden van *Iapan*, hebben altesamen inde longitudo ofte lenghte 130 mylen, ende het uyterste in het oosten, is gheleghen op	32	

Van de Eylanden de Philippinas, anders de Luçons, ofte Manillas ghenaemt, aende noordt zyde van de Linea Aequinoctiael.

De mont ofte incomste van het Canael ofte enghte van tusschen het Eylandt *Luçon*, ende het Eylandt *Tandaya* leyt op de hoochte van	12	

	gr.	
Het Eylandt *Capuly*, ende het Eylandt *Ticao'*, leyt op	$12^{3}/_{4}$	
Het Eylandt van *Masbate*, leyt op	$12^{1}/_{4}$	
129] Het Eylandt van *Banton*, leyt op	$12^{2}/_{3}$	
Het Eylandt *Rebujan*, te weten, het noorder eijndt, leyt op	$12^{1}/_{3}$	
De Eylanden *de Virejes* ghenaemt, ligghen op	$12^{3}/_{4}$	
Het Eylandt *Marinduque*, leyt op	$12^{4}/_{5}$	
Cabo de Dumarijn, van het Eylandt *Mindoro*, ende de Eylanden *Luban*, zijn gheleghen op de hooghte van	13	
De mont ofte incomste van de Bay van *Manilla*, de hooft Stadt van het Eylandt *Luçon*, leyt op	$14^{1}/_{4}$	
De Stadt van Manilla, leyt op	$14^{1}/_{2}$	
Cabo, ofte den hoeck van *Samballes*, aen het Eylandt *Luçon*, is gheleghen op de hoochte van	$14^{2}/_{3}$	
Cabo de Bullinao', aen het selfde Eylandt van *Luçon*, op	$16^{2}/_{3}$	
Cabo de Bojador, welcke is den uytersten hoeck, gheleghen aende noordzyde van het Eylandt *Luçon*, leyt op	19	
Het uyterste Eylandt gheleghen in het noorden ende Oosten van de Eylanden de *Lequeos* ghenaemt, is gheleghen op	29	
De Eylanden *As Islas de las Vellas*, anders *de los Ladrones*, ofte vande Dieven ghenaemt, ligghen op	13	
Van het landt van nieu Spaengien, gheleghen teghens over het Eylandt van Iapan.		
Het Eylandt *Isla de Sant Augustijn*, aende Custe, gheleghen op	$30^{3}/_{4}$	
Het Elyandt *Isla de Sedros*, ofte van de Sedre-boomen, op	$28^{1}/_{4}$	
Cabo de San Lucas, beginsel van het landt van *California*, op	22	22° 52′
Cabo de las Corrientes, ofte den hoeck van de stroomen, op	$19^{2}/_{3}$	20° 26′
De Haven van *Acapulco*, leyt op	17	
Vande Straet van Magallanes af, vervolghens de Custe van Brasilien, tot de Linea Aequinoctiael toe, aende zuydtzyde van dien.		
Graden aende zuydtzyde van den *Aequinoctiael.*		
De Straet ofte doorgaende enghte van *Magallanes*, op	$51^{1}/_{2}$	

	gr.	
Bahya de las Islas, ofte de Bay van de Eylanden, leyt op	49	
Rio de la Plata, ofte de Revier van het Silver, leyt op	$34\frac{2}{3}$	
Arreciffe, ofte het Clif, leyt op	34	
Bahya Aparcellada, ofte de banckachtighe Bay, leyt op	33	
Cabo da Ponta, ofte den hoeck van de punt, leyt op	32	
Rio dos Negros, ofte de Revier van de Swarten, leyt op	31	
Angra onde Sevio o Battel, dat is: de open Haven daermen het Boot ghesien heeft, is gheleghen op	30	
Ilha da Bahya, ofte het Eylandt van de Bay, leyt op	29	
Ilha de Santa Caterina, ofte het Eylandt van Sint Caterine, op	$28\frac{1}{2}$	27° 26′
Bahya do Repairo, ofte de Bay van het beschutsel, leyt op	28	
Rio do Estremo, ofte de Revier van uyter maten, leyt op	27	
Rio dos Dragos, ofte de Revier van de Draecken, leyt op	26	
Ilha de Cananea, ofte het Eylandt van het Riet-bosch, leyt op	$25\frac{1}{2}$	
Het Eylandt *A Ilha Doropica*, is gheleghen op	25	
Bahya, ofte Bay van *San Vinçente*, leyt op	24	
Rio, ofte Revier van *Canane*, leyt op	24	
Rio de Ianero, ofte de Revier van Ianuarius, leyt op	$23\frac{1}{3}$	
Cabo Frio, ofte de couden hoeck, leyt op	23	
Bahya do Salvador, ofte de Bay van den Salichmaker, leyt op	22	
De drooghten, ghenaemt *Os Baixos dos Pargos*, ligghen op	21	
A Bahya do Espirito Santo, ofte de Bay van den Heylighen Gheest, op	20	
Het Eylandt van *Santa Barbora*, op de selfde hoochten van	20	
Rio, ofte de Revier van *Santa Luzia*, leyt op	19	
Rio de San Iorgie, ofte de Revier van Sint Joris, op	18	
Porto Seguro, oft een sekere Haven, leyt op	17	16° 27′
Rio dos Santos Cormos, dat is: de Revier van Sint Cosmo ende Damiaen, op	16	
Het Eylandt *A Ilha de Santa Helena*, leijt van ghelijcken op	16	
Rio da Praya, ofte de Revier vande Strant, leijt op	15	
Rio dos Ilhas, ofte de Revier van de Eylandekens, leijt op	$14\frac{1}{2}$	
Porto Real, ofte de Conincklijcke Haven, leijt op	14	
Bahya de todos os Santos, ofte de Bay van Alderheylighen leijt op	13	

	gr.	
Rio Real, ofte de Coninckliјcke Revier, leijt op	12	11° 23′
Rio, ofte de Revier van *San Francisco*, leijt op	11	
Rio, ofte de Revier van *San Michiel*, op	10	
Santo Alexo, is gheleghen op	9	
Cabo, ofte den hoeck van *Sant Augustijn*, leijt op	$8^{3}/_{4}$	
De Stede van *Olinda*, is gheleghen op	$8^{1}/_{3}$	
Pernanbuco, ende het Eylandt van *Ascencao'*, ofte Hemelvaert, ligghen op	8	
Santo Domingos, leijt op	7	
[130] *Artapica*, is gheleghen op	6	
Santo Roque, ende *Santa Maria d'arribada*, ofte onse lief Vrouwe vande ghearriveerde, zijn ghelegen op	5	
Bahya, ofte de Bay van Sinte Lucas, leijt op	4	
Bayha das Tartarugas, ofte de Bay van de Schiltpadden, op	3	
Rio do Arreciffe, ofte de Revier van het Clif, leyt op	2	

Vande Antillas, ofte voor Eylanden van Spaenschs Indien, ende sommighe plaetsen aen het vaste landt gheleghen, alles aen de noordtzyde vande Linea Aequinoctiael.

Isla la Desseada, ofte het begheerde Eylandt, is gheleghen op	$15^{1}/_{2}$	16° 20′
Het Eylandt *Marigalante*, leyt op	15	15° 52′
Het Eylandt *La Dominica*, leyt op	$15^{1}/_{2}$	
Het Eylandt *La Antigua*, dat is: het oude Eylandt gheseydt, leyt op	$16^{1}/_{4}$	17° 3′
Cabo de Cantina, aen het vaste landt, leyt op	$9^{1}/_{2}$	
Het Eylandt *La Serrana* ghenaemt, leyt op	$14^{1}/_{2}$	
La Serranilla, ofte cleijn *Serrana*, leyt op	16	
Cayman grande, ofte de groote *Crocodijl*, leyt op	19	
Cabo de Sant Anton, aen het Eylandt *Cuba*, leyt op	22	
Rio, ofte de Revier van *Sant Pedro*, ende *Sant Paulo*, leyt op	21	
Los Campos d'Almeria, ofte de Velden van *Almeria*, ligghen op	20	
Villa Riça la vieja, ofte out *Villa Riça*, ofte rijcke Stede, leyt op	$19^{2}/_{3}$	

DE HAVENS ENDE PLAETSEN GHELEGHEN

aende Custe, diemen eyghentlijcken noemt van Indien, met die distantie ende verscheydenheyt, ghelijckse vanden anderen ligghen, beginnende van het noorden af, vervolgens de Custe, zuydtwaerts aen, ghelijck als het selfde landt streckende is. [1])

Inden eersten, so is te weten, dat de Custe diemen noemt van Indien, zijn beginsel neemt vanden Inwijck (diemen noemt A Enseada de Iaquetta) af, beginnende van een plaats ghenaemt, Espero, etc.	
	My
Van *Espero* tot *Mangalor,* zijn mylen	*8*
Van *Mangalor* tot *Patane*	*8*
Van *Patane* tot den hoeck ghenaemt *Punta de Diu*	*12*
Van Diu tot het Eylandt ghenaemt *A Ilha do Bette*	*9*
Van *Ilha do Bette* tot *Goa,* een Stadt gheleghen binnen inden Inwijck van *Cambajen*	*20*
Van het voorseyde *Ilha do Bette* tot die Stede van *Daman*	*26*
Van *Daman* tot *Surratte,* een Stede gheleghen inden Inwijck van *Cambajen*	*8*
Van *Daman* tot *Danu,* de Custe uytwaerts voortaen	*7*
Van *Danu* tot *As Ilhas das Vaças,* ofte de Eylanden van de Koeyen	*7*
Van *Ilhas das Vaças,* tot de Stede van *Baçain*	*3*
Van *Baçain* tot de Stede van *Chaul*	*12*
Van *Chaul* tot *Danda*	*5*
Van *Danda* tot den Inwijck ghenaemt, *A Enseada de Pero Soares*	*3*
Vande *Enseada de Pero Soares* tot *Siffardao'*	*3*
Van *Siffardao'* tot *Dabul*	*10*
Van *Dabul* tot *Sanguiserra*	*6*
Van *Sanguiserra* tot de Revier vande *Bettele*	*12*
Vande Revier van de *Bettele* tot *Seyta pôr*	*3*
Van *Seyta Pôr* tot *Carapam*	*11*
Van *Carapam* tot de Hooft-stadt van *Goa*	*14*
Van *Goa* tot *Angediva*	*12*

[1]) Zie de Inleiding.

Van hier af soo begint de Custe ghenaemt Malabar, doch evenwel begrepen onder de Custe van Indien.

	My
Van *Angediva* tot *Batecala*	12
Van *Batecala* tot de fortresse van *Barçalor,*	5
Van *Barçelor* tot het Eylandeken ghenaemt *Primeiro Ilha,*	6
Van *Primeiro Ilha* tot de fortresse van *Mangalôr,*	6
Van *Mangalôr* tot *Monte Fermoso,* ofte schoonen Bergh,	4
Van *Monte fermoso* tot *Monte de Lijn,*	10
Van *Monte de Lijn* tot de fortresse van *Cananôr,*	6
Van *Cananor* tot *Calecut,*	8
Van *Calecut* tot *Coulette,*	2
Van *Coulette* tot *Chale,* ende *Parangale,*	7
Van *Parangale* tot *Tanôr,*	3
Van *Tanôr* tot *Panane,*	6
Van *Panane* tot *Cochijn,*	15
[131] Van *Cochijn* tot een plaets ghenaemt *Arbore de Porca,* ofte den Boom van de Soch, ofte het Vercken,	9
Van *Arbore de Porca* tot *Caule Coulao'*	9
Van *Caule Coulao'* tot de fortresse *Coulao',*	6
Van *Coulao'* tot de *Barreiras,* ofte de Doelen ofte Aertduynen,	4
Van de *Barreiras* tot *Brinjao',*	8
Van *Brinjao'* tot het Eylandeken ghenaemt *Ilha de Tarabancôr,*	6
Van *Tarabancôr* tot den hoeck ghenaemt, *Cabo de Comorijn,*	6

Alhier voleijndt die Custe diemen eyghentlijcken noemt in gheheel Orienten, de Custe van Indien, waer onder begrepen is de Custe van *Malabar,* als boven; Alle d'ander Custen van Orienten, hebben huere particuliere namen buyten Indien, als wy voren ghenoech aenghewesen hebben.

Alle de verhaelde mylen, als oock alle die inde dischriptien van de Navigatien ende Itinerario verhaelt zijn, zijn altesamen Spaensche mylen, van $17^1/_2$ in een graedt, het welcke zijn 15 duytsche mylen inde rekeninghe, etc.

HIER NAER VOLCHT EEN INSTRUCTIE

ende memorie van het wraken ofte declineren van de Naelden vande Compassen, op de Navigatie ende Coursen van Portugael naer Oost Indien, soo in 't gints varen, als in 't wederom keeren, ende op wat plaetsen, ende hoe veel datse noordtwest ofte noordoosteren, dat is: het ghene dat die Naelde van het Compas wyckt ofte wraeckt, naer het oosten ofte westen, alles seer correctelycken aen gheteyckent, van de Portugaloische Stuerluyden van de selfde Navigatie ofte vaert, etc. [1])

[131*a*] Seylende van Lisbonen af, tot by naer den hoeck van *Cabo Verde*, so noord oosteren de Naelden ofte Lelien vande Compassen (dat is: naer 't oosten wijckende) twee derdendeelen van een streeck ende meer.

Loopende van daer af tot op 4 ofte 5 graden, aende noordzyde vanden *Aequinoctiael*, wesende 70 ofte 80 mylen van de Custe, soo wraeckt de Naelde van het Compas naer het oosten, dat is noordoosteren, een halve streeck, ende so ghy waert 100 ende 120 mylen van het landt af, soo salt noordtoosteren $^1/_3$ van een streeck.

Loopende by de Custe van Brasilien, tot op 7, 8, 10 graden, aende zuydtzyde vanden *Aequinoctiael*, soo salt Compas noordoosteren ofte wraken naer het oosten $^1/_3$ van een streeck; dit is te verstaen alsmen dicht by Brasilien heen loopt.

Van dese hoochte af, tot op de 17, 18 graden, (op welcke hooghte zijn gheleghen de droochten, diemen noemt *Os Baixos dos Abrolhos*,) soo salt Compas noordtoosteren $^3/_4$ ofte $^2/_3$ van een streeck; dit is te verstaen als men boven de 100 ende 120 mylen van de Custe van Brasilien niet en loopt.

Loopende voorby de Eylanden van *Martijn Vaaz*, soo sal het Compas een streeck ofte meer noordtoosteren.

Van hier af voortaen tot op de 33 graden, so sal het Compas noordtoosteren anderhalve streeck, tot op 70 ende 80 mylen voorby d'Eylanden van *Tristan da Cunha*.

Van daer af naer de *Cabo de bona Esperança* toe, soo beginnen de Compassen weder minder te wraken, ende soo ghy het Compas wel merckt, en dattet hadde een halve streeck van het noord-

---

[1]) Zie de Inleiding.

oosteren, so weet dat ghy dicht by de *Cabo de bona Esperança* zijt, tot op de *30* ofte *40* mylen ten hoochsten daer van af, want als ghy daer noorden ende zuyden met over een zijt, so salt Compas $^1/_3$ van een streeck noordtoosteren.

Seylende van hier af voortaen, so ghy het Compas comt te mercken, ende dat ghy 't ficx ende effen vindt, soo weet dat ghy zijt *80* mylen oostwaert van de *Cabo das Agulhas* af.

Seylende naer *Moçambique,* ende merckende het Compas, [131*b*]
soo het $^2/_3$ van een streeck noordtwesteert, (dat is: wraken ofte wijcken naer het westen) soo weet dat ghy zijt noorden ende zuyden met den hoeck genaemt *Cabo das Correntes,* ende wesende op *25, 26* tot op de *20* graden, ende dat het Compas $^3/_4$ van een streeck ofte meer noordtwesteerden, soo weest op u hoede van het Eylandt *Sant Lourenço*: want sult het terstondt komen te sien.

So wanneer ghy met *Moçambique* over een compt, soo heeft het Compas een streeck van 't noordtwesteren, ofte een weynich minder, ende heeft de selfde differentie tot de *Linea Aequinoctiael* toe, te weten, de wegh nae Indien toe.

Wesende *200* mylen oost ende west met de Haven van *Goa,* ofte met de Custe van Indien, tot den hoeck *Cabo de Comorijn* toe, soo sal het Compas noordtwesteren ander halve streeck, ende aen de Custe van Indien een streeck, ende $^1/_3$ van een ander.

Seylende van *Cochijn* naer Portugael, tot dat ghy de Eylanden van *Maldiva* ghepasseert zijt, zuyden en zuydtwesten aen, soo sal het Compas wraken ofte noordtwesteren ander halve streeck, tot op de *8* ende *10* graden, aen de zuydtzyde vande *Linea Aequinoctiael,* ende soo 't ghebuerde dat ghy yet minder als d'ander halve streeck vont, soo weet dat ghy zijt by westen, dicht by de droochten genaemt *A Saya de Malha* [1]), dat is: de Pancier ofte het Wambays van ysere Ringhen gheseyt, om de ghelijckenis dieter van heeft.

Soo wanneer dat ghy zijt op *27* ofte *30* graden, doende uwen cours west aen, soo sult ghy bevinden dattet Compas een streeck ende $^1/_4$ van een ander noortwesteert, als ghy dit al aldus bevint, soo weet dat ghy dan zijt noorden ende zuyden met den hoeck *Cabo de San Roman,* gheleghen aen het uyterste eijnde van het zuydtoosten, van het Eylandt *San Lourenço.*

---

[1]) Op 10° Z.B. en 62° O.L.

[132a] Wesende noorden ende zuyden met de droochten *Os Baixos da Iudia* over een, loopende na het landt (*Terra do Natal*) toe, op de *30* ende *31* graden, so salt Compas noordtwesteren $^{1}/_{4}$ van een streeck, ofte wat minder, ende sult wesen noorden ende zuyden met den hoeck *Cabo das Correntes.*

Comende van op de *32* ende *33* graden voort aen, ende bevindende dat het Compas effen en gelijck is, sonder yet naer 't oosten ofte westen te wraken ofte declineren, soo weet dat ghy recht onder de Meridiaen [1]) zijt.

Sult gheadverteert wesen, 't Compas wel ende te degen te mercken, dattet niet een hayr en falgeert, te weten, houdende (in 't peylen) een oogh toe, om beter en scherper te sien: want so ghy hier in comt te faelgeren, so kuent ghy qualijcken goede gissinghe maecken, noch yet uyt rechten dat duecht.

De *Cabo de bona Esperança* ghepasseert wesende, loopende naer 't Eylandt *Santa Helena* toe, soo noordtoosteert ofte wraeckt het Compas naer 't oosten $^{1}/_{3}$ van een streeck, ende in 't Eylandt *Santa Helena* een halve streeck; Van 't Eylandt *Santa Helena* af, tot het Eylandt *Açençon,* ofte *Asumption,* dat is: Hemelvaert gheseyt, so noordtoosteert het Compas $^{2}/_{3}$ van een streeck.

Doe u gedencken dat so wanneer men comt van Portugael af, naer Brasilien toe, tot op de hooghte vanden hoeck ofte *Cabo de Sant Augustijn,* ende dit Eylandt van *Asumption,* so weet, dat hoe 't Compas meer noordoosteert ofte wraeckt naer 't oosten, hoe dat ghy oostwaerder ende verder vande voorseyden hoeck af zijt, daerom wilter goede achtinge op hebben: want soo ghy 't wel weet te peylen, sult bevinden dattet hier met over een comt, als gheseyt is.

Van 't Eylandt *Açençao'* af, tot de Clippe *Penedo de S. Pedro* [2]) ghenaemt, te weten, *20* ofte *30* mylen by oosten daer van af, so heeft het Compas een halve streeck schaers, van noordtoosteren.

Van daer af *17* ofte *18* graden voortaen, sult de Compassen ficx ende ghelijck vinden, te weten, wesende zuyden ende noorden met het Eylandt *Santa Maria* [3]).

Van daer af voortaen, so ghy ruyme wint vint, in sulcker voe-

---

[1]) Nl. de meridiaan 80 Port. mijlen beO. Kaap Agulhas; zie p. 368.

[2]) Thans St. Paul, op 1° N.B. en 29°,5 W.L.

[3]) Evenals Flores, Fayael en Tercera, van de Azoren of Vlaamsche eilanden.

gen dat ghy 'tEyland *Flores* set in 't noordwesten, alsdan salt Compas $^1/_2$ van een streeck wraken.

So wanneer ghy zijt op *70* ofte *80* mylen naer by 't Eyland *Flores*, so hebt ghy 't Compas ficx ende effen.

In 't Eylandt *Fayael*, ende van daer naer 't Eylandt *Tercera*, (vande Vlaemsche Eylanden,) salt Compas noordtoosteren $^1/_3$ van een streeck, ende van *Tercera* naer Lisbonen $^2/_3$ tot $^3/_4$ van een streeck.

Om nu te verstaen het wraken ofte declineren van 't Compas, so is te weten, dat alsmen is onder de Meridiaen [1]), dat is: onder de Linea ofte streeck, diemen verciert inden omloop van het Firmament, vanden eenen Pool tot den anderen, te weten, recht te middewegen, cruyswijs over de *Linea Aequinoctiael*, alsdan so heeftmen alle Compassen (die goet en oprecht zijn) ficx ende gelijck, sonder te wraken naer 't oosten ofte westen, ende wesende aen d' een ofte d'ander zyde daer onder van daen, so wraeckt de Lelie ofte Naelde van 't Compas aen d'een ofte d'ander zyde, te weten, alsmen is aende zyde van 't oosten, so wraect de Lelie ofte Naelde van 't Compas naer 't westen, dat hieten wy noortwesteren, ende alsmen is aende west zyde vande Meridiaen voorseyt, soo wraeckt ofte declineert de Naelde van [132*b*] 't Compas naer het oosten, dat hieten wy noordoosteren, waer me dit nu ghenoech verstaen can worden, om hen daer naer te reguleren, als verhaelt is, etc.

[1]) Versta: den meridiaan van S. Maria van de Azoren.

SOMMIGHE VRAGHEN ENDE ANTWOORDEN,

seer nut ende oirbaer te weten, voor alle Zee-varende luyden [1]).

Soomen u vraechden hoe veel graden datter zijn in de rondicheyt ofte omloop van de werelt. 'tGhetal van de graden vande werelt.

Antwoort. 360 graden, wesende elcke graedt van 15 duytsche, ende $17^1/_2$ Spaensche mylen.

Vraghe. Wat dinghe zijn de Poolen vande werelt? Wat de Poolen zijn.

Antwoort. Twee punten diemen imagineert ofte versiert, daer 't Firmament ofte de werelt op om draeyt.

Vraghe. Wat dinghe is de *Linea Aequinoctiael*? Van de Linea Equinoctiael.

Antwoort. Eenen versierden streeck ofte draet, vanden oosten tot den westen, om de rondicheydt van de werelt ofte Firmament, welcke is het scheytsel ende 'tmidden van tusschen beyde de Poolen; ende soo wanneer de Son daer op is, twelcke is den 21 Meert ende den 23 September, soo heeftmen de daghen ende nachten even lanck, waerom *Aequinoctie* ghenaemt wort.

Vraghe. Wat dinck is Meridiaen? Vande Meridiaen.

Antwoort. Is eenen streeck ofte draet diemen versiert inden omloop vande werelt, van den eenen Pool tot den anderen, ende so wanneer dat u de schaduwe comt in 't midden van dese streeck, soo is het uwe Meridiaen.

Vraghe. Wat dinck is Paralel? Wat Paralel is.

Antwoort. Alle dinghen ende plaetsen die met u oost ende west over een comen, is Paralel.

Vraghe. Wat dinghe is *Tropico*? Wat de Tropico zijn.

Antwoort. Een streeck ofte punt diemen imagineert ofte versiert, inden omloop van 't Firmament, welcke is het besteck, tot so verde hem de Son vande Linea af verlenght, ende dan weder te rugghe keert, te weten, den 21 Iunij comt hy aende noordtzyde vanden *Aequinoctiael*, tot op $23^1/_2$ graden, welcke besteck ghenaemt wordt *Tropico* van *Cancer*, ende den 21 December comt hy aende zuydzyde vanden *Aequinoctiael*, op gelijcke hoochte van graden, welcke besteck genaemt wort *Tropico* van *Capricorno*.

Vraghe. Hoe veel distantie isser vande *Linea Aequinoctiael*, tot eenich van de beyde Poolen? Wat distantie datter van den

---

[1]) Zie de Inleiding.

Equinoctiael tot den Pool is.

Antwoort. 90 graden, dat is: het vierendeel vanden omloop van 't Firmament ofte Werelt.

Wat den Horisont is.

Vraghe. Wat dinck is Horisont?

Antwoort. Is so veel als u ghesicht strect, tot daer u dunckt dat hem de Lucht met het landt ofte Zee vereenicht, het welcke zijn 90 graden van u af, dat is den Horisont.

Vande Senith.

Vraghe. Wat dinck is Senith?

Antwoort. Alle 'tghene dat in de Lucht u recht over 't hooft staet, dat is u Senith.

Van longitudo ende latitudo.

Vraghe. Wat dinck is longitudo ende latitudo?

Antwoort. Longitudo is de lenghte vanden wegh diemen doet, ende latitudo de breete.

Oft Compas yemant onder den Pool zijnde, de coursen wysen can.

Vraghe. So ghy waert onder de Pool van *Artico* ofte Noordt- [133a] sterre, of u dan het Compas sal connen wysen, ende te recht oordelen vande Coursen die ghy vaert?

Antwoort. Neen: want wesende op die contreye, sal u de Naelde van 't Compas daer 't gestreken is, opwaerts getrocken worden tegens 'tglas aen, so dattet daer door zijn operatie niet en sal mogen bethoonen: maer daer wat onder van daen wesende, in sulcker voeghen dat de Pool gheen plaets meer en heeft dat naer hem opwaerts te trecken, so salmen terstondt weder 't Compas in zijn effect hebben, om u daer naer te mogen reguleren, etc.

In wat hoochte datmen de Son den 22 Junij op de Custe van Florida zijnde, vint.

Vraghe. Soo ghy waert den 22 Iunij by de Haven van *Havana*, byde Custe van *Florida* ende nieu Spaengien, hoe veel sult ghy dan op d'*Astrolabio* vinden int peylen van de Son?

Antwoort. Datmen op sulcken dagh sal hebben de Son voor Senith, dat is recht over 't hooft, ende men en sal aen genige zyden schaduwe vinden, soo sult ghy besien de declinatie van dien dagh, ende alle 'tghene dat ghy bevint van declinatie, dat selfde zijt ghy verscheyden van de *Linea Aequinoctiael* af, nae de Son toe, ende dat is u hoochte.

Op wat hoochte datmen de Son vinden sal den 23 December op de selve plaets.

Vraghe. So ghy u vont op de selfde plaets den 23 December, wat sult ghy alsdan op u *Astrolabio* hebben in 't peylen van de Son?

Antwoort. Op alsulcken dagh is de Son verscheyden van de *Linea Aequinoctiael* af, $23^1/_2$ graden, ende daer by voegende noch ander $23^1/_2$ maken te samen 47 graden, so ghebrekender tot volcomenheyt vande 90 graden noch 43; dese 43 graden sult ghy op de *Astrolabio* nemen in 't peylen vande Son.

Wat een graedt is.

Vraghe. Wat dinck is een graet?

Antwoort. Van *360* graden ofte ghedeelten, daer de werelt met afghedeelt ende gemeten is, so is de graedt een ghedeelte, so dat een graedt een *360* paert vande werelt is.

Vraghe. Soo daer waren twee personen noorden ende zuyden van den anderen af, in ghelijcker distantie, oft dan den eenen so veel hoochten ende declinatie van de Son sal hebben als d'ander?

Of aende z. ende n. zyde de declinatie van de son even hoogh is, etc.

Antwoort. Ia: maer moeten wesen, den eenen aende noordzyde en d'ander aende zuydzyde van de *Linea Aequinoctiael*, ende is te verstaen den *22* Meert, ende *23* September, als de Son op de selfde *Linea* is.

Vraghe. Somen waer op de hoochte van *10* graden, hebbende *5* graden van declinatie, de Son ende schaduwe verscheyden, hoe veel sal men dan op d'Astrolabio nemen?

Alsmen *5* graden vande declinatie van de Son heeft, hoe veel datmen dat op d'astrolabium nemen sal.

Antwoort. *75* graden, ende *5* van declinatie, zijn *80*, so ghebrekender noch *10* tot voldoeninghe van de *90* dit selfde is de *Linea Aequinoctiael*, tusschen u ende de Son.

Vraghe. Soomen de Son ende schaduwe aen een zyde hadde, wesende op de hoochte van *20* graden, hebbende *10* van declinatie, hoe veel salmen dan op *d'Astrolabio* nemen?

Een ander vraech van de Son.

Antwoort. *80* soo ghebrekender tot de *90* noch *10* ende *10* van declinatie zijn *20* welcke is de hooghte daermen op is.

Vrage. Soo 't gebuerden dat ghy de hoochte vande Son naemt *4*, *5* ofte meer daghen op *90* graden, hoe veel weeghs suldy alle dese daghen gheseylt hebben?

Alsmen *4* of *5* dagen de Son op *90* graden neemt, hoe veel weeghs datmen dan alle daachs seijlt.

Antwoort. Alle het gene dat de Son voort ghegaen heeft, soo dat alle de graden ende minuten, die ghy van declinatie op de
[133b] selfde dagen vint, dat zijn de mylen ende wegh die ghy ghevaren hebt, te weten: soo de Son *6* graden min ofte meer gheresen ofte gedaelt waer, so hebt ghy van ghelijcken soo veel uwen wegh vervoordert.

Vraghe. So ghy waert yewers by 't landt op de hoochte van een graed, aende Custe van oost ende west, doende uwen cours van daer af *89* mylen west ende west ten noorden aen, op wat hooghte ende hoe verde sult ghy alsdan van landt wesen?

Op wat hoochte datmen is alsmen de hooghte van een graedt aen land heeft, ende *89* mylen w. ende w. te n. aenloopt.

Antwoort. Op de hoochte van *2* graden, ende *15* Duytsche, ende $17^1/_2$ Spaensche mylen van 't landt af.

Vraghe. So de Son waer op d'eene *Tropico*, ende ghy op d'ander, wat rekeninghe sult ghy alsdan maken in 't peylen vande Son?

Alsmen op d'eene Tropico is, en-

Antwoort. De Son is alsdan verscheyden vande *Linea Aequi-*

de de Son op d'ander, wat rekeninge datmen maken sal int peylen van de Son. *noctiael* af, $23^1/_2$ graden, met noch $23^1/_2$ graden, dat ghy daer af zijt, zijn te samen 47 so gebrekender noch tot voldoeninge vande 90, 43 dese salmen op *d'Astrolabio* nemen, met dese sult ghy de declinatie voeghen, welcke zijn $23^1/_2$ soo maecktet te samen $66^1/_2$ soo gebrekender dan tot de 90, $23^1/_2$ graden, dit selfde is de hooghte daer ghy op zijt.

Om de declinatie van de Son te weten sonder boec, etc. *Vraghe.* So ghy op eenighe plaetse waert, ende wist de hooghte wel daer 't op leyt: maer en weet de declinatie van dien dagh niet, hoe sult ghy die sonder boeck connen weten?

Antwoort. Neemt de hooghte vande Son met die *Astrolabio*, ende 'tghene dat ghy vint sult voeghen by de hoochte daer de plaetse op leyt, ende alle 'tgene datter boven de 90 overschiet, ofte onder de 90 gebreect, dat is de declinatie van dien dagh.

Op wat plaetsen dat het 6 maenden dagh, ende 6 maenden nacht is. *Vraghe.* Welck zijn de plaetsen vande Werelt, daer 't ses Maenden dagh, ende ses Maenden nacht is?

Antwoort. Onder beyde Poolen van de Werelt.

Wat de hooghte is. *Vraghe.* Wat dinck is de hooghte?

Antwoort. Het ghene dat de Son rijst van dat hy uyt ofte op comt tot op den middach; Van gelijcken is hoochte de graden, diemen heeft vande Pool tot den Horisont, oock mede so is hoochte alle het gene datmen verscheyden vande *Linea Aequinoctiael* af is.

Hoemen de declinatie van de Son weten sal. *Vraghe.* Hoe salmen weten de declinatie vande Son?

Antwoort. Men sal de Son peylen op den 21 Iunius, ende wachten dan tot den 23 December, op welcken dagh sult weder de hoochte vande Son nemen, dit ghedaen hebbende, sult de minste somme van de meeste aftrecken, ende 'tghene datter overblijft salmen overmits deylen, op dese manier salmen die declinatie comen te weten.

Hoe veel de Son op een dagh mach declineren. *Vraghe.* Welcke is de grootste declinatie die de Son op eenen dagh mach doen?

Antwoort. 24 Minuten.

Hoe veel graden een streek van 't compas is. *Vraghe.* Hoe veel graden rekentmen voor elcke Streeck van 't Compas?

Antwoort. $11^1/_4$ want 32 maels $11^1/_4$ maken 360 graden, 'twelcke is den omloop van de Werelt.

Hoe veer de Zuydtster vande Pool verscheyden is. *Vraghe.* Hoe veel is de Zuydtsterre verscheyden vande onsienlijcke Pool?

Antwoort. 30 graden, sonder daer dichter ofte verder af te comen.

Vraghe. Wat beduyt het Compas? Wat 't Compas beduydt.

Antwoort. Den Horisont met den omloop van de Werelt, ghedeelt in *32* ghedeelten.

Vraghe. Wat dinck is de Pas-caerte? Desgelijcks 't Astrolabio.

[134a] *Antwoort.* Het landt ende die Zee.

Vraghe. Wat dinck beduyt het *Astrolabio*?

Antwoort. Het vierendeel van de Werelt, 'twelcke zijn *90* graden.

Waeromme de streken van het Compas altemael door den Center loopen.

Vraghe. Waerom zijn de streken van het Compas, ofte inde Navigatie altemael even gelijck, ende passeren altemael door den Center, op een maet sonder eenigh verschil inde groote vande rondicheydt, waerom rekentmen dan op een graedt ende streeck meer mylen als op d'ander, ghesien dat zy behoorden naervenant de mylen ghelijck te hebben?

Antwoort. De groote Circulen ofte omloopende streken, die de *Aequinoctiael* natuerlijck heeft, te weten: de *32* graden zijn altesamen effen ende ghelijck, van *15* Duytsche, ende $17^1/_2$ Spaensche mylen: maer de cleyne Circulen ofte omloopende streken, hebben d'een min en d'ander meer, naer de Elevatie van de Polen, in sulcker voeghen, dat hoe ghy naerder aende *Linea Aequinoctiael* comt, hoe u den wegh langher sal wesen, ende hoe ghy naerder de Polen comt, hoe datse corter sal wesen: want de Pool rijst ofte daelt een graedt, ende loopende langhs de Linea heen, soo en salse noch rysen noch dalen.

Vraghe. Hoe salmen des middaeghs moghen weten wat die Son noordtoost ofte noordwesteert, te weten: op wat plaetsen vande Werelt datmen souden moghen wesen?

Hoe datmen des middaeghs sal kunnen weten hoe veel de Son oost ofte noordtwesteert.

Antwoort. Men sal maken een Circule ofte Ringhe in 't ront op de aerde, ende settender een Naelde ofte wat anders midden in, ende verwachten alsoo den dagheraet dat de Son opcomt, soo salmen alsdan in 't eerste uytcomen mercken, waer dat de schaduwe heen streckt, dit afgheteeckent hebbende, sult den avont verwachten, tot dat de Son weder onder gaet, doende alsdan van gelijcken, merckende de schaduwe met een ander schreefken ofte teycken af, mettet welcke ghy u rekeninghe sult maken, te weten: sult meten watter van d'een schreef ofte teycken tot d'ander is, ende deylent alsoo cruyswijs, in ghelijcker distantie metten anderen, 'twelcke sal wesen u noorden ende zuyden, nu soo wanneer dat de schaduwe van de Son op dese streeck comt, soo salt middagh wesen, om nu te weten wat ende

hoe veel dat de Naelde van 't Compas noordtoost ofte noordtwesteert, soo setter het Compas by, soo sult ghy terstondt comen te sien waer dat de Naelde ofte Lelie naer toe wraeckt, ofte wijckt naer 't oosten ofte naer 't westen, ende hoe veel, waer naer u muecht reguleren, en u calculatie maken.

Vraghe. Waer sullen u de Naelden ofte Lelien van de Compassen ficx ende ghelijck comen?

Antwoort. Onder de Meridiaen, etc.

FINIS.

Een seker Extract ende Sommier van alle de Renten/ Domeynen/ Tollen/ Chijnsen/ Imposten/ Tributen/ Thinden/ Derde-penningen/ eñ incomsten des Coninghs van Spaengien over alle zyne Coninghrijckē/ Landen/ Provintien eñ Heerlickheyden/ sodanich als die alles uyt de Originale Registers der respective Reken-camers getrocken zijn; Met een corte eñ clare beschrijvinghe/ van de regieringhe/ macht ende afcomste der Coninghen van Portugael.

Door den selven Ian Huyghen van Linschoten, uyt den Spaenschen in onse Nederduytsche Tale getranslateert ende overgheset.

t'AMSTELREDAM,

By Cornelis Claesz. op't VVater, in't Schrijf-boeck, by de Oude Brugghe.
Anno CIↃ. IↃ. XCVI.

AENDE WELGHEBORENE

VERMOGHENDE, EDELE, ERNTFESTE,- HOOGHGELEERDE, WYSE ENDE VOORSIENIGHE HEEREN, MIJN HEEREN DE STATEN VANDE Landen van Hollandt ende West-vrieslandt.

Dat ick my vertrout hebbe (welgebore, Edele, Erntfeste, Hooghgeleerde, Wyse, ende voorsienige Heeren) onder V.M.E. hooghgeachte naem aenden dach te brengen, 't verhael vande Incomsten, Domeynen ende Renten des Conincks van Spaengien, ghetrocken uyt de Originale Registers daer van zijnde, is niet gheschiet uyt dier meyninghe om des voorsz. Conincks macht meer te doen duchten, ofte sodanighe Register tot een voorschrift te stellen van een gemeen (in manier van spreken) huys-houdinge, want hoe groot ende hooch te achten zy 'tgewelt ende macht van buyten, daer binnen eendracht ende wyse beleydinge is, heeft hem van selfs wel laten sien by 't verloop des jeghenwoordige oorloghs, ende ten anderen mach, gheduerende V.M.E. regieringhe desen tijt wel een levendich ende dadelijck exempel zijn voor alle staten, tot onderhoudinge van dien. Dan heb my laten voorstaen hier inne gebruijckt hebbende 'tadvijs des Erntfesten ende hoochgeleerden Heere D. Francoys Maelson, Raet Ordinaris van V.M.E. neffens zyne Excell. dat niet alleen vermakelick soude zijn voor de curieuse verstanden, dat alles gheregistreert ende ghesommeert, ende daer beneffens d'afcomste, macht ende regieringe der Coninghen van Portugal te vinden ende lesen: maer de goede ende getrouwe Ingesetenen oorsaeck te gheven den Almoghenden hoochlick te loven ende dancken zijnder ghenade ende vaderlijcke sorchvuldicheyt; die door zijn stercken arm ons teghen so grooten macht ende ghewelt, dese so ghevoechlicke regieringhe gherecht ende bevesticht heeft: Ende sal (meene ick) daer uyt moghen blijcken waer te zijn, dat der Inwoonderen des landts welvaren, ende vermoghen zy die macht ende versekerheyt van een Rijck ofte Staet, als wy oock verstaen 'tghevoelen gheweest te zijn des wysen Conincks Ludovici den xj, welcke gevraecht zijnde wat Vranckrijck jaerlichs mochte op brenghen, antwoorde anders niet, dan, *'Tis een goede weyde, ick machse so dickmaels mayen alst my ghelieft*, 'twelcke onghetwijfelt niet can gheschieden, dan dat uyt de ghemeene middelen de ghemeene noot ende voorraet ordentlick

besorcht werdt, als by 't op ende onderganck van 't Egyptische Rijck ghepresen wert, seggende een groote oorsaecke gheweest te zijn van so vermaerde rijcke ende heerlicke Staet, dat alle hare pachten ende incomsten, die verscheyden waren, in drie paerten ghedeylt zijnde, d'eene der Priesteren, d'andere den Coninck, die derde 'tonderhout der Soudaniers toegheleyt werde, waer door gheschiede dat de Coninck aende Priesteren een wyse en ghetrouwe raet, d'ondersaten aen den Coninck een sorchvuldich voorstander, ende aende Krijghsluyden vrome voorvechters vonden, ende ('tghene het totte hooghste heerlickheyt heeft ghebrocht) dat onder soodanighe ordeningh de verhandelingh ende coopmanschap, groote middelen der gemeene rijckdommen ende welstants, onverhindert ghedreven, 'taertrijck tot nut bearbeyt, die vruchten tot haer volle wasdom ende weerde ghebracht, ende 'tlandt met nieuwe aencomelingen, vervult werde; 'Twelcke wy als noch (des die goetheyt Godts hoochlicken ghelovet moet zijn) oock wel een grooten deel ons hebben te bedancken, ende V.M.E. wyse beleydinghe int beloop van soo swaren oorlogh met alle danckbaerheyt ende goetwillighe onderdanicheyt te erkennen, ende nu mijn voornemen in desen tot gheen ander eynde ghericht, dan om neffens mynen onderdanich, ende dienstwillich gemoet met alle eerbiedinge V.M.E. te bidden, dat haer ghelieve goedertierlick wel te laten ghevallen, ende gunstelijck gedooghen, dat die goede wille, ende 'toprecht hert, die cleynheyt mijns verstandts, ende die slechticheyt mijns schryvens vervanghe.

Hier mede Welgeborene, Vermoghende, Edele, Eerentfeste; Hooghgeleerde, Wyse, ende voorsinnighe Heeren, Bidde ick hertgrondelick den Heer der Heeren, oirspronck alles goets, V.M.E. te sparen in langdurighe ghesontheyt, ende ghelucksalighe regieringhe. t'Enckhuysen, etc.

1596.
V.M.E. Onderdanighen dienaer.

IAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN VAN HAERLEM.

[*Hierna volgt weder het sonnet van D. H. B., dat reeds werd afgedrukt op pp. 4 en 5*]. *Zie evenwel hierachter bij Bibliographie.*

EEN SEECKER EXTRACT

ENDE SOMMIER VAN ALLE DE RENTEN, DOMEYNEN, TOLLEN, CHIJNSEN, IMPOSTEN, TRIBUYTEN, THIENDEN, DERDE PENNINGHEN,

ende incomsten des Coninghs van Spanegien, over alle zijne Coninghrijcken, Landen, Provintien ende Heerlijckheyden, soodanich als die alles uyt de Originale Registers der respective Reken-camers ghetrocken zijn; Met een corte ende clare beschryvinghe, van de regieringhe, macht, ende afcomste der Coninghen van Portugael; Door den selfden *Ian Huyghen* van *Linschoten*, uyt den Spaenschen in onse Nederduytsche Tale ghetranslateert ende overgheset.

Tot den Leser.

Aengesien dat dese myne Itinerario ofte Schipvaert, alleen- [135a]
lijcken is tracterende vande Landen ende Custen van Oost Indien, ende die Orientaelsche contreyen, alle het welcke huydens daeghs is onder de regieringhe ende 't ghebiet van den Coningh van Spaengien, so en heeft my niet vreemts noch buyten propoosten gedocht, alhier by te voeghen een Extract ende Sommier van alle de renten, Domeynen, ende incomsten van den selfden Coningh, van alle zyne Coninghrijcken, Landen, Provintien, ende Heerlijckheyden, gelijck als ick het alles ghetrocken hebbe uyt de Originale Registers der respective Reken-camers, ende uyt de Spaensche in onse Nederduytsche Tale ghetranslateert, waerinne niet alleen verthoont wert d'incomste van elcke Provintie ende Iurisdictie op zijn selven: maer oock mede van alle die Steden ende gewesten van 't gantsche Coninghrijck van Spaengien int particulier, met hare rechte namen ende toenamen, so dat men daer niet alleenlijcken uyt mach scheppen de vermakelijckheyt ende memorie van sodanighe renten, in 't gheheel ende in 't besonder, maer oock van ghelijcken om te weten het ghetal van de Steden en ghewesten van gheheel Spaengien; Hopende het selfde aenghenaem, oirbaerlijck, ende oock vermakelijck sal wesen, voor alle liefhebbers van curieusheyden.

Onderrechtinghe ende manier, hoe ende met wat gelt datmen in [135b]
Spaengien reeckent.

Eerstelijcken so is te weten, om dese navolghende verclaringhe wel te verstaen, datmen in Spaengien is ghebruyckende de reke-

ninghe van Maravedijs, soo wel in 't meesten als in 't minsten, ende passerende over die hondert duysent in 't ghetal, te weten, thienmaels hondert duysent, so is het een Quento, dat is: eygentlijcken een millioen van Maravedijs gheseydt, met welcke twee namen en verdeelinge, sullen de selfde incomsten aenghewesen worden, achtervolghende d'ordonnantie ende 'tghebruyck van des Coninghs Reken-camers in Spaengien. Nu soo is te weten, dat *34* Maravedijs doen een Spaensche Reael in spetie ofte Silver, ende elf Spaensche Realen doen een Ducaet, ende elcke Quento ofte millioen van Maravedijs, doet soo veel als *2673* Ducaten, *8* Realen, ende *26* Maravedijs [1]; De Maravedysen worden geteyckent naer usantie van Spaengien, te weten, als de somme passerende is over de hondert, soo setmender dit V merck voor, beginnende alsdan van de duysenden opwaerts, om te lichter mettet eerste ghesicht de somme te vervaten [2], alle het welcke wy om de lichticheyts wille, ende beste accordantie, alsoo achtervolghen: want als nu met dese verclaringhe ghenoech verstaen mach worden, van de gheen die daer onervaren in is.

Dat eerste Capittel.

Vande Renten, Domeynen ende incomsten des Coninghs, van zijn Coninghrijcken van Spaengien, Napels, Cecilien, Arragon, etc. ende van alle zijn heerlijckheyden, behalven het Coninghrijck ende Iurisdictie van de Croone van Portugael, die wy daer naer op haer selven sullen relateren, met alle het ghene meer dies beroerende is.

De Salines, dat (zijn de Sout landen,) van de Croone van Spaengien, zijn jaerlijcks ghetaxeert voor des Coninghs incomste, drie en tnegentigh Quentos van Maravedijs. De Sout Eylanden.

93 Quentos.

[1] Dus:

1 Quento	= 2673 Duc., 8 Re, 26 Mar.	=	29411 Re, 26 Ma	=	1.000.000 Ma
	1 Duc.	=	11 Re.	=	374 Ma
			1 Re	=	34 Ma.

Voorts stelt Jan Huyghen (zie p. 401) 1 ducaat = 3 guldens, dus:

1 Quento	=	8021,39	Gld.
1 Ducaat	=	3,00	„
1 Reaal	=	0,27	„
1 Maravedi	=	0,008	„

alles naar den maatstaf van *zijn* tijd: de Carolus gulden van 40 grooten vlaamsch 't stuk.

[2] Niet zeer duidelijk. Op p. 398 echter blijkt uit Jan Huyghens eigen berekening dat dit teeken eenvoudig beduidt: „mille".

Thienden vande Zee, die van buyten in Biscayen comen.

Vande thienden van de Zee, vande Coopmanschappen die van buyten in Biscayen comen, ende vande Provintien van *Guipiscoa*, ende van de vier Bergh Steden, gheleghen aen de Zee Custe, betalen van alle Coopmanschappen, te weten, die nae Castilien te landtwaerts ghevoert worden, van thien een, het welcke ontfanghen wert inde Tol-huysen van de Steden van *Victoria*, *Horduna*, ende *Valmasceda*, te samen ghesommeert, comt voor den Coningh jaerlijcks 70 Quentos.

Tol-huysen in de steden van Victoria, Horduna, ende Valmasceda.

Thienden vande Zee, door het Coninghrijck van Leon.

De thienden van de Zee, welcke comen door het Coninghrijck van *Leon*, ende passeren door de Haven van *Sanabria*, ende *Villa Franca*, gheven des jaers 1 Quento.

Thienden vande Zee, door de stadt Oviedo.

De thienden van de Zee, van het Prinsdom van *Asturias*, welcke passeren door de Stadt van *Oviedo*, gelden jaerlijcks 375 V ooo Maravedijs.

Renten van 't Prevootschap van Bilbau.

De rente van het Prevootschap van de Stede *Bilbau*, het welcke zijn van dingen die van buyten comen, gelden jaerlijcks voor den Coningh 490 V 500 Maravedijs.

Dat tweede Capittel. [136a]

Verclaringhe van de Alcavalen, ende Tercias, ofte derde penninghen, diemen in Spaengien betaelt.

Alle de *Alcavalen*, *Tercias* ende andere renten die de Coningh in Spaengien heeft, in alle de Provintien, Steden, Dorpen ende ghewesten, van alle zijn Coninghrijcken ende heerlijckheyden, gelijck als elcke Stadt, haer ghebiet ende ghedeelte in het besonder verclaert gaet, wat dat elck op brengt, ende op datmen tot meerder claerheyt mach sien ende verstaen, wat dat dese renten van *Alcavalen* te segghen is, soo is te weten, datmen van alle goederen, Coopmanschappen, Huysen, Erven, 'tzy wat dat het souden moghen wesen, gheen uyt ghesondert, betalen moet van thien een, voor den Coningh, ende dat soo dick ende menichmael als sulcke goederen, Coopmanschappen, Huysen, Erven, het zy wat het is, van d'een aen d'ander vercocht worden; dese thiende penninghen worden ghenaemt *Alcavalen*; Van ghelijcken die Ambachts-lieden, Hant-werckers, ende andere Cremers, die in haerlieder Ambachten, ende Hant-wercken vercoopen, als oock inde Vleesch-huysen, Visch-merckten, Herberghen, het zy van wat Ambacht, Hantwerck, ofte neeringhe dat souden moghen

Onderrichtinghe wat alcavalen zijn.

Alle ambachten ende neeringen moeten thiende

wesen, moeten altesamen, als gheseydt is, van thien een gheven, van alle het ghene, ende soo dickwils als zy yet vercoopen, waer-toe ghemeenlijcken het meestendeel van de Steden, ende haer ghedeelten in alle plaetsen van haer Iurisdictie, met den Coningh verdraghen zijn, ende ontfanghen alsoo de selfde *Alcavalen*, doende aen den Coningh betalinghe, naer haer contract ofte pachtinge buyten alle oncosten des Coninghs; Daer en boven soo zijnder [136b] noch inde Hooft-steden ende Provintien, Ontfanghers van den Coningh, die rekeninghe houden, ende last hebben, om te doen inhalen ende ontfanghen, te leveren alle de *Alcavalen*, die inde verpachtinghe ofte contract ende gedeelte van elcken Stadt ende haer Iurisdictie veraccordeert is, als oock van ghelijcken om te betalen van de selfde *Alcavalen*, de *Iuros*, dat zijn eenighe leenen die de Coningh gheordineert heeft, aen sommighe persoonen, om van de selfden haer betalinghe te hebben, ende eenighe andere librancen ofte assignatien, die op de selfde hare ordinantien hebben, van welcker betalinghen de voorschreven ontfanghers hare rekeninge gheven, (van dat zy also betaelt ende ontfanghen hebben,) aenden oppersten reken-camer des Coninghs. Om nu te verstaen dat vande *Tercias*, dat is soo veel als derden penningh gheseydt, soo is te weten: dat van veel jaren herwaerts, soo hebben de Pausen gheconcedeert, ofte ghegunt aen de Coninghen van Spaengien, den derden penningh, van alle de renten der Kercken ende gheestelijcke goederen, ende dat tot hulpe van de oorloghen ende bescherminghe van het Catholijcke ende Roomsche gheloof, het welcke insghelijcks van de voorschreven Ontfanghers inghehaelt ende ontfanghen wort, ghelijckelijcken met de *Alcavalen*, worden ghenoemt (als gheseydt is) *Tercias*, wordende van ghelijcken verpacht te samen met de *Alcavalen*, aen elcke Stadt ende Iurisdictie, sommighe *Alcavalen* heeft den Coningh vercocht, ofte yemant tot een gave ofte gifte vereert, waer van elck op zijn plaetse mentie ghemaeckt sal worden.

penningh gheven, van datse vercoopen.

Iuros zijn leenen van de Coningh.

Onderrichtinghe van de Tercias, van wie datse geordonneert zijn.

Oorsaec waer toe datse ghegeven werden.

De Stadt van *Burgos* met hare Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcavalen* ende *Tercien*.

17 Quentos *329* V *880* Maravedijs.

Het Baliouschap van *Burgos*, het welcke wordt ghenaempt, de *Bureba*, is gheleghen dicht by Burgos, gheeft jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*, ofte derden penningh

2 Quentos *646* V Maravedijs.

Het gheberghte van *Oca*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende Tercien 34 V Maravedijs.
Het Baliouschap, datmen noemt vande Provintie van *Rioxa*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 3 Quentos 757 V Maravedijs.
Het Baliouschap datmen noemt van *Hebro*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 2 Quentos 346 V Maravedijs.
Het Baliouschap ghenaemt den hoeck van *Hebro*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*. 1 Quento 402 V Maravedijs.
De Stadt van *Victoria*, betaelt jaerlijcks aen den Coningh 269 V Maravedijs.
De Provintie van *Guipiscoa*, betaelt jaerlycks van *Alcaualen* ende *Tercien* 1 Quento 181 V Maravedijs.
Het Yser van de selfde Provintie van *Guipiscoa*, betaelt jaerlijcks van Tol aen den Coningh 150 V Maravedijs.
De seven Baliouschappen, diemen noemt van out Castilien, het welcke is inde gheberghten, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*. 942 V Maravedijs.
De Valeye van *Mena*, welcke is inde selfde gheberghte van out Castilien, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 225 V Maravedijs.
De Provintie diemen noemt vande Stadt van *Logroño*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 7 Quentos 746 V Maravedijs.
De Stede van *Iangas*, ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 151 V Maravedijs.
De Stadt van *Santo Domingo*, betaelt jaerlijcks van *Alcavalen* ende *Tercien* 4 Quentos 812 V Maravedijs.
Het Baliouschap van de Stede *Diego*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 1 Quento 545 V Maravedijs.
Het Baliouschap van *Cande muñon*, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 4 Quentos 612 V Maravedijs.
Het Baliouschap van *Castro Xeres*, betaelt jaerlijcks van [137] *Alcaualen* ende *Tercien* 8 Quentos 485 V Maravedijs.
Het Baliouschap van *Serrato* ghenaemt, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 1 Quento 965 V Maravedijs.
Het Baliouschap van *Monson*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 2 Quentos 276 V Maravedijs.
Nu soo is te verstaen dat alle het ghene datmen in out Castilien, Baliouschap noemt, is een Spaensche Provintie.

De Stadt van *Palencia*, ende die Provintie van *Campos*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*
16 Quentos *940 V* Maravedijs.
De Stede van *Carion*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *4* Quentos *945 V* Maravedijs.
Het Baliouschap van *Carion*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *2* Quentos *910 V* Maravedijs.
De vlecken van *Pedro Alvares de vega*, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *655 V* Maravedijs.
De Stede van *Sahagun*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *2* Quentos *125 V* Maravedijs.
De Stede van *Saldaña*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *1* Quento *13 V* Maravedijs.
Het Baliouschap van *Perina*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *178 V* Maravedijs.
Het Baliouschap van *Campo*, het welcke zijn de gebergh-ten, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden penningh
1 Quento *730 V* Maravedijs.
De Valeye van *Miranda* ghenaemt, gheleghen in de gheberchten, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden
557 V Maravedijs.
De vier Steden, diemen noemt van de Custe vande Zee, te weten, *Laredo, Sant Ander, Castro de Urdiales, San Vincente*, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*
3 Quentos, *616 V* Maravedijs.
Het Prinsdom van *Asturias*, ende de Stadt van *Oviedo*, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*
12 Quentos, *345 V* Maravedijs.
De Stadt van *Lugo*, gheleghen in 't Coninghrijck van *Gallissien*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*, te weten, met de plaets van zijn Bisdom.
4 Quentos *137 V* Maravedijs.
De Stadt van *Modoñedo*, ghelegen in 't selfde Coninghrijck van *Galissien*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*
1 Quento *732 V* Maravedijs.
De Stadt van *Orenso*, ende haer Iurisdictie in *Gallissien*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*
6 Quentos *505 V* Maravedijs.
De Stadt van Sint Jacob in *Gallissien*, in 't Latijn *Compluto*

genaemt, ende die Iurisdictie zijn van Aertsbisdom, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*

18 Quentos, *212* *V* Maravedijs.

De Stadt van *Tuy*, ende die Iurisdictie van zijn Bisdom in *Gallissien*, betaelt jaerlijcx van Alcavalen ende Tercien

5 Que. *827* *V* Ma.

De Stede van *Ponte Ferrara* in *Gallissien*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *1* Quento, *975* *V* Maravedijs.

De Stadt van *Leon*, ende de plaetsen van zijn Iurisdictie ende Bisdom, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*

6 Qu. *350* *V* Ma.

De plaetsen vande Stadt, ende het Bisdom van *Astorga* [11]), in 't Coninghrijck van *Leon*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *2* Quentos *455* *V* Maravedijs.

De Dorpen ofte vlecken van de Abdyen van *Leon*, ende *Astorga*, betalen jaerlijcx van Alcaualen ende derden penningh

797 *V* Maravedijs.

De Parochien diemen noemt van *Salas* [11]), in 't Prinsdom van *Asturias*, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*

231 *V* Maravedijs.

De Stadt van *Samora*, ende haer Iurisdictie ,betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *15* Quentos *525* *V* Maravedijs.

De Stadt van *Toro* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *11* Quentos *112* *V* Maravedijs.

De Stede van *Viene*, toebehoorende den Hertoch van *Ossuna*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden penningh, ofte *Tercien* *62* *V* Maravedijs.

De Valeye van *Guyrena*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen*, ende *Tercien* *2* Quentos *335* *V* Maravedijs.

De Stede van *Barisal de la Coma*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* *250* *V* Maravedijs.

De Stadt van *Salamanca* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*

24 Quentos *300* *V* Maravedijs.

De Stadt *Rodrigo* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* *14* Quentos *345* *V* Maravedijs.

De Iurisdictie van *Trigeros* ghenaemt, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* *417* *V* Maravedijs.

De Stede van *Olmillo*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* *47* *V* Maravedijs.

De Stede van *Tordesillas*, ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*
2 Quentos *600 V* Maravedijs.
De Stede van *Valladolid*, ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*
29 Quentos *730 V* Maravedijs.
De Stede van *Torde Humos*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 827 *V* Maravedijs.
De Stede van *Medina del Campo*, ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*
31 Quentos *375 V* Maravedijs.
De Stede van *Olmeda*, ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 2 Quentos *149 V* Maravedijs.
De Stede van *Nava* ende sevenkercken, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 333 *V* Maravedijs.
[138] De Stede van *Madrigal*, betaelt jaerlijcx van *Alcavalen* ende *Tercien* 682 *V* Maravedijs.
De Stede van *Arenalo* ende haer Iurisdictie betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 5 Quentos *310 V* Maravedijs.
De Stadt van *Avila* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 19 Quentos *365 V* Maravedijs.
De Stadt van *Segovia* ende haer Iurisdictie betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*. 12 Quentos *480* Maravedijs.
De Stede van *Aranda de Duero* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*
3 Quentos *350 V* Maravedijs.
De Stede van *Roa*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 1 Quin. *515 V* Maravedijs.
De Stede van *Gumiel de Yzan*, toebehoorende den Hertoch van *Ossuna*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* ofte derden penningh 154 *V* Maravedijs.
De Stede van *Sepulueda* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 3 Quentos *540 V* Maravedijs.
De Stede van *Soria* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 10 Quentos *282 V* Maravedijs.
De Iurisdictie vande Stadt ende 't Bisdom van *Osma*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 4 Quentos.
De Steden van *Agreda* ende *Tarasona*, ende haer Iurisdictien, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien*
2 Quentos *83 V* Maravedijs.

De Stede van *Molina* ende haer Iurisdictie betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 5 Quentos 792 *V* Maravedijs
De Stadt van *Siguença* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 3 Quentos 662 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Cuença* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 24 Quentos 645 *V* Maravedijs
De Stadt van *Huete* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 17 Quentos 916 *V* Maravedijs.
De Stede van *Villa Rexo de Fuentes*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 2 Quentos 517 *V* Maravedijs.
De Provintie diemen noemt het Marck-graefschap van *Villena*, 'twelcke zijn de Steden van *Timihilla*, *Albasette*, *La Roda*, *San Clemente* ende die Stadt van *Villena* ende haer Iurisdictie, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*
31 Quentos, 503 *V* Maravedijs.
De Stede van *Belmonte*, betaelt jaerlijcx van derden penningh alleelijcken: want de *Alcaualen* behooren den Marckgraef toe 476 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Murcia* ende haer Iurisdictie, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 14 Quentos 820 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Lorca* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 5 Quentos.
De Stadt van *Cartagena* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 2 Quentos.
De Stede van *Alcaras* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 16 Quentos 984 *V* Maravedijs
De Stede van *Segura de la Sierra*, ende haer Provintie en Iurisdictie, 'twelcke is van 't Meesterschap van sint Iacob, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden
11 Quentos, 91 *V* Maravedijs.
De Stede van *Villa nueva de los Infantes*, ende haer Provintie, 'twelcke men noemt, *El Campo de Motyel*, is van 't Meesterschap van Sint Jacob, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 8 Quentos 664 *V* Maravedijs.
De Stede van *Ocaña* ende die Provintie, diemen noemt van *Castilla*, welcke is van 't Meesterschap van sint Iacob, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 23 Quentos.
De Stadt van *Guadalaxara* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*
11 Quentos 64 *V* Maravedijs.

De Steden van *Pios* ende *Poso* betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 160 *V* Maravedijs.
De Stede van *Almonasid*, ende Provintie van *Sorita*, welcke is van 't Meesterschap van Sint Iacob, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 1 Quento 188 *V* Maravedijs.
De Steden van *Uzeda*, *Talamanca*, *Tordelaguna*, ende haer Iurisdictie, welcke zijn van het Aerts-bisdom van *Tolledo*, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 18 Quentos 250 *V* Maravedijs.
De Stede van *Yepas*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden 423 *V* Maravedijs.
De Stede van *Alcala de Henares* ende haer Iurisdictie, met die Stede van *Birivega*, zijn van het Aerts-bisdom van *Tolledo*, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 16 Quentos 250 *V* Maravedijs.
De Stede van *Madrid* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijckx van *Alcaualen* ende *Tercien* 23 Quentos 250 *V* Maravedijs.
Het Graefschap van *Puño* ende *Rostro*, dat is: een vuyst in 't aensicht gheseyt, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 1 Quento 262 *V* Maravedijs.
De Steden van *Cubas*, ende *Griñon*, welcke toebehooren *Don Alvaro de Mendoça*, welcke ontfanght de *Alcaualen*, betaelt alleen van *Tercien* 117 *V* Maravedijs.
De Stede van *Galapagar*, behoort den Hertoch van *Infantadgo* toe, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende Tercien 160 *V* Maravedijs.
De Stede van *Illescas* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 2 Quentos 297 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Tolledo*, ende haer ghedeelte, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 73 Quentos.
[139] De renten vanden dienst van 't gheberghte, te weten, 'tghene dat betaelt wort vande eygenaers van 't Vee, dat naer 't landt van *Estremadura* passeert om te weyden, is jaerlijcx weert voor den Coningh 19 Quentos 503 *V* Maravedijs.
De vlecken van 't Prioorschap van sint Jan, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 7 Quentos, 55 *V* Maravedijs.
De Stede van *Almagro* ende haer Provintie, welcke ghenaemt wort *de Campo de Calatrava*, is van het Meesterschap van *Calatrava*, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien.* 7 Quentos, 120 *V* Maravedijs.

Van ghelijcken *d'Alcavalen* vande Cruyden ende groenicheyt, diemen in dese selfde Meesterschap vercoopt, gelt jaerlijcx voor den Coningh 3 Quentos, 438 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Cuydad Real,* betaelt jaerlijcx van *Alcavalen* ende *Tercien* 4 Quentos, 150 *V* Maravedijs.
De vlecken gelegen in de contreye, genaemt het Archidiaenschap van *Talavera de la Reyna,* betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 14 Quentos 326 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Placensia* ende haer Iurisdictie, ende die vlecken diemen noemt van 't Archidiaenschap, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 18 Quentos 475 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Truxillo* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 12 Quentos, 224 *V* Maravedijs.
De Stede van *Caceres* ende haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 7 Quentos, 850 *V* Maravedijs.
Die Stadt van *Badajos,* ende haer Provintie en Iurisdictie, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*
9 Quentos, 972 *V* Maravedijs.
De Stede van *Alcantara,* Iurisdictie, ende Provintie, is van 't Meesterschap van *Alcantara,* betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 9 Quentos, 403 *V* Maravedijs.
Van gelijcken so gelt jaerlijcx *d'Alcaualen* vande cruyden ende groenicheyden (die vercocht werden om in de selfde contreye te weyden) voor den Coningh 3 Quentos, 481 *V* Maravedijs.
De Provintie van *Serna,* welcke is van 't Meesterschap van *Alcantara,* betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden
7 Quentos 570 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Merida* ende haer Iurisdictie, welcke is in de Provintie van *Leon,* wesende van het Meesterschap van Sint Jacob, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden
21 Quentos, 234 *V* Maravedijs.
De Stede van *Fuente el Maestro,* ende haer Iurisdictie is inde Provintie van *Leon,* van het Meesterschap van Sint Jacob, betaelt jaerlijcx van *Acaualen* ende *Tercien*
6 Quentos 973 *V* Maravedijs.
De Stede van *Guadalcana* ende Iurisdictie, is van 't Meesterschap van Sint Iacob, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 3 Quentos 303 *V* Maravedijs.
De Stede van *Xeres de Badajos,* (is van 't Meesterschap van

sint Iacob,) met haer Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 7 Quentos 100 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Sevilla* haer ghedeelte ende Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien.*
182 Quentos, 387 *V* Maravedijs.
De Renten diemen heet [1]) vande heerlijckheydt vande selfde Stadt, gheeft jaerlijcx aen den Coningh 2 Quentos.
De Steden van *Palma*, ende *Guelues*, toebehoorende de Graven van *Palma* ende *Guelues*, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 235 *V* Maravedijs.
De Steden van *Tevar* ende *Ardales*, toebehoorende de Marckgraef van *Ardales*, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien.*
235 *V* Maravedijs.
Die Stede van *Ilerena* ende Iurisdictie, is inde Provintie van *Leon*, van 't Meesterschap van Sint Iacob, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien.* 3 Quentos 125 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Cadiz*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden 8 Quentos 452 *V* Maravedijs.
De rente van *Cadiz*, diemen heet vande *Almadravas*, dat is: de visscherye vanden Visch, diemen heet *Atun*, gelden 'teen jaer door 't ander, jaerlijcx 3 Quentos 35 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Gibraltar*, betaelt alleenlijcken den derden penningh, ofte *Tercien*: want zijn vry vande *Alcaualen*, door gunst vanden Coningh, gelt jaerlijcx 1 Quentos 500 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Xeres de la Frontera* ende Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien*
21 Quentos 50 *V* Maravedijs.
De Stede van *Catmona* ende Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 9 Quentos 450 *V* Maravedijs.
De Steden van *Lora* ende *Sete filla*, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 680 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Eçija* met zijn voor Steden, betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 15 Quentos 500 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Cordoua* ende Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 48 Quentos 995 *V* Maravedijs.
De contreye vande plaetsen ghenaemt *Rea lengos* van *Cordoua*, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* ofte derden penningh 17 Quentos 316 *V* Maravedijs.

---

[1]) Lees: heeft.

De Stadt van *Anduxar* ende Iurisdictie betalen jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 4 Quentos, 800 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Wieda* ende Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 11 Quentos, 640 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Baeça* ende Iurisdictie, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 17 Quentos, 316 *V* Maravedijs.
De Stede van *Quexada*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 1 Quento 415 *V* Maravedijs.
Het Adelantaetschap van *Carcola*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 6 Quentos 885 *V* Maravedijs.
Het Graefschap van *Sint Esteven*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende *Tercien* 1 Quento 340 *V* Maravedijs.
De Stede van *Mattos*, ende Iurisdictie, is van 't Meesterschap [140] van *Calatrava*, van 't ghedeelte van *Andalusien*, betaelt van *Alcaualen* ende *Tercien* 11 Quentos 436 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Iaen* ende Iurisdictie betaelt jaerlijcks van *Alcavalen* ende *Tercien* 15 Quentos 909 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Granada* ende Iurisdictie, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 42 Quentos 910 *V* Maravedijs.
De zyde van 't Coningh-rijck van Granaden, plaghen te gelden (te weten,) eerder die *Moriscos* ofte Granadynen uyt verdreven waren, 42 Quentos, gelden nu ter tijdt maer 22 Quentos.
De renten diemen heet *Aguela* ende *Avisses* van *Granada*, gelt jaerlijcks voor den Coningh 2 Quentos 750 *V* Maravedijs.
De Steden ofte Stadts van *Loxa* ende *Alhame*, in 't Coninghrijck van *Granada*, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 3 Quentos, 650 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Baca* in Granaden ende Iurisdictie betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 10 Quentos, 626 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Guadix* in Granaden ende Iurisdictie, betaelt van *Alcaualen* ende *Tercien* 6 Quentos, 395 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Almena* in Granaden ende Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcavalen* ende *Tercien* 3 Quentos, 80 *V* Maravedijs.
De Steden van *Almunecar*, *Mutril* ende *Salabrena* in Granaden, betalen jaerlijcks van *Alcaualen* ende derden
2 Quentos 643 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Malaga* in Granaden, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 16 Quentos 269 *V* Maravedijs.
De Stadt van *Veles Malaga* in Granaden, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* 3 Quentos, 519 *V* Maravedijs.

De Stede van *Pulchena*, betaelt jaerlijcx van *Alcaualen* ende derden *410 V* Maravedijs.
De Stadt van *Ronda* ende Iurisdictie, betaelt jaerlijcks van *Alcaualen* ende *Tercien* *5* Quentos *334 V* Maravedijs.
Het Eylandt van Canarien geeft den Coningh jaerlijcx *4* Quentos *850 V* Maravedijs.
Het Eylandt van *Teneriffe* geeft den Coningh jaerlijcx *3* Quentos.
Het Eylandt *La Palma* gheeft den Coningh jaerlijcx *2* Quentos *400 V* Maravedijs.

Den daghelijcksen dienst, obligatie, ofte contributie, die de Coninghrijcken ofte landen van Spaengien, jaerlijcks aenden Coningh betalen, zijn waerdich *104* Quentos, *305 V* Maravedijs.

Nu soo is te weten, dat dese dagelijckse dienst, obligatie, ofte contributie, gedeelt wert door alle de Provincien, Landen, ende Steden van Spaengien, onder 't volck die gheen Leenheeren, Ridders, ofte Eelmannen en zijn, dan onder dien, welckmen noemt 'tghemeen Populus, inghesetenen, ende onderdanen, dese doetmen een yeder schatten ende betalen, naer de qualiteyt ende vermoghen van elck een, moeten des jaers een sekere somme geven, en dat naer die waerdye van henlieder goederen, welcke jaerlijcksche schattinge ofte contributie, is 'teen jaer door 't ander, de voorsz. somme van *104* Quentos *305 V* Maravedijs.

De Tollen vande thiende penninghen vande drooghe Havens, (dat zijn die passagiens van te landt) vande Coningh-rijcken van *Vallencia*, *Arragon*, ende *Navarre*, diemen betaelt van alle goederen ende waren, die uyt Spaengien nae de voorsz. landen gevoert werden, soo wel van 't incomen, als van 't uyt voeren: want alle de goederen die van 't eene Coningh-rijck in 't ander vervoert worden, betalen altesamen den thienden penningh, welcke Tollen ofte Thienden van de voorsz. Coningh-rijcken, te weten, van de drooghe Havens ofte passagiens, gelden 'teen jaer door 'tander, des jaers *49* Quentos *35 V* Maravedijs.

De drooghe Havens ofte binnenlandtsche passagiens, incomsten ofte uytganghen, die van 't Coningh-rijck van Portugael strecken, naer de landen die onder de Croone van spaengien gheleghen zijn, eyghentlijcken Castilien genaemt, gheven den

Coningh jaerlijcks van thienden vande goederen ende waren, die daer heen en weer door passeren, 't een jaer door 't ander
34 Quentos *155 V* Maravedijs.

De Wollen die jaerlijcks uyt Spaengien ghetrocken, ende vervoert worden naer alle weghen, gheven van elcke sack, (wegende ontrent *10 Aroben*, wesende yeder *Arobe* 25 pont) diemen uyt Spaengien naer buytens landts voert, twee Ducaten, toebehoorende d'ingeboren ende inwoonders: maer den vreemden Man moet betalen vier Ducaten voor yeder sack; dese Tol beloopt d'een jaer door 't ander, des jaers
53 Quentos *586 V* Maravedijs.

Het opperste Almoxarifschap van Sivilla, het welcke de selfde Stadt vande Coningh ghepacht heeft, voor *154* Quentos, *309 V* Maravedijs 'tsiaers, dese renten zijn de thienden van alleCoopmanschappen, ende waren van Neerlandt, Vranckrijck, Enghelandt, Portugael, Italien, etc. van alle weghen comende van buyten, om aldaer te lossen, gheven altesamen van thien een, voor den Coningh, 'twelcke genaemt wort Almoxarifasgo, comt 'teen jaer duert ander, de voorseyde somme van
154 Quentos *309 V* Maravedijs.

Het Almoxarifschap van Spaenschs Indien, het welcke de selfde Stadt van Sevilla ghepacht heeft vanden Coningh, des jaers voor *67* Quentos, ende is van alle Coopmanschappen, die in Sevilla gheladen ende ghescheept worden naer Spaenschs Indien, betalen in Sevillen den *20* penningh, ende comende in Indien, betalen de selfde waren noch eens den *20* penningh, soo dattet op de rekeninge den *10* penningh comt te wesen, 'twelcke 't een jaer door 't ander, de voorsz. somme is bedraghende *67* Quentos.

De renten die den Coningh heeft vande Munten van Spaengien, te weten, van yeder marck Silver, dat inde selfde Munten gheslagen en bearbeyt wert, zijnde elck marcke ses Ducaten aen Silver, betaelt een Reael in specie voor den Coningh; dese rente wort genoemt *El Senoreaxo de la Moneda*; Ende de munte van Sivilien brenght alleen soo veel op als alle d'ander, ghelijck dese rente is, des jaers waert voor den Coningh *22* Quentos.

Den Coningh heeft verpacht aende Fuckaers [1]) van Aus- [141]

---

[1]) De Fuggers van Augsburg.

burch, de Meesterschappen van Sint Iacob, *Calatrava*, ende *Alcantara*, voor 98 Quentos 'tsiaers, en zijn alleen de Tollen van 't Coren, Wijn, Olye, ende andere dinghen die den thienden penningh betalen, die de Meesters in vorighen tyden plaghen te hebben; In dese Tollen en zijn niet begrepen de *Tercien* noch *Alcaualen*, die noch buyten blyven, als op een ander gheseyt is; Dese Meesterschappe zijn vande opperste Cruysheeren, van dese drie oorden, te weten, van S. Iacob, *Calatraua*, ende *Alcantara*, de welcke plaghen overste ofte hoofden te hebben, diemen Meesters noemden, ghelijck als die oversten van *Rodes* ende *Malten*, ofte ghelijck als van de Cloosters ende Religieusen, met beloften van onderdanicheyt ende sekere puncten t' observeren, als 't oock noch huydens daeghs is, welcker oversten plaghen te wesen (als een ampt van grooten aensien ende auctoriteyt,) van des naesten bloetverwanten des Coninghs, ofte oock wel zijn Kinderen, hebbende haer eyghen landen, besit ende volcomen comandement ende ghebiet: maer de Coninghen van Spaengien hebbent metter tijdt allencxkens onder haer ghetrocken, bedienende ofte ten minsten presenterende, als nu selfs, als Meesters ende oversten van alle Cruysen, Comendorien, ende oordenen, waer van de verpachtinghe van de selfde Meesterschappen aen hem comen, als boven, comt als gheseydt is. 98 Quentos.

Noch heeft den selfden Coningh verpacht de Cruyden, ende het groenicheyt vande Weyden, vande voorschreven Meesterschappen, om het Vee daer op te weyden, des jaers voor de somme van 37 Quentos.

De Coningh heeft verpacht het Quicksilver van *Almalen* ghenaemt, in 't gheberghte van *Sierra Morena*, in 't Velt van *Calatrava*, des jaers voor 73 Quentos.

De Bullen ofte aflaets Brieven vanden Paus van Roomen, diemen noemt de *Santa Crusada*, gheven den Coningh jaerlijcks, alle oncosten af getrocken 200 Quentos.

Het welcke ghereduceert in onse Nederlandtsche Munte, comt te bedragen over de sesthien Tonnen schats [11]).

De rente ghenaemt *Subsidio*, welcke is dat alle Priesters ofte gheestelijcke persoonen, die eenighe benefitien ofte renten hebben, te weten, van Kercken, Cloosteren, Cappellen, Cluysen, ofte dies aenclevende, moeten een yegelijck betalen een sekere somme, ende dat conforme zijn *Stipendio Sallarijs*,

beneficie, ende qualiteyt, ende naer dat het in een yeder Bisdom verdeelt comt, ende dit tot hulpe vande oncosten ende oorloghen, teghens die ongheloovigen ende Ketters, waer van de meeste Kercken ende Cloosters met den Coningh verdraghen zijn, in maniere van pachtinghe, voor een sekere somme 'tsiaers, diese hem boven alle oncosten moeten opbrenghen ende leveren, dese *Subsidio* is 'teen jaer door het ander waerdigh *65* Quentos.

Noch so gheven alle Bisschoppen ende Kercken van Spaengien, jaerlijcks aen den Coningh, tot hulpe van de oncosten, teghens d'ongheloovighen ende Ketters, *101* Quentos.

Dese rente ofte obligatie wert genaemt *El Excusado*, het welcke de Paus geconcedeert ofte ghegunt heeft, door zijn *Breuis*, ofte *Patente Apostolica Romana*, aen den Coningh van Spaengien, soo dat de Coningh mach kiesen uyt elcke Capelle van een yeder Kercke, een ontfangher, van die de thienden vande Gheestelijckheyt ende Kercken ontfangen, als daer is van 't Coren, Gerst, Wijn, Olye, etc. ende alle andere dinghen diemen pluckt, ende wassen, ende de selfde Gheestelijckheyt ende Kercken leveren den Coningh, boven alle oncosten vry en vranck, 't een jaer door 't ander, de voorsz. somma van *110* Quentos.

De Myne van *Guadalcana*, gheleghen in 't landt ghenaemt *Estremadura*, in het gheberghte van *Sierra Morena*, placht te gelden, te weten, het Silver datmen daer des jaers uyt trock, *187* Quintos: maer hoe veel dattet nu tertijt opbrenght, en is gheen sekerheydt af: want is seer ghedebilleteert ofte verslapt.

Alle de Landen van Spaengien gheven den Coningh jaerlijcks van obligatie, diemen noemt de *Exercitio*, voor de Slaven ende Galey-boeven, ende tot onderhout vande Galeyen *7* Quentos *750 V* Maravedijs.

Die rente ghenaemt *de la Moneda Forera*, dat is: een Munte ofte penningh die een yeder persoon jaerlijcks moet betalen van obligatie, te weten, elcke heertstede seven Maravedijs 'tsiaers, 'tzy van wat conditie, ofte qualiteyt die souden moghen wesen, welcke rente beloopt 'teen jaer door 't ander, des jaers *6* Quentos, *656 V* Maravedijs [1]).

[1]) Spanje werd dus op ongeveer 950.000 haardsteden gerekend.

Het ghene dat den Coningh jaerlijcks van Spaenschs Indien compt, is de somme van 300 Quentos.

Het Coningh-rijck van Navarre gheeft jaerlijcks aen den Coningh, de somme van 35 Quentos 500 V Maravedijs.

De Coningh-rijcken van *Valencien*, *Arragon*, ende *Catalunien*, gheven des jaers (behalven andere diensten ende obligatie,) aenden Coningh 75 Quentos.

De Eylanden van *Sardinien*, *Majorca*, ende *Minorca*, en heeft de Coningh geen profijt af, omdat de renten ende incomsten van dien ghedespendeert ende verdaen worden, in de bewaringhe ende bescherminghe van de selfde, en somtijdts meer van doen wesende.

Het Coningh-Rijck van Cecilien geeft den Coningh jaerlijcx 375 Quentos.

Het Coninghrijck van *Napoles*, 'tlandt van *Pullia* ende *Callabria*, gelden jaer lijcx vanalle renten voor den Coningh. 450 Quentos.

Het Hartochdom van *Milanen* geeft den Coningh jaerlijcx 300 Quentos.

De Provintien van Nederlandt ende Bourgongien, plaghen te geven aenden Coningh jaerlijcx 700 Quentos [1]). Maer jeghenwoordigh in dese troublen ende gheduerighe oorloghe en canmender gheen claerheydt noch sekerheydt af weten.

De verpachtinghe ofte rente van de Troefspelen van gheheel Spaengien, gheven jaerlijcks aen den Coningh, 20 Quentos:
[142] want van elcken Troefspel datter vercocht wert moeten geven een halven Reael voor den Coningh, ende is verpacht des jaers voor de selfde somme 20 Quentos [2]).

De Rassen ofte Lakens van *Florensen*, te weten, die van buyten in Spaengien gebracht werden, gelden jaerlijcx van Tol, 10 Quentos: want elcke stuck Rasse ofte Laken, moet 6 Ducaten van Tol voor den Coningh gheven 10 Quentos.

Alle dese rekeninghe van de Tollen, *Alcaualen*, thienden ende derden penninghen, Chijnsen, Imposten, contributien, renten, Domeynen, ende incomsten vanden Coningh van Spaengien,

---

[1]) De grootste in deze lijst voorkomende post, meer dan 5,5 millioen gulden; en meer dan het dubbele van het bedrag wat Spaansch Indië opbracht!

[2]) Dus ruim 1 millioen „troefspelen" per jaar.

zijn ghetrocken uyt de registeren der respective Reken-camers des selfden Coninghs, ende sonder eenighe veranderinghe over gheset en getranslateert, gelijck als zy verpacht, opghebracht, ende betaelt zijn gheweest het jaer van *1578* al eer dat den selfden Coningh het Coninghrijck van Portugael aen hem hadde, waeromme hier niet in begrepen en is, dan sullent hier naer in 't besonder, ende op zijn selven verhalen, als oock van hare regierders, alles in 't corte vervatet, met die waerachticheydt van dien, door informatie ende Copye der Officieren, ende bedienders van des Coninghs ambten ofte Officieren, inde selfde Coninghrijcken ende haer heerlijckheyden. Nu soo bedraghen in alles de voorschreven Domeynen, renten, ende incomsten des Coninghs, ghelijckse alles in 't particulier verclaert gaen, 'teen jaer door 't ander te samen ghesommeert, *13* Millioenen Gouts, ende *48 V000* Ducaten, het welcke compt ghereduceert in onse Nederlandtsche Munte ende rekeninghe, te weten, drie gulden voor een Ducaet, ofte elf Spaensche Realen, de somme van *452* Tonnen schats, ende *44 V000* Carolus guldens, van *40* grooten vlaems 'tstuck *452* Tonnen schats *44 V* gulden.

Het welcke is eyntelijcken de gheheele somme, ende incomste des selfden Coninghs van Spaengien jaerlijcks, behalven Portugael ende haer ghedeelte, als gheseydt is. Het welcke nu ter tijdt oock mede den selfden Coningh is besittende, als hier naer verclaert sal werden.

De Coninghrijcken die vervaet zijn onder den naem van Spaengien, eyghentijlcken *Castilien*: maer in het ghemeen Spaengien ghenaemt, zijn dese, *Leon, Arragon, Castilien, Navarre, Granaden, Tolledo, Vallencien, Sevilien, Cordoua, Murcien, Iaen, Gallicien, Gibraltar, Catalonien*, zijn veerthien die eertijdts elck een Coninghrijck op haer selven hebben gheweest, ende noch den naem behouden. De Coninghrijcken, Provintien, ende Steden, die in 't Hof van Spaengien in eenighen dachvaert ofte vergaderinghe van 't ghemeene landts saken haer voysen ofte stemmen geven, en gheroepen werden, zijn dese naervolghende, te weten: De Coninghrijcken van *Leon, Sevillien, Tolledo, Granaden, Cordoua, Murcien*, ende *Iaen*; Die Steden, te weten, de Hooft-Steden, welcke zijn als Bisdommen, zijn *Burgos, Salamanca, Segovia, Soria, Avila, Cuença, Toro, Zamora, Guadalaxara*; Ende die Steden dat gheen hooft-steden noch Bisdommen en zijn, hebbende slechtelijcken den naem van Steden, al hebbense Mueren

ofte gheen, diemen eygentlijcke *Villas* noemt, van dese hebbender maer twee hare voysen ofte stemmen in 't Hof, welcke zijn *Valla dolid*, ende *Madrid*; Die ander Coninghrijcken, als *Arragon*, *Navarre*, *Valentie*, ende *Catalonien*, etc. hebben haerlieder *Viçeroys* ende Governeurs a part, houdende haer daghvaerden op haer selven, regierende met des Coninghs advijs, ghelijck als die van *Napels*, *Cecilien*, *Milaen*, etc.

Dat 3. Capittel.

Een cort verhael vande notabelste dinghen, gelegentheyt, ende incomste van 't Coninghrijck van Portugael, eertydts Lusitanea ghenaemt.

Het Coninghrijck van Portugael heeft in 't omgaens 285 mylen, te weten, byde Custe vander Zee 135 mylen, ende te landewaerts omgaende 150 mylen; Heeft 17 Steden in Portugael en Spaengien, *Cuidades* ghenaemt, welcke tytel ghenighe Steden mogen voeren, dan die hooftsteden van eenigh Bisdom, ofte door particulier gunst ende previlegie des Coninghs, alle d'ander worden genaemt *Villas*, al ist schoon datse met Mueren en Poorten omringt en besloten zijn, ofte dat zy gheen Mueren en hebben, gelijck alsser veel zijn, doch hebben evenwel den naem van *Villas*; Van dese *Villas*, Steden, ende Casteelen, zijnder in Portugael 470 behalven Dorpen ende vlecken, heeft 3 principale Havens ofte Revieren, om Schepen te anckeren, te weten, Lisbonen, *Porto*, ende *Setuval*, ende noch ander drie in 't landt van *Algarve*, ('twelcke oock vande Croon van Portugael is,) te weten: *Tavilla*, *Lagos*, ende *Villa Nova*; De sluetel ende bescherminge van de Revier ende Stadt van Lisbonen, is het Casteel Sint Iuliaen (vande Duytschen sint Gillis gheheeten) welcke is gheleghen aende eerste passagie ende incompste van de Re-
[142b] vier, die ghenaemt wort *Tegio*, in Latijn *Tagus*, een van de vermaerste van gheheel *Europa*.

Groote van Portugael.

17 Steden diemen Cuidades noemt, etc.

Hoe veel Steden en Castelen datter in Portugal zijn.

Drie Revieren in Portugal. Desgelijcx 3 in Algarve.

Gelegentheyt van't Casteel S. Juliaen by Lisbona.

Dat 4. Capittel.

Vande Iustitie ende regieringhe van Lisbonen ende Portugael.

Ten eersten het *Tribunael*, ghenaemt 'trelaes van 't *Civil*, waer van opperste Rechter is, den *Regidoer*, dat is: den Regierder van Coninghs wegen, met noch twee andere rechters; Het *Tribunael* van het *Crymen*, ende twee Rechters, Eenen *Au*-

Verhael van verscheyden Rechters in Lisbona.

diteur ofte Rechter van des Coninghs Tolhuys, ghenaemt *Alfandega*; Een Rechter van de proprieteyten ofte eygendommen, ende benefitien; Acht Rechters van de Weesen; Een Rechter van de Gast-huysen; Een opperste Rechter (ghenaemt *Correcteur,*) vande dinghen ende saken van Indien, *Guinea, Cabo verde, San Thome,* ende *Brasilien*; Van alle dese voorsz. rechten machmen appelleren aen het relaes van het *Civil*; Het *Tribunael* ghenaemt van de supplicatien, wiens Rechters ghenaemt worden *Desembargadores,* dat is soo veel als ontlasters gheseydt, dese zijn van grooter auctoriteyt ende aensien, als by ons opperste [143*a*] Raets-heeren ende Presidenten; Aen dit recht comen die appellatien van 't *Tribunael* van 't *Civil*; Haren oversten is eenen genaemt, *Correcteur* vande supplicatien; Twee Rechters die ghenaemt worden *Desembargadores da Fazenda,* dat is soo veel als Curateuren ende Rechters van des Conings goederen, dese oordelen de rechten, ende pleyten tusschen den Coningh ende particulieren; Van dese en is gheen appellatie; Den Raet van de oordenen, *Tribunael, Suppremo,* ofte den hooghen Raet diemen noemt, *Desembargadores* van 't Palleys; *Tribunael* van de Concientie ghenaemt; *Tribunael* vande *Veedores da Fazenda,* dat is: Besienders, Voochden, ofte Besorghers van des Coninghs incomsten ende goederen; *Tribunael* van des Coninghs rekencamer, welcke staet onder de *Veedores da Fazenda*; Den Raet van Staten; Twee tytelen van Hertoghen; Een van Marckgraef; Thien van Graven, met die qualiteyt van elck een; Die fortressen der Portugesen in *Africa,* ofte *Barbaren,* zijn dese, te weten: *Tanger, Zepta, Arzilla,* het Eylandt van *Madera,* die Vlaemsche Eylanden, *As Ilhas dos Açores* ghenaemt, als daer is: *Tercera, Sint Michiel, Santa Maria, Sint Iorgie, Pico, Fayael, Gratiosa*; d'Eylanden *Flores* ende *Corvo*; d'Eylanden van *Cabo verde* zijn, *Sint Jacob, O Fogo Mayo, Boa vista, Sant Antonio,* ende *Sant Nicolaes*; *Arguyn* een fortresse in 't landt van *Guinea*; De Myne van Sint Iorgie, een Casteel aende selfde Custe van *Aethiopiae*; noch aen de voorseyde Custe het Eyland *del Principe, Sant Thome, Atubon*; Het Coninghrijck van *Congo* ende *Angola,* aen de selfde Custe van *Aethiopien,* leyt onder tribuyt van Portugael; Het Eylandt *Santa Helena*; aen d'ander zyde van de *Cabo de bona Esperança,* de fortresse van *Soffala*; het Eylandeken van *Moçambique*; het Eylandt van *Ormus,* gheleghen tusschen Persien en Arabien; de Stadt ende fortresse van *Diu*; die

Vande Rechters diemen Desembargadores noemt.

Desembargadores da Fazenda.

Desembargadores van 't Palleys.

Tribunael van de Veedores da Fazenda.

Verhael vande Portugesche sterckten in Africa.

Desgelijcx van plaetsen die onder tribuyt vande Portugesen sitten.

Steden ende fortresse van *Daman, Bacayn, Chaul, Goa,* alwaer de *Viçeroys* resideren, altemael ghelegen aende custe van Indien; Die Steden ende fortressen van *Honor, Barcelor, Mangalor, Cananor, Cranganor, Cochijn, Coulan,* altesamen geleghen aende selfde Custe van Indien, diemen heet *Malabar*; Een fortresse in 't Eylandt van *Seylon,* ghenaemt *Columbo*; De Steden van *Negapatan,* ende *Sant Thome,* aende Custe van *Choramandel*; De Stadt ende fortresse van *Malacca*; d'Eylanden van *Maluco,* te weten, *Tarnate, Tydor, Banda,* ende *Amboyna*; Het landt ende de Custe van Brasilien, van *500* mylen in de streckinghe, ghedeelt in acht Capiteynschappen ofte regieringen, van waer jaerlijcks naer Portugael ghebracht wert over de *150 V* duysent Arroben Suyckers, te weten, yeder Arrobe van *32* pont; De Haven ghenaemt *de todos os Santos,* ofte van Alderheylighen, alwaer den Governuer van Brasilien hem onthout.

Die ordinarische renten vande Croone van Portugael, bedraghen jaerlijcx over een Millioen Gout, ende *100* duysent Ducaten; De renten ende incomsten van de Meesterschappen van de Cruysheeren, wiens Meester ende oversten althans is de Coningh, de welcke toebehooren d'Eylanden van *Açores,* (ofte Vlaemsche Eylanden) *Madera,* die van *Cabo verde, San Thome, del Principe,* [143*b*] zijn des jaers *200* V duysent Ducaten; Die rente van de Myne, toebehoorende het Meesterschap van de Cruys heeren van Christo ghenaemt, zijn jaerlijcx *100* V duysent Ducaten; Van Brasilien jaerlijcx *150* V duysent Ducaten. De Renten ofte Tollen vande Specerien ende incomsten van de goederen van Oost Indien, zijn jaerlijcx *600* V duysent Ducaten, dat zijn *18* Tonnen schats, dit is alleenlijcken vande Tollen, vande goederen, ende waren, die daer van daen comen: want alle d'ander renten ende incomsten, te weten, van 't landt van Indien, ende hare Steden, wort ghedespendeert ende verdaen in bewaernisse, ende bescherminghe der selver plaetsen, in somma dat die renten ende incomsten, vande Croone van Portugael, ende haer ghebiet, des jaers bedragende zijn *2200* V duysent Ducaten, dat zijn *66* Tonnen schats naer onse rekeninghe.

Hoe veel de renten van de Coningh van Portugael jaerlijcks bedraghen.

Renten van verscheyden plaetsen.

Hoe veel de Tollen vande Indiaensche Specerien 'tsjaers waerdich zijn.

Hoe veel de geheele incomst van Portugael 'tsjaers waerdich zijn.

Dat 5. Capittel.

Vande jaerlijcksche oncosten van het Coninghrijck van Portugael.

Verscheyden oncosten die Portugael jaerlijcx moet betalen.

De soudye ofte het sallaris vande Menistren, ofte Rechters van de justitie op 't vaste landt, zijn jaerlijcx *100* V duysent Ducaten.

Van de *Tencas*, dat zijn giften ofte previlegien, als leenen, die de Coningh tot een vereeringe vergunt, aen sekere persoonen als lijfrenten, diemen ontfanght soo langhe alsmen leeft, ende sterven dan weder aenden Coningh, dese zijn jaerlijcx *300* V duysent Ducaten.

Hoe veel de erfrenten 'tsjaers beloopen, die den coningh betalen moet.

De *Iuras* die vercocht zijn, dat zijn eeuwighe renten, welcke men coopt op des Conincx Domeynen, Tollen, ende Rechten, jaerlijcks t'ontfanghen, sonder te moghen lossen ofte af legghen, ende sterven op d'erfghenamen van Aver tot Aver [1]), zijn des jaers *150* V duysent Ducaten.

Verscheyden oncosten voor ende van verscheyden dinghen.

Tot onderhout vande fortressen ende sterckten van Africa ofte Barberien, jaerlijcx *300* V duysent Ducaten.

Tot onderhout van vijf Galeyen, jaerlijcx *50* V duysent Ducaten.

Tot die jaerlijcksche Armade, die de vlooten ende Schepen van Indien convoyeren, ende weder in halen *300* V duysent Ducaten.

Oncosten vant Mocos da Camara, ende Cavalheiros Fidalgos.

De *Moradien*, dat is ghelijck sallaris ofte tractement, die de Coningh gheeft (tot onderhout van zijn Dienaers, genaemt *Mocos da Camara Cavalheiros Fidalgos*, ende ander duysent tytelen,) tot een vereeringhe, aen persoonen die hy eenige vrientschappe wil bewysen, ofte vergeldinghe van eenighen dienst, ofte door gunste van haer ouders ofte Heeren, met welcke tytelen ende previlegien worden ghenaemt, Dienaers van sConinghs huys, 'twelcke een groote eere is, welcker persoonen een sekere, doch cleyne somme, van dese *Moradie* des jaers gheassigneert is, tot hulpe vande Gerst ofte Haver van henlieden Peerden, al ist datse altemet qualijc hare schoenen connen vergelden, en haer leven geen Peerden en beryden: maer is alleenlijcken een teycken van des Coninghs gunste ende vrientschappe, daer de Portugesen meer moets ende roems op hebben, als op alle de weldaden vande

---

[1]) D.i. „van ouder tot ouder"; later „van haver tot haver", en ten slotte „van haver tot gort".

werelt, doch is van weynich importantien, en wert seer selden
[144a] betaelt, beloopt des jaers de somme van 80 V duysent Ducaten.

De oncosten ende behoeftinghe voor des Coninghs van Portugaels camer ende huys dienste, is ordenarijs des jaers 200 V duysent Ducaten, 'twelcke placht verpacht te wesen, gelijck alst noch huydens daeghs is, met de costen ende tafel des Cardinaels, *Don Alberto* van Oostenrijck, Governuer van Portugael.

Tot onderhout vande fortressen ende sterckten, van 't Coninghrijck van Portugael 200 duysent Ducaten.

Oncosten vande sterckten in Portugael.

In somma dat de voorschreven oncosten te samen beloopen, des jaers 1680 V duysent Ducaten.

Dat 6. Capittel.

Vande Stadt Lisbonen.

Hoe veel kercken ende huysen in Lisbona zijn. 'tGhetal van de menschen in Lisbone, sonder de geestelycke ende reysende persoonen, etc.

Lisbona heeft 32 Parochie Kercken, en over de 11 duysent Huysen, waer in zijn over de 20 duysent woonplaetsen, dit is te verstaen behalven 't Hof ende haren aencleef; heeft over de 120 V duysent menschen, waer onder meer als 10 duysent Swarten ende Slaven zijn, dit alles na aenteyckeninge, ende die memorialen der Pastoren vande Parochie Kercken, 'twelcke zy eens 'tsiaers zijn verobligeert te doen, een yeder in zijn quartier, ende Pastorie, alle het selfde is noch uytgesondert, der geender die 't Hof volghen, ende die vande Cloosters ende Conventen, Gasthuysen, ende andere Godtshuysen, als oock den reysenden ende vreemden Man, die gaet en comt: want de Stadt is vol van Cloosters, Conventen, ende Godtshuysen, so datse in 't begrijp te samen, so veel beslaen souden, als de Huysen vande Stadt; Nu van ander by Kercken, Cluysen, en Cappellen, van lieve Vrouwen ende Santen, dat gheen parochien en zijn, zijnder so veel datse ontelbaer zijn; de Stadt heeft over de 350 straten, behalven dwers straten ende steghen, en straetgiens die gheen duer ofte uytganghen en hebben, die seer ende ontallijcke veel zijn.

Een ontelbaer ghetal van Cloosters in Lisbona. 350 straten in Lisbona.

Dat 7. Capittel.

Een cort relaes van de Coninghen van Portugael, tot op Philippus, Sone van Carolus Quintus, Rooms Keyser, die 't nu jeghenwoordigh onder zijn gewelt en gebiet heeft.

Don Afonço eerste Coningh van Portugael.

Van wie dese Coningh afgecomen is.

Den eersten Coningh van Portugael is gheweest eenen *Don Afonço Henriques*, Sone vanden Grave *Don Henrick*, welcke was (als die Cronijcken vermellen,) Sone vanden Hertoge van Lottrijck, andere meenen van den Coningh van Hungarien, doch het sekerste is te wesen van Lottrijck; den selfden [1]) souden gecomen wesen in 't Hof vanden Coningh van Spaengien ofte Castilien, om hem uyt een yver van 't gheloof t'employeren, teghens d'ongheloovigen ende witte Mooren, ofte *Mauritianen*, die doen ter tijdt noch het meestendeel van Spaengien, ende 'tgeheele land van *Lusitania* (nu Portugael) besaten, met een daghelijckse oorloghe, tegens de Christenen van Castilien, ende die by liggende contreyen, in welcke oorloghe hy hem soo wel oeffenden, met soo veel Ridderlijcke feyten, dat hem den Coningh nieuwers met wist te betalen, als hem te vereeren met zijn Dochter [2]) int houwclijck, ende tot een houwelijcx goet, het landt van *Lusitania* [3]), ofte Portugael, te weten, 'tghene dat zyder af geconquisteert hadden, met alle 'tgene dat hyder dan noch meer mochte toe cryghen, ende worden ghenaemt Graef van Portugael; ende de voorsz. zijn Sone *Don Afonçe* [4]), werde geboren in 't jaer *1094*. den welcken 'tmeestendeel van Portugael vande Mooren ofte *Mauritianen* af gewonnen heeft; naer de doot van zijn Vader worden genaemt Prince, *27* jaren lanck, welcke tytel in Spaengien niemant en mach voeren, dan alleenlijck des Coninghs eerste gheboren Soon, ende erfghenaem van 't Coninghrijck, ende wesende van *45* jaren, worden voor Coningh ghecroont, door previlegie ende gunste vanden Paus van Roomen [5]), van dien tijdt herwaerts, so is Portugael een Coninghrijck gheworden; Desen eersten Coningh heeft getrout, wesende van *52* jaren, ende genereerde een Soon ende drie Dochters, hadde noch behalven dese een Soon ende Dochter Bastarden, heeft gheregeert *46* jaren, is overleden in de Stadt van *Coymbra*, leyt begraven in 't Clooster van *Santa Crus*, 'twelcke hy selver ghesticht hadde, als oock die Cloosters van *Alcobaça* ende *Sant Vincente* buyten Lisbonen, ghenaemt *San Vincente de fora*.

Door wat middel dat hy aen 't Coningrijck ghecomen is.

Op wat tijt de Soon van Afonço gheboren is.

Wanneer dese Soon tot Coningh gecroont werde.

Wanneer hy gestorven, ende waer hy begraven is.

---

[1]) N.l.: Hendrik, de zoon van Hendrik en Sybille van Bourgondië (Lotharingen, Lottrijck). [2]) Zijn natuurlijke dochter Teresa.

[3]) Een landstreek tusschen Taag en Minho, toen nog tot Galicië behoorende en naar de havenstad Portucale (Oporto) genaamd Portugal.

[4]) D. Afonso I (1139–'85).

[5]) D. Afonso kocht zijn door Castilië betwiste onafhankelijkheid door een jaarlijksche schatting aan den Paus, die scheidsrechter was.

Desen Coningh heeft de Stadt van Lisbonen aldereerst gewonnen, vande Saracenen ofte Mauritianen, door hulpe ende bystant van de Duytsche [1]) Natie, welcke aldaer by gheval met een vloot Schepen (door het weder ghedwonghen wesende) in quamen gheloopen, om daer naer henlieder reyse te vervoorderen naer 't Heyligh landt, daer zy (om 't Christen gheloof te vermeerderen) uyt een yver nae toe trocken, dencke gheweest is ten tyden van de overwinninghe vande stercke ende gheweldighe Stadt van *Damyate* [2]), daer hem die van onse Vaderlijcke Stadt Haerlem soo vroomdadigh thoonden, als die teeckenen soo van 't Sweert ende 't Wapen, noch geduerende genoech betuyghen, ende over al oircont is; alhier gecomen wesende, ten tyden dat de voorschreven Coningh besich was, inde belegeringhe vande voorsz. Stadt Lisbonen, ende onderstaen hebbende datse uyt een yver alleenlijcken ghecomen waren, om haer teghens de ongheloovighen ende ghemeene vyant aller Christenen t'employeren, heeft haer vrientlijcker versocht ende ghebeden, ghesien dattet God gelieft hadde aldaer te arriveren, in so bequamen tijt, om soo 't scheen hem te moghen assisteren, haer vermanende datse hen alhier soo wel (als in 't heylich landt daer zy heen wilden) consten besteden, om 'tgheloof te vermeerderen, ende d'ongheloovighen te vernielen, ende wel gheluckende, (ghelijck zy niet en twyfelden, met haerlieder hulpe de victorie voor gewis hielden,) mochten alsdan noch evenwel haer voorghenomen reyse vervoorderen tot Gods ende haer eere, 'twelcke zy eyntlijcken hem verwillichden, en hebben hen so dapperlijck en mannelijck gequeten, datse niet alleen Lisbonen en veroverden: maer noch veel ander plaetsen, daerenboven stellende den Coningh in zijn volcomen besit ende eere, door welcke vrywilligen dienste hem den Coningh verobligeert vindende aende selfde Duytsche Natie, heeft hem willen (in recompense) versien voor haer ende huere naecomelinghen, der selver Natie, met veel ende besondere previlegien ende vrydom, boven alle ingheboren ende naturelen van 't landt, ordinerende voor hem ende zijn naecomelinghen, voor een eeuwigh en de onveranderlijck Edict, dat van

Wie Lisbona eerst vande Saracenen gewonnen heeft.

Hoe, ende waer die van Haerlem haer wapen gecregen hebben.

Lisbona wert inghenomen.

De Duytschen cryghen tot loon van haer dienst veel previlegien.

---

[1]) Friezen en Vlamingen namen deel aan den tocht; zie de Inleiding.

[2]) Lissabon werd in 1147 met hulp van Nederlandsche en Engelsche kruisvaarders door de Portugeezen op de Mooren veroverd. In 1217 werd Koning Afonso II van Portugal, in zijn strijd tegen de Algarven, door Graaf Willem I van Holland ondersteund; dezelfde die in 1219 Damiate veroverde. Jan Huyghen maakt hier dus van twee expedities, waartusschen een tijdsverloop van 70 jaren ligt, één.

dien tijt voortaen, alle de gene die van Duytsche natie in zijn land begheren te woonen, ofte traffijcqueren, genieten souden [145a] veel previlegien, liberteyten ende voordeels, te weten, ysent [1]) ende vry van alle Imposten ende Chijnsen, van alle het gene datse voor henlieder persoonen, huysen, ende familie van doen hebben, te mogen draghen soodanighen cleeren ende juweelen, ende van soodanighen stof alst hen gelieft, als oock henlieder huysvrouwen ende familie, al zijnse schoon Portugesen, twelcke d'ingeboren verboden is: want hebben een Loy ende Wet van de habyten, ende daer stof toe, een yegelijck naer zijn qualiteyt. Item te mogen gaen by nacht ende ontyden alst hen te pas comt, met vijf ofte ses Dienaers, met licht ofte sonder licht, ende met soodanighe wapenen en geweyr alst hen belieft, 'twelcke d'ingheboren in gheenderley manier toeghelaten wert; Gheen justitie in hare huysen te mogen yemant reprehenderen, ofte over haer recht ende vonnis wysen, 'tzy van wat saken dattet zy, uyt ghenomen *Crimine lese Mayestatis*, dan alleenlijcken hueren Rechter, namentlijcken vanden Coningh daer toe gheordineert, die ghenaemt wordt, *Iuis dos Alemaijns*, ofte der duytscher Rechter. Item dat hare huysen niet en mogen genomen worden, 'tzy eyghen ofte ghehuert tot dienste vanden Coningh, ofte zijn Hof, gelijck alle d'ander onderworpen zijn, oock en mogen niet ghedwonghen wesen tot eenighen dienst ofte ampten van 't landt ofte sConinghs, gelijck als de ingheboren, nochte ghestelt op eenighe contributien, tot bescherminghe ende noot van 't ghemeene welvaert; Door 't landt reysende moeten voor [2]) alle Man ghedient en gerijft worden, voor haer gelt, ende noch andere dierghelijcke veel puncten meer, die alle te lanck souden vallen om te verhalen, hebbe alleenlijck mentie ghemaeckt van de principaelste, ende sommighe uyt ghenomen in 't cort, om daer door te bethoonen (als henlieder eyghen Cronijcken verhalen) door wiens ende met wiens hulpe de Portugesen besitten, het gene zy huydens daeghs bewoonen, dese previlegien werden noch (als oock altoos) sonder eenighe feyl scherpelijck onderhouden, ende van alle Coninghen onwederroepelijck gheconfirmeert zijn gheweest, ende noch daghelijcks vermeerdert, door daghelijcksche weldaden die zy vande selfde Natie ontfanghen, als sulcks ghenoech oircont is [3]).

Wetten in Portugael van cleeren dat elck draghen moet.

Veel heerlijcke previlegien tot voordeel vande Duytschen.

De ghegheven previlegien worden scherpelijck onderhouden.

[1]) Port. isento = vrijgesteld; isenção = vrijstelling. [2]) Lees: door.

[3]) Zoo wordt begrijpelijk hoe, in Jan Huyghens tijd, tal van jongelieden uit de

Don Sancho [1]), Sone vanden bovengenoemden Coningh, was den tweeden Coningh van Portugael, worden gheboren in 't jaer *1154* ende voor Coningh ghehult, wesende van *31* jaer, heeft ghehadt onder Sonen en Dochteren *15* Kinderen, ende regheerden *27* jaer, is overleden inde Stadt van *Coymbra*, in 't jaer *1212* wesende van *58* jaer, leyt begraven in 't Clooster van *Santa Crus*, by zijn Ouders. Don Sancho tweede Coningh van Portugael.

Don Afonso, den tweeden [2]) van dier namen, ende den derden Coningh van Portugael, worden ghehult voor Coningh, wesende van *25* jaren, heeft ghehadt twee Sonen, in zynen tijt waren die Santen, te weten, *Dominicus*, *Franciscus*, ende *Antonius* [3]), is overleden in 't jaer *1223* ende leyt begraven in 't Clooster van *Alcobassa*. Don Afonso de derde Coningh.

Don *Sancho Capello* [4]), Sone vanden voorschreven *Don Afonço*, den *4* Coningh van Portugael, worden ghehult, wesende van *16* jaren, ende is overleden in de Stadt van *Tolledo*, in 't jaer *1247* ende leyt begraven in de groote Kercke. Don Sancho Capello de 4 Coningh.

[145*b*] Naer 't overlyden van desen *Don Sancho*, worden voor Coningh ghecroont zynen Broeder, de Graef van *Bolongien* [5]), ende was den vijfden Coningh van Portugael, heeft geregneert *31* jaer, is overleden in Lisbonen, in 't jaer *1279* leyt begraven in het Clooster van *Alcobassa*. De Broeder van Sancho Capello vijfde Coningh.

Don Denijs [6]), Sone van desen overleden, worden voor Coningh ontfanghen in Lisbonen, wesende van *18* jaren, ende was den *6* Coningh van Portugael, heeft gheregneert *46* jaer, is overleden inde Stede van *Sant Arein* [7]), in 't jaer *1325* den *20* Ianuarijs, wesende van *64* jaer, leyt begraven in 't Clooster van *Olivellas*, 'twelcke leyt ontrent twee mylen van *Lisbonen*, dat hy in zijn leven gesticht hadde, was ghetrout gheweest met *Dona Ysabels*, Dochter van *Don Pedro*, Coningh van *Arragon*, de welcke althans ghecanoniseert is onder de Santen, haer begraeffenis is Don Denijs de seste Coningh.

Nederlanden zich naar Portugal voelden aangetrokken om daar den handel te leeren en er zich te vestigen!

[1]) D. Sancho I, 1185–1211.

[2]) D. Afonso II, 1211–1223.

[3]) Domingo de Guzman 1170–1221; Franciscus van Assisi 1182–1226; Antonius van Padua 1193–1231. Alleen deze laatste was een Portugees, geb. te Lissabon.

[4]) D. Sancho II, als monnik overleden.

[5]) D. Afonso III 1248–1279.

[6]) D. Deniz I, 1279–1325.

[7]) Santarèm.

inde Stadt van *Coymbra*, 'twelcke zy ghesticht heeft [1]), alwaer 'tlichaem veel mirakelen doet.

Don Afonso de sevenste Coningh.

Naer desen heeft gheregneert zijn Sone, *Don Afonço* [2]) *o Bravo*, dat is den stouten geseyt, worden gehult voor Coningh in de stadt van *Sant Arein*, wesende van 35 jaer, ende den 7 Coningh van Portugael regneerden 31 jaer, is overleden binnen Lisbonen, inde Meymaent van 't jaer 1356 leyt begraven in het groote Choor van de groote Kercke; Desen heeft de *Mauritianen*, ofte Mooren van *Salado* [3]) overwonnen, in asistentie vanden Coningh van Castilien.

Don Pedro de achtste Coningh.

Zijn Sone *Don Pedro* [4]), is gheweest den 8 Coningh van Portugael, heeft het landt gheregiert met goeder justitie ende vrede, is overleden in 't jaer 1366 ende leydt begraven in 't Clooster van *Alcobassa*, hadde eenen Soon, met namen *Don Fernando*, ende al eer hy getrout was, hadde twee Sonen van *Dona Ynes*, ofte *Angniet de Castro* [5]), te weten: *Don Ioan*, ende *Don Denijs*.

Don Ferdinando de neghende Coningh.

Naer het overlyden van desen Coningh, is ghehult den voorsz. *Don Fernando* [6]), ende was den 9 Coningh van Portugael, troude met *Dona Lianor Gonsalues Telles*, de welcke hy met ghewelt nam van haren Man, *Lorença Vaaz da Cunha*, dieder met ghetrout was, hem uyt het landt bannende, was (behalven dat) groot vrient van zijn Ondersaten, ende te straffen alle quaetdoenders, ende *Vagabungos*, ofte Landtloopers, heeft gheregneert 17 jaren, is overleden in 't jaer 1383 wesende van 43 jaer, leydt begraven in het Choor van *San Franciscus*, inde Stede van *Sant Arein*.

De Coning van Castilien trect nae Portugael om de Croon aen te vaerden met ghewelt.

Naer de doot van desen *Don Fernando*, is ghecomen uyt Castilien den Coningh *Don Ioan*, met zijn Huysvrouwe *Dona Beatrix* [7]), om de Croone van Portugael t'aenveerden: maer den Bastart Sone van den Coningh *Don Pedro*, ende Broeder der overleden Coningh *Don Fernando*, heeft hem daer tegens ghe-

---

[1]) Vermoedelijk bedoeld: in het klooster van S. Clara, hetwelk zij gesticht heeft. De stad Coimbra bestond reeds in den Romeinschen tijd: Conimbriga.

[2]) D. Afonso IV, 1325–1357.

[3]) Lees: in den slag aan de Salado (1340).

[4]) D. Pedro I, 1357–1367.

[5]) Inêz de Castro, in 1345 heimelijk met den Infant D. Pedro gehuwd, in 1355 op last van Affonso IV vermoord.

[6]) D. Fernão I, 1367–1383. Hij was de laatste koning uit de mannelijke lijn van zijn stamhuis.

[7]) Dona Brites, eenige dochter van D. Fernão I, verloofd met een zoon van Juan I van Castilië, die, op grond van de beschikkingen van den overleden koning van Portugal, aanspraak maakte op de kroon.

stelt [1]), ende heeft den Coningh van Castilien met alle zijn macht verwonnen, in een Veltslagh, op 't Velt ghenaemt *Sint Ioris*, alwaer hy tot een eeuwighe memorie deser victorie, ghesticht heeft een Rijck ende gheweldich Clooster, het welcke hy noemden 'tClooster vande Batalie ofte Velt-slagh, om dat hy op de selfde plaets d'overhandt teghens de Castiliaenders behouden hadde [2]); Desen voorsz. Bastart Sone *Don Ioan*, worden ghe- Teghenstant ende oorlogh, van Don Pedro, tegen desen Coningh, etc.

[146a] croont [3]), ende wasden *10* Coningh van Portugael, wesende van *38* jaren, heeft gheleeft *76* jaer, is overleden den *14* Augusti, Anno *1433*, leydt begraven in 't selfde Clooster vande Batalie, dat hy gesticht hadde; Desen Coningh heeft de fortresse ende Stadt van *Septa* [4]) ghewonnen, van de Mauritianen, in Barbarien ofte Africa, ende was Vader van die *Infante Don Fernando*, die als nu voor *Santo* ghecanoniseert is, inde *Catalogo* vande heylighen [5]). Don Joan de *10* Coningh. Don Ioan wint de stadt van Septa.

Naer hem heeft geregneert zijn Sone *Don Duarte* [6]), ofte *Eduart*, ende was den *11* Coningh van Portugael, heeft gheleeft *42* jaer, waer van *5* jaer regneerden, is overleden in 't Palleys van 't Convent van Thomar, in het jaer *1438* leyt begraven int Clooster van de Batalie. Don Duarte de *11* Coning.

Don Afonso, Sone van den voorsz. Coningh, is gheboren in *Sant Arein*, in het jaer *1432* ende om dat hy maer *6* jaer out was, als zijn Vader storf, so regierden in zijn plaets zynen Oom, die *Infante Don Pedro* [7]), tot het jaer van *1448* doen werden denselfden *Don Afonso* [8]) het regiement over ghelevert, ende was den *12* Coningh van Portugael, is overleden in *Sant Arein*, inde selfde Camer daer hy gheboren was, den *28* Augusti *1481*. Leyt begraven by zyn voor Ouders, in 't Clooster vande Batalie. Don Afonso de *12* Coning.

---

[1]) Hij was door de Portugeezen tot regent gekozen en gaf voor te strijden voor de rechten van de zoons van Pedro I en Ines de Castro, die in Castilië door D. Juan gevangen werden gehouden.

[2]) De slag bij Aljubarrota. (14 Aug. 1385).

[3]) Door de Portugeesche Cortes tot koning gekozen, nadat de aanspraken der zonen van D. Pedro I en Inês de Castro ter zijde gesteld waren. Hij regeerde, als D. João I, tot 1433.

[4]) Ceuta; veroverd in 1415. Die verovering werd het begin der Portugeesche expansie over andere werelddeelen.

[5]) D. Fernão, als gijzelaar in handen van de Mooren achtergelaten na een mislukten aanslag tegen Tanger (1437) en door hen ter dood gebracht toen de Portugeezen de gemaakte overeenkomsten niet nakwamen.

[6]) D. Duarte I, 1433–1438.

[7]) Regent van 1438 tot 1446.

[8]) D. Afonso V, 1446–1481.

Don Ioan de groote de 13 Coningh.

Naer zyn overlyden heeft geregeert zynen Soon, *Don Ioan* de groote ghenaemt, den 2 van desen name, ende was den 13 Coningh van Portugael [1]), worden gheboren te Lisbonen den 4 Meye Anno 1455 desen heeft in 't openbaer, ende met ghewesen vonnis, doen onthalsen *Don Fernando* Hertoch van *Bergança*, te weten: op de merckt vande Stadt *Evora*, den 21 Iunij Anno 1483 ende heeft met zijn eyghen handt, met een Pongiaert ghedoot *Don Domingos*, Hertoch van *Begia*, Broeder van zijn Huysvrouwe de Coninginne, *Dona Lianor*, doende terstondt roepen *Don Manoel*, Broeder vanden voorsz. Hertoch, hem assignerende 'tselfde Hertochdom, met alle zijn toebehoort, heeft gheleeft 40 jaren, is overleden t'*Aluor* in 't Bat, den 25 October An. 1495 leyt begraven in 't Clooster vande Batalie, by zijn voor Ouders.

Don Manoel wert duer Testament de 14 Coningh.

De Coningh doet alle de Ioden in zijn rijck doopen.

Deur 't Testament van desen Coningh, so is voor Coningh ghehult den Hertogh van *Viseu*, ghenaemt *Don Manoel* [2]), ende was den 14 Coningh van Portugael, worden gehult in *Alcacer do Sal*, den 27 October An. 1495. Desen Coningh heeft in alle zijn Coningrijc, alle de Ioden doen Christen doopen, soo met haren wille als oock tegens haren danck, om haer goet niet te verliesen, in 't jaer 1499 ende dede alle de Mooren ofte Mauritianen (die te Lisbonen buyten de Poorte van *Moreria* woonden) uyt jaghen, waer van de Poorte noch huydens daeghs d'en naem behouden heeft; inden selfden tijdt van desen Coningh, soo isser te Lisbonen een rumoer op ghestaen van de Ghemeente, teghens de nieuwe Christenen, ofte de ghedoopte Ioden, soo dat zy daer etlijcke honderden doot smeten, so Mans, Vrouwen, als Kinderen, haer verbrandende, en andere duysent schandalisatien aendoende, beroovende hare huysen, winckels, ende goederen, waer van de Coningh groot ondersoeck dede, van dieder de principale oorsake van waren, ende dede dapper castigeren, waermede alle dinghen weder ghecesseert wert.

Een rumoer tegen de nieu ghedoopte Ioden.

De oproermakers werden ghestraft.

Dees heeft eerst de Indiaensche vaert ontdeckt, etc.

Ende verscheyden plaetsen in

Desen Coningh heeft oock aldereerst ontdect ende gheconquisteert door zijn Capiteyns, de landen ende vaert van Oost Indien, ende die Orientaelsche contreyen van de Specerien, als oock de Havens ende wech van Paep Jans landt; Van ghelijcken heeft gheconquisteert die Steden ende fortressen van *Saffijn*, ende *Azamor* in Africa, is overleden te Lisbonen, op den dagh [146b]

---

[1]) D. João II, 1481–1495.

[2]) D. Manuel I, 1495–1521.

van *Santa Luzia*, Anno *1521*, leydt begraven in 't Clooster van Betlehem, van de Duytschen Rostiers ghenaemt [1]).

Indien geconquesteert.

Don Ioan 3 de 15 Coningh van Portugael.

Naer het overlyden van desen, heeft geregneert zijn Soon *Don Ioan tercero* [2]), ofte de derden van dien name, ende was den *15* Coningh van Portugael, worden gheboren inde Maent Iunij, Anno *1502* inde Stadt van Lisbonen, alwaer hy ghehult wert voor Coningh, in het jaer *1521* was sachtmoedigh, goedertieren, milt, seer groot vrient, ende toeghedaen de Religie ende Gheestelijckheydt, als oock de Studien, heeft gheordonneert de Universiteyt van *Coymbra*, ende ander Collegien, is overleden den *11* Iunij An. *1557* leydt begraven in 't Clooster van Bethlehem ofte Rostiers.

Duechden van desen Coningh.

Don Sebastiaen de 16 Coningh.

Naer zijn doot worden voor Coningh ghehult, *Don Sebastiaen* [3]), ende was den *16* Coningh van Portugael, dese was Sone vande Prince van Portugael, Sone vanden voorsz. Coningh *Don Ioan*, welcke ghetrout was by leven van zijn Vader, met *Dona Ioana*, Dochter van onsen Keyser Carolus Quintus, ende Suster vanden Coningh van Spaengien, *Don Philippe*, dese Prince overleet, blyvende zijn Huysvrouwe bevrucht, van desen *Don Sebastiaen*, die naer het overlyden van zijn beste Vader wert ontfanghen voor Coningh van Portugael, worden gheboren op den dagh van Sint Sebastiaen, in het jaer *1553* is ghepasseert met een groote Heyrcracht naer *Africa*, om dat te conquisteren, in het jaer *1578* alwaer hy met het meestendeel van zijn volck gheslaghen wert, ende de over ghebleven ghevanghen, van de Mooren ofte *Africanen* [4]).

De Coningh trout de dochter van Carolus Quintus.

De Cardinael Don Henrick 17 Coningh van Portugael.

Naer dit verlies, ende doot vanden voorschreven *Don Sebastiaen*, worden in Portugael ghehult den Cardinael *Don Henrick* [5]), welcke was out Oom vanden voorschreven *Don Sebastiaen*, ende was den *17* Coningh van Portugael, ende is overleden in het jaer *1580* latende in zijn Testament voor erfghenaem, den Coningh van Spaengien, *Don Phelippe*, als Successeur ende rechte naercomer van de Croone van Portugael: want zijn Vader Carolus Quintus, was ghetrout met die outste Dochter van de Coningh *Don Manoel*, welcke was de Moeder van *Don Phelippe*, ende Suster

De Co-

[1]) Betlehem, thans Belén, ligt aan het Praia de Restelo (= „hekelstrand"), waarvan Rostiers wel een verbastering zal zijn.

[2]) D. João III, 1521–1557.

[3]) D. Sebastião, 1557–1578.

[4]) In den slag bij Alcazar-Kebir, 1578.

[5]) D. Henrique, 1578–1580.

ningh van Spaengien wert by Testament de *18* Coningh.
De Portugesen heffen Don Antonio voor Coningh.
Door wat middel de Coningh van Spaengien Portugael onder zijn gewelt creegh.

van de groot Vader van *Don Sebastiaen*, ende vanden boven ge-
noemden *Don Henrick*, al hoe wel dat daer noch een Broeder
hadde geweest, vanden selfden *Don Henrick*, met namen *Don*
Luijs, die naer zijn overlyden achter liet een Sone, met namen
Don Antonio, welcke was *Prior de Ocrato*, van de Cruys-heeren
van sint Ians oorden, den welcken de Portugesen voor Coningh
op hieven: maer door de groote macht ende het ghewelt vanden
Coningh van Spaengien, die het meestendeel vanden Portuge-
schen Adel om ghecocht hadde, soo dat hy eensdeels met giften
en gheschencken, ten anderen met cracht en ghewelt, 't Coningh-
rijck onder zijn gewelt creegh, hebbende den voorschreven *Don* [147*a*]
Antonio verdreven [1]), is in persoon ghecomen in Portugael, in
het jaer van *1581* alwaer hy ontfanghen ende ghehult is gewor-
den, (te weten: binnen het Clooster van Thomar,) van de drie
Staten van het Coninghrijck (als daer is de Gheestelijckheydt,
den Adel, ende de Procureurs van de Steden, voor de Ghemeen-
te,) voor Coningh [2]) ende Wetlijcke erfghenaem van de Croone
van Portugael, ende is den *18* Coningh van Portugael, die huy-
dens daechs regeert, waer mede de Croone van Portugael ghe- [147*b*]
comen is aen die van Castilien ofte Spaengien, hebbende gheduert
442 jaer, onder seventhien Portugesche Coninghen, de welcke
haren oorspronck ghehadt hebben (als voren gheseydt is,) van
de Hertoghen van Lottrijck, ende Coninghen van Castilien, ende
is weder ghekeert, ende ghestorven op die Hertogen van Lottrijck,
ende Coninghen van Castilien, ofte Spaengien, etc.

FINIS.

---

[1]) Als balling in Frankrijk gestorven. Hij is de vader van den Kroonpretendent Manuel (II) die een zuster van Prins Maurits huwde.

[2]) Zoo eindigt Jan Huyghen zijn Reysgeschrift met hetzelfde onderwerp waarmede hij zijn Itinerario begon, d.i.: de door hemzelf bijgewoonde intocht van Philips II in Lissabon.

DESE NAVOLGHENDE CAERTEN MOETEN GHEBONDEN WESEN IN D'ITINERARIO OFTE 'T EERSTE DEEL VERHAELT, OFTE OOCK WEL IN 'T TWEEDE DEEL INT REIJSGHESCHRIFT BIJ DE navigatien, nae 't ghelieven vanden cooper byde aangewesen pagien ofte folien, als volcht.[1])

[1]) De nummers der pagina's zijn die der oorspronkelijke uitgave.

REGISTER OFTE TAFEL VANT REYSGHESCHRIFT OFTE DE NAVIGATIE DER PORTUGALOYSERS ENDE SPAENGIAERDEN, VAN DIE TOT huydens daeghs bekent ende ontdect zijn. [1])

[1]) De nummers der pagina's zijn veranderd in die van *deze* uitgave.

BIBLIOGRAPHIE

EN

LIJST VAN AANGEHAALDE LITERATUUR

BIBLIOGRAPHIE

Het Reys-gheschrift geeft geen aanleiding tot een uitvoerige bibliographie, de uitgaven zijn niet talrijk noch zeldzaam, in de buitenlandsche verzamelingen van de Bry en anderen is het niet opgenomen, twee vertalingen in het Fransch verschenen in Amsterdam zelf. Tiele heeft in zijn *Mémoire* (1867) een alleszins voldoende beschrijving gegeven, waarnaar wij hieronder verwijzen, alleen noemt hij de Engelsche vertaling van William Phillip in 1598 verschenen, maar verklaart haar niet te kennen (blz. 90). De beschrijving daarvan volgt hier achter. Ook een variant bij de eerste uitgave van „Een seker Extract" dat tot op heden aan allen is ontgaan. W. N.

Nederlandsch

1. REYS-GHESCHRIFT, Amst., Cornelis Claesz., 1595.

Titel (zie de verkleinde reproductie op blz. LXXX, de kopergravure is van Lambert Cornelisz.), v° bl.; blz. 3–4: Aenden hoogh-gebo- || ren vorst ende heere Mavritz || gheboren prince van Orangien,.... Ende aende .... Gecommiteerde Raden vande Admirali- || teyt in Hollandt, Zeelandt, ende West-vrieslandt.; 5–6: Vijf gedichten in Latijn en Nederlandsch op de reis naar het Noorden van L. geteekend Sapere aude.; D. H. B.; Schaemt u niet te beteren. (Pieter Hoogerbeets) (2 maal); 'tStrect al tot een. H. Compostel.; 7–12: Aen mijn Heeren / mijn Heeren || de Superintendente Raden vande Admirali= || teyten in Hollandt/ Zeelandt/ ende West-vrieslandt / tot lof vanden || Aucteur. || Ode. || get. In Amor' Perseverando. C. Taemss.; 13–134: Sommige Derouten ofte Cour= || sen vande Navigatie ende vaert / so van Por= || tugael naer Indien / enz.

Hierop volgt: Een seker Extract ende Summier van || alle de Renten || .... (zie de verkleinde reproductie op blz. 377), v° bl. Aende vvelgheborene, || vermoghende, ... || Heeren, mijne Heeren de Staten vande || Landen van Hollandt ende || West-vrieslandt. onderaan: t'Enckhuysen, &c. 1596. V. M. E. Onderdanighen dienaer. || Ian Huyghen van Linschoten van Haerlem., v° Hetzelfde latijnsche gedicht van D. H. B. als in het Reys-gheschrift.; 135–147: Een seecker Extract ende Som= || mier van alle de Renten / Domeynen / Tollen/ || Chijnsen / enz.; (148) bl.

Sign. Aaij–Mm 4 (–8). goth. Tekst in 2 kol. folio.

TIELE, blz. 84–86. — MOES en BURGER, Amsterdamsche boekdrukkers in de 16e eeuw, II, p. 114–115.

Exx. K. B. 's Gravenhage; U. B. Amsterdam, Leiden, Utrecht.

Er zijn exemplaren waarvan de titel en de opdracht van Een seker Extract ende Svmmier van alle den Renten enz. zijn herdrukt.

Het voornaamste verschil, behoudens een andere regelverdeeling, is dat hier niet meer gesproken wordt van Door den selven Ian Huyghen van Linschoten, doch eenvoudig Door Ian Huyghen van Linschoten, hetgeen m.i. er op zou wijzen dat deze uitgave ook afzonderlijk en niet gezamelijk met de overige gedeelten van het Itinerario werd uitgegeven. Zijn onderteekening spelt hij Ian Huygen en niet Huyghen, en op de 4e bladzijde volgt een nieuw Latijnsch gedicht geteekend met de spreuk Sapere aude, getiteld: Ad. Io. Hvg. Linscotvm || de svo hoc rationvm hispa- || nicarvm Commentario, dat nu wèl op dit werk zelf betrekking heeft:

Dum regum Hesperiæ scrutatus scrinia & arcas
Immensas numero & pondere prodis opes:
Prodis ab exemplo, quid res subvertere natum
Et quæ firmandi sit ratio imperij,
Imperij, quod lêne probent populusque patresque,
Quo duce Res Batavûm tuta sub Auriaco.
Sapere aude.

Aan het einde van het uit drie gedeelten bestaande boek bevinden zich registers, waarbij ook een Register ofte Tafel vant Reijsgheschrift ofte de || Navigatie der Portugaloysers enz. 4 ongen. blz. Op de laatste blz. worden Sommighe fauten verbeterd.

Ex. K. B. 's Gravenhage.

2. Reys-Gheschrift, Amst., Corn. Claesz., 1604.

Titel: Reys-gheschrift || Van de Navigatien der Portugaloy- || sers in Orienten / inhoudende de Zeevaert / soo van Portu- || gael naer Oost Indien / als van Oost Indien weder naer Portugael: Insghelijcx van || Portugaels Indien / enz. t'Amstelredam, || By Cornelis Claesz. op't water / in't Schrijf-boeck || by de oude || Brugghe. Anno 1604. || met dezelfde gravure als op 1, v° bl.; blz. 3–4: Bovenaan een ornament || Aenden hoogh-geboren || vorst ende heere Mavritz ghebo- || ren prince enz.; 5–6: dezelfde versen; 7–12: Dezelfde Ode van C. Taemss.; 13–134: Sommighe Derouten ofte Cour- || sen vande Navigatie ende vaert / so van Portu- || gael naar Indien / enz. 135–147: Een zeker Extract ende Sommier || van alle de Renten / enz.; (148) bl.

Sign. Aaiij–Mm 4(–8). goth. Tekst in 2 kol. fol.

Tiele, blz. 93.

Ex. K.B. 's Gravenhage.

Woordelijk gelijk aan no. 1, met kleine verschillen in spelling. De afzonderlijke titel en voorwerk bij Een zeker Extract komen hier niet voor.

Exx. K. B. 's Gravenhage; U. B. Amsterdam.

3. Reys-Gheschrift, Amst., Jan Evertsz. Cloppenburch, 1614.

Titel: Reys-gheschrift || Van de Navigatien der Por- || tugaloysers in Orienten / inhoudende de || Zee-vaert / so van Portugael nae Oost-Indien / als van || Oost-Indien weder naer Portugael: enz. Onderaan: Tot Amsterdam, || — || By Ian Evertsz. Cloppenburch / in de vergulden Bijbel / Anno 1614. || Met previlegie voor 12. Iaren.

De titel gedrukt in medaillon omgeven door verschillende afbeeldingen op een koperplaat, d. P. Serwouter, v° de drie Nederlandsche verzen van den 1en druk,

daarop de Ode van C. Taemss. Tez. 8 ongen. blz. met sign. Aij. Daarop volgt blz. 13–134 de tekst en blz. 135–147: Een zeker Extract. Aan het eind het Register op 4 blz. in 1 kol.

Sign. Bb–Mm 4(–8), goth. Tekst in 2 kol. fol.

TIELE, blz. 96–97.

Exx. U. B. Amsterdam, Groningen, Leiden (def.).

4. REYS-GHESCHRIFT, Amst., Jan Evertsz. Cloppenburch, 1623.

Behoudens kleine verschillen hier en daar in de spelling geheel gelijk aan den voorgaanden druk, met dezelfde signaturen en pagineering.

TIELE, blz. 100.

Exx. K. B. 's Gravenhage; U. B. Amsterdam, Utrecht.

5. REYS-GHESCHRIFT, Amst., Everhardt Cloppenburch, 1644.

Behoudens kleine verschillen hier en daar in de spelling geheel gelijk aan de vorige drukken (de Ode van Taemss ditmaal in romein gezet), met dezelfde signatuur en pagineering.

TIELE, blz. 101.

Ex. K. B. 's Gravenhage; U.B. Amsterdam, Leiden; G.B. Rotterdam.

6. In de uitgave: Journael van de derthien-jarighe reyse, te water en te lande, gedaen door Jan Huygen van Linschooten, door Gillis Joosten Saeghman circa 1663, bezorgd (zie mijn bibliographie onder *n* blz. 259) komt ook een verkorte uitgave van het Reys-gheschrift voor op blz. 137–152, die gevolgd wordt door een andere van Hollandt naar Oost-Indien en terug (blz. 153–202).

TIELE, blz. 102.

Engelsch

7. IOHN HVIGHEN VAN LINSCHOTEN, His Discours of Voyages vnto ỷ Easte and West Indies. Deuided into Foure Bookes. London, John Wolfe, (1598). fol.

Hierin is het Reys-gheschrift het derde boek en het Seker Extract het vierde. Titel: The thirde || booke. || The Nauigation of the Portingales into || the East In-Indies, containing their trauels by Sea, into || East India, and from the East Indies Portingall, also from the Portingall Indies to Malacca, China, || Iapon, the Ilands of Iaua and Sunda, both to and fro, || and from China to the Spanish Indies, and from || thence backe againe to China, as also of || al the coast of Brasilia, and the || Hauens thereof. || With a description of the Firme Land and the Ilands of the Spanish || Indies lying before it, called Antillas, together with the Nauigation of Cabo || de Lopo Gonsalues to Angola, in the coast of Ethiopia, with all the courses, Hauens || Ilands, Depthes, Shallowes, Sands, Drougths, Riffes and Cliffes, with || their situations, also the times of the yeares when the winds || blow, with the true tokens and knowledge of the || tides and the weather, water, and streames || in all the Orientall coasts and Hauens || as they are obserued and set downe || by the Kings Pilots, in their || continuall and day- || ly Viages. || Translated out of Dutch by W. P. || (Wereldkaartje in 2 halfronden, bovenaan Iehova, onderaan Wolfe excu. W. Rogers sculp. Copie van het kaartje van Jodocus Hondius op den titel van de Beschryvinghe van 1596, zie de facisimile van den titel daarvan bij de uitgave van Burger, dl. 39 tegenover blz. XXXIV). || London || Printed by John Wolfe, 1598.; v° bl. en blz. 307–447, v° bl.

Titel: The fovrth || booke. || A most true and certaine Ex- || tract and Summarie of all the Rents, Demaines, || Tolles, Taxes, Impostes, Tributes, Tenthes, third- || pennies, & incommings of the King of Spaine, through- || ships, as they are collected out of the || originall Registers of his || Chamber of ac= || compts. || Together with a briefe and cleere description of the || gouernment, power, and pedegree of the Kings || of Portingall. || Translated out of Spanish into Low-Dutch by Iohn Hughen || of Linschoten. || And out of Dutch into English by W. P. || (Kaartje van Spanje, copie van dat op den titel van Een seker Extract van 1596)., v° bl. en blz. (451)–462.

Sign. Dd2–Q95(–7) laatste blad waarschijnlijk blank. goth. Tekst in 2 kol. fol. (de opschriften der hoofdstukken en de plaatsnamen als in het Nederl. romein).

Woordelijke vertaling van het Reys-Gheschrift en van het Seker Extract. Het Reys-gheschrift heeft geen kantnoten op de marges, in tegenstelling met de hollandsche uitgave, het Extract daarentegen wel, die in de hollandsche niet voorkomen.

Tiele vermeldt op blz. 90 de Engelsche uitgave, doch had deze toen nog niet gezien en wist niet waaruit deze bestond. Het is wel merkwaardig dat latere uitgaven in het Engelsch nooit zijn verschenen.

De Engelsche vertaling van het Itinerario vormt The first booke, die van de Beschryvinghe The second booke, resp. blz. 1–(198) en een titel blad en nog eens blz. 197–(296). Daarop volgt de titel van the third booke en blz. 307 enz.

Uit de signaturen blijkt dat niets ontbreekt.

Aan den tekst gaat vooraf een door W. Rogers gegraveerd titelblad, een Opdracht aan Ivlivs Caesar Doctor of the Lawes, Iudge of the High Court of Admiralty, enz. 3 blz. get. door Iohn Wolfe en een uitvoerig To the reader in 2 kol. romein, tezamen 8 blz. met sign. A–A3(–4).

In de bibliographie van het Itinerario (dl. II.2 (1910) heb ik op blz. 254–257 de kaarten en platen opgenoemd die in de uitgave van 1596 voorkomen.

Van de 4 kaarten daarin beschreven is de eerste: Typus orbis terrarum in de Engelsche vertaling geheel afwijkend van die der Hollandsche uitgave; zij komt overeen met die in den eersten druk van Hakluyt's verzameling (zie de Inleiding p. XLVII, n.2. en LII, n. 1) de drie andere zijn getrouwe copieën. Ditzelfde is het geval met de twee kaarten, (de Kust van Guinea, en de Antillen) door Burger in zijn uitgave van de Beschrijvinghe (dl. XXXIX (1934) uitgegeven. Verder bevinden zich in de Engelsche uitgave copieën van de bij mij onder Platen vermelde nrs. 1 (verkleind), 33, 34 en 35.

Niet aan de Hollandsche uitgave ontleend zijn een kaart van Egypte, een van Zuid-Afrika en het eiland S. Lavrence, en ten slotte een groote kaart Insulae Moluccae celeberrimae etc. Ook komen in den tekst kleine houtsneden, voorstellende de eilanden Madagascar, Sumatra, Java en St. Helena voor en op den titel van het 2e boek, het kaartje van de Congo naar Pigafetta (Burger, blz. 19).

In het geheel zouden er dus in de Engelsche uitgave 13 kaarten en platen voorkomen, terwijl in mijn bibliographie (blz. 261) er slechts 12 worden genoemd. Misschien heeft het door mij geraadpleegde ex. er een te veel. Een register van de platen komt in het boek niet voor.

Niet onaardig is het in de Engelsche uitgave te lezen waarom tot de vertaling werd overgegaan:

Uit de Epistle dedicatorie:

.... About a Tweluemonth agoe, a learned Gentleman brought vnto mee the Voyages and Nauigation of *John Huyghen van Linschoten* into the *Indies* written in the *Dutche* Tongue, which he wished might be translated into our Language, because hee thought it would be not onely delightfull, but also very commo-

dious for our *English Nation*. Vpon this commendation and opinion, I procured the Translation thereof accordingly, and so thought good to publish the same in Print, to the ende it might bee made common and knowen to euery body.

.... For this *Dutchman* arriuing here in *England* after his long trauell and *Nauigation*, and bringing rare *Intelligences* with him from Forreyne parts, good reason it is that hee should bee examined by such as are in place and Authority appointed for such purposes. And to whome can hee be directed better then to your selfe, whome it hath pleased her most excellent Maiestie to authorize for *Iudge* in *Sea* matters and *Admirall* causes. And therefore I haue brought him vnto you, with earnest request, that you will be pleased to examine him accordingly, and if you shall finde him any way beneficiall to our Countrye and Countrey men, vouchsafe him your good countenance, and giue him such intertainment as he shall deserue.

Uit: To the reader.

.... This Man *Hugh Linschote* behaued himselfe so honestly and warily during the time of his abode there, that he was not onely in high fauour of his Lord and Maister, but he was also singularly and generally beloued af all the Inhabitants of the places where hee was most resiant. He did most diligently and considerately obserue and collect together all occurrents and accidents that happened in his memory & knowledge, and the same hath committed to writing in the *Dutch Tongue* with all faithfulnes, to his owne euerlasting praise, and to the benefit of his Countrey, together with the seuerall *Mappes* and descriptions of the *Countreys*, *Cities* and *Townes*, & all the commodities therevnto belonging Which *booke* being commended, by Maister *Richard Hackluyt*, a man that laboureth greatly to aduance our *English* Name and Nation, the *Printer* thought good to cause the same to bee translated into the *English* Tongue.

Ex. Scheepvaart-Museum. Amsterdam.

Fransch

8. LE GRAND ROUTIER, Amst., Iean Evertsz. Cloppenburch, 1619.

Titel: Le grand || rovtier || de mer, || De || Iean Hvgves || de Linschot Hollandois. || Contenant une instruction des routes || & cours qu'il convient tenir en la Navigation || des Indes Orientales, & au voyage de la coste || du Bresil, des Antilles, & du Cap de Lopo Gonsalves. || Avec description des Costes, Havres, Isles, || Vents, & courants d'eaux, & autres particula- || ritez d'icelle Navigation. || Le tout fidelement recueilli des memoires & obser- || vations des Pilotes Espagnols & Portugais. || Et nouvellement traduit de Flameng en François. || Onderaan: A Amsterdam, Chez Iean Evertsz Cloppenburch, Marchand libraire, demeu- || rant sur le Water à la Bible Doree. Avec Privilege pour 12. Ans. 1619. ||

De titel gedrukt in medaillon, omgeven door de gravure van P. Serwouter, v° bl. Preface || Sur le contenu de ce Livre. || 2 ong. blz. met sign. S. 3; blz. 1–181, (182) bl.

Sign. S4—Kk4, romein. Tekst in 1 kol. fol.

TIELE, blz. 98.

Exx. K. B. 's Gravenhage; U. B. Leiden.

9. LE GRAND ROUTIER, Amst., Evert Cloppenburgh, 1638.

Herdruk van no. 8 met dezelfde signaturen en pagineering.

TIELE, blz. 100.

Ex. ?

Latijn

Een latijnsche vertaling van het Reys-gheschrift werd niet opgenomen in Navigatio ac Itinerarium Iohannis Hvgonis Linschotani... Hagae-Comitis, 1599, doch in het 2e gedeelte er van: Descriptio totivs Gvineae, vindt men op blz. 26—36 een korte opsomming van de ligging van vele plaatsen: Seqvvntvr gradvs et altitvdines omnium praecipuorum Portuum, Fluminum, etc. en daarna nog eenige Quaestiones super Navigandi arte. Daarop volgt (blz. 37—45) een vertaling van het Seker Extract ende Summier van alle de Renten: Breviarivm sev elenchvs omnivm reditvvm, canonvm, etc,

---

LIJST VAN AANGEHAALDE LITERATUUR

AMORIN (JOÃO PEDRO D'), Diccionario de Marinha, Lisboa, 1841.

BEMMELEN (W. VAN), De isogonen in de XVIde en XVIIde eeuw. Utrecht, 1893.

BENSAUDE (JOAQUIM), L'Astronomie nautique au Portugal à l'époque des grandes découvertes, Bern, 1912.

BENSAUDE (JOAQUIM), Regimento do estrolabio e do quadrante. Histoire de la science nautique à l'époque des grandes découvertes. Collection de documents. vol. I. Munich, 1914.

BOURNE (WILLIAM), A Regiment of the Sea. London, 1577.

BOXER (C. R.), Macao three hundred years ago. T'ien Hsia Monthly, vol. VI, April 1938.

BOXER (C. R.), Portuguese roteiros, (1500—1700). Mariner's Mirror, 1934.

BOXER (C. R.), Fontoura da Costa, A Marinharia dos descobrimentos. Mariner's Mirror, 1935.

BRANDES (J. L. A.), Yogyakarta. Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenkunde, deel 37, 1894.

BURGER (C. P.), De droogte van de Jodin. Het Boek, XIII, 1924.

BURGER (C. P.), De eerste Hollandsche vaart door de Straat van Magellaan. Het Boek, XIII, 1924.

CHASSIGNAUX (E.), Rica de Oro et Rica de Plata. T'oung Pao, vol. XXX. Leiden, 1933.

CORBETT (JULIAN S.), Drake and the Tudor Navy. London, 1917.

CORTESÃO (ARMANDO), Cartografia e cartógrafos portugueses dos séculos XV e XVI. Lisboa, 1935.

COSACK (U.), Die Belagerung von Lissabon. Halle, 1876.

CRONE (ERNST), Het gissen van vaart en verheid, het loggen en de tabaksdoos van Pieter Holm. De Zee, 1928—'9.

DAHLGREN (E. W.), Les débuts de la cartographie du Japon. Archives d'études orientales, vol. 4, livr. 4. Upsala, 1911.

DAHLGREN (E. W.), Were the Hawaiian islands visited by the Spaniards before their discovery by Captain Cook in 1778? Kungl. svenska vetenskapsakademiens handlingar, Band 57, no. 4. Stockholm, 1916.

DAM (PIETER VAN), Beschryvinge van de Oostindische Compagnie. Uitgegeven door Dr. F. W. Stapel. 's-Gravenhage, 1927—....

DAVID (CH. WENDELL), De expugnatione Lyxbonensi. New York, Columbia Press, 1936.

DENUCÉ (JAN), Oud-Nederlandsche kaartmakers in betrekking met Plantijn. Antwerpen/'s-Gravenhage, 1913.

DIRKS (J.), Noord-Nederland en de Kruistogten. De Vrije Fries, II, Leeuwarden, 1842.

DUARTE BARBOSA, The book of ... Translated by M. L. Dames. Hakluyt Soc. 2nd Ser. vols. 44 (1918) and 49 (1921).

FONTOURA DA COSTA (A.), A Marinharia dos Descobrimentos, Lisboa, 1933.

FONTOURA DA COSTA (A.), La science nautique des Portugais à l'époque des découvertes, Lisboa, 1935.

FONTOURA DA COSTA (A.), La lieue marine des Portugais aux XVe et XIVe siècles. Comptes rendus du congrès international de géographie, Amsterdam, 1938, Tome 2, section 4.

FRANÇA (BENTO DE), Subsidior para a historia de Macau. Lisboa, 1888.

FRANCK (JOHAN), Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche taal. 2de druk. 's-Gravenhage, 1912—1936.

GALVÃO (DUARTE), Cronica de El Rei D. Affonso Henriques, Lisboa, 1727. Laatst herdrukt in 1918.

GROENEVELDT (W. P.), De Nederlanders in China, I. Bijdr. tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, 1898 (6de reeks, 4de deel).

HAKLUYT (RICHARD), The principal navigations, voyages, traffiques & discoveries of the English nation. J. M. Dent, London, 1927.

HAKLUYT (RICHARD), The voyages, traffiques & discoveries of foreign voyagers. J. M. Dent, London, 1928.

HERCULANO (ALEXANDRE), História de Portugal (1846—'53); setima edição definitiva ... dirigida por David Lopes. Lisboa, 1914—'6.

HOBSON-JOBSON, zie YULE and BURNELL.

JONGE (J. K. J. DE), De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië. 's-Gravenhage/Amsterdam, 1862. Deel I.

KURTH (F.), Der Anteil niederdeutscher Kreuzfahrer an den Kämpfen der Portugiesen gegen die Mauren. Mitteilungen des Instituts für Oesterreichische Geschichtsforschung; VIII. Ergänzungsband, Innsbruck, 1911.

LEUPE (P. A.), Inventaris der verzameling kaarten berustende in het Rijks-Archief. 's-Gravenhage, 1867.

LEUPE (P. A.), Reize van Maarten Gerritsz. Vries in 1643 naar het Noorden en Oosten van Japan. Amsterdam, 1858.

MARIANA (J. DE), Historia general de España, I, Madrid, 1848.

MEULEN (R. VAN DER), Over een naam van het stormvogeltje: Malefijt. Med. Kon. Akad. van Wetensch. Letterk. deel 83, serie A, no. 4.

NABER (S. P. L'HONORÉ), Documenten uit het archief van den luitenant-admiraal Piet Heyn. Werken Historisch Genootschap, 3de serie, no. 53. Utrecht, 1928.

NAVARRETE (MARTIN FERNANDEZ), Bibliotheca maritima espanola. Madrid 1851.

NUTTALL (Z.), New light on Drake. Hakluyt Soc. 2nd Ser. Vol. 34, London, 1914.

OLIVEIRA MARTINS (J. P.), História de Portugal (1879), 2de druk I, Lisboa, 1927.

OSBERNUS, De Expugnatione Lyxbonensi; ed. W. Stubbs. Chronicles and Memorials of the Reign of Richard I. London, 1864.

PEREIRA (DUARTE PACHECO), Esmeraldo de situ orbis. Translated and edited by George H. T. Kimble. Hakluyt Soc. and Ser. Vol. 79. London 1937.

RICHTHOFEN (FERDINAND VON), China. Berlin, 1877—1912.

RONCIÈRE (CHARLES DE LA), Histoire de la marine française, III. Paris, 1906; I (2e éd.), Paris, 1909.

ROUFFAER (G. P.), Was Malaka emporium vóór 1400 A.D., genaamd Malajoer? Bijdr. tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, 1921.

STADEN (HANS), Waerachtige Historie en beschrijvinge eens Landts in America gheleghen. Amsterdam, 1595.

STOK (J. P. VAN DER), Winds and weather, currents, tides and tidal streams in the East-Indian Archipelago. The Hague, 1897.

STUBBS (W.); zie OSBERNUS.

TELEKI (PAUL), Atlas zur Geschichte der Kartographie der Japanischen Inseln. Budapest, 1909.

TEMPLE (RICHARD CARNAC), The world encompassed and analogous documents. The Argonaut Press, 1926.

TIELE (P. A.), De Portugeezen op weg naar Indië. De Gids, 1873.

TIELE (P. A.), De vestiging der Portugeezen in Indië. De Gids, 1875.

TIELE (P. A.), De Europeërs in den Maleischen Archipel. Bijdr. tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, 1877—'87 (4de reeks, 1ste deel — 5de reeks, 2de deel).

TIMEËIS, De mijl vóór het jaar 1617. Tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1920.

VALENTYN (FRANÇOIS), Oud en Nieuw Oost-Indiën. Dordrecht/ Amsterdam, 1724—'6.

VAUX (W. SANDYS WRIGHT), The world encompassed. Hakluyt Soc. 1st Ser. vol. 16, 1855.

VITERBO (SOUZA), Trabalhos nauticos dos Portuguezes. Lisboa, 1900.

WARNSINCK (J. C. M.), De wetenschappelijke voorbereiding van onze eerste schipvaart naar Oost-Indië, 's-Gravenhage, 1936.

WERKEN DER LINSCHOTEN-VEREENIGING. Deelen II, V, VII, VIII, IX, XIII, XV, XVI, XXII, XXIV, XXVIII, XXXII, XXXIII, XXXV, XXXIX. Voor de volledige titels zie de lijst vóórin ieder deel.

WICHMANN (A.), Dirck Gerritsz. Ein Beitrag zur Entdeckungsgeschichte des 16ten und 17ten Jahrhunderts. Groningen, 1899.

WIEDER (F. C.), Monumenta cartographica. 's-Gravenhage, 1925—' '34.

WIEDER (F. C.), Nederlandsche historisch-geographische documenten in Spanje. Tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1914—'5.

YULE (HENRY) and BURNELL (A. C.), Hobson-Jobson, A glossary of colloquial Anglo-Indian words and phrases. London, 1903.

YULE (HENRY), The book of Ser Marco Polo. 2nd ed. London, 1875.

REGISTERS[1]

OP HET REYSGHESCHRIFT VAN JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN

[1]) Voor de registers op de Inleiding zie pp. LXXVII e.v.

PERSONENREGISTER [1]

Zie ook het personenregister op de Inleiding, p. LXXVII

[1] Hieronder ook enkele namen van zeevaarders, naar wie in den tekst voorkomende eilanden, kapen enz. werden genoemd.

REGISTER DER IN DE NOTEN TOEGELICHTE WOORDEN

Het eerste getal geeft de bladzijde, het tweede de noot.

REGISTER DER IN DE NOTEN TOEGELICHTE GEOGRAFISCHE NAMEN

Sant Anna zoeke men bij Anna, Rio Grande bij Grande, Terra do Natal bij Natal, Pulo Sambilao bij Sambilao, Ylhas do Almirante bij Almirante, Cabo S. Augustijn bij Augustijn.

Het eerste getal geeft de bladzijde, het tweede de noot.